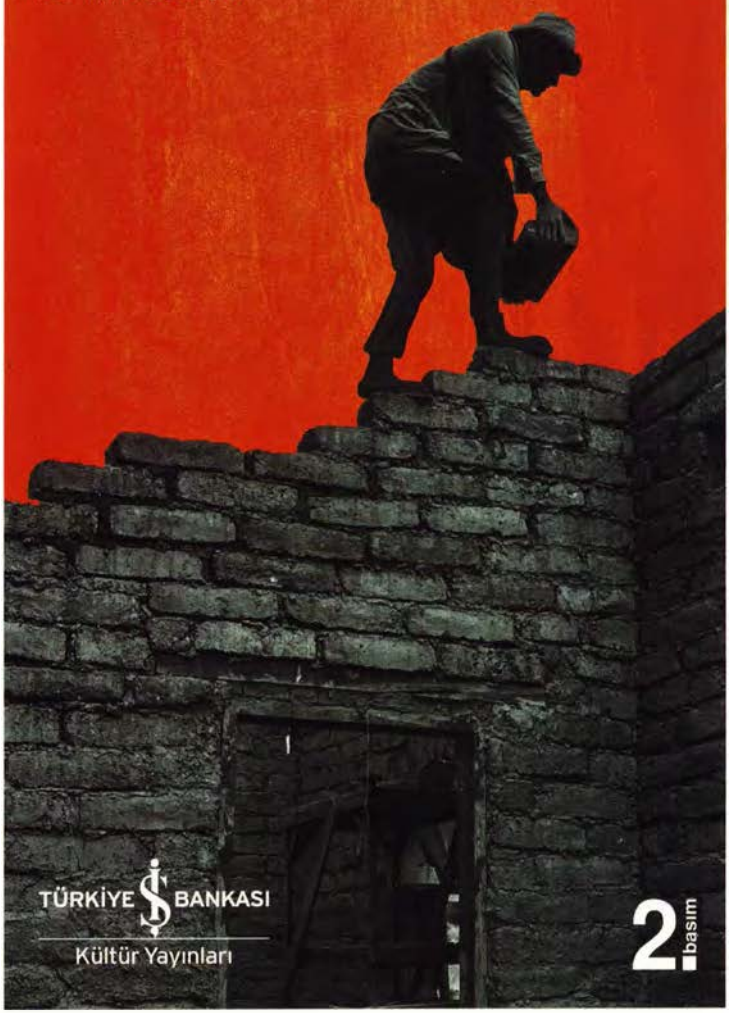
Modern Klasikler Dizisi - 101

GIOVANNI VERGA

DUVARCI USTASI DON GESUALDO

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
NEYYİRE GÜL IŞIK

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

2. basım

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

GIOVANNI VERGA
DUVARCI USTASI DON GESUALDO

ÖZGÜN ADI
MASTRO-DON GESUALDO

ÇEVİREN
NEYYİRE GÜL IŞIK

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
SERTİFİKA NO: 29619

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM TEMMUZ 2017, İSTANBUL
2. BASIM EKİM 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-135-4 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sok. No: 6 Kat: 3
Bağcılar Istanbul
Tel: (0212) 445 32 38 Fax: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Modern
Klasikler
Dizisi - 101

Giovanni Verga

Duvarcı Ustası Don Gesualdo

İtalyanca aslından
çeviren: Neyyire Gül Işık

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Yazar ve Ülkesi

Çağdaş İtalyan yazınının temel taşlarından birini oluşturan Giovanni Verga'nın yapıtı ülkesi Sicilya ile derin bir bağlılık içinde gelişmiştir: Denebilir ki yakınçağda özgün Sicilya âleminden yükselen ve İtalyan yazınının geleceğine damgasını vurarak, günümüze değin sürecek yeni bir ufuk açan güçlü sestir o.

Çok daha sonraları, yirminci yüzyılın adalı romancıları Tomasi di Lampedusa, Leonardo Sciascia, Elio Vittorini, Andrea Camilleri, Dacia Maraini'de olduğu gibi, yarımadanın Pasolini ve Cesare Pavese gibi yazarlarında da o sesin yankıları farklı biçimlerde kendini duyurur: Onların toplumsal ve bireysel gerçekleri irdeleyişlerinin, "yenilenler"in yaşamsal serüvenlerine yaklaşımlarının gerisinde Verga'nın yetkin dersi sezinlenir.

Fransız Doğalcılık akımından esinlenen İtalyan *Verismo* (Doğruculuk, Gerçekçilik) akımı yazarlarının en güçlüsü, en yetkini olan Verga, toplumu ve bireyleriyle kendi içine sımsıkı kapalı yaşayan geleneksel Sicilya ortamının üstüne kuvvetli bir ışık tutarak, onu uluslararasına, evrensele taşımıştır. Verga'dan sonra Sicilya âlemine eski gözlerle bakmak artık mümkün olmayacaktır; İtalyan yazınında da böylece *Realismo* (Gerçekçilik) ve *Neorealismo* (Yeni-Gerçekçilik) çağı açılmıştır.

Öte yandan Verga da İtalyan yazınının daha önceki büyük yaratıcısı Alessandro Manzoni'den, onun *Nişanlılar* romanında bir Romantik çağ yazarının açısından çizdiği Lombardiya toplumu ve insanlarının yetkin tarihsel tablosundan ders almıştır. Sonuçta eski bakışla yeni bakış, eski yazınla yeni yazın arasındaki kesintisiz bağı da kurmuştur: Gerçekçilik ufkunu, Romantizm dersini aldıktan sonra açmıştır.

Verga'nın kişisel yazgısını ve başat yapıtlarının konusunu oluşturan ve başlı başına bir âlem olan Sicilya adası, Akdeniz'in tam ortasında yer alan konumu sayesinde, Doğu havzasıyla Batı havzasının düğüm noktasını oluşturduğu o çatışmalı ve yaratıcı uygarlık denizinin sarsıntılı tarihsel değişimlerinden payını almış, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ekseninde tüm dalgalanmalara, tüm savaşlara, tüm göçlere köprü ve durak olmuştur. Fenikeliler, Yunanlar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Normanlar, ardından Fransa'nın, İspanya'nın, Orta Avrupa'nın güçlü hanedanları arasında, defalarca el değiştirmiş, hepsinin kendi kültürlerinden bıraktıkları izlerin orada katmanlaşması sonucunda, benzersiz bir birikim ortaya çıkmıştır. Karmaşık ve görkemli bir tarihsel kültür hazinesidir Sicilya.

Ama aynı zamanda "yenilenler" diyarıdır: Binlerce yıllık tarihi boyunca coğrafi konumu, doğal zenginlikleri ve dalga dalga, art arda gelip yerleşen "fatih"lerinin ileri uygarlık düzeyi sayesinde parlak dönemler yaşamışsa da; Sicilya sonradan ağır bozgunlara, müzmin kıtlıklara, salgın hastalıklara sahne olmuş, toplumsal düzeninde eşitsizlik kemikleşmiş, yakın tarihte Avrupa ülkelerinin, hatta İtalya'nın kenarında, taşrasında kalmış, ne Fransız Devrimi'nden ne endüstri çağından nasiplenememiş, orta İtalya'yı kaplayan Papalık Devleti'nin baskıcı etkisi altında, din adamlarınca kutsanan büyük toprak sahipliğine dayalı feodal yapısını aynen korumuştur.

Sicilya, on dokuzuncu yüzyıla varıldığında, kırsal kökenli burjuva sınıfının gelişip tutunmakta olduğu Palermo ve Catania gibi büyük kentlerin dışında, asalak durumundaki ruhban sınıfıyla soylu sınıfın uzlaşmalı ortak egemenliğine, halkın hâlâ büyük çoğunluğunu oluşturan kırsal kesim insanlarının emeklerinin sürgit sömürüsüne dayanan acımasız bir adaletsizlik diyarıydı. Burjuva kesimi ve aydınlar tarafından beslenen bağımsızlık hayallerinin bir türlü gerçeğe dönüşmeyişi, kırsal kesimdeki müzmin ayaklanmaların hep bastırılmış, çeşit çeşit efendiler tarafından hırpalanıp ezilmiş, sürekli düş kırıklığına uğrayan yerel halkın inançsızlaşmış olması, 1860'ta İtalya Birliği'ni vuruşarak, canları pahasına gerçekleştiren Garibaldi kuvvetlerine bile edilgenlikle bakarak yabancı kalması, yirminci yüzyıla değin yol kesen haydutların ve günümüze değin Mafya örgütünün serpilmesi hep o durumun sonuçlarıdır.

Verismo, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında İtalyan yarımadası birleşik bir Devlet olarak ilk kez Avrupa sahnesine çıktıktan sonra, Romantizm çağının ulusalcılık coşkusu aşılıp, sıra o yeni siyasal oluşumu yönetmenin gündelik sorunlarıyla yüzleşmeye geldiğinde kendini dayatan gerçekçilik gereksiniminin belirlediği bakış açısıdır ve Verga Sicilya'nın yürek paralayan, ağır gerçeklerine ilk kez kalemiyle neşter vuran yazardır. Bu demektir ki Verga'nın gerçekçiliği salt Pozitivist düşünce doğrultusunda gelişen Fransız *Doğalcılık* akımını çağı gereği benimseyerek uygulamaktan çok, bizzat parçası olduğu Sicilya gerçeğiyle doğrudan doğruya, kaçınılmaz biçimde yüz yüze kalışından kaynaklanmıştır.

Verga'nın İtalya ve Sicilya, romantik ulusalcılık ve yerel gerçekler ikilemleri arasındaki tavrı, kendisinin yaşamında hangi deneyimlerin sonunda olgunlaşarak aydın ve yazar konumunu belirlediği izlendiğinde açıklıkla görülür.

Giovanni Carmelo Verga 1840 yılında, adanın doğusundaki Catania'da, daha doğrusu o kente bağlı önemli bir

tarımsal merkez olan Vizzini kasabasında doğmuştur. Kitabımızın okurları açısından özellikle ilginçtir bu: Verga, başyapıtı sayılan *Mastro Don Gesualdo* (*Duvarcı Ustası Don Gesualdo*) romanını, babasının ailesinin kökenlerinin bulunduğu, hâlâ bir miktar tarımsal araziye sahip oldukları ve kendi yaşantısının parçası olan, doğası ve insanıyla damarlarında duyumsadığı Vizzini ortamında kurgulayacaktır.

Verga ailesinin soyağacı çok eskilere, ta on dördüncü yüzyılda Sicilya'yı ele geçirerek yerleşmiş olan Aragonlulara dayanır: Adaya şövalyeler ve din adamları yetiştirmiştir, hatta bunlardan bazıları –azizlerin yaşamları ve dilbilgisi konulu– yapıtlar kaleme almışlardır. O seçkin geçmişten somut olarak yazarımızın babasına Fontanabianca baronlarının küçük evladı niteliğiyle bir şövalye sanı kalmıştı; kendisine ise ağırlığı ve içeriği kesinkes belirlenemeyecek köklü bir düşün ve yazı mirası, hayattaki tavrını ve dünyaya bakışını belirleyen, anladığı, irdelediği, olanca canlılığıyla resimlediği halk insanlarıyla aynı zamanda mesafesini korumasına neden olan bir tür ruhsal soyluluk kalmıştı.

Babası Giovanni Battista Verga, Catania'da yerel bir burjuva ailesinin kızı olan Caterina di Mauro ile evlenmişti: Okumuş, eğitim ve kültürü çağının kadınlarına kıyasla üstün bir kadındı. Yetiştiği kültür ortamının verdiği esinle erken yaşta anlatısal ürünler vermeye başlayan yazar, annesiyle hep etkin bir iletişim içinde olmuş, onun anlayış ve desteğine her zaman güvenebilmiştir. Ayrıca aile çevresinde, akrabaları arasında da yarımadadaki Katolik-liberal kültür ortamının Sicilya'daki uzantısını oluşturan romancılar ve şairler bulunmaktaydı.

Ergenlik çağında Verga, bir uzak hısımının Sicilya'yı o sıralar yöneten Bourbon hanedanına karşı savaştıktan sonra yollandığı sürgünden dönüşte, Catania'da bir okul açarak, İtalyan Birliği yanlısı ulusalcı ve laik ilkeler doğrultusunda, ruhban okullarındakine zıt bir eğitim veren romancı

ve şair Antonino Abate'nin yanında öğrenim görmüştür. Romantizm akımı doğrultusundaki tumturaklı, coşkulu biçem anlayışına karşılık, siyasal tarih konularına ilgi duyan yazar, daha on altı-on yedi yaşlarındayken o çizgide *Amore e patria* (Aşk ve Vatan) romanını yazmış, İtalya'da Risorgimento arifesinin yurtseverliğini ve tutkulu aşk idcallcrini yüceltmiştir.

O ideallerin yanı sıra aile çevresinde yakın geçmişteki toplu dehşetlerin anılarını dinleyerek büyümüştür ve çocukluğunda adayı sarsan 1848-49 ayaklanmalarını yaşamıştır. *Don Gesualdo* romanında örneğin 1837'deki kolera salgını sırasında halkın kasabadan kaçıp kırsala sığınışını da o ortamda taze kalmış anılardan yararlanarak anlatacak, romanın izleksel gelişimini tarihsel olayların gelişimi belirleyecektir. Dolayısıyla yüce ideallerle birlikte, Sicilya'nın bağrındaki ezilen halkların gündelik gerçekleriyle de yoğrulacaktır Verga.

1860'ta Garibaldi komutasındaki kuvvetler Sicilya'yı yeni kurulan İtalya Devletine kattıklarında, genç romancı, kralcıların tepkilerine ve halk ayaklanmalarına karşı yeni rejimi korumakla görevli Ulusal Muhafız kıtasına katıldı. Aynı zamanda Catania'da hocası Abate ile birlikte çıkardığı dergilerde İtalyan Birliğini coşkulu bir inançla savundu. Siyasal harekete bağlı gazetecilik uğraşı ona yükseköğrenimi unutturdu, ancak yine yurtseverlik konusunu işlediği yeni romanları Catania'da eleştirmenlerin beğenisini kazandı.

Artık ufkunu genişletmek, yeni Devletin taşrasından çıkıp merkezine ulaşmak, ulusal ve uluslararası kültüre açılmak, güncel fikir hayatını tanımak istiyordu. 1865'te, İtalya'nın ilk başkenti olan Floransa'ya gitti, dört yıl sonra da oraya yerleşerek ülkenin önemli yazarlarını, yazın sohbetlerinin yapıldığı salonları, tiyatro yaşantısını tanıdı. Masraflarını özveriyle karşılayan annesine şöyle yazıyordu: "Floransa gerçekten İtalya'nın siyasal ve zihinsel yaşamının

merkezi. Bir kez daha söylüyorum, insanın kendi yoluna buradan başlaması şart: O yol mutlaka bir yere ulaştıracaktır." O yolda yeni yeni romanlar üretmeyi sürdürdü Verga, çağdaş Fransız yazınını tanımıştı, artık yapıtlarını ruhbilimsel çözümlemelerle derinleştiriyordu.

1872'de, başkentin artık yeni Devlete katılmış olan Roma'ya nakledilmesiyle Floransa ortamı sönükleşti. Verga da çağın kültür başkenti Milano'ya göç etti. Orada *Scapigliatura* adı verilen geç Romantizm ürünü dekadan yazını tanıdı, biçemini bir süre o yeni deneyimle çeşitlendirdi.

Ama kendisini asıl etkileyen, yazar kimliğini netleştirmesini ve güçlendirmesini sağlayan kişi yine Floransa'da rastladığı bir başka Sicilyalı yazar, aslında Fransız *Doğalcılık* akımının İtalyan yazınındaki yansıması olan *Verismo* akımının öncüsü ve kuramcısı Luigi Capuana olacaktı.

Pozitivist felsefeden esinlenen *Doğalcılık* akımı toplumun kenarına itilenlerin, ezilenlerin yaşamsal serüvenlerini bilimsel nesnellikle, her türlü duygusal katılımı bir yana iterek, belgeleyerek irdelemeyi ilke edinmişti; bir fotoğraf makinesi dakikliğiyle, endüstrileşme sürecinin kentin en alt düzeydeki kurbanları üstüne odaklanıyordu. Büyük kentlerinin dışında, hâlâ Katoliklik etkisinde geleneksel ve Katolik yaşantı biçimlerinin egemenliğindeki İtalya'nın toplumsal gerçeği Fransa'nınkinden farklıydı, eşitsizliğin sorumlusu insaniyetsiz endüstri süreci değil, yüzyıllardır süregelen köhneleşmiş, çağdışı kalmış toplumsal-ekonomik yapılardı; özellikle de ülkenin daha düne değin kendi içine kapalı yaşamış uzak taşra bölgelerinde. *Verismo* yazarları Fransızlardan farklı olarak, yaklaşımlarında daha katılımcı bir tavır benimsediler. Ama en önemlisi, yazar misyonlarını içinde doğup yetiştikleri bölgesel gerçekleri gündeme getirmekte buldular: En iyi tanıdıkları çevre içinde yetiştikleri ortamdı, kalemlerinin gücünü ayaklarını bastıkları topraktan aldılar.

Verga da olgun yazar kimliğine 1874'te yayımlanan ve Sicilyalı bir zeytin toplayıcısı kızı anlatan *Nedda* öyküsüyle erişti; tumturaklı yazınsal ifadelerden kaçınarak sade bir dille kaleme alınmış, insani bir gözlemcinin sıcak, anlayışlı bakışını sergileyen bir öyküydü. Yazgısı doğuştan yazılmış, yaşam savaşında *yenik düşmesi* kaçınılmaz bir sıradan köylünün öyküsü. Eleştirmen Capuana, Verga'nın, "belki kendi de farkına varmaksızın, İtalyan yazını madeninde neredeyse el değmemiş bir damar keşfetmiş olduğu" yorumunu yapacaktı.

O öykü yazarın daha sonraki olgunluk yapıtlarının özünü ortaya koyacaktı: Nedda onun gençlik yapıtlarından beri hep işlediği, düşlerini dış etkenlerden ötürü gerçekleştiremeyen, bozguna uğrayan anlatı kahramanlarının, bu kez yalın, sade, hoyrat Sicilya ortamındaki sahici örneği olacaktı. Onu, yine adasından kişilerin onulmaz yaşam serüvenlerini anlattığı başka öyküler izledi.

1881 yılı başlarında başyapıtı sayılan iki romandan ilki olan ve adanın kıyı kesiminde, yoksulluktan kurtulmak için boş yere uğraş veren bir balıkçı ailesinin yaşam savaşımını anlatan *I Malavoglia* (Malavoglia'lar) yayımlandı. Önsözünde Verga, o yapıtın tasarladığı beş romanlık bir "yenilenler dizisi"nin ilk parçası olduğunu belirtiyor, hatta gelecekteki anlatıların başlıklarını bile sunuyordu. Hep Sicilya insanına odaklı tasarlanan öbür dört yapıttan yalnızca diğer başyapıtı *Mastro Don Gesualdo*'yu* gerçekleştirebildi. Tasarısına göre onu izleyecek olan ve toplumun en alt basamağındaki konumuna boyun eğmeyen duvarcı ustası Don Gesualdo'nun bu kez de kızının yaşamını konu alan *La duchessa di Leyra*'yı (Leyra Düşesi) ömrünün son demlerine değin üzerinde çalışmasına karşın, ilk bölümünden öte geliştirmesine mükemmeliyetçiliği izin vermedi.

---

* Dilimize ilk çevirisi Feridun Timur tarafından yapılmıştır: *Mastro Don Gesualdo*, İstanbul, M.E.B, 1962. (ç.n.)

Mastro Don Gesualdo'yu kâğıda dökmeye 1883 yılında başladı. Bir yandan Milano, Floransa ve Roma'ya yolculuklar yaparak çeşitli yapıtlarının yayımlanması ve bazılarının tiyatroya uyarlanmasını izlerken üzerinde çalıştı, 1888'de, Catania ile Vizzini arasında gidip gelirken tamamladı; roman ilkin Floransa'daki *La Nuova Antologia* dergisinde 11 sayılık bir tefrika olarak yayımlandı. Ertesi yıl bazı değişikliklerle Milano'da Treves yayınevince kitaplaştırıldı.

Romanın konusu bu kez iç kesimde, Sicilya'nın bağrında, güneydoğudaki dağlık kesimde geçiyor; yazarın doğum yeri olan, yaşamında birçok kez gidip kimi uzun süreler geçirdiği, ama kitapta adını bir kez bile anmamayı yeğlediği Vizzini kasabasında.

Lauro Dağı'nın yamacına yaslanmış, 586 rakımlı Vizzini, 60 km uzaklıktaki Catania iline bağlı görmüş geçirmiş bir kent yavrusu, tarihi çok eskilere, ta İÖ beşinci yüzyıla dayanıyor, devir devir adanın bütün siyasal çalkantılarını yaşamış, bütün fatihlerini tanımış. Günümüzde başlıca geçim kapısı, çevre arazilerini kapsayan tarımsal etkinlikler; ancak romanın geçtiği on dokuzuncu yüzyılda ticaret, inşaat ve el sanatları bakımından da iyi durumdaydı. İtalyan Birliğinin kurulduğu 1861'de nüfusu 10 bini aşıyordu ve tarımsal arazi, İtalya'nın bütün güney kesiminde olduğu gibi, büyük toprak sahiplerinin, yani soyluların ve Kilisenin elinde toplanmıştı.

Çocukluğunda adayı sarsan 1848 ayaklanmalarını yaşayan, liberal-yurtsever bir eğitim alan, ilk gençliğinden başlayarak İtalya'nın çeşitli bölgelerini işgal etmiş bulunan yabancıların boyunduruğundan kurtularak bağımsız Devletini kurması gereğini savunan, yirmi yaşındayen Garibaldi hareketine katılan Verga, bu yapıtında kendisinden otuz-kırk yıl önceki bir kuşağın siyasal-toplumsal öyküsünü anlatır.

Fransız Devrimi'nin getirdiği uyanışın ve Napolyon fetihlerinin çalkantılarının sonucunda, iki önemli tarihsel

olay on dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğine damgasını basmıştır: 1812'de İspanya'nın Cádiz kentinde güç koşullar altında kaleme alınan, parlamenter rejimleri öngören ve –anayurdunda kâğıt üstünde kalsa da– Avrupa'nın ilerici kesimlerince örnek alınan liberal Anayasa; 1815'te Viyana Kongresi'nde kıtada eski sınırların ve eski stil bir rejimin yeniden kurulmasına yönelik Restorasyon hareketi. Daha sonraki yıllar kıtanın çeşitli ülkelerinde mutlak krallık rejimine karşı Anayasa rejimlerini savunan liberallerin uzun savaşımına tanık oldu. Mutlakiyetçi yönetimin Avusturya hanedanının ya da Kilisenin elinde bulunduğu İtalya'da bu savaşım aynı zamanda yurtsever Birlik ve Bağımsızlık mücadelesi biçimini aldı.

O mücadeleyi ilk üstlenen Napoli Krallığı'nda doğan *Carbonari* devrimci gizli örgütü oldu: Siyasal özgürlük emelleriyle anayasal yönetimleri amaçlayan burjuva kökenli aydınlardan ve öğrencilerden oluşan üyelerine toplumun daha üst sınıflarından da katılanlar çıktı: El sanatçıları ve tacirler Bourbon kralının büyük toprak sahiplerine arka çıkan politikasından hoşnutsuzdular. *Carbonari*'nin ilk eyleme geçişi 1820 yılında oldu: Mutlak krallık rejimine karşı Cádiz Anayasası'ndan esinlenmiş liberal emeller güden halk ayaklanmaları patlak verdi. Sicilya'nın kasabalarına değin yansıyan o hareket başlangıçta başarılı olduysa da kısa sürede kolluk kuvvetleri ve asker tarafından şiddetle bastırıldı, ayaklanmalara karışanlar idam ya da sürgünle cezalandırıldılar. Ancak İtalya'nın başka kentleri gibi, Napoli'de, Palermo'da da o alev bir daha sönmeyecek, 1830'larda *Carbonari*'nin son bulmasıyla başka biçimler alacaktı; ve 1848'de adadaki egemen sınıflar açısından ciddi bir tehlikeye dönüşen yeni ve kesin ayaklanmalar gerçekleşecekti. Vizzini de o hareketlere daha başından kendince kapı açacak, kasabanın çan kulesi yeşil-kırmızı-beyaz İtalyan bayrağının Sicilya'da ilk dalgalandığı yer olacaktı.

Romanın konusu bu olayların fonunda gelişir: Eğitimsiz, ancak olağandışı bir zekâya sahip Gesualdo, babasının kireç ocağında sefalet içinde geçirdiği çocukluğunun acı deneyimiyle, aklını ve güçlü bedenini seferber ederek, soylulara ve Kilise adamlarına karşı kendini savunarak, büyük hırsla mal mülk edinmeyi başarır, göz kamaştırıcı bir servete erişir. O yolda başvurduğu yöntemler her zaman hamiyetli ve insani olmasa da, kendisi özünde hayırsever, çevresindekileri, ailesini ve adamlarını koruyan, iyi niyetli, dile getirmeyi beceremese de yüreği sevecenlik dolu bir halk adamıdır. Ancak, aile fertleri dahil kimseye yaranamaz, çevresinde yalnız haset ve kin uyandırır. Onca didinmesinin sonucu husumet ve yalnızlık olacaktır: Ne denli güçlü olursa olsun, "yenilenler"in şahıdır Don Gesualdo, bütün çarpışmaları kazanır, ama savaşı yitirir.

Onun içinde dolandığı âlemi oluşturan Vizzini, doğasıyla, güneşin alnında kavrulan dağları, vadileri, verimli tarlalarıyla, zeytinlikleri, bağlarıyla, yarı-serflik konumundaki çaresiz köylülerin emeğinden yararlanarak yüzyıllardır topraklarının geliriyle debdebeli bir yaşam sürmüş olan, her biri kendi tarihçesini kıskançlıkla koruyan asalak soylu aileleri, yoksul kasaba halkı, toplumda dayanacak desteği bulunmayan çaresizleriyle romanın asıl kahramanıdır. Koral bir yapıttır bu: Adı anılmayan Vizzini'nin, belli bir zaman kesitindeki –aralarında bir kolera salgını geçen iki ayaklanma sırasında–, ince bir alayla örülmüş, yine de sıcak, sevecen bir biçemle anlatılan öyküsüdür.

Kasabada kimi atalarından kalma servetini koruyabilmiş, kimiyse yoksul düşmüş, harap konaklarına kapanmış, nesilleri tükenmek üzere olan soylular bir tür kast oluştururlar, kendi aralarında evlenmeleri sonucunda hepsi hısımdırlar, birbirinin "kuzen" ya da "kuzin"idirler. Dedikodulu, ikiyüzlü, Katolik taşra ortamında hepsi birbirinin ardından konuşurlar; ama aralarında kendilerinin kan ortaklığıyla

açıkladıkları sımsıkı bir sınıfsal dayanışma vardır: Birbirlerini ne denli yererlerse yersinler, sefalet döneminde destek olurlar ve en önemlisi, dışardan gelen kişinin karşısına aşılmaz bir duvar gibi dikilirler. Aslında yalnızca maddi çıkara, mala mülke bağlı bir toplumdur, ama çıkarcılığa dinsel, ahlaksal, insani kılıflar uydurulur. Açık konuşan yalnız halk adamı Gesualdo'dur: "Herkes kendi çıkarını kollar" der. Çıkar uğruna sürüp giden çekişmelerin gözesinde, kasabada piskoposu temsil eden en yüksek mevkili din adamı olan dalavereci, riyakâr Başrahip Don Lupi vardır: Soylularla dayanışması ve cahil halk kitlelerinin saf imanı sayesinde varlığını sürdüren ruhban sınıfının çıkarlarını bin türlü dolap çevirerek kollar. Zangoçtan rahibelere ve başpapaza varıncaya değin, hiçbir Kilise mensubu laik görüşlü Verga'nın kaleminden kurtulamaz.

Ve Risorgimento arifesinde, dönüşüm ve modernleşme sancılarını yaşayan Vizzini, sonuçta baştan başa bir "yenilenler diyarıdır": Yazarın sinematografik bir canlılıkla resimlediği sahnelerin her birinde kımıldanan, tutkuları ve çıkarları peşinde didinen kişilerin tümüne, iyi bakıldığında kibirli, görkemli soylularına bile ortak olan yan mutsuzluk ve yenilgidir. Verga'nın olgun çağında vardığı sonuç, hayat mücadelesini kimsenin kazanamayacağıdır; herkes Tanrı'ya yakarır, ama O kimseyi bağışlamaz.

Toplumsal çözümlemesi kadar ruhbilimsel çözümlemesi de güçlüdür Verga'nın. O gücü, olgunluk çağında, kendi çevresini, çok iyi tanıdığı Sicilya ortamını gözleyişinden alır, kalemini konuyu izlesin diye serbest bırakır sanki. Böylece yapıt doğallıkla, kendi iç gerçeği uyarınca ortaya çıkar:

"Sanat yapıtı," der*, "sanki kendi kendini yaratmış gibi olmalıdır, yazarıyla hiçbir denetim ilişkisi bulunmaksızın, tıpkı bir doğal nesne gibi olgunlaşıp, kendiliğinden doğu-

* "Gramigna'nın Âşığı" öyküsünün önsözünde, *Verismo* kuramı üstüne kısa, ama aydınlatıcı yorumundan. (ç.n.)

vermelidir (...) varoluş nedeni özünden gelmelidir, yalnızca olması gerektiği gibi olduğundan ötürü var olmalıdır; bir tunç heykel gibi yaşamla dopdolu, öylece kalakalmış olmalıdır: Onu yapan heykeltıraş ortadan kaybolacak, kendi ölümsüz eserinin içinde gözden silinecek cesareti bulmuştur."

Neyyire Gül Işık
Mayıs 2016

BİRİNCİ BÖLÜM

I

San Giovanni kilisesinin çanı şafak ayinini haber veriyordu, ama kasaba hâlâ mışıl mışıl uyumaktaydı, çünkü üç gün arasız yağmur yağmıştı ve ekili tarlalarda insan baldırına değin çamura batıyordu. Derken o sessizlikte bir kıyamettir koptu; Sant'Agata kilisesinin küçük çanı tiz çınlayışıyla imdat çağırıyordu, kapılar pencereler vuruluyor, millet gecelik entarisiyle evlerden dışarıya uğruyor, avaz avaz haykırıyordu:

– Deprem! Aziz Gregorio Magno, kurtar bizi!

Henüz gün ağarmamıştı. Uzaklarda, gepgeniş, kapkara Alìa düzlüğünde yalnız bir kömürcü ışığı göz kırpıyordu, biraz daha solda uzayıp giden Paradiso yaylasında tansö-kümünü ikiye biçen koskocaman alçak bir bulutun üstünde sabah yıldızı ışıldıyordu. Bütün kıra uğursuz, acıklı bir köpek uluması yayılıyordu. Ve hemen aşağı mahalleden San Giovanni kilisesinin koca çanının tok sesi geldi, o da tehlikeyi bildiriyordu; onu San Vito'nun çatlak çanı izledi; ve daha uzaktan büyük kilisenin çanı; Sant'Agata'nın çanı ise, minicik meydanın sakinlerinin tepesine iner gibi çaldı. Birbiri ardından Collegio, Santa Maria, San Sebastiano, Santa Teresa manastırlarının ufak çanları da uyanmışlardı: Tümünden yükselen bir toplu çan tangırtısı karanlıkta, korku içinde, damların üstünde koşturuyordu.

– Hayır! Hayır! Yangın var!.. Trao'ların konağı tutuşmuş!.. Aziz Giovanni Battista, yetiş imdada!

Erkekler, çakşırları ellerinde, bağıra çağıra koşuşturuyorlardı. Kadınlar pencerelere mumlar yerleştiriyorlardı: Tepenin üstünde bütün kasaba perşembe geceleri, saat ikiyi çaldığındaki gibi, ışıklarla kaynaşmaktaydı; uzaktan bakanın tüylerini diken diken edecek bir şeydi.

– Don Diego! Don Ferdinando! – diye çağıran sesler işitiliyordu ufacık meydanın dibinde; biri konağın kapısına bir taşla vuruyordu.

Büyük Meydan'a çıkan yokuştan ve diğer yan sokaklardan insanlar akın ediyordu: Zemin taşlarında kaba kunduraların dur durak bilmeyen takırtısı; arada bir uzaklardan haykırılan bir ad; aynı zamanda Sant'Agata meydancığının dibindeki ağır kapının güm güm vuruluşu ve bağırıp duran o ses:

– Don Diego! Don Ferdinando! Topunuzun üstüne ölü toprağı mı serpildi yahu?

Yavaş yavaş ışımaya başlayan tansökümünde, Trao'ların konağından, kırık dökük çatının üstünden, gerçekten de dalga dalga, kıvılcımlarla pırıldayan yoğun duman topaklarının yükseldiği görülüyordu. Ve yukardan aşağı yağan kızıl parıltı, harap sokak kapısının önüne birikmiş, başlarını havaya dikmiş komşuların kaygılı suratlarını ateşliyordu. Birden bir pencere takırtısı işitildi, yukardan tiz bir ses bağırmaya başladı:

– İmdat!.. Hırsız var!.. Yetişin a komşular!

– Yangın! Eviniz yanıyor! Kapıyı açın, Don Ferdinando!

– Diego! Diego!

Don Ferdinando Trao'nun şaşkın suratının ardında nihayet Don Diego'nun kirloz gecelik takkesiyle, darmadağın kır saçları belirdi. Veremlinin boğuk sesi işitildi, o da çığlık çığlığa bağırıyordu:

– İmdat!.. Evimizde hırsız var! İmdat!

– Ne hırsızı yahu!.. Oraya hırsız niye girsin ki?.. diye gülerek alay etti kalabalıktan biri.

– Bianca!.. Bianca! Yetişin! Yetişin!

O sırada Nanni l'Orbo* geldi soluk soluğa, Trao'ların evindeki hırsızları gözüyle gördüğüne yeminler ediyordu.

– Gözümle gördüm!.. Biri Donna** Bianca'nın penceresinden sıvışmaya çalışıyordu; baktı, gelenler var, yeniden içeriye daldı!..

– Konak yanıyor konak, anlamıyor musunuz? Bütün mahalle çıra gibi yanar! Bitişiğinde benim evim var, Tanrım! – diye bağırmaya başladı Don Gesualdo Motta usta. O arada öbürleri kapıyı iterek, levye ile zorlayarak, birer birer avluya girmeyi başardılar, diz boyu otların arasında bağrışarak, şamata gürültü, ellerinde su dolu kovalar, testilerle; Cosimo Dayı elinde oduncu baltasıyla; kilisenin zangocu Don Luca milleti ayaklandırmak için bir fasıl daha çanlara asılma derdindeydi; Pelagatti ilk imdat çağrısını duyar duymaz öylece koşup gelmişti, gübrelerin altını eşip çıkardığı kocaman eski piştovuyla.

Avludan yangın henüz görünmüyordu. Ancak ara ara, karayelin esintisiyle, saçakların üstünden dalga dalga dumanlar geçiyor, ufak bahçenin yığma taştan duvarının ardında, çiçeklenmiş bademlerin dalları arasında dağılıyordu. Harap sundurmanın altında çalı çırpı demetleri yığılıydı; dipte, komşu Motta'nın evine yaslanmış kalın tahtalar duruyordu: İşe yaramayan kalaslar, çürümüş keresteler, satmayı bir türlü beceremedikleri bir değirmen direği.

– Bunlar çıradan beter, görüyor musunuz! – diye avaz avaz haykırıyordu Don Gesualdo usta. Bütün mahalle cayır cayır yanar, yahu!.. Tanrı nasıl biliyorsa öyle yapsın bunları!.. Hem de benim duvara yaslamışlar; nasıl olsa onların kaybedecek şeyleri yok, Tanrı nasıl biliyorsa öyle yapsın!..

---

* Kör Nanni. (ç.n.)

** Latince *dominus* sözcüğünden türemiş olan *don* (bey, efendi) ve *donna* (hanım, küçükhanım) İtalya'nın birçok kesiminde yakın zamanlara değin saygı ifadesi olarak kullanılmıştır. (ç.n.)

Merdivenlerin tepesinde, Don Ferdinando, bir eski gocuğa sarınmış, başında bir kirloz mendil bağlı, sekiz günlük sakalla, buruş buruş astımlı suratında kurşun rengine çalan gözleri deli gözleri misali belermiş, ördek gibi vaklıyordu:

– *Di qua! Di qua*!*

Gel gör ki zangır zangır sallanan merdivenden yukarı tırmanmayı kimse göze alamıyordu. Ev tam bir harabeydi: Duvarlar yıkık, sıvalar dökülmüş, çatıdan yere kadar inen çatlaklar; rezelerinden oynamış, camsız pencereler; kırık dökük aile arması kapının üstünde bir paslı çiviye asılı. Don Gesualdo usta ilkin avludaki bütün o kereste yığınını dışarıya, meydana atma derdindeydi.

– Ohoo! Bir ay sürer! – diye yanıtladı Pelagatti, elinde koca pıştovuyla durmuş, esneyerek bakıyordu.

– Tanrım sen bilirsin! Benim duvarıma yaslamışlar!.. Lafımı dinliyor musunuz, dinlemiyor musunuz?

Giacalone sundurmayı yıkmak daha iyi olur diyordu; zangoç Don Luca ise şimdilik tehlike yok diye güvence veriyordu: Ortalık Babil Kulesi'ne dönmüştü, her kafadan bir ses çıkıyordu!

Başka komşular da koşup gelmişlerdi. Santo Motta elleri cebinde, şen ablak suratıyla durumu şakaya vurmaya hazır. Ablası Speranza, öfkesinden yüzü yemyeşil kesilmiş, pörsük memesini bebeğinin ağzına sokuşturarak, Trao'lara ağzına geleni sayıyordu:

– Efendiler... şuraya bir bakın hele!.. Hemen bitişiğinde bizim ambarlarımız var! Mintanının kollarını sıvamış öylece duran kocası Burgio'ya da verip veriştiriyordu:

– Hiç ağzınızı açtığınız yok yahu! Salak gibi orada dikilip duruyorsunuz! Ne yapmaya geldiniz öyleyse?

---

* Bu taraftan! Bu taraftan! (ç.n.)

Don Gesualdo usta haykırarak merdivenden yukarı atılan ilk kişi oldu. Ötekiler de arkasından aslanlar gibi yetişip kocaman karanlık, boş odalara daldılar. Her adımda fırlayan sıçan ordularından ürküyorlardı.

– Aman dikkat! Dikkat! Tavan çökecek gibi!

Aklı hep o penceredekine takılmış bulunan Nanni l'Orbo ikide bir "İşte orada! İşte orada!" diye bağırıyordu. Ve harabeye dönmüş kitaplıkta, Pelagatti'nin zangocu piştovla vurmasına ramak kaldı. Karanlıkta Don Ferdinando'nun dur durak demeden "Bianca! Bianca!" diye çağıran kuluçka tavuk sesi işitiliyordu. Don Diego da bir kapının ardında durmuş vuruyor, yumrukluyordu, her geçeni yeninden yakalayıp o da çığlık çığlığa bağırıyordu:

– Bianca! Kız kardeşim!..

– Dalga mı geçiyorsunuz? – diye yanıtladı Don Gesualdo usta, yüzüne ateş basmıştı, kolunu hızla çekip kurtardı. – Bitişikte benim evim var, anladınız mı? Bütün mahalle cayır cayır yanacak!

Konağın tamtakır odalarında çılgınca bir koşuşturmadır gidiyordu; su taşıyan kadınlar; o keşmekeşin ortasında eğlencedeymiş gibi bağıra çağıra kovalamaca oynayan çocuklar; ağızları bir karış açık, oradan oraya dolaşan meraklılar, hâlâ duvarlardan sarkan kumaş parçalarını lime lime koparıyorlar, pervazların oymalarını elliyorlar, seslerinin boş odalarda yankılanışını işitmek için bağırıyorlar, burunlarını havaya dikmiş, yaldızlı alçı bezemeleri, aile portrelerini gözlemliyorlardı; dumandan tütsülenmekte olan bütün o Trao ailesi fertleri, sanki evlerine doluşan güruhu görünce gözleri fal taşı gibi açılmış duruyorlardı. O gidip gelmeler döşeme tahtalarını sarsıyordu.

– İşte! işte! Tavan şimdi çöküyor! – diye alayla gülüyordu Santo Motta, sulara bata çıka tepinerek; yerinden oynamış ya da eksik maltataşları arasında su birikintileri oluşmuştu. Don Diego ile Don Ferdinando, köşeye bucağa dalmış, evle-

rinin sefaletini didikleyen kalabalığın ortasında itilip kakılıyor, sersemlemiş halde sürüklenirken hep öyle bağırıyorlardı:

– Bianca!.. Kız kardeşim!..

– Eviniz yanıyor, anlıyor musunuz? – diye haykırdı kulaklarına Santo Motta. – Bütün bu hırdavatla şöyle güzel bir şenlik ateşi olacak!

– Bu taraftan, bu taraftan! – diye bir ses işitildi daracık sokaktan. – Yangın yukarda, mutfakta...

Gesualdo'nun babası Nunzio usta, bir duvarcı merdivenine tırmanmış, hemen karşıdaki evlerinin damından elini kolunu sallıyordu. Giacalone balkonun parmaklığına bir makara takmış, Motta'ların sarnıcından yukarıya su çekiyordu. Oduncu Cosimo usta çatının saçağına tırmanmış, tavan arasının penceresine var gücüyle baltayı indiriyordu.

– Sakın! sakın! – diye bağırdılar aşağıdan. – Ateşi havalandırırsanız bir dakikada tüm konağı sarıverir!

O zaman Don Diego kafasına eliyle vurarak kekeledi:

– Aile evrakı! Dava evrakı! – Onu duyan Don Ferdinando saçını başını yolarak koşa koşa kaçıp gitti.

Rüzgârın esişine göre pencerelerden, balkondan dalga dalga yoğun duman burgaçları giriyor, Don Diego öksüre öksüre kapının ardında bağırmayı sürdürüyordu:

– Bianca! Bianca! Yangın var!..

Mutfak merdivenlerinden yukarı çılgınca bir öfkeyle atılmış olan Don Gesualdo usta, dumandan gözleri görmez olmuş, beti benzi ölü gibi, gözleri yuvalarından uğramış, neredeyse boğularak döndü:

– Lanet olsun!.. Bu taraftan mümkün değil!.. Mahvoldum ben!

Öbürleri hepsi bir arada haykırışıyorlar, her kafadan bir ses çıkıyordu; insanı sersem eden bir kargaşaydı:

– Kiremitleri aşağı atın!

– Merdiveni bacaya dayayın!

Kendi evinin damında ayakta duran Nunzio usta deli gibi çırpınıyordu. Zangoç Don Luca şimdi sahiden gidip çanlara asılmıştı. Meydanda iğne atsan yere düşmezdi. Speranza kadın bağırmaktan çatlamış sesini koridordan duyurmayı başardı, kedi gibi tırnaklarını çıkarmış kendine yol açmak için milletin üstünü başını paralıyor, ağzından köpükler saçıyordu:

– Şuradan, koridorun ucundaki merdivenden!

Herkes o yana koştu, bıraktılar Don Diego kız kardeşinin kapısının ardında "Bianca! Bianca!.." diye çağıradursun. O kapının gerisinde ise telaşlı ayak sesleri işitiliyordu; çılgına dönmüş birilerinin koşuşturmacası. Derken devrilen bir iskemle patırtısı. Nanni l'Orbo yine koridorun dibinden bağırdı:

– İşte orada! işte orada!

Ve Pelagatti'nin piştovunun sesi işitildi, top gibi patlamıştı.

– Kanun geliyor! İşte zaptiyeler sökün etti! – diye seslendi avludan Santo Motta.

Bunun üzerine kapı birden açıldı ve Donna Bianca beliriverdi, yarı çıplak, benzi ölü gibi solmuş, tek söz etmeksizin kasılmış elleriyle birtakım hareketler yaparak, dehşet ve çaresizlikten çılgına dönmüş gözlerini ağabeyine dikti. Birden dizleri büküldü, kapının pervazına tutundu, kekeledi:

– Öldürün beni, Don Diego!.. İsterseniz öldürün!.. Ama buraya kimseyi sokmayın!..

Ondan sonra, Don Diego'nun kız kardeşini iterek içeri girip ardından kapattığı o kapının ardında neler olduğunu hiç kimse bilemedi. Yalnızca onun sesi işitildi, umutsuz bir kahrın sesiydi, kekeliyordu:

– Siz ha?.. Siz, buradasınız ha?..

Yüzbaşı, Mal Müdürü, Kanun temsilcilerinin tamamı koşup yetişmişlerdi. Zaptiye Komutanı Don Liccio Papa, kılıcını çekmiş, havada sallayarak uzaktan haykırıyordu:

– Bekle! bekle! Dur! Dur! Yüzbaşı da onun ardından, Don Liccio gibi o da soluk soluğa, bastonunu önünde sallıyordu:

– Savulun! savulun! Kanuna yol verin!

Mal Müdürü kapıyı kırmalarını emretti.

– Don Diego! Donna Bianca! Açın! Neyiniz var?

Don Diego kapıda belirdi, bir dakikada on yaş ihtiyarlamış, şaşkına dönmüş, aklı başından gitmiş, kurşuni gözbeklerinin dibinde korkunç bir görüntü, alnını soğuk terler kaplamış, sesi muazzam bir kahırla kısılmıştı:

– Yok bir şey!.. Kız kardeşim!.. Ödü patlamış!.. İçeriye kimse girmesin!..

Pelagatti, Nanni l'Orbo'ya ateş püskürüyordu:

– İyi bela açacaktınız doğrusu başıma!.. Az kalsın komşumuz Santo'yu vuracaktım!..

Yüzbaşı da bir güzel azarladı:

– Ateşli silah da neyin nesi!.. Şaka mı bu?.. Hayvanın tekisiniz!

– Yüzbaşım, hırsız sandıydım, oracıkta, karanlıkta... Gözlerimle gördüm!

– Sus! Kes sesini, koca ayyaş seni! – diye susturdu onu Mal Müdürü. – Gelin de yangına bakalım biz.

Şimdi koridordan olsun, bostan merdivenlerinden olsun, herkes su taşıyordu. Cosimo usta dama çıkmıştı, baltayla kirişlere vuruyordu. Dumanlar tüten çatıya her yandan kiremitler, taşlar, çömlek kırıkları yağdırıyorlardı. Duvarcı merdiveninin tepesinde Burgio tüfekle ateş ediyordu ve öte yandan bacanın yanına mevzilenmiş Pelagatti piştovunu doldurup doldurup acımasızca boşaltıyordu. Don Luca çanlara var gücüyle asılmaktaydı; meydandaki kalabalık bağırıp çağırıyor, el kol sallıyordu; bütün komşular pencerelere üşüşmüştü. Margarone'ler tam karşıda, çatılara yukardan bakan teraslarından seyrediyorlardı, kızlarının saçları hâlâ kâğıttan bigudilere sarılıydı; Don Filippo uzaktan bastonu-

nu sallayarak, yangını söndürmeye çabalayanların çalışmalarını yönetiyordu.

O anda kolları evrakla yüklü dönen Don Ferdinando karanlık koridorda koşan Giacalone'yle çarpıştı.

– Bağışlayın, Don Ferdinando. Zatıâlinizin hemşiresi için doktor çağırmaya gidiyordum da.

– Doktor Tavuso'yu! – diye seslendi arkasından Macrì Teyze; onlar gibi yoksul bir akrabalarıydı, yangına ilk koşan o olmuştu. – Hemen şuracıktadır, Bomma'nın eczanesinde.

Bianca zangır zangır sarsılıyordu: Müthiş bir nöbete tutulmuştu; yoksul karyolasında zapt etmeye dört kişinin gücü yetmezdi. Don Diego, o da allak bullak olmuş, ölü gibi bembeyaz, bir deri bir kemik elleri tir tir titreyerek, bütün o insanları geri iteklemeye çabalıyordu.

– Hayır!.. Yok bir şey!.. Kendi haline bırakın!..

Sonunda Yüzbaşı merakla eşiğe yığılmış olan komşulara sağlı sollu gelişigüzel darbeler indirmeye koyuldu.

– Ne bakıyorsunuz öyle? Ne istiyorsunuz? Defolun haydi! Aylaklar sizi! Serseriler! Siz, Don Liccio Papa, sokak kapısında nöbet tutun.

Daha sonra Baron Mèndola uğradı, âdet yerini bulsun diye, bir de her şeye burnunu sokmadan edemeyen Donna Sarina Cirmena; Barones Rubiera'yı temsilen de Başrahip Lupi*. Sganci Teyze'yle öbür akrabalar yeğenlerinden haber almak için uşaklarını gönderdiler. Bacaklarının üstünde güç bela durabilen Don Diego başını kapıdan çıkarıyor, her birine aynı yanıtı veriyordu:

– Daha iyice işte... Biraz sakinleşti!.. Yalnız bırakalım istiyor...

– Ah! Ah! – diye söylendi başrahip başını sallayarak ve çepeçevre salonun çıplak duvarlarını süzerek:

---

* Don Lupi, katedral meclisinde yer alan ve piskoposu temsil eden rahiplere verilen *canonico* sanını taşır; dolayısıyla kasabadaki en yüksek din yetkilisidir. (ç.n.)

– Buralar nasıldı, hiç unutmuyorum!.. Trao ailesinin servetine ne oldu?..

Baron sert bir sakalla dikenlenmiş çenesini kıllı eliyle sıvazladı, o da başını salladı. Cirmena Teyze söylenmeden edemedi:

– Kaçık bunlar! Her ikisi de zırdeli! Don Ferdinando zaten öteden beri ahmağın biriydi... Don Diego'ya gelince... Hatırlar mısınız? Hani kuzin Sganci ona değirmende o işi bulmuştu ya?.. Hayır efendim!.. Trao ailesinin bir ferdi başkasının verdiği ücretle yaşayamazmış!.. Ama sadakayla, bal gibi yaşabiliyorlar!..

– Aman! Aman! Aman! – diye onun sözünü kesti başrahip; ufacık, faremsi gözleri hınzırca gülüyordu, ama incecik dudaklarını kısmıştı.

– Evet efendim!.. Yoksa ne ad vermeyi istersiniz? Paskalya'da, Noel'de ne armağan göndereceklerini bütün akrabalar kendi aralarında anlaşıp kararlaştırıyorlar... Şarap, zeytinyağı, peynir... tahıl da... Kız zaten tepeden tırnağa Rubiera Teyze'nin armağanlarıyla giyiniyor.

– Vay! Vay! Vay!.. – Başrahip, inanmazmış gibi bir gülücükle bir Donna Sarina'yı, bir baronu kışkırtıyordu; baron da başını eğiyor, yine çenesini kaşıyor, kendi de şuraya buraya bakarmış gibi yapıyordu, sanki şöyle demek ister gibiydi:

– Eh! Eh! Bana da öyle geliyor!..

O sırada Doktor Tavuso, şapkası başında alaş telaş geldi ve kimseyi selamlamadan hastanın odasına girdi.

Az sonra omuzlarını kaldırarak, avurtlarını şişirerek dışarı çıktı, yanında upuzun boylu, aptal görünümlü Don Ferdinando vardı. Macrì Teyze'yle Başrahip Lupi doktorun arkasından seğirttiler. Her şeyleri bilmek isteyen Cirmena Teyze o yusyuvarlak gözlüğünün ardından bakışlarını Hâkim'den beter, adamın yüzüne dikiyordu.

– Efendim? Derdi ne miymiş?.. Biliyor musunuz? Şimdi adına sinirsel bunalım diyorlar... moda olmuş bu hastalık...

Boşu boşuna çağırıyorlar insanı... sanki muayene ücretini ödeyebilirlermiş gibi! – diye yanıtladı Tavuso sertçe. Ardından, o da gözlüğünün arkasından Donna Sarina'nın suratına dik dik bakarak:

– İlle de söyleyeyim mi istiyorsunuz? Belli bir yaşa gelen kızları evermek lazımdır!

Ve sırtını dönerek var gücüyle sümkürdü, öksürdü, boğazını temizledi. Akrabalar birbirlerinin yüzüne baktılar. Başrahip saygılı davranmış olmak için Baron Mèndola ile ilgilenmeye koyuldu, ona tütün sunarak gevezelik ediyor, öteye beriye tükürüyor, bir yandan da Donna Bianca'nın kapalı kapısının ardında olup biteni dikizlemeye uğraşıyordu, kurumuş dudaklarını her an yutkunuyormuş gibi büzüyordu:

– Anlaşılıyor canım!.. Ödü patlamış!.. Eve hırsız girdi deyip korkutmuşlar!.. Zavallı Donna Bianca!.. O kadar genç ki!.. Öylesine hassas ki!..

– Bakın, hemşire! – dedi Donna Sarina, Macrì'yi bir kenara çekerek. Akılsız Don Ferdinando, kendisi de dinlemek için yaklaşacak oldu:

– Bir dakika! Ne yapıyorsunuz! – diye payladı Cirmena Teyze. – Teyzenizle bir çift laf etmek istiyorum!.. Burada duracağınıza gidin de Bianca'ya bir bardak su getirin, iyi gelir...

Santo Motta yukardan ellerini ovuşturarak, keyifli bir yüzle indi:

– Mutfak harabeye dönmüş! Bir yumurta pişirecek yer bile kalmamış!.. Yeni baştan mutfak yapmaları gerekecek! – Kimse ona kulak asmadığından, o ahmak gülümsemesiyle gözlerini bir birinin, bir öbürünün yüzüne dikiyordu.

Başrahip Lupi, onu başından savmak için, sonunda dedi ki:

– Tamam, tamam. Sırası gelsin de düşünürüz...

Santo Motta sırtını döner dönmez Baron Mèndola nihayet ağzını açtı:

– Düşünürüz de demek?.. Düşünecek para olursa elbette! Ben bunlara hep söyledim... Sevgili kuzenlerimiz, evin yarısını satın gitsin... hatta bir iki odasını... geçinebilecek kadar!.. Ama hayır efendim!.. Trao ailesinin evini satmak hiç olur mu?.. Öyle yapacaklarına, yıkılan her odanın kapısına bir kilit asıyorlar, ayakta kalan odalara sığınıyorlar... Mutfağa da aynını yapacaklardır... Yumurtaları burada, salonda pişirirler artık, o da pişirecek yumurta bulduklarında tabii... Bir iki odasını satmak mı?.. Hayır efendim... istesek de olmaz... Arşiv odasını mı? Olur mu canım, orada aile evrakı duruyor!.. Dini alay odasını mı? O zaman da meydandan *Corpus Domini** yortusunda alay geçtiğinde seyredecek yer kalmaz!.. Guguklu saat odasını mı?.. Guguklu saatin bile odası var, düşünün bir!

Ve öyle öfkesini boşalttıktan sonra baron hepsini oracıkta bırakıp gitti, onlar da gülmekten katılıyorlardı.

Donna Sarina, gitmeden önce, yeğeninin kapısını bir kez daha tıklattı, nasıl olduğunu sordu. Don Diego başını dışarı uzattı, hep aynı kaskatı suratla yineledi:

– Daha iyice... Daha sakin!.. Yalnız kalmak istiyor...

– Zavallı Diego! – diye içini çekti Macrì Teyze.

Cirmena kapıyı kapamaya gelen Don Ferdinando işitmesin diye sofada birkaç adım daha attı, alçak sesle ekledi:

– Ben ne zamandır biliyordum zaten... Immacolata yortusu akşamı, hatırlıyor musunuz, hani çok kar yağmıştı?.. Genç Baron Rubiera'nın burada, iki adım ötedeki ara sokaktan geçtiğini gördüydüm... hırsız gibi gocuğuna bürünmüştü...

---

* On üçüncü yüzyıldan beri Hıristiyan âleminde her yıl yinelenen, Hz. İsa'nın kutsal şarap-ekmekteki simgesel varlığının anıldığı yortu. Sicilya'da, bütün yortularda yapıldığı üzere, görkemli ve coşkulu dinsel alaylarla kutlanır. (ç.n.)

Başrahip Lupi yaban otlarının ortasında cüppesini kalın çizmelerinin üstüne değin kaldırarak, acaba işitebilirler mi diye, parça parça dökülen harap eve dönüp baktı, sonra dış kapının önünde, sağına soluna bakınarak sözü bağladı:

– Doktor Tavuso'yu duydunuz mu? Biz hepimiz yakın dostları ve akrabalarıyız, onun için açık konuşabiliriz... Belli yaşa geldiler mi kızları evermek lazımdır!

II

Meydanda, Don Diego Trao'nun eski püskü şapkası ve bayramlık gocuğuyla geçtiğini görmeleri olay oldu:

– Sizi evinizden çıkarmak için yangın gerekiyormuş demek!

Kuzen Zacco onu Soylular Kahvesi'ne götürmeyi bile istedi:

– Gelin, anlatın bize, nasıl olduydu...

Zavallıcık elinden geldiğince sıvışmayı denedi; bir kere oraya üye değildi: Trao'lar yoksul olmasına yoksuldular gerçi, ama kimsenin önünde boyun bükmemişlerdi. Doktor Tavuso'nun gün boyu başköşeye kurulup oturduğu Bomma'nın eczanesinin önünden geçmemek için uzun yoldan dolaştı; gel gör ki duvarlara sinerek Condotta'dan yukarıya tırmanırken Ciolla olacak boşboğazla yüz yüze geldi, adam hep dedikodu peşinde dolaşırdı:

– Hangi rüzgâr attı sizi buralara, Don Diego, hangi rüzgâr! Kuzin Rubiera'ya mı gidiyorsunuz?

Don Diego kıpkırmızı kesildi. Galiba herkes sırrını yüzünden okuyordu! Yan sokağa sapmadan önce Ciolla'nın ardından gözetlemesinden korkarak, yine duraksayarak, ihtiyatla dönüp arkasına bakındı. Bereket adam durmuş Başrahip Lupi ile gevezeliğe dalmıştı, kahkahalar atıyordu; başrahip de ona pek dikkati çekmeksizin yalnızca ağzıyla gülerek karşılık veriyordu.

Barones Rubiera buğdaylarını elettirmekteydi. Don Diego ambarın kapısının önünden geçerken gördü, bir toz bulutunun ortasında, kolları çıplak, basma etekliğini kalçasına toplamış, siper olsun diye burnunun üstüne indirdiği başörtüsüne karşın saçı başı toza bulanmıştı. Pirtuso denen o soyguncu simsarla çekişmekteydi, adam *salma** başına iki *tarì* daha az ödeyerek malını kapatmaya çalışıyordu; baronesin suratını ateş basmıştı, tüylü kollarıyla hareketler yapıyordu, göbeği hop inip hop kalkıyordu:

– Hiç vicdanınız yok mu sizin, tefeci misiniz nesiniz yahu?.. – Sonra, Don Diego'yu görür görmez gülümseyerek döndü:

– Selam olsun, kuzen Trao. Hangi rüzgâr attı sizi bu taraflara?

– Şey için geliyordum, kuzin hanım... – derken tozdan boğulan Don Diego başladı öksürmeye.

– Kaçılın, kaçılın! Uzaklaşın buradan, kuzenim. Siz alışkın değilsiniz – diye sözünü kesti barones. – Görüyor musunuz ne işlerle uğraşıyorum? Aman Tanrım, yüzünüzün hali ne böyle! Dün gece ödünüz patladı, değil mi?..

Tavan arasından, tahta merdivenin tepesinden içinde mavi çoraplarla bir çift partal kundura göründü ve hoş bir genç kız sesi işitildi; diyordu ki:

– Barones hanım, işte geldiler.

– Genç baron döndü mü?

– Uzakta Marchese'nin havladığını duyuyorum.

– Tamam, şimdi geliyorum. Evet, malı ne yapıyoruz, Lio usta?

Pirtuso kilesinin üstünde dertop olmuş oturuyordu, istifini bozduğu yoktu, buğday hamulesiyle hiç ilgilenmez

---

* 1860'ta İtalyan Birliği'ne katılana değin, Sicilya'da değişik yüzölçümü ve ağırlık birimleriyle paralar kullanılmıştır; hatta adanın değişik kesimlerinde bile farklılıklar görülürdü. *Salma* (burada) 25,4 kilograma yakın; Akdeniz'in çeşitli ülkelerinde farklı değerler taşıyan para *tarì* (burada): 1 gümüş *tarì* yaklaşık 6 Avro. (ç.n.)

gibi, öteye beriye, kilise kadar geniş ambarda bulunan tuhaf nesnelere bakınıyordu. Bir zamanlar, Rubiera ailesinin şanlı devrinde, oraya bir tiyatro bile yapmışlardı. Üstünde çıplak kadın resimleri bulunan kemerle kiliseyi andıran sütunları hâlâ seçiliyordu; karşısında geniş aile locası, parmaklığından bezler sarkıyordu; bir köşede ahşap oymalı koskocaman kırık dökük bir karyola; kundura yapmak için ortaları delinmiş kocaman meşin sandalyeler; bir dokuma tezgâhının gelediri üstünde tozla kaplı bir kadife eyer; çepeçevre asılı boy boy elekler; kürek ve süpürge yığınları; sahneye çıkan merdivenin altına sıkıştırılmış, kapısında Rubiera ailesinin arması bulunan bir tahtırevan ve tavanına taç gibi konulmuş bir eski püskü el feneri. Giacalone ile Vito Orlando, dağ gibi buğday yığınlarının ortasında, muazzam irilikte eleklerin çevresinde tere kana batmış, yüzleri tozdan bembeyaz, ses sese tempo tutarak, çılgınlar gibi didiniyorlardı; o sırada çırak Gerbido da dur durak bilmeden, buğdayı süpürgeyle kümeliyordu.

– Vakti zamanıyla, Barones hanım, ben bu ambarda tiyatro seyretmişimdir, – diye yanıtladı Pirtuso o soruyu atlatmak amacıyla.

– Biliyorum! Biliyorum! Rubiera ailesi servetini öyle yapa yapa millete yedirdi! Şimdi de hâlâ devam etmek istiyorsunuz!.. Şu buğday hamulesini alıyor musunuz, almıyor musunuz?

– Dediğim gibi: Beş *onza** yirmi *tarì*'ye.

– Yo, doğru söylüyorum, veremem. Bu haliyle bile *salma* başına bir *tarì* zararday ım.

– Öyleyse bana müsaade, Barones hanım!

– Haydi artık, Lio usta, Barones hanım sözünü söyledi bir kez! – diye ekledi Giacalone, eleği sallamaktan geri durmayarak. Ama simsar kilesini aldı, hiç yanıt vermeden çekti gitti. Barones arkasından koştu, eşikten seslendi:

---

* 1 altın onza: Yaklaşık 180 Avro. (ç.n.)

– Eh, haydi, beş yirmi beş olsun bari. Tamam mı?

– Müsaadenizle, müsaadenizle.

Ama barones göz ucuyla fark etti ki simsar durmuş, Ciolla'dan nihayet yakasını kurtararak, daracık yokuştan yukarı tırmanan Başrahip Lupi ile konuşuyor. Onun üzerine içi rahatladı, kuzeni Trao'ya döndü, başka bir konudan dem vurmaya girişti:

– Ben de tam sizi düşünüyordum, kuzenim. O buğday hamulesinin birazını sizin evinize yollamak niyetindeyim... Yo, yo, teklifli davranmayın öyle... Akrabayız biz. Mahsul iyi gittiğinde hepimize yararı olmalı. Hem Tanrı yardımcı olur nasıl olsa!.. Evinizde yangın çıkmış, ha? Tanrı korusun! Dediler ki Bianca'nın ödü patlamış... Ben burayı böyle bırakıp koşamadım... bağışlayın.

– Evet... ben de tam şey için gelmiştim... Sizinle konuşmam gereken bir konu var...

– Söyleyin, çekinmeden söyleyin... Ama hazır oradayken, bakıverin bir, Pirtuso geri dönüyor mu acaba... Şöyle, fark ettirmeden...

– Hayvanın biridir o! – diye yanıtladı Vito Orlando, hep öyle eleğin çevresinde didiniyordu. – Lio ustayı tanırım. Hayvanın biridir! Dönmez.

Ama o anda Başrahip Lupi herkesi uzlaştıran o güzelim nazik yüzünde bir gülümsemeyle içeriye giriyordu, peşi sıra da elinde kilesiyle simsar.

– *Deo gratias*! *Deo gratias*![*] Ee, Barones hanım, bu nikâhı kıyalım mı?

Boynu bükük, bir kenarda bekleyen Don Diego Trao'yu fark eder etmez, başrahibin sesi ve havası değişiverdi, dudaklarını kıstı, o da usulca bir kenara çekildi, olanca dikkatini buğday satışına aracılık etmeye verdi.

Bir süre daha durup çekiştiler; Lio usta şimdi handiyse cebindeki parayı çalmaya kalkışıyorlarmış gibi bağırıp çır-

---

[*] (Lat.) Tanrı'ya hamdolsun. (ç.n.)

pınıyordu. Barones ise umursamaz bir havayla ona sırtını döndü, tavandaki deliğe doğru seslendi:

– Rosaria! Rosaria!

– E, bu kadar da bağırmayın! – diye sesini yükseltti sonunda başrahip kürek gibi elini Lio ustanın omuzuna vurarak. – Kimin adına satın aldığınızı biliyorum ben. Don Gesualdo usta için alıyorsunuz.

– Bu doğru değil! Don Gesualdo ustanın ilgisi yok! – diye bağırmaya koyuldu simsar. – Don Gesualdo ustanın işi bu değil ki! – Ama sonunda, fiyat konusunda anlaştıkları için, Pirtuso yatıştı. Başrahip ekledi:

– Sakin olun, Don Gesualdo usta kâr kokusu gelen hiçbir işi kaçırmaz.

Giacalone'nin göz kırptığını fark etmiş olan Pirtuso burnunun dibine kadar gidip yüzüne vurdu:

– Ne o, ekmeğinden mi olmak istiyorsun sen? Ortada iş çeviriyorlarken insan sesini çıkarmaz, bilmiyor musun?

Barones de öte yandan, simsar ona arkasını dönmüşken, Başrahip Lupi'ye bir göz kırptı, fiyat aslında fena sayılmaz gibilerden.

– Evet, evet, – diye yanıtladı o, alçak sesle. – Baron Zacco daha ucuza satmak üzere. Ama Don Gesualdo ustanın henüz haberi yok.

– Ya! Don Gesualdo usta şimdi de tahıl tüccarlığına mı el attı? Duvarcılıktan vaz mı geçti?

– Girmediği iş yok ki, adam şeytanın ta kendisi! Hem diyorlar ki nahiye arazisinin kirası için açık artırmaya girmeye de niyetliymiş...

Onu duyan baronesin gözleri fal taşı gibi açıldı:

– Kuzen Zacco'nun toprakları mı yani? Elli yıldır babadan oğula devrettikleri kira mı?.. Alçaklık olur!

– Olmaz demiyorum; olmaz demiyorum. Günümüzde kimseye saygı kalmadı. Kimin parası varsa onun borusu öter diyorlar...

Bunun üzerine Don Diego'dan yana döndü, tumturaklı bir şekilde devirden yakınmaya koyuldu:

– Şimdilerde paradan başka Tanrı yok! Öyle durumlar oluyor ki soylu bir adam... ya da bir iyi aile kızı... Talih yüzlerine gülmüyor vesselam! Ama hiç yoktan adam olup çıkmış birisi... Don Gesualdo usta gibi birisi mesela!..

Başrahip sır verirmiş gibi bir edayla, baronesle ve Don Diego Trao ile alçak sesle konuşarak ve oraya buraya tükürerek sözüne yeniden başladı:

– Şu Don Gesualdo usta var ya, kafası iyi çalışıyor! Zengin olacak, bu sözümü unutmayın! Şöyle namuslu bir kız için mükemmel bir koca olur... hani drahoması bulunmayan yığınla kız var ya.

Lio usta bu kez gerçekten gidiyordu.

– Tamam mı, Barones hanım, buğdayı yüklemeye gelebilir miyim?

Baronesin keyfi yerine gelmişti, şöyle yanıtladı:

– Evet, ama hancı ne der, biliyorsunuz: "Yemek de gani burada, içki de; ama parasız geleyim deme."

– Nakit para, çil çil, Barones hanım. Tanrı'ya şükür hiç sektirmeyeceğiz, göreceksiniz.

– Söyledim ya işte size! – diye ses verdi Giacalone, eleğin üzerinden, soluk soluğa. – Don Gesualdo usta bu!

Başrahip baronese bir daha göz etti ve Pirtuso çıkıp gittikten sonra dedi ki:

– Aklıma ne geldi, biliyor musunuz? Açık artırmaya zatıâliniz de katılsanız, başka birileriyle birlikte... ben de katılırdım...

– Yo, yo, o kadar işe birden girişemem ben!.. Hem sonra kuzen Zacco'nun arkasından iş çevirmeyi istemem! Siz de biliyorsunuz... Üç günlük dünya... Gün gelir, birbirimize muhtaç oluruz.

– Demek istiyordum ki... hani bir başkasını öne sürseniz... mesela Don Gesualdo Motta ustayı. Birikmiş ufak bir

sermayesi var; kesin biliyorum... Zatıâliniz adınızla desteklersiniz... Üçümüz aramızda bir ortaklık kurarız...

Ardından, Don Diego onların tasarılarına kulak kabartıyor sandı; oysa adamcağız gocuğunun içinde sucuk misali kaskatı kesilmiş, kuzin Rubiera ile konuşma sırası gelsin diye bekliyordu ve zavallıcığın kafasında bambaşka bir şey vardı! Başrahip yine de hemen konuyu değiştirdi:

– Ah, ah, bu ambar var ya, neler görmüş geçirmiştir! Hiç unutmuyorum, küçüklüğümde, Marki Limòli, Don Filippo'nun rahmetli annesi Margarone ile *Adelaide ile Comingio*'yu* oynuyorlardı, hani hanım sonradan başını alıp, ta Salonia'ya gittiydi. "Adelaide! Nerelerdesin?" diye, hani şu manastır sahnesi... Görülecek şeydi! Millet, mendil elde, gözyaşlarını siliyordu! Don Alessandro Spina da heyecandan kendinden geçmiş, başlamıştı bağırmaya: "Ama kim olduğunu ona söylesene!" Ve ona çirkin bir laf da söylediydi... Sonra bir de akşam yemeğinden sonra hava almaya çıkmışken Marki Limòli'ye tüfekle ateş etmişlerdi, o da ayrı bir hikâye; Don Nicola Margarone de karısını alıp kıra götürmüş, bir daha yüzünü kimselere göstermemişti. Şimdi karıkoca ikisi de Rosario kilisesinde yatıyorlar, ruhları şad olsun!

Barones başıyla evetliyor, arada bir buğdayı saplardan ayırmak için süpürgeyle vuruyordu.

– Aileler öyle çöküp gidiyordu işte. Şayet Rubiera'ların evinde ben olmasaydım!.. Onca şan şereften geriye ne kalırdı görüyorsunuz işte! Benim kafamda kavak yelleri esmiyor, Tanrı'ya şükrolsun! Anamla babam nasıl dünyaya getirdilerse aynen öyle kaldım ben... Köylüydüler, evlerini kendi elleriyle yapmışlardı, böyle yıkacak yerde! İşte onların sayesindedir ki Rubiera'ların ambarında hâlâ Tanrı'nın nimetin-

* Catania'lı besteci Giovanni Papini'nin (1796-1867) melodramı; 1817'de Milano'da sahnelendiğinde büyük beğeni kazanınca moda olmuştu. (ç.n.)

den birazı kaldı, neymiş efendim, o eğlentilerin, tiyatroların yerine...

O sırada arabacı katırlarını yüklemiş, geldi.

– Rosaria! Rosaria! diye bağırmaya başladı yine barones merdivenden yana.

Nihayet tavan arasından eski püskü kunduralarla mavi çoraplar belirdi, ardından hizmetçi kızın maymunsu görüntüsü; üstü başı pasaklı, saçı başı birbirine karışmış, elleri hep saçlarının arasında.

– Don Ninì Vignazza'da değilmiş, – dedi kız sakin sakin. – Alessi köpekle döndü, ama küçükbey yanlarında yoktu.

– Ah, Kutsal Bakire! – diye çığırmaya başladı hanımefendi, yüzünün ateş kırmızısı biraz solarak. – Ah, Kutsallar Kutsalı Meryem! Nerelerde acaba? Çocuğumun başına neler geldi acaba?

Don Diego o sözleri işittikçe renkten renge giriyordu. – Yer yarılsa da içine girsem! – demek isteyen birinin yüzüydü o. Öksürdü, şapkasının içinde mendilini arandı, konuşmak üzere ağzını açtı; sonra öbür yana dönerek terini sildi. Başrahip göz ucuyla Don Diego Trao'ya bakarak telaşla yanıtladı:

– Başka bir taraflara gitmiştir... İnsan ava çıktı mıydı, bilirsiniz ya...

– Rahmetli babasının ne kadar kötü huyu varsa almış! Av, kumar, eğlence... başka şey düşündüğü yok... hem bana bir haber bile vermeden!.. Düşünebiliyor musunuz, dün gece, yangın çanları çalmaya başlayınca, onu aramaya odasına gidiyorum, bir de bakıyorum ki yok! Gösteririm ona gününü!.. Evet, gösteririm gününü!..

Rahip konuşmayı kesmeye çabalıyordu, tedirgin yüzünde hiçbir anlama gelmeyen aptalca bir gülümsemeyle:

– Eh, eh, Barones hanım! Oğlunuz artık çocuk değil ki; yirmi altı yaşında!

– İsterse yüz yaşında olsun!.. Ta başgöz olana değin!.. Hem daha sonra da!

– Barones hanım, katırların yükünü nereye boşaltsınlar? – dedi Rosaria, kafasını kaşıyarak.

– Geliyorum, geliyorum. Şuradan gidelim. Siz de işinizi bitirdiğinizde, artık avludan geçersiniz.

Barones hanım Giacalone ile Vito Orlando içerideyken ambarın kapısına kilit vurdu ve dış kapıya doğru yöneldi.

Baronesin evi çok genişti, ana babası değişik mal sahiplerini yerlerinden uğrattıkça parça parça, bölüm bölüm bir araya getirilmişti, sonunda kızlarıyla birlikte Rubiera'ların konağına yerleşmiş ve hepsini toparlayıp bir bütün oluşturmuşlardı: Kimi alçak kimi yüksek damlar; şurada burada, duruma göre çeşitli büyüklükte pencereler; soylu sokak kapısı kulübemsi evlerin cepheleri arasına sıkışmış kalmıştı. Yapı daracık sokağın bir yanını boylu boyunca kaplıyordu. Barones başrahiple alçak sesle konuşurken, adım adım peşleri sıra gelen kuzenini neredeyse unutmuştu. Ama sokak kapısının önüne gelince rahip ihtiyatla geri çekildi:

– Başka sefere artık; sonra yine uğrarım. Şimdi kuzeninizin sizinle bir konuşacağı var. Siz işinize bakın, Don Diego.

– A, affedersiniz kuzenim. Girin, girin içeriye.

İki yanında hapishane gibi demir parmaklıklı ufak, alçak kapılar sıralanmış bulunan koskocaman, karanlık holden başlayarak, insan bir zengin evinde bulunduğunu anlıyordu: Genze dolan bir zeytinyağı ve peynir kokusu; sonra küf ve mahzen kokusu. Ardına değin açık demir parmaklıktan, bir mağaranın derinliğinden gelir gibi, fıçıları doldurmakta olan Alessi ile hizmetçinin gülüşmeleri, fıçının üstüne konulmuş mumun cılız ışığı geliyordu.

– Rosaria! Rosaria! – diye yeniden bağırmaya başladı barones tehditli bir ses tonuyla. Sonra kuzen Trao'ya dönerek: – İkide birde seslenmek lazım bu mübarek kızcağıza; çünkü el altında bir erkek buldu muydu aklı başından gidiyor!

Ama öte yandan güvenilir bir kız, ya sabır demek gerekiyor. Başka ne yapabilirim?.. Benimki gibi tıklım tıklım nimetlerle dolu bir ev!..

Daha ilerde, çiftlik avlusuna benzeyen, hanımlarının çevresine şamata gürültü toplaşan tavuklarla, ördeklerle, hindilerle dolu avluda, kiler kokusu bol gübre ve saman kokusuna dönüşüyordu. Saçağın altındaki uzun sıradan iki üç katır anırarak boyunlarını uzattılar; sürülerle güvercin tavandan aşağıya indiler; vahşi bir çoban köpeği zincirini koparırcasına çekiştirerek havlamaya koyuldu; odunluğun esrarlı karanlığında birkaç tavşan tedirgin kulaklarını kabarttılar. Ve barones, bütün o Tanrı nimetlerinin ortasında, kuzenine dedi ki:

– Size bir çift güvercin de göndermek isterim, Bianca için...

Zavallı Trao öksürdü, sümkürdü, ama yine ne yanıt versin, bilemedi. Nihayet, art arda koridorlardan ve ufak merdivenlerden oluşan bir dehlizin ucunda, bin bir nimetle, üstlerine hasırlar örtülü kuru bakla ve arpa yığınlarıyla, tarım gereçleriyle, çamaşır dolaplarıyla kaplı koskocaman, loş odalardan geçerek, baronesin odasına vardılar: Duvarları kireç badanalıydı, gepgeniş evlilik yatağı yirmi yıldır süren dulluktan sonra hâlâ olduğu gibi duruyordu, tepesinde asılı çarmıha gerili İsa'nın ayakları dibinde okunmuş zeytin dalı, karyola başlığının yanında kocasının çiftesi.

Kuzin Rubiera yine başlamıştı oğlundan yakınmaya:

– Hık demiş burnundan düşmüş rahmetli babasının! Ne annesinin hangi dünyada yaşadığından haberi var, ne kendi çıkarlarından!..

Kuzen Trao'nun öyle kalın gocuğunun altında büsbütün ufalmış, eşikte kalakalmış olduğunu görünce bir iskemle uzattı:

– Girin, girin, kuzen Trao. – Zavallı adamcağız bacakları kırılıvermiş gibi iskemleye çöktü, her yanından ter boşanı-

yordu; yağlı şapkasını başından çıkardı, mendiliyle alnını sildi.

– Bana bir diyeceğiniz mi var, kuzenim? Buyrun, söyleyin haydi.

O, şapkasının içinde, ellerini sımsıkı kenetledi ve kırık bir sesle kekeledi; solmuş dudakları titriyor, yaşarmış, üzgün gözlerini kuzininin gözlerinden kaçırıyordu:

– Evet, hanımefendi... Size bir diyeceğim var...

Barones, onu o halde görünce, ilkin borç istemeye geldiğini düşündü. Doğrusu ilk kez olurdu: Kuzen Trao'lar pek gururluydular; gerçi zengin akrabalarından –ondan, kuzin Sganci'den, Baron Mèndola'dan– ufak tefek armağanlar, geçimlerine destek olacak bir şeyler; şarap, zeytinyağı, buğday falan kabul ediyorlardı, ama el açtıkları görülmemişti. Ancak öyle zamanlar olur ki ihtiyaç herkese boyun büktürür!.. Baronesin kanındaki içgüdüsel ihtiyat bir an hamiyetli gülümsemesini dudaklarında dondurdu. Sonra onların evinde çıkan yangını, Bianca'nın hastalığını düşündü –aslında iyi yürekli bir kadındı–, Don Diego gerçekten acınacak haldeydi... Cesaret vermek için iskemlesini onunkine yaklaştırıp, ekledi:

– Söyleyin, haydi söyleyin kuzenim... Elimizde olan her neyse... biliyorsunuz... akrabayız biz... Zaman kötü gerçi... ama elden gelen biraz bir şey... Çok değil... ama elimden gelen birazcık bir şey... ne de olsa akrabayız... Söyleyin derdinizi...

Ama hayır! Berikinin ağzından tek söz çıkmıyordu, çenelerini sıkmış, ağzı acıyla kasılmış, ikide bir gözlerini onun yüzüne dikerek, dudaklarını aralıyordu, ama çıt çıkaramıyordu. Sonunda yeniden mendilini çıkarıp terini sildi, kupkuru dudaklarının üstünde gezdirdi, kekeledi:

– Bir felaket oldu!.. Büyük bir felaket!..

Barones az önce fazla ileri gitmiş olduğundan korktu. Kuzeninin yaşlarla dolu gözlerinden kaçırdığı gözlerinde,

malını tehlikede gören köylünün tedirginliği yanıp sönmeye başladı.

– E, nasıl yani?.. Nasıl yani?..

– Sizin oğlunuzun parası başından aşıyor!.. Benim kız kardeşimin ise, hayır!..

O sözleri işiten kuzin Rubiera kulak kesildi, yüzünün hatları birdenbire gerildi, ana babasının kaskatı maskesi belirdi; kendisine damarlarındaki kanı ve kendi elleriyle parça parça toparladıkları konağı vermiş olan köylülerin amansız güvensizliğinin resmiydi o. Ayağa kalktı, gidip anahtarı eşiğin pervazına astı, konsolun çekmecelerinde uzun uzadıya bir şeyler aramaya daldı. Neden sonra, baktı, Don Diego başka şey söylemiyor:

– Ama derdiniz neyse söyleyin artık, kuzenim. Dünya kadar işim var, biliyorsunuz...

Don Diego derdini söylemek yerine çocuk gibi ağlamaya başladı, mukavvalaşmış yüzünü basma mendiline gömmüş, beli bükülmüş, hıçkırıklarla sarsılırken yineliyordu:

– Bianca! Kız kardeşim!.. Benim zavallı kız kardeşimin başına büyük bir felaket geldi!.. Ah, kuzin Rubiera!.. Siz de annesiniz!..

Şimdi kuzininin de yüzü tümüyle değişmişti: Çileden çıkmamak için dudaklarını kısmış, alnının tam ortasında bir kırışık belirmişti; mallarını edinmek için güneşin alnında ve yağmur altında didinmiş ve onları savunmak durumunda olan kişilerin kırışığı. Kafasında bir şimşek çaktı, sürekli didinmesinin arasında üstünde durmamış olduğu yığınla şey aklına geliverdi: Kuzin Macrì'nin ağzından kaçırıverdiği bir sözcük; zangoç Don Luca'nın yaydığı dedikodular; oğlunun bazı kaçamakları. Apansızın onun da ağzını zehir gibi bir tat kapladı.

– Bilemiyorum, kuzenim, – diye yanıtladı kupkuru bir sesle. – Bu ettiğin lafların benimle ne ilgisi var anlamıyorum...

Don Diego bir süre durup sözcüklerini araştırdı, o utanç ve acı gözyaşları arasında baronese diktiği gözleri nice şey söylüyordu, ardından boğazından zorlukla çıkan sesine başıyla eşlik ederek:

– Evet!.. Evet!.. Oğlunuz Ninì!..

Diyecek şey bulamama sırası baronese geldi, sanki yiyecekmişçesine kuzen Trao'nun üstüne diktiği gözleri ablak suratından fırlayacak gibiydi; ardından yirmi yaşındaki çevikliğiyle yerinden fırladı, öfkeyle pencereyi ardına değin açtı, başladı bağırmaya:

– Rosaria! Alessi! Buraya gelin!

– Tanrı aşkına! Tanrı aşkına! –Don Diego ellerini birleştirmiş, onun peşinden seğirterek yalvarıyordu. – Rezalet çıkarmayın, Tanrı aşkına! – Ve öksürükten boğularak sustu, elini göğsüne bastırdı.

Ama kuzininin aklı başından gitmişti, ona kulak astığı yoktu. Bütün ev bir depreme tutulmuş gibiydi: Kümeste şamata gürültü; köpek acı acı havlıyor; Alessi ile Rosaria saç baş birbirine karışmış, müthiş bir telaşa kapılmış, başlarını eğmiş, kaba kunduralarıyla takur tukur koşa koşa yetişiyorlardı.

– Yani nerede şimdi benim oğlum? Vignazza'da sorduğunuzda ne dediler? Konuşsana, aptal!

Alessi bir ayağından öbür ayağına yaylanarak, kekeleyerek, sağına soluna tedirgin bakınarak hep aynı şeyi tekrarlıyordu: Küçük baron Vignazza'da yoktu. Köpeği Marchese'yi bir gece önce bırakmış, çıkıp gitmişti:

– Yayan gitmiş, efendim. Çiftçi böyle söyledi. – Hizmetçi kız, usulca üstünü başını düzelterek ekledi; küçükbey, sabah erkenden ava gittiğinde, kimseyi uyandırmasın diye ahırın küçük kapısından çıkardı:

– Anahtar mı?.. Ben bilmem... Söylersem kemiklerimi kıracakmış, öyle dedi... Benim bir suçum yok, Barones hanım!.. – Barones hanımın başına dünya yıkılmıştı sanki. –

Sonra ikisi de süklüm püklüm sıvışıverdiler. Merdivenlerde yine kunduraların birbirini kovalayarak paldır küldür indiği işitildi.

Don Diego, canlı cenazeye dönmüş, öksürüğünü bastırmak için mendiliyle ağzını kapatırken anlamsız sözcüklerle kekelemeyi sürdürüyordu.

– Oracıktaydı... o kapının ardında!.. Oracıkta canımı alsa daha iyi ederdi... ama o tabancasını göğsüme dayadı... benim göğsüme!.. Tabancayı göğsüme dayadı, kuzin Rubiera!..

Barones zehir gibi acımış dudaklarını basma mendiliyle kuruluyordu:

– Yo! Bunu hiç beklemiyordum!.. Doğrusunu söyleyin, kuzen Don Diego, bunu hak etmiyordum ben!.. Ben size hep akraba muamelesi yaptım... Ya o yere bakan yürek yakan Bianca, günlerce evimde tutuyordum, sabahtan akşama... aynen kendi kızımmış gibi...

– Bırakın onu kendi haline, kuzin Rubiera! – diye sözünü kesti Don Diego, Trao'ların eski kanının kalıntısı yanaklarını basmıştı.

– Evet, evet, onu bırakalım kendi haline! Oğluma gelince, ona yapacağımı bilirim, hiç kuşkunuz olmasın! Baron küçükbeye ne diyorsam onu yaptıracağım... Hayta! Haydut! Kanıma girecek benim sonunda!..

Ve gözlerinden yaşlar fışkırdı. Don Diego küçük düşmüş, gözlerini kaldırmaya cesaret edemiyordu. Gözlerinin önünden gitmiyordu amansız hayaller, Ciolla, Bomma'nın eczanesi, mahallelinin alaylı gülüşleri, komşu kadınların dedikoduları ve aynı zamanda harimine gece vakti bir erkek girmiş olan kendi evinin ısrarlı, acıklı, apaçık görüntüsü; o hırsızlama adımların yankısıyla sanki her bir taşının yerinden oynadığını işitir gibi oluyordu; ve Bianca, kız kardeşi, kızı, kendi kanı, ona yalan söylemişti; loşlukta, Trao'lara öylesine öldürücü bir hakareti eden erkeğe sarılmıştı sessizce;

onun o zavallı, o nazik, narin bedeni bir yabancının kollarındaydı!.. Ellerinin arasına gizlediği zayıf yüzünden aşağı acı, sıcak gözyaşları döküyordu o da.

Neden sonra barones gözlerini kuruladı, çarmıha gerili İsa'ya dönerek içini çekti:

– Tanrı'nın iradesi neyse o olsun! Kuzen Trao, siz de kahrolmuşsunuzdur! Ne yapalım? Evin yükünü omuzlarımızda taşıyan bizim başımıza geldi bu!.. Tanrı biliyor, sabahtan akşama yalınayak dolaştığım oldu, mal uğruna aç gezdiğim oldu!.. Ve şimdi geceden sabaha, böyle bir dert açılıverdi işte başımıza!.. Ama küçük baron efendinin bana attığı bu son kazık olacak!.. Ben yola getiririm onu, hiç kuşkunuz olmasın! Sonuçta artık çocuk değil! Aklıma yattığı şekilde başgöz edeceğim onu... Boynuna bir zincir gerek! Hak ettiği şey o!.. Ama izin verin de söyleyeyim, siz de uyanık durmalıydınız kuzen Trao!.. Ağabeyiniz Don Ferdinando'dan söz etmiyorum, büyük evlat da olsa, zavallıcık, aklı ermiyor işte... ama sizin kafanız daha çok çalışıyor... hem siz de çocuk değilsiniz ya! Siz düşünmeliydiniz!.. İnsanın evinde bir genç kız olunca... Erkek kısmı avcıdır, malum!.. Kız kardeşinizi siz kollamalıydınız... ya da kendi kendisi... Yani insanın aklına geliyor ki... kabahat onda! Kim bilir kafasından ne geçirdi?.. Barones Rubiera olmayı falan...

– Barones hanım... biz yoksuluz... orası öyle gerçi... Ama soyumuzdan...

– Eh, azizim! Soy sop... ceddimiz... hepsi güzel şeyler, diyeceğim yok... Ama oğlumu baron yapan o atalar... kimdiler, biliyor musunuz?.. Toprağı işleyenler!.. Alınlarının teriyle, anlıyor musunuz? Çalışmaktan canları çıktıysa malları sonunda şunun bunun eline düşsün diye yapmadılar... anlıyor musunuz?..

O sırada aşağı kapının ağır demir tokmağı vuruldu, darbe evin her yanında gümbürdedi, haydi yeniden kümeste

şamata, köpeğin havlaması; barones gelen kim diye görmek için pencereye doğru giderken, Rosaria avludan seslendi:

– Simsar geldi... hani buğdayı alan...

– Geliyorum, geliyorum! – diye homurdanmayı sürdürdü kuzin Rubiera, ambarın anahtarını yeniden çividen aldı. – Görüyorsunuz işte, Pirtuso ile olsun, bütün ötekilerle olsun, *salma* başına bir *tarì* kazanmak için ne kadar uğraşmak gerekiyor! Ben madem bütün ömrümce emek verdim, evi ayakta tutayım diye yiyeceğim lokmadan vazgeçtim, gelinim de drahomasını getirsin isterim elbette...

Don Diego, kuzin Rubiera'nın peşi sıra, mal dolu koridorlar ve koskocaman odalarda bacaklarının elverdiği hızla seğirterek, hâlâ laf yetiştiriyordu:

– Kız kardeşim zengin değil... kuzin Rubiera... Gereken drahomaya sahip değil... Ama size evimizi, varımızı yoğumuzu veririz... Onun uğruna sırtımızdaki gömleği çıkarırız... Ferdinando ve ben...

– Ben de size diyordum ki!.. Dikkat edin, basamaklardan biri kırıktır... Oğlumun iyi bir drahomayla evlenmesini isterim. Evin efendisi benim, onu baron yapan benim. Malı toplayan o değil! Girin, girin, Lio usta. Şuradan, tahta parmaklıktan. Açıktır...

– İyi de, oğlunuz pekâlâ biliyordu kız kardeşimin zengin olmadığını!.. – diye karşı çıkıyordu zavallı Don Diego, çekip gitmeye bir türlü karar veremiyordu, oysa kuzin Rubiera'nın işi başından aşkındı. Barones sonunda merdivenin tepesinde, yumrukları kalçalarında, horozlanarak döndü:

– Oğlumun cezasını ben veririm, söyledim ya! Siz kız kardeşinizi düşünün... Erkek kısmı avcıdır... Buradan uzaklaştırırım onu! Kilit altında tutarım! Yerin dibine geçiririm! Başgöz olmadan kente dönemez! Boynunda bir zincirle! Andım olsun! Başımın belası! Mahvetti beni!..

Derken bacaklarının üstünde duramayan biçarenin dilsiz umutsuzluğuna acıdı, yavaş yavaş basamakları inerken, ekledi:

– Bir de şu var... bakın Don Diego... Ben de Bianca için elimden geleni yaparım... Ben de anayım nihayet!.. Hıristiyanım ben!.. Yüreğinizde nasıl bir diken olmalı, tahmin edebiliyorum...

– Barones hanım, bu diyor ki hamule tartıya denk gelmiyormuş, – diye bağırdı Alessi ambarın kapısından.

– Ne oluyormuş? Ne diyormuş?.. Şimdi de tartı mı çıktı? Hep aynı terane! Maksadı fiyatı biraz daha kırmak!..

Ve barones tepesi atmış, çekip gitti. Bir süre ambarın dibinden avaz avaz bağrışmalar işitildi: Saç saça baş başa gelmiş gibiydiler. Pirtuso kasabın eline düşmüş bir kuzu gibi çığlık çığlığa bağırıyordu; Giacalone ile Vito Orlando da onları uzlaştırmak için haykırışıyorlardı, baronesin aklı başından gitmişti, ağzına geleni sayıyordu. Ardından, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırmış, kafası omuzlarının arasına gömülmüş, sendeleyerek sıvışan kuzen Trao'nun geçtiğini görünce onu kapının eşiğinde durdurdu, birden suratını da hallerini de değiştirdi:

– Dinleyin, dinleyin... bu meseleyi biz kendi aramızda hallederiz... Yani, sonuçta ne olmuş ki?.. Hiç kötü bir şey olmamıştır, ben eminim. Tanrı korkusu olan bir kız... Mesele sizinle benim aramda kalır... aramızda hallederiz... Ben de size yardımcı olurum, Don Diego... Anneyim ben... Hıristiyanım... helal süt emmiş biriyle başgöz edivririz...

Don Diego aşağılanmış, esefle başını salladı, kapının yolunu tutmuşken sarhoş gibi sendeliyordu.

– Evet, evet, namuslu bir adam buluruz ona... ben de elimden geldiğince yardımcı olurum... Ya sabır!.. Bir fedakârlık yaparım artık...

Kuzeni o sözleri duyunca durdu, gözleri fal taşı gibi açılmış, tir tir titriyordu:

– Siz ha!.. Kuzin Rubiera!.. Hayır!.. Hayır!.. Böyle şey olmaz.

O sırada ambardan simsar çıkageldi, suratı beş karış, yeni tıraş olduğunda bile yüzünü kapkara gösteren sakalına

değin toza bulanmıştı; sürekli güneşin alnında, kır rüzgârına açık durmaktan çatılmış kaşlarının altında ufacık kurşuni gözleri bir çift gümüş *tarì* gibi.

– Bana müsaade, Barones hanım.

– Ne? Böyle mi gidiyorsunuz? Şimdi ne oldu? Hamuleyi beğenmediniz mi yoksa?

Beriki aynen Don Diego gibi başıyla hayır işareti yaptı; adamcağız duvara yapışarak, başını sallayarak, sanki fücceten ölecekmiş gibi, her an taşlara takılıp tökezleyerek, çekmiş gidiyordu:

– Nasıl yani? – diye haykırıyordu hâlâ barones. – İşi bağlamıştık ya!..

– Kaparo verildi mi ki, Barones hanım?

– Kaparo yok; söz var, söz!..

– Öyleyse saygılarımla, müsaadenizi rica ediyorum!

Ve katır inadıyla, çekti gitti. Barones, öfkesinden deliye dönmüş, arkasından bağırdı:

– Tam kendinize yaraşır bir düzenbazlık! İşi bozmak için bir mazeret uydurdunuz... sizi gönderen o Don Gesualdo ustaya yaraşır işler... anlaşılan pişman olmuş...

Giacalone ile Vito Orlando da adamı vazgeçirmek için çırpınarak peşinden koşuyorlardı. Oysa Pirtuso yanıt bile vermeksizin almış başını gidiyordu, kendisini dinlemeyen Don Diego Trao'ya da şöyle diyordu:

– Barones hazretleri varsın ne derse desin... sanki onun başına gelse o da aynını yapmazmış gibi!.. Şimdi Baron Zacco fiyatı düşürdü ya... İster köylü olsun ister barones, önemi olan kaparodur. Dediğim doğru değil mi, efendim?

III

Bayan Sganci'nin evi kasabanın koruyucu azizinin bayramı dolayısıyla yapılacak dinsel alayı seyre gelenlerle dolmuştu: Merdivenlere bile şamdanlar yerleştirilmişti; iğne atsan yere düşmeyecek kalabalıkla dolmuş meydana evin beş bal-

konundan şıkır şıkır pırıltılar, mumların alevleri taşıyordu; uşak Don Giuseppe Barabba sırtında üniforması, ellerinde pamuklu eldivenler, gelen ziyaretçileri içeriye bildiriyordu.

– Don Gesualdo usta! – diye seslendi birden, saçları karmakarışık koca kafasını yaldızlı kapının kanatları arasından uzatarak. – İçeri alayım mı, efendim?

Soylu takımın kalburüstü kişileri oradaydılar: Pırıl pırıl siyah atlas giysileriyle Başpapaz Bugno; mücevherlerini yüklenmiş Donna Giuseppina Alòsi; suratı da perukası gibi önceki yüzyıldan kalma Marki Limòli. Onca milletin önünde öylesine kibarca uyarılan Bayan Sganci şaşkınlıkla dilini tutamadı.

– Hayvan işte! Hayvanın tekisin sen! Don Gesualdo Motta demen lazımdı! Hayvan seni!

Don Gesualdo usta kasabanın ileri gelenlerinin çevresine işte böyle giriş yaptı; taze tıraş olmuş, iyi cins bir kumaştan elbiseler giymiş, kireçten yıpranmış ellerinin arasında yepyeni bir şapkayla.

– Gelin, gelin, Don Gesualdo! – diye çığırdı Marki Limòli o kulakları tırmalayan tiz sescağızıyla. – Çekinip sıkılmayın.

Ama Don Gesualdo usta hayli tereddütlüydü, sarı damasko döşemeli kocaman salonun ortasında, duvarlarda çepeçevre asılı portrelerinden onu kibirle süzen bütün o Sganci ailesi fertlerinin bakışları altında ezilir gibiydi.

Ev sahibesi onu yüreklendirdi:

– Buraya gelin, burada size de yer var, Don Gesualdo.

Nitekim yan sokağa açılan, meydana yandan bakan balkon ikinci sınıf davetlilerle yoksul akrabalara ayrılmıştı: Boynu bükük, bakımsız haliyle hizmetçiden farksız Donna Chiara Macrì; *ev rahibesi** kızı Donna Agrippina, düpedüz bıyıklı bir kızcağız, keşişleri andıran ablak, esmer, sivilceli

* Dini bütün soylu aile kızları, özellikle yeterli drahomaları bulunmadığında, bekâret yemini ederek rahibe yaşantısı sürer, ancak manastıra kapanmayarak evlerinde kalırlardı. (ç.n.)

suratında günah gibi kapkara kocaman gözleriyle erkekleri araştırmakta. İlk sırada kuzen Don Ferdinando, bir çocuktan beter meraklı, dirsek atarak öne geçmiş, kocaman siyah kravatlı kaplumbağamsı boynunu Büyük Meydan'dan yana uzatıyor, ufacık kurşuni gözleri şaşkınlıkla açılmış, sipsivri çenesi is rengi, Trao'ların koskoca burnunun kanatları titriyor, kıllı kulaklarına kadar çıkan yıpranmış yeleğinin üstüne kıvrık saçı it kuyruğu misali iniyor; ve onun arkasına büzülmüş kız kardeşi Donna Bianca, omuzları biraz kamburlaşmış, çelimsiz göğsü tahta gibi, saçları dümdüz, sıska yüzünün benzi atmış, bütün o bayramlıklar giymiş hısım akrabanın arasında sırtında basit bir yünlü giysi.

Sganci Teyze yeniden söze girdi:

– Buraya gelin, Don Gesualdo. Size yer ayırdım. Burada, yeğenlerimin arasında.

Bianca çekinerek biraz uzaklaştı. Don Ferdinando, rahatını bozarlar diye kaygılanıp kaşlarını çatarak bir an başını çevirdi ve Don Gesualdo usta tökezleye tökezleye, kekeleye kekeleye, bin bir özür dileyerek, balkona yaklaştı. Orada, önündekilerin omuzları ardında kalakaldı, meydandan fişekler yükseldikçe başını kaldırarak, çekingenliğini gizlemeye çabalıyordu.

– Affedersiniz! Affedersiniz! – diye pufladı, o noktada Donna Agrippina Macrì burnunu kırıştırarak, güçlü kalçalarıyla kendine yol açarak, heybetli göğsünün üstünde beyaz eşarbını kibirle düzelterek; böylece büyük balkonda, Cirmena Teyze'yle öbür hanımların toplaşmış, yüksek perdeden mırıldandıkları gruba ulaştı, hepsi dönüp dönüp salonun dibinde, yan sokağa açılan balkona bakıyorlardı.

– Adamı oraya buyur ettiler... tam canibime, anlıyor musunuz!.. Ayıp yani!

– Ah, damat o mu? – diye sordu alçak sesle Donna Giuseppina Alòsi, aydede suratında gülümseyen ufacık gözleriyle.

– Susun! Susun. Ben şöyle bir gidip bakayım... – dedi Cirmena Teyze ve sokağa bakan balkonda olup bitenlerin kokusunu almak için –sarı ipek elbisesini ışıl ışıl deniz misali yakamozlandırarak–, salonun öbür ucuna yollandı. Orada herkes diken üstünde gibiydi: Macrì Teyze meydanı seyredermiş gibi yapıyordu, Bianca suspus olmuş, bir köşeye sinmişti; bayramın keyfini çıkarmakla meşgul olan yalnız Don Ferdinando'ydu, tek söz etmeden kafasını sağa sola çeviriyordu.

– Burada iyi eğleniyorsunuz, ha? Sen eğleniyor musun, Bianca?

Don Ferdinando rahatı kaçarak başını çevirdi; sonra kuzin Cirmena'yı görerek söylendi:

– Ha... Donna Sarina... İyi akşamlar! İyi akşamlar! – Ardından yine öbür yana döndü. Bianca yumuşak bakışlı, nemli gözlerini teyzesine çevirdi, bir şey demedi; Macrì Teyze'nin dudaklarında nazik bir gülümseme belirdi.

Cirmena, Don Gesualdo'ya bakarak hemen yine söze girdi:

– Amma da sıcak, ha? İnsan boğuluyor! Bu kez çok kalabalık... Kuzin Sganci de bütün kasabayı davet etmiş...

Don Gesualdo usta bir yana çekilecek oldu.

– Yo, yo, hiç rahatsız olmayın canım... Bakın ne diyordum, kuzin Macrì...

– Hanımefendi! Hanımefendi! – diye seslendi o anda Don Giuseppe Barabba; ev sahibesine işaretler yapıyordu.

– Hayır, – diye yanıtladı o –, önce alay geçsin de, sonra.

Marki Limòli kadın uzaklaşırken elbisesinden tutup yakaladı:

– Kuzin hanım, kuzin hanım, pek merak ettim, söyleyin: Don Gesualdo usta ile ne işler kotarıyorsunuz bakalım?

– Sormanızı bekliyordum zaten... Hınzır dedikoducu!.. – diye söylendi Sganci ve ona kulak asmadan, bıraktı git-

ti, adam kocaman sandalyeye gömülmüş, çıplak dişetleriyle gülüyordu, hınzır bir mumya gibi.

O sırada Noter Neri içeriye girmekteydi; ufak tefek, tostoparlak, dıbız kafasıyla tam bir topaç; karnı gurulduyor, gürültülü kahkahalar koparıyor, gevezeliği ağzından makara misali gıcırdayarak dökülüyordu.

– Donna Mariannina!.. Aman efendim, aman!.. Bu ne kalabalık böyle!.. Bunlar ne dilberler böyle!.. – Ardından şatafatlı bayramlıklar giymiş Don Gesualdo ustanın varlığını keşfetti; sanki gözleri pek iyi görmüyormuşçasına, kaşlarını kaldırarak, elini gözlerine siper ederek daha iyi görebilmek için eğilir gibi yaptı; ıstavroz çıkardı ve alaş telaş büyük balkondan yana kaçtı, kalabalığı dirsekleyerek kendine yol açarken söyleniyordu:

– Ama bu var ya bu, hepsini bastırdı!.. Tanrım, sen aklımı koru!

Donna Giuseppina Alòsi, içgüdüsel bir hareketle eliyle mücevherlerine bastırdı; mücevheri olmadığından, başka hazinelerini sergilemekte olan Yüzbaşı'nın hanımı Capitana*, omuz başında bir kıpırdanma hissedince yılan sokmuş gibi dönüverdi.

– Affedersiniz, affedersiniz; – diye kekeliyordu noter. – Baron Zacco'yu arıyordum da.

San Sebastiano sokağı tarafından, damların üstünde, meydana doğru bir yangın kızıllığı yayılmaktaydı, içinden ikide bir, koruyucu azizin heykelinin önünden havai fişekler atılıyordu, kalabalığın uğultusu fırtına misali kabarmaktaydı.

– Alay geliyor! Alay geliyor! – diye çığlığı kopardılar korkuluğa ezilircesine abanmış duran çocuklar. Diğerleri de ileri doğru itiştiler; fakat dinsel alay henüz görünmüyordu.

---

* Hanımlar toplum içinde hatırlı kocalarının mesleğiyle anılırlardı, Capitana da küçük adıyla değil, *Capitano*'nun, yani Yüzbaşı'nın Hanımı olarak anılıyor. (ç.n.)

Donna Giuseppina Alòsi'nin mücevherlerini gözleriyle yiyen *cavaliere** Peperito –gözlerine değin yükselen mavimsi bir sakalla kaplı sıska suratında aç kurt gözleri–, kargaşayı fırsat bilip, kadının kulağına bir kez daha fısıldadı:

– Genç kız gibisiniz, Donna Giuseppina! *Cavaliere* sözü!

– Susun, densizlik etmeyin! – oldu dulun yanıtı. – Bana bunları söyleyeceğinize Koruyucu Aziz'den şefaat dileyin, bakın gelmek üzere.

– Evet, evet, sizin nezdinizde bana şefaat etsin de...

O noktada Marki Limòli'nin dertop olmuş oturduğu koltuktan cılız, tiz sesi yükseldi:

– Buyrun, rahatça konuşun! Nasıl olsa sağırım, biliyorsunuz ya.

Baron Zacco, suratı pancar gibi kıpkırmızı, azizle ilgilenmeden, balkondan içeriye girdi, Noter Neri'ye içini döktü:

– Hepsi Başrahip Lupi'nin marifeti!.. Şimdi nahiye arazisinin açık artırmasına katılsın diye Don Gesualdo ustayı da ayağıma dolaştırıyorlar!.. ama alamayacaklar elimden! Bakın, Fontanarossa'yı satmak pahasına bile olsa! O topraklar kırk yıldır ailemin elinde!..

Ansızın, balkonların altında, bando mızıka gümbür gümbür bir pasodoble patlattı; tehditli gibi görünen bir kalabalık dalgasıyla birlikte meydana çullanmıştı. Bayan Capitana burnunu kırıştırarak geri çekildi.

– Buram buram insan kokusu geliyor aşağıdan!

– Anlıyor musunuz? – diye hâlâ yırtınıyordu Baron Zacco, – bir *salma*'sına zaten üç *onza* ödüyorum o arazinin! Ve o kalkmış, azımsıyor!

Kendi işlerini âleme ilan etmekten hoşlanmayan Noter Neri, Capitana'ya döndü; kadın elbiselerini Palermo'da diktirdiğini bahane ederek, uygunsuz kaçacak kadar cömert

---

* *Cavaliere* (şövalye): Avrupa ülkeleri genelinde çeşitli alanlarda liyakat dolayısıyla verilen ve toplum içinde itibar sağlayan sanlar, İtalya'nın özellikle güneyinde pek büyük bir önem taşır. (ç.n.)

dekoltesiyle bir öbek delikanlının ortasında cilveler yapmaktaydı.

– Bayan Capitana! Bayan Capitana! Böyle yapıyorsunuz, azizden bayramını çalıyorsunuz! Herkes ona sırtını dönüyor!

– Ay, hepiniz de ne kadar budalasınız! – diye yanıtladı Bayan Capitana keyfinden şişinerek. – Ben markinin yanına gideyim bari, o sizlerden daha aklı başındadır.

– Ah! Ah! Hanımefendiciğim!..

Markinin ufacık gözleri şimdi dört açılmıştı, bergamot parfümünü yakından içine çekme derdindeydi; o kadar ki kadın yelpazesiyle korunmaya çabalıyor, ihtiyarcık da ayak diriyordu:

– Yo! Yo! Bırakın da saygılarımı sunayım!..

Başpapaz bir tutam enfiye çekti, boğazını temizledi, öksürdü, sonunda ayağa kalktı, puflayarak gidecek oldu – yanakları pırıl pırıldı, cüppesi pırıl pırıldı, kocaman yüzüğü pırıl pırıldı, o kadar ki dedikoducular taşı sahtedir diyorlardı; marki arkasından bağırıyordu:

– Don Calogero! Don Calogero! Laf olsun diye söylüyorum, canım! Artık bu yaşımda...

Ve markinin o çıkışına gülüşmeler biter bitmez, *cavaliere* ile sırdaşlık eden Donna Giuseppina Alòsi'nin sesi işitildi.

– ...sanki serbest gibiyim, anlıyor musunuz! İki büyük kızım rahibelerin Maria Koleji'nde; oğlan papaz okulunda; evde yalnız en küçükleri Sarino kaldı... boyu bu yelpaze kadar bile değil. Hem sonra evlatlarıma, babalarının malları kaldı, toprağı bol olsun...

Donna Sarina büyük balkondan yana döndü, kuzin Macrì ile alçak sesle gevezelik ediyorlardı, anlamlı baş sallamaları ve gülücüklerle.

– İyi de kuzin Sganci'nin işi gizli tutmak istemesini anlamıyorum!.. Sonuçta bizler de Bianca'nın akrabasıyız!..

– Adam şu şuradaki mi? Şu şuradaki mi? – diye sordu yeniden Donna Giuseppina hep aynı hınzır gülümsemeyle.

Cirmena, ince dudaklarını kısarak, gözlerini öte yana çevirmişken, başıyla evetledi, o da esrarlı bir halle. Sonunda dayanamadı:

– El altından iş çeviriyorlar... sanki kirli işlermiş gibi. Ellerindekinin pis işler olduğunu kendileri de anlıyorlar... İyi de, insanlar fark etmeyecek denli budala değil ki... Başrahip Lupi bir aydır bu iş olsun diye didiniyor... Sganci ile Rubiera arasında mekik dokuyor...

– Ne diyorsunuz! – diye ünledi Peperito. – Trao ailesinden biri Don Gesualdo ustaya gelin gidiyor, ha!.. Ne diyorsunuz!.. Öyle şöhretli bir ailenin öylesine aşağılara düştüğünü görünce midem kabarıyor, yemin ederim!

Ve sırtını döndü, çok şeyler söyleyen bir bakışla Donna Giuseppina'yı yıldırım gibi çarptıktan sonra, burnunu borazan gibi öttürerek kirli mendiline sümkürdü, sıska vücutcağızı öfkesinden tir tir titriyordu.

– Kızı kim alsın istiyorsunuz?.. Drahoması yok ki!.. – diye yanıt verdi Cirmena, artık uzaklaşmış olan *cavaliere*'ye. – Hem o olanlardan sonra!..

– Hiç olmazsa Tanrı'nın huzurunda temize çıkmış olur! – diye düşüncesini belirtti alçak sesle Macrì Teyze. Tek laf etmeden, kor gibi gözlerini konuşanların yüzüne dikerek durmuş dinleyen kızı, sanki onca pislikle kirlenmesinden korkmuşçasına, cüppesinin eteğini silkeledi ve caddenin damlarının tepesinden yangın misali yaklaşan dinsel alayın aydınlığına dönerek, handiyse üstlerinde siyah kıllar titreştiği görülebilen kalın, öfkeli dudaklarıyla, erkeksi sesiyle mırıldandı:

– Kutsal Koruyucu Aziz! Sen sakla bekle!

– Bunlar o işin neticesi hep!.. Kız kafasına kim bilir ne koymuştu... Bütün hısım akraba için şerefsizlik sayılır!.. Kuzin Sganci olayı tamir etmekle iyi etmiş... Ona bir diyeceğim

yok!.. Ama bizimle de konuşmalıydı, biz de onun kadar Bianca'nın akrabasıyız... Gizliden gizliye iş çevirecek yerde... Bahse girerim ki Don Ferdinando'nun bile haberi yoktur...

– Ya öteki ağabeyi... Don Diego, o ne diyor?..

– Ha, Don Diego mu?.. O evrakına kafa yormakla meşguldür... Dava evrakına!.. Aklında başka şey yok... Dava sayesinde zengin olacak sanıyor!.. Görüyorsunuz ya, bayram için bile evden çıkmadı... Hem kim bilir, belki de insanlara görünmekten utanıyordur... Trao'ların hepsi böyle... Ahmaklar!.. Günün birinde evlerinde açlıktan ölüp gidecekler, ağızlarını açıp da...

– Başrahip değildir! – diyordu noter, Baron Zacco ile alçak sesle konuşarak balkona doğru ilerlerken. – Daha çok barones olmalı... ona bir kazanç teklif edip... Baronesin vicdanı yoktur!.. Başrahipten yana endişem yok... – Ardından hanımlara gülücükler saçarak:

– Ah!.. Donna Chiara!.. Ne güzel rahibeniz var evinizde!.. Tanrı'nın lütfudur o, lütfu!..

– Ya, Marki hazretleri? Ya? Sizin zamanınızda kim derdi ki?.. Koruyucu Azizimizin alayını Sganci'lerin evinde, Don Gesualdo ustayla omuz omuza seyredeceksiniz! – diye yeniden başladı Baron Zacco; kafasını hep bir şeye takmıştı, bir türlü içine sindiremiyordu, cin çarpmış gibi açılmış gözleriyle sağına soluna bakıyor, kadınları güldürmek için göz kırpıyordu.

Marki kapalı kutuydu, yalnızca şöyle yanıtladı:

– Ya, öyle, azizim Baron! Ya, öyle işte!

– Don Gesualdo usta değirmen işinden ne kadar kâr etti, biliyor musunuz? – diye başladı noter, alçak sesle, esrarlı bir halle. – Esaslı bir meblağ! Benden söylemesi!.. Kendi kendini hiç yoktan yarattı... Amelelik zamanlarını hatırlıyorum, sırtında taş taşırdı... evet efendim!.. Babası Nunzio ustanın kireci pişireceği fırında yakmak için anız kökü satın alacak parası bile yoktu... Şimdilerde Fiumegrande'deki köprü ta-

ahhüdünü almış!.. Oğlu teminat akçesini cebinden yatırdı, hepsi on iki *tari*'lik banknotlarla, birbiri üstüne... Nahiyenin bütün işlerine el attı... Dediklerine göre arazi spekülasyonuna da girmeye niyetliymiş... İştah yedikçe açılır derler... İştahına diyecek yok... dişleri de sağlam, benden söylemesi!.. Önünü kesmezlerse, çok geçmez, Don Gesualdo usta kasabanın sahibi olup çıkacaktır!

Bunun üzerine marki ufacık maymun kafasını bir an havaya kaldırdı; ama ardından omuz silkti, hep aynı keskin gülücükle dedi ki:

– Bana göre... bana göre hava hoş. Ben çoktan mahvolmuşum.

– Kasabanın sahibi mi?.. Sahibi, ha?.. Ondan önce doğanların hepsi mezarı boyladıklarında olur ancak!.. Hem ondan daha iyi bir ecelle! Fontanarossa'yı satarım; nahiye arazisini yine de elimden alamaz, o Don Gesualdo usta mıdır, nedir! Ne yalnız başına, ne de Barones Rubiera'nın desteğiyle!

– Ne var? Ne oluyor? – diye onun sözünü kesti noter, konuyu dağıtmak için balkona doğru koştu, çünkü baron kendini tutamıyordu, sesini adamakıllı yükseltmişti.

Aşağıda, meydanda, Sganci'lerin evinin önünde, bir itiş kakış görülüyordu, kargaşanın ortasında açık renk giysiler, havada uçan kasketler ve adamın biri yol açabilmek için sopasıyla sağa sola darbeler indiriyordu. Hemen ardından eşikte Don Giuseppe Barabba belirdi, ellerini havaya kaldırmıştı, saygısından sesi boğazında düğümleniyordu.

– Hanımefendi!.. Hanımefendi!..

Bu kez sıra bütün Margarone hanedanındaydı: Donna Fifi, Donna Giovannina, Donna Mita, anne Margarone; Pietraperzia'lı Baracalanti'ler gibi yüksek yerden gelen Donna Bellonia yeşil atlastan bir korsajın içinde soluksuzdu, yüzüne kan basmıştı, gülücükler saçıyordu; ve arkadan baba Margarone, vakarlı, puflayarak yanaklarını şişiriyor,

başını bile çevirmeden altın saplı bastonuna dayanıyordu; Margarone'lerin sonuncusunu, Nicolino'yu elinden tutmuştu; ufaklık meydandaki azizi göstermiyorlar diye ciyaklıyor, tekmeler savuruyordu. Babası bastonunu sallayarak onu terbiye etmeye çalışıyordu.

– Şimdi mi? – diye kıkırdadı marki onu yatıştırmak için. – Bu bayram gününde mi? Kendi haline bırakın o çocukcağızı, Don Filippo!

Don Filippo da kendi haline bıraktı, arada bir kaşlarını çatarak bakıyordu; çocuğun ise aldırdığı yoktu. O sırada öbürleri Margarone ailesinin hanımlarına iltifatlar yağdırıyorlardı:

– Donna Bellonia!.. Donna Fifì!.. aman bizi ne sevindirdiniz böyle bu akşam!.. – Don Giuseppe Barabba bile kendince katılıyor, yeni sandalyeler getiriyor, mumların fitillerini kesiyordu. Derken balkondan aşağıda, meydanda bulunan birisine seslenmeye koyuldu, kalabalığın gürültüsü arasında duyurmak için bağırıyordu:

– Baron hazretleri! Baron hazretleri! – Nihayet hanımına koştu, zaferle haber verdi:

– Hanımefendi! Hanımefendi! Bakın, geliyor! İşte Don Ninì!..

Donna Giuseppina Alòsi, Baron Zacco'nun böğrüne dirsek atması üzerine gülümsedi. Bayan Capitana ise korsajının içinde doğruldu – o hareketiyle güzelim çıplak omuzları giysisinin karpuz kollarından çiçekler gibi açtı.

– Sersem seni! Hiçbir şeyi beceremiyorsun! Nedir bu şamata? Adam gibi davranmayı öğrenemedin gitti!

Don Giuseppe homurdanarak uzaklaştı.

Fakat o anda içeriye Don Ninì Rubiera giriyordu; neredeyse kapıdan sığmayacak kadar uzun boylu, irikıyım bir delikanlı, yüzü pembe beyaz, saçları kıvırcık, kızların başını döndüren sanki biraz mahmur gözler. Donna Giovannina Margarone, o da yine öyle bir Tanrı'nın nimeti, o da annesi

gibi korsajının içine sıkışmıştı, genç baronun eşikten girdiğini görünce gelincik gibi kıpkırmızı oldu. Ne var ki anası hep ablası Donna Fifi'yi öne çıkarıyordu; uzun sürmüş bekârlıktan kuruyup sararmış, her yanı tüy içinde, bir koca görse havadan kapacağa benzeyen iri dişler, tepesine değin kurdelelerle, farbelalarla, büzgülerle bezenip yüklenmiş, acayip bir kuşu andırıyordu.

– Sizi kalabalığın içinde ilk fark eden Fifi oldu!.. Amma da kalabalık, değil mi? Bize yol açabilmek için kocam bastonunu kullanmak zorunda kaldı. Sahiden pek güzel bir bayram! Fifi bize dedi ki: İşte Baron Rubiera orada, orkestranın setinin yanında...

Don Ninì çevresine tedirginlikle bakınıyordu. Birden yan sokağa bakan balkonun dibine solgun yüzüyle büzülmüş duran kuzin Bianca'yı seçerek bozuldu, bir an için o canım pespembe rengi attı ve kekeleyerek yanıtladı:

– Evet efendim... oradaydım... tertip heyetindeyim de...

– Aferin! Aferin! Sahiden güzel bir şenlik! Güzel iş görmüşsünüz!.. Ya anneniz, Don Ninì?..

– Koşun! Koşun! – diye balkondan çağırdı Sganci Teyze. – İşte aziz geliyor!

Akşamın neminden korkan Marki Limòli, anne Margarone'yi yeşil ipek giysisinden yakalamış, çapkınlık havalarındaydı:

– Acelesi yok, acelesi yok! Aziz her yıl yeniden gelir. Gelin buraya Donna Bellonia. Gençlere yer bırakalım, biz şimdiye kadar çok bayram gördük nasıl olsa.

Ve hep onun utançtan kızarıyora benzeyen kulağına açık saçık fıkralar geveliyordu; Don Filippo'nun kocaman ipek kravatının üstünde pek ciddi duran yüzünü gördükçe gülüyordu; o arada Bayan Capitana da sohbete katılmayı iyi bildiğini göstermek için deliler gibi gülüyordu, her an öne eğiliyor, apak dişlerini, apak göğsünü gizlemek için yelpazesini siper ediyordu, bir yandan da bütün o güzelliklerin

etkisini göz ucuyla inceliyor, dişsiz çapkın gülüşüyle –şimdi baş başa kaldık ya– diyen marki biraz ileri gitti miydi öfkelenirmiş gibi yapıyordu.

– Mita! Mita! – diye çağırdı nihayet anne Margarone.

– Yo! Yo! Kaçmayın benden Donna Bellonia!.. Bayan Capitana'yla yalnız bırakmayın beni... benim yaşımda!.. Donna Mita ne yapacağını bilir. İki kız kardeşinin yaşları toplamı kadar büyümüş, scrpilmiş; ama öbür ikisine haksızlık olmasın diye çocukmuş gibi davranmaya mecbur olduğunu biliyor.

Mesleği icabı bütün kasabanın olaylarından haberdar olan ve sözünü sakınmayan Noter Neri, Bayan Margarone'ye sordu:

– E, Donna Fifi'nin nikâh şekerini yakında yiyecek miyiz, ha?

Don Filippo kuvvetle öksürdü. Donna Bellonia şimdilik söylentiden ibaret dedi: İnsanlar dedikodu ediyorlardı, çünkü Don Ninì Rubiera'nın kızıyla sıkça görüştüğünü biliyorlardı.

– Ortada ciddi hiçbir şey yok. Somut bir şey yok... – Fakat kendisine inanmamalarını pek istediği açıkça görülüyordu. Marki Limòli her zamanki gibi doğru sözü buldu:

– Aileler drahoma konusunda anlaşmadıkları müddetçe herkesin önünde konuşulmamalıdır.

Don Filippo başıyla evetledi; Donna Bellonia da, kocasının onayını görünce şu kadarını söyleyecek cesareti buldu:

– Bu doğru.

– Güzel bir çift olacaklar! – diye ekledi Bayan Capitana şirin bir halde.

Cavaliere Peperito, Donna Giuseppina'nın fazla dikkati çekmemek için onu ekip gittiği grubun ortasında öyle avanak gibi suspus durmamak için bir çıkış yapayım dedi:

– İyi ama Barones Rubiera gelmedi!.. Nasıl olur da Barones Rubiera kuzin Sganci'ye gelmez?

Bir an sessizlik oldu. Yalnız Baron Zacco, hödüğün biri olduğundan, içinde biriktirdiği öfkeyi kusmak üzere yanıtlama zahmetine girdi, üstelik hepsi sağırmış gibi yüksek sesle:

– Hastadır!.. Başı ağrıyordur!.. – Bir yandan da başıyla hayır işareti yapıyordu. Ardından, insanların arasına dalarak, daha alçak sesle, yüzünü ateş basmış, söylendi:

– Kendi yerine Don Gesualdo ustayı göndermiş!.. Müstakbel ortağını!.. Evet efendim!.. Haberiniz yok mu? Nahiye arazisini kiralayacaklarmış... kırk yıldır bizim elimizde olan toprakları... biz, bütün Zacco'ların, babadan oğula!.. Dalaverenin daniskası! Üçü kendi aralarında kumpas kurmuşlar: Teslis gibi, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh! Arkamdan çevirmek istedikleri o dolaptan sonra baronesin yüzüme bakacak cesareti yoktur... Yani benimle yüz yüze gelmemek için evinde kaldı demek istemiyorum... Ne münasebet! Herkes kendi çıkarını kollar... Günümüzde çıkar hısımlıktan önde geliyor... Hem sonra ben hısımlığımıza pek önem veriyor değilim... Barones Rubiera kimin evladıdır, malum!.. Kendi çıkarını kollar tabii... Evet efendim!.. İşin içyüzünü bilecek durumda olanlardan öğrendim!.. Başrahip ilham veriyormuş; Don Gesualdo usta sermayeyi koyuyormuş; baronese gelince... hiç mi hiç... ancak ismiyle destek oluyormuş!.. Göreceğiz, ilerde hangisi baskın çıkacak, onun ismi mi benimki mi!.. Hem de nasıl göreceğiz!.. O arada milletin nabzını tutmak için Don Gesualdo ustayı öne sürüyorlar... şurada, Trao'ların bulunduğu balkonda, görüyor musunuz?..

– Bianca! Bianca! – diye çağırdı Marki Limòli.

– Beni mi çağırdınız, amca?

– Evet, gel buraya.

– Ne kadar da hoş bir kız! – diye yorumda bulundu Bayan Capitana markiye yaranmak için, genç kız sırtında basit yün elbisesiyle mahcup, yoksul kızların ezikliği, sıkılganlığıyla salondan geçerken.

– Öyledir, – diye yanıtladı marki. – Soylu aileden geliyor.

– İşte! işte! – diye işitildi o anda balkondan bakanlardan. – Geliyor aziz!

Peperito o sözü ikiletmedi, Bayan Alòsi'nin peşi sıra kalabalığın içine kafadan dalıverdi. Capitana ayaklarının ucunda yükseldi; noter kibarlık edip onu kollarının arasına alarak kaldırmayı öneriyordu. Donna Bellonia kızlarının başına analık etmeye koştu; kocası ise görebilmek için bir iskemlenin üstüne tırmanmakla yetindi.

– Ne yapıyorsun orada öyle Don Gesualdo ustayla? – diye homurdandı marki yeğeniyle baş başa kalınca.

Bianca yumuşak bakışlı iri mavi gözlerini bir an amcasına dikti, Trao'ların soluk, zayıf yüzünde gerçekten güzel olan tek yeriydi o gözler, yanıtı şu oldu:

– Şey... onu oraya teyzem getirdi de...

– Gel buraya, gel buraya. Ben sana yer bulurum.

Ansızın bütün meydan her yanı kaplayan bir yangınla tutuşmuşa döndü; evlerin pencereleri, damların çatıları, Belediye Sarayı'nın upuzun, kum gibi insan kaynaşan balkonu o yangının üstünde şekilleniyordu. Balkonların boşluklarında, o alev alev fonun üzerinde, birbirini ezen davetlilerin kafaları kapkaraydı; orta balkonda Donna Fifì Margarone'nin kemikli vücudu, o ışıkta her zamankinden de yeşilimsiydi; suratını asmış, duygulanmış gibi görünmeye çabalıyordu, tahta göğsü körük gibi inip kalkıyordu, gözleri duman bulutlarının ardında kaybolmuştu, geriye yalnız yırtıcı dişleri kalmıştı; genç Baron Rubiera ile omuz omuza, kendini bırakır gibiydi; delikanlı onunla Donna Giovannina arasında sıkışıp kalmış, o ışıkla kanı başına vurmuş gibi görünüyordu; Mita da görmemek için çocuksu gözlerini fal taşı gibi açıyordu, Nicolino ise başını araya sokuşturup, ilerleyebilsin diye insanların bacaklarını çimdiklemekle meşguldü.

– Neyin var? Rahatsızlandın mı? – diye sordu marki, yeğenini öylesine solgun görünce.

– Bir şeyim yok... Duman rahatsız ediyor da... Bir şey söylemeyin, amca! Kimseyi rahatsız etmeyin!..

İkide birde kendi eliyle işlediği batist taklidi mendilini ağzına bastırıyor ve başını eğerek hafiften öksürüyordu; basit yünlü elbisesi cılız omuzlarında kat kat oluyordu. Tek söz söylemiyordu, öylece durmuş, havai fişeklere bakıyordu; süzgün, solgun yüzü ağzının kenarında kasılır gibiydi, iki acılı kırışık oluşuyordu orada; gözleri iri iri açılmış, parlıyordu, yaşardı yaşaracaktı o gözler. Sadece iskemlenin arkalığına tutunduğu eli hafiften titremekteydi, bir yanına sarkıttığı öbür eli mihaniki bir şekilde açılıp kapanıyordu: Kıvranıp duruyordu o sıska, apak eller.

– Yaşasın Kutsal Koruyucumuz! Yaşasın Aziz Gregorio Magno!

Aşağıda, meydanda, Başrahip Lupi köylülerin ortasında, kendinden geçmiş, haykırıyordu ve başı havada, Sganci konağının balkonlarına doğru ellerini kollarını sallıyor, tanıdıklarına tiz perdeden sesleniyordu:

– Donna Marianna?.. Ha?.. Ha?.. Genç Baron Rubiera memnun olmalı!.. Genç Baron? Don Ninì? Memnun musunuz?.. Selam olsun, Don Gesualdo usta! Aferin! aferin! Orada mısınız?.. – Sonra var gücüyle yukarıya koştu, coşkuya kapılmış, suratı kıpkırmızı, soluk soluğa, cüppesinin eteklerini toplamış, peleriniyle takkesi koltuğunun altında, elleri barut içinde, tere kana batmıştı:

– Amma da şenlik, ha! Bayan Sganci! – O arada bir bardak su getirsin diye Don Giuseppe Barabba'ya sesleniyordu:

– Susuzluktan ölüyorum, Donna Marianna! Fişekler ne güzel oldu ama, değil mi?.. İki bin civarında fişek! Yalnız kendi ellerimle ateşlediklerim iki yüzü aştı. Ellerimin haline bakın, Marki hazretleri!.. Hah, burada mısınız, Don Gesualdo usta? Güzel! Güzel! Don Giuseppe? Acaba hangi bucağa girdi Don Giuseppe olacak o şaşkın ihtiyar?

Don Giuseppe, tepeüstü meydana düşme pahasına, havai fişekleri çatıdan seyretmek için tavan arasına tırmanmıştı. Ev sahibesiyle Başrahip Lupi avaz avaz bağırarak onu bütün odalarda aradıktan sonra, nihayet elinde bir bardak suyla çıkageldi; baştan aşağı toza batmış, üstü başı örümcek ağlarıyla kaplanmıştı.

Başrahip Lupi ev halkından sayılırdı, onu bir güzel azarladı. Ardından, Don Gesualdo ustaya döndü, gülücükler saçarak:

– Aferin, aferin, Don Gesualdo! Sizi burada gördüğüme pek memnunum. Bayan Sganci ne zamandır söylüyordu: Gelecek sene Don Gesualdo alayı seyretmeye evime gelsin istiyorum diye!

Koruyucu aziz geçerken iskemlenin arkalığına kadar eğilerek saygıyla selamlamış olan Marki Limòli, yüzünü buruşturarak sırtını doğrulttu:

– Ay! Ay!.. Tanrı'ya şükür bu da geçti!.. Hani ne derler, bütün yıl hayatta kalan bütün yortuları görür.

– Ama bu kez gördüğünüz şeyi bir daha beklemeyin! – diye kıs kıs gülüyordu Baron Zacco, Don Gesualdo ustayı işaret ederek. – Hayır! hayır! Ben onu taşları omuzuna vurmuş haliyle hatırlıyorum... omuzları da yara bere içinde!.. inşaat iskelelerinin tepesinde, bugün de böyle senlibenli olduk arkadaşla!..

Ancak ev sahibesi Don Gesualdo ustayı yere göğe koymuyordu. Şimdi aziz kendi kilisesinin yolunu tutmuştu ya, sanki şenlik onun için kutlanıyormuş gibiydi: Donna Marianna onunla şundan bundan söz ediyordu; Başrahip Lupi omuzuna şaplaklar indiriyordu; Macrì Teyze ona yerini bile vermişti; Don Filippo Margarone'ye gelince, o da fiyakalı kravatının üstünden şu tür iltifatlar yağdırıyordu:

– Yüksek yerde doğmak tesadüftür, meziyet değil!.. Hiç yoktan kendini yaratmak, asıl hüner orada! Taahhütle inşa

ettiğiniz ilk değirmen, ha? Yüzde yirmi faizle ödünç aldığınız parayla!..

– Evet efendim, – diye yanıtladı Don Gesualdo sükûnetle. – Geceleri gözüme uyku girmiyordu.

Kilisenin başkanı sıfatıyla biraz da kendisine yapılmış saydığı bütün o silah atışlarından, bütün o avazelerden, bütün o şamatadan sonra bir başkasına yöneltilen o iltifatları kıskanmış olan Başpapaz Bugno da kendi çevresine bir grup toplamayı başarmış, kutsal azizin meziyetlerini sayıp döküyordu: Büyük bir azizdir!.. Heykeli de pek güzeldir... Yabancılar sırf onu görsünler diye gelirlerdi... Bazı İngilizler, sonradan öğrendik ki, onu alıp kendi putlarının arasına götürebilmek için ağırlığınca altın vermeye hazırmışlar... Marki kendini zor tutuyordu, sonunda sözünü kesti:

– Neler saçmalıyorsunuz!.. Bunları size kim yutturdu, Don Calogero? Heykel alçıdan yapılma... çirkin bir şey!.. İçinde sıçanlar yuva yapmış... Mücevherleri mi?.. Aman! Aman! Beni bile zengin etmez, varın siz düşünün! Boyalı cam işte... her yerde görülenlerden!.. Bir karnaval kuklası!.. Efendim? Ne dediniz?.. Evet, günah bu! O azizin heykelini yapan usta şimdi şeytanın yanında olmalı... Azizi demiyorum, o Cennet'tedir... Biliyorum, o başka şey... İman yeterlidir... Ben de Hıristiyanım canım!.. Hıristiyan olmakla da gurur duyarım!..

Bayan Capitana gözlerini Donna Giuseppina Alòsi'nin gerdanlığına dikmiş gibi görünürken, bir yandan da markiyi paylıyordu:

– Zampara sizi!.. Zampara! – Peperito kulaklarını tıkamıştı. Başpapaz Bugno sözü yeni baştan aldı:

– Bir sanatçının elinden çıkmış heykel!.. Kral, Tanrı esirgesin, onu Jakobenlerle savaş sırasında satmaya kalkışmış!.. Mucizeler yapmış bir aziz!..

– Yine ne iş peşindesiniz, Don Gesualdo? – diye seslendi sonunda sabrı tükenen marki, başpapaza sırtını dönerek, çatlak, tiz sesiyle. – Kârlı bir iş kokusu mu aldık, ha?

Baron Zacco kahkahalarla gülmeye koyuldu, gözleri yuvalarından uğruyordu; ama beriki, çevresindeki izdihamdan biraz afallamış durumdaydı, yanıt vermedi.

– Bana söyleyebilirsiniz, azizim, – diye yeniden başladı hınzır ihtiyar. – Sakın ola sizinle rekabete girerim diye korkmayın!

O atışma hiç ilgisi olmayanları da keyiflendiriyordu. Hele Baron Zacco'yu düşünün artık!

– Hah! Hah! Marki hazretleri! Demek siz rekabet etmezsiniz?.. Hah! Hah!..

Don Gesualdo usta bakışlarını çevresinde, gülüşen bütün o insanların üstünde gezdirdi, istifini bozmadan cevabı yapıştırdı:

– Eh, ne yapalım, Marki hazretleri?.. Herkes elinden ne geliyorsa onu yapar...

– Siz buyrun, yapın, dostum. Bana gelince, halimden şikâyetim yok...

Don Giuseppe Barabba ayaklarının ucuna basarak ev sahibesine yaklaştı, pek esrarlı bir halde kulağına fısıldadı:

– Dondurmalı şerbetleri getireyim mi, alay artık geçtiğine göre?

– Bir dakika! Bir dakika! – diye sözünü kesti Başrahip Lupi, – ben gidip şu ellerimi bir yıkayayım da.

– Hemen getirmezsem, – diye ekledi uşak, – hemen servis yapmazsam dondurmalı şerbetler çorbaya dönecek. Giacinto göndereli epey oluyor ve zaten buzları erimeye yüz tutmuştu.

– Tamam, tamam... Bianca?

– Buyrun teyze...

– Bana biraz sen yardım et lütfen.

İki kanadı ardına kadar açılan kapıdan içeriye az sonra Don Giuseppe ile evin berberi Titta usta girdiler, şerbetler damlayan iki kocaman gümüş tepsi yüklenmişlerdi; onlar da dinsel alay gibi adım adım, sırayla davetlileri dolaşmaya

başladılar. İlkin başpapaz, Donna Giuseppina Alòsi, Bayan Capitana, yani en hatırlı davetliler. Başrahip Lupi, Don Gesualdo ustanın önünden duraklamaksızın geçip giden berbere bir dirsek attı.

– Ben ne bileyim?.. Her gün bir yenilik çıkıyor!.. diye homurdandı Titta usta. Margarone'lerin ufaklığı her yere parmağını sokmakla meşguldü.

– Amca?..

– Teşekkür ederim Biancacığım... Öksürüğüm var... Malum, ben de ağabeyin gibi...

– Donna Bellonia, şurada, balkonda! – diye fısıldadı Sganci Teyze, o da davetlilere servis yapmak için koşturuyordu.

Şerbet yağmurundan kaçınmak üzere iskemleleri geri çekmek olan ilk toplu hareketi birkaç dakikalık bir toparlanma izledi; görkemli bir törene uyarcasına, kibar bir tabak tıngırtısı, özenli ve sessiz bir kaşık faaliyeti. Boğazına düşkün Donna Mita Margarone burnunu tabağından kaldırmıyordu. Barabba ile Titta usta bir kenara çekilmiş, tepsileri ellerinden bırakmış, patiska mendilleriyle terlerini kuruluyorlardı.

Genç Baron Rubiera büyük balkonun bir köşesinde Donna Fifì ile burun buruna, göz göze sohbete dalmıştı; gözleri şerbetler gibi eriyordu, kuzininin belirdiğini görür görmez birden uzaklaşıverdi, biraz benzi attı. Donna Bellonia gülünç bir temenna ile tabağı Bianca'nın elinden aldı:

– Zahmet ediyorsun!.. Bu kadarı fazla! Fazla!

Kızı, arkadaşının orada bulunduğunu yeni fark etmiş gibi yaptı:

– A, Bianca... burada mısın? Memnun oldum!.. Hastaymışsın dedilerdi...

– Öyle... rahatsızlandım biraz... Şimdi iyiyim...

– İyi görünüyorsun... Rengin yerinde... Elbisen de pek güzel... sade bir şey!.. ama hoş!..

Donna Fifì kumaşını inceler gibi yapıp, boynundaki topazları ışıldatmak için eğildi. Bianca kızararak yanıtladı:

– İnce yünlü... teyzemin armağanı...

– Ya!.. Ya!..

Diken üstünde olan genç baron salona dönmeyi önerdi:

– Hava serinlemeye başlıyor... Hasta falan olmayalım...

– Evet!.. Fifì! Fifì! – dedi Bayan Margarone.

Donna Fifì annesinin peşi sıra gitmek zorunda kaldı; kendisine pek duygusalmış gibi gelen bir yürüyüşle, kırılıp dökülerek, başını iyice omuzuna eğmişti; kuvvetli ışıktan kamaşan gözkapakları, uykusu gelmiş gibi mahmurlaşan gözlerinin üstünde kırpışıyordu.

Bianca elini birlikte balkondan sıvışmaya çalışan kuzeninin koluna koydu, tatlılıkla, okşarcasına, yalvarırcasına; bütün vücudu tir tir titriyordu, boğazında kısılan sesiyle:

– Ninì!.. Dinle, Ninì!.. Bana bir iyilik et!.. Bir tek sözcük!.. Onun için geldim... Seninle burada konuşmazsam mahvolurum... mahvolurum!..

– Dikkatli ol!.. Burası çok kalabalık!.. diye ünledi alçak sesle kuzeni, kaçamak gözlerle sağına soluna bakınıyordu. Kız güzelim yalvaran gözlerini büyük bir üzüntüyle onun üzerine dikmişti, bütün halinde, solgun, perişan yüzünde, boynu bükük duruşunda, yanlarına düşmüş çaresizlikle açılan kollarında acılı bir teslimiyet vardı.

– Ne yanıt veriyorsun, Ninì?.. Ne yapayım istiyorsun?.. Bak... işte senin kollarındayım... Yaslı Meryem gibi!..

Delikanlı onun üzerine duygulanarak kendi kafasına yumruklar indirmeye başladı, onun da yüreği sıkışmıştı, ses çıkarmamaya çalışıyordu, balkona gelen olmasın diye de dikkat kesilmişti. Bianca onun elini durdurdu.

– Haklısın!.. Biz iki bedbahtız!.. Annem ondan habersiz burnumu silmeye bile bırakmıyor!.. Anlıyor musun? Anlıyor musun?.. Seni düşünmüyor muyum sanıyorsun?.. Düşünmüyor muyum sanıyorsun?.. Geceleyin... gözüme uyku

girmiyor!.. Zavallı bedbahtın biriyim ben!.. Millet de beni memnun mutlu sanıyor...

Kuzininin yüreğini dağlayan umutsuz bakışlarından kaçınmak için artık ıssızlaşan meydana bakıyordu, kahırlanmıştı, handiyse onun gözleri de yaşaracaktı.

– Görüyor musun? – diye ekledi. – Keşke fukaranın biri olsaydım... şu Santo Motta gibi!.. Pecu-Pecu'nun meyhanesinde... Yoksul, ama mutlu!..

– Teyzem olmaz mı diyor?

– Hayır, olmaz diyor!.. Benim elimden ne gelir ki?.. Her şeyin sahibi o!

Salondan öfkelenmiş tartışan Baron Zacco'nun sesi geliyordu; sonra onun sustuğu anlarda, hanımların serçe sürüsü misali cıvıldaşmaları, arada Bayan Capitana'nın tiz kahkahasının çın çın çıngırağı.

– Teyzeme her şeyi itiraf etmek lazım!..

Don Ninì boynunu ihtiyatla balkonun boşluğuna doğru uzattı. Sonra sesini büsbütün alçaltarak yanıtladı:

– Ağabeyin söylemiş zaten... Evde kıyamet koptu!.. Haberin yok muydu?

Don Giuseppe Barabba iki elinde iki tabakla balkona geldi.

– Donna Bianca, teyzeniz diyor ki... dondurmaları erimeden...

– Teşekkürler; şuraya, çiçek saksısının üstüne koyun...

– Acele etmelisiniz, Donna Bianca. Neredeyse eridi, bitti.

Onun üzerine Don Ninì burnunu tabağın içine soktu, başka şeyle uğraşmazmış gibi yaptı:

– Sen şerbet istemiyor musun?

Kız yanıt vermedi. Az sonra, uşak çekip gittiğinde, yeniden boğuk sesi işitildi:

– Evleniyormuşsun, doğru mu?

– Ben mi?..

– Sen... Fifi Margarone'yle...

– Doğru değil... sana kim söyledi bunu?..

– Herkesin dilinde.

– Bana kalsa istemem... Annem kafasına koymuş bir kere... Sen de... diyorlar ki seni Don Gesualdo Motta ile baş-göz etmek istiyorlarmış...

– Beni mi?..

– Evet, herkes söylüyor... teyzem... benim annem...

Donna Giuseppina Alòsi birini arıyormuş gibi balkona gelip bir bakındı; sonra balkonun ucunda iki genci görünce, derhal salona geri döndü.

– Görüyor musun? Görüyor musun? – dedi delikanlı. – Herkesin gözü üstümüzde!.. Al eline dondurmanı... beni seviyorsan... bizi gözetleyenler öyle görsün... Herkesin gözü üstümüzde!..

Kız karanfil saksısının üstüne bıraktırdığı tabağı uysallıkla onun elinden aldı; fakat öylesine zangır zangır titriyordu ki, kaşığın iki üç kez kâseye çarpıp tıngırdadığı duyuldu.

Barabba derhal koşup yetişti:

– Geldim! Geldim!

– Bir dakika! Bir dakikacık daha, Don Giuseppe!

Genç baron, Barabba'yı balkonda tutmak için cebinde ne varsa vermeye hazırdı.

– Şenlik nasıl gidiyor, Don Giuseppe?

– Nasıl gitsin, Baron hazretleri?.. Bütün işler benim omuzlarımda!.. Evi derleyip toplamak, koltuk kılıflarını çıkarmak, şamdanları hazırlamak... Donna Bianca burada işte, o söyleyebilir, bana o yardım etti. Titta ustayı yalnız servis için çağırdılar. Yarın da yeniden her yeri süpürüp kılıfları yerine geçirmek bana düşecek...

Don Giuseppe elinde boş kâselerle söylene söylene çekip gitti. Salondan, Noter Neri'nin bir sözü üzerine topluca bir gülüşme yükseldi, ne dediği anlaşılamadı, çünkü noter dişe dokunur bir laf ettiğinde sesini alçaltıyordu.

– Biz de girelim, – dedi genç baron. – Bizden kuşkulanmasınlar...

Fakat Bianca yerinden kımıldamadı. Gölgede, sessizce ağlıyordu; ikide birde beyaz mendilinin gözlerine gittiği görülüyordu.

– İşte!.. Millete dedikodu yaptıran sensin! – diye ağzından kaçtı diken üstünde duran kuzeninin.

– Senin ne umurunda? – diye yanıtladı kız. – Ne umurunsa senin?.. Bundan sonra!..

– Demek öyle!.. Gönlüm artık sende değil mi sanıyorsun?..

Bir yürek sızısı, sonsuz bir melal geliyordu karşıdan, geniş Alìa düzlüğünden, karanlıkta belli belirsiz seçilen Barresi'lerin evlerinin, Giolio'nun bağlarının ve zeytinliklerinin ötesinden; hâlâ ışıklarla kaynaşan Rosario yolunun, Collegio manastırının yüksek duvarlarıyla kesilen upuzun Casalgilardo yaylasının ilerisinden, yıldızlarla nakışlanmış derin gökyüzünden doğru – yukarılarda, daha parlak bir yıldız durmuş seyrediyor gibiydi; öylesine soğuk, hüzünlü, öylesine yapayalnız. Orada, yukarıda, şenliğin şamatası San Vito yönünde dağılıyor, siliniyordu. Zaman zaman bir umutsuz sessizlik, insanın yüreğini sıkıştıran bir sessizlik çöküyordu. Bianca ayakta, duvara yaslanmış, kımıldamadan duruyordu; elleri, solgun yüzü, helvacının tezgâhından gelen belli belirsiz aydınlıkta sallantılı görünüyordu. Kuzeni parmaklığa dayanmıştı, boşalmış meydandaki ışıkları söndürmekte olan adamı ve bando mızıka için kurulmuş tribünde kocaman bir kara kedi gibi aşağı yukarı koşuşturan, çivileri sökerek, çekiçle vurarak kâğıttan süslemeleri ve çelenkleri aşağıya atan döşemecinin çırağını dikkatle gözlermiş gibi yapıyordu. Arada sırada uzaktan, Belediye Binası'nın kapkara kütlesinin ardından fırlayıveren havai fişekler, döşemecinin çekiç darbeleri, giderek seyrekleşen yorgun, şarap sersemi haykırışlar, uzaklarda, gepgeniş, ıssız kırda sönüp gidiyor gibiydi.

Dağılan keskin barut kokusuyla birlikte, tatlı bir karanfil kokusu belirmekteydi; türkü çığırarak geçenler oluyordu; yanı başlarında salondan bir gevezelik ve kahkaha şamatası işitiliyordu, tek söz edilmeyen o son vedanın yıkılışında.

Balkonun aydınlık boşluğundan cılız bir gölge geçti ve Marki Limòli'nin hafiften öksürdüğü duyuldu:

– Haydi, haydi çocuklar!.. Sizi görmek ne güzel!.. Şenliği seyretmeye geldiydim... şimdi bitti işte... Bianca, yeğenim... bak, akşam serinliği dokunacak sana...

– Dokunmaz, amca, – diye yanıtladı o kırık bir sesle. – İçerde hava boğucu.

– Ya sabır!.. Bu dünyada hep sabırlı olmak lazım... Öksürmektense terlemek evladır... Sen, Nino, bak, Margarone ailesinin hanımları gitmek üzere.

– Gidiyorum, amca.

– Git, git, yoksa görürsün nasıl dişlerini çıkarırlar! O dişleri bana bile geçirsinler istemem!.. Halbuki ince eleyip sık dokuyacak halim de yok yani!.. Ananın kafasına hangi şeytan soktu seni o dişlekle başgöz etmeyi?..

– Ah... amca, ah!..

– Enayinin birisin sen! Keşke bıraksaydın anan dilediği kadar kıyameti koparsın!.. Sen tek evlatsın nasıl olsa!.. Ölüp gittikten sonra malını mülkünü kime bırakacak ki sanki?

– İyi de... o dediğiniz otuz yıl sonra!.. O arada açlıktan ölecek kadar vakit var!.. Anam sizden benden sağlıklıdır, daha otuz yıl yaşayabilir!..

– Bu doğru! – diye yanıtladı marki. – Anan ölümünün beklenmesinden pek hoşlanmaz... Ama kabahat kendisinin.

– Ah! Amcacığım!.. Bu berbat bir dert, inanın!..

– Sakin ol! Sakin ol!.. Senden beter durumda olanları düşünüp teselli bul.

Bayan Capitana balkona yaklaştı, telaşlı, tedirgin, gülümseyerek sokağın sağına soluna bakınıyordu.

– Kocam?.. Daha gelmiyor mu?..

– Aziz henüz kilisesine dönmedi – diye yanıtladı Don Ninì. – Kiliseye varır varmaz San Giovanni'nin büyük çanının çaldığı işitilir ve öbür şenlik başlar.

Fakat insanlar Sganci'lerin evinden ayrılmaya başlıyorlardı. Aşağı kapıdan ilkin *cavaliere* Peperito'nun çıktığı görüldü, Bomma'nın eczanesinin köşesinde gözden kayboldu. Bir dakika geçmedi, Donna Giuseppina Alòsi'nin önünde giden fener belirdi; kadın yanmış kâğıt parçaları, bakla ve fındık kabuklarıyla kaplanmış meydanı ayaklarının ucuna basa basa, eteklerini eliyle toplayarak geçti, Rosario'dan yukarıya ilerledi ve hemen peşinden, eczaneden yeniden Peperito'nun gölgesi sıvıştı, usul usul, duvara yapışarak onun ardından seğirtti. Bayan Capitana kuru kahkahasını herkese duyurdu, genç Baron Rubiera da doğruladı:

– Evet, o!.. Peperito!.. yemin ederim!

Marki yeğenini kolundan tuttu, salona onunla birlikte girdi. O sırada Don Gesualdo usta, balkonun yanında ayakta durmuş, Başrahip Lupi ile konuşmaktaydı. Adam sansar suratıyla sanki cebine girmek istercesine ona iyice sokulmuş, esrarlı bir havayla, fısır fısır canla başla bir şeyler anlatıyordu; berikinin yüzü ciddiydi, çenesini eliyle kavramış, tek söz etmeksizin, yalnız arada bir başıyla evetliyordu.

– Aynen bir bakana benziyor! – diye alayla gülüyordu Baron Zacco. Başrahip onun elini abartılı bir hareketle sıkarak sözlerine son verdi, dönüp barona baktı; o ise horozibiği gibi kıpkırmızı, hiç fark etmez göründü. Ev sahibesi hanımların pelerinleriyle şapkalarını taşıyordu, o arada bütün Margarone'ler ayaklanmış, vedalaşmak için evin altını üstüne getiriyorlardı.

– A... Bianca!.. Seni gitti sanıyordum!.. – diye ünledi Donna Fifi o ısıran gülümsemesiyle.

Bianca ancak şaşırmışa benzeyen bir bakışla karşılık verdi, öylesine ne yapacağını bilemez, acılar içindeydi; o sırada kuzeni başını önüne eğmiş, pelerinlerle şapkalar arasında çırpınıyordu.

– Bir dakika! Bir dakika! – diye bağırdı Don Filippo serbest kalmış kolunu kaldırarak, o arada öbür kolunda uyuyakalmış olan Nicolino'yu taşıyordu.

Meydandan doğru bir kavga gürültü işitiliyordu; uzaktan çığlıklar geliyordu; insanlar San Giovanni'ye doğru koşuyorlardı ve orada, uzakta koca çan var gücüyle çalmaktaydı.

Bayan Capitana o güzelim apak elleriyle kulaklarını tıkayarak balkondan içeri girdi, incecik çığlıklar koparıyordu:

– Kocam!.. Dövüşüyorlar!..

Ve kendini kanepeye bıraktı, gözlerini yumdu. Hanımlar hep bir ağızdan bağrışmaya koyuldular; ev sahibesi Barabba'ya aşağıya sokak kapısına insin de sürgülesin diye haykırıyordu; Donna Bellonia ise sürü sepet kızlarını Donna Mariannina'nın odasına itekliyordu, Marki Limòli de Capitana hanımın ellerine hafif hafif vuruyordu. Noter Neri korsesini gevşetmelerini de önerdi.

– Ne münasebet!.. – dedi kadın öfkesi başına vurmuş ayağa fırlayarak. – Ne sandınız beni, eşek efendi?

O anda Yüzbaşı çıkageldi, peşi sıra Don Liccio Papa, holde avaz avaz bağırarak olup biteni anlatıyordu; yüz kişi birden uğraşsa susturamazlardı.

– Her yıl aynı hikâye! – dedi nihayet Yüzbaşı, bir bardak suyu bir solukta tepesine diktikten sonra. – Efendim, San Giovanni kilisesinin müritleri büyük çanı bir çeyrek saat önce çalmışlarmış!.. Saçma sapan şeyler!.. San Vito'nunkiler de ona tahammül edemezlermiş... Kafalar gözler yarıldı!

– Her yıl aynı hikâye! – diye yineledi Başrahip Lupi. – Rezalet bu! Kanun mercileri de engellemek için hiçbir şey yapmıyorlar...

Yüzbaşı salonun orta yerinde, işaretparmağını ona doğru uzatıp nihayet patladı:

– Bana baksanıza!.. Neden siz kendiniz gitmiyorsunuz? Az kalsın benim de canımı alacaklardı!.. Kocanız ölüm tehlikesi geçirdi, Donna Carolina!..

Bayan Capitana, minicik ağzını büzdü, ellerini bitiştirdi:

– Kutsal İsa ve Meryem!.. Sen tehlikelerden koru, Kutsallar kutsalı Meryem Ana!..

– Daha çok beklersin sen! – diye homurdandı noter o yana dönerek. – Daha çok beklersin doğrusu!.. Kocan seni dul bırakmak için hayatını tehlikeye atsın diye bekliyorsan!..

Don Ninì Rubiera şapkasını ararken kuzinine çarptı, kız allak bullak bir halde, her adımda tökezleyerek, ruh gibi onun peşi sıra dolaşıyordu.

– Dikkatli ol!.. – dedi delikanlı. – Dikkatli ol!.. Bize bakıyorlar!.. Don Gesualdo şuracıkta!..

– Bianca! Bianca! Bu hanımların pelerinleri! – diye seslendi Sganci Teyze, bütün Margarone sürüsünün doluşmuş olduğu yatak odasından.

Kız titreyen elleriyle yığının arasında araştırıyordu. Kuzeni de öylesine sarsılmıştı ki, o da kendi şapkasını hâlâ arıyordu.

– İşe bak, başımdaymış! Ne yaptığımın hiç farkında değilim.

Her biri holde kendi eşyalarını ararken, hırsız gibi çevresine bakındı, kızı kapıya doğru bir yana çekti.

– Dinle... Tanrı aşkına!.. İhtiyatlı davran!.. Olup biteni kimse bilmiyor... Ağabeyin de gidip anlatmamıştır... Ben de anlatmadım... Biliyorsun ki seni canımdan çok sevdim!..

O tek söz söylemedi, gözleri kendi kendilerine konuşuyorlardı ve çok şey söylüyorlardı.

– Bana yüzünde o ifadeyle bakma, Bianca!.. Hayır!.. Böyle bakma bana... ben de kendimi ele veririm sonra!..

Donna Fifì şapkası ve peleriniyle kaskatı kesilmiş dışarıya çıktı, dudakları dikiliymiş gibi kısılmıştı; güleç bir yüzle dönmüş Bianca'yı selamlayan kız kardeşini sinirli bir sesle çağırdı:

– Giovannina! Haydi, gidiyoruz! Gidiyoruz!

– Bu yine biraz daha iyice! – diye söylendi genç baron. – Ama ablası Tanrı'nın bir cezası.

Sganci Teyze, Margarone'leri kapıya değin geçiriyordu, sahanlıkta iki kat olmuş temenna ederken, az kalsın merdivenlerden aşağı yuvarlanacak gibi olan Don Gesualdo ustaya dedi ki:

– Don Gesualdo, bir zahmet... yeğenlerim Trao'lara refakat edin... Nasıl olsa komşusunuz... Karanlıkta Don Ferdinando'nun gözleri iyi görmez...

– Duyuyorsunuz ya! Duyuyorsunuz ya! – dedi ona başrahip.

Zacco bir türlü yatışmıyordu; holdeki sandıklarda Don Gesualdo ustanın eline verecek bir fener ararmış gibi yapıyordu.

– Demek Donna Bianca'ya refakat edecek... Trao'lardan birine... Bunca şerefe layık olacağı aklının ucundan geçmezdi... Don Gesualdo ustanın!..

Ama o işitemezdi, çünkü meydanda, başrahiple gevezelik ederek beklemekteydi. Yalnızca kılıcını çaprazlama göğsüne asmış, yürüyüş kolunu kapatan Don Liccio Papa başladı gülmeye:

– Hah! Hah!

– Ne var, ne oluyor? – diye sordu, kolunda bohça gibi sarınmış karısıyla giden Yüzbaşı. – Ne oluyor, saygısız çavuşum?

– Hiçbir şey; – diye yanıtladı marki. – Baron Zacco aya karşı uluyor da.

Sonra, bastonuna dayanarak Bianca ile birlikte adım adım merdivenlerden inerken kızın kulağına şöyle fısıldadı:

– Bak ne diyeceğim... şimdi gün parası olanın günü... Bütün bu millet hasedinden çatlıyor. Şayet baronun bir gelinlik kızı olsaydı, kalkar, Don Gesualdo ustaya verirdi!.. Sana bunları ben söylüyorum, ihtiyarım ve yoksulluğun ne demek olduğunu bilirim!..

– Ha? Ne olmuş? – diye anlamak istedi Don Ferdinando, yavaş yavaş, taşları saya saya arkalarından geliyordu.

– Hiiiç... Ne güzel bir akşam diyorduk, kuzen Trao!

Beriki havaya baktı, papağan gibi tekrarladı:

– Güzel akşam! Güzel akşam!

Don Gesualdo orada, kapının önünde, Başrahip Lupi ile birlikte bekliyordu; adam burnunun dibinde alçak sesle konuşuyordu:

– Ha? Ha? Don Gesualdo?.. Ne diyorsunuz? – Beriki kocaman eliyle sert sakallı çenesini sıvazlıyordu. – Bir mücevher! Dünyadan habersiz bir kız: Evden kiliseye, kiliseden eve!.. Tutumlu... Size hiç masraf çıkarmaz... Tabii, evinde israfa alışmış değil ki!.. Ama iyi aileden!.. Evinize şan verir!.. Bütün soylu takımla akraba olursunuz... Bu akşam gördünüz mü, ha?.. Nasıl sıcak karşıladılar?.. İşleriniz pupa yelken gider artık... Şu nahiye arazisi işinde de... Bütün eşrafın desteğini almanızda yarar var!..

Don Gesualdo anında yanıt vermedi, düşüncelere dalmıştı, başı önünde, marki amcasıyla ağabeyi Don Ferdinando'nun yanında Sant'Agata merdivenlerini tırmanarak evine yönelen Bianca'yı adım adım izliyordu.

– Evet... evet... Olmaz demiyorum... Düşünmek lazım bunu... ciddi mesele... Boyumdan büyük bir işe girişmiş olurum diye ürküyorum, muhterem Başrahip... ne olursa olsun, o bir hanımefendidir... Hem karar vermeden önce yerine oturtmam gereken nice şeyim var... herkes kendi dertlerini bilir... Hele bir istihareye yatayım. Geceler insanın kafasını berraklaştırır, muhterem Başrahip.

Bu son sözler, yüreği sıkışmış, upuzun boylu, suskun ağabeyinin yanında, amcasının hiç aldırmadığı gevezeliğini dinleyerek yürüyen Bianca'nın kulağına gitti.

Geceler insanın kafasını berraklaştırır. Sefil odacığında karanlık, umutsuz gece. Şenliğin son patırtılarını, son ışığı, son umudu alıp götüren gece... Dönüp bakmadan, tek söz

etmeden, şimdi bir başka kadınla birlikte çıkıp giden delikanlının görüntüsü gibi: Onu yüreğinin derininden kopan bir iniltiyle, bir hastanın sızlanmasıyla; yüzünü sıcak, sessiz gözyaşlarıyla ıslanmış yastığına gömerek çağırmıştı da, bir yanıt bile vermemişti.

IV

Giolio'da duvarcılar sağanaktan korunmaya çalışarak, zeytin presinin bulunduğu kilise genişliğindeki yapıya sığınmış, hâlâ nişan kazığına metelik atmaca oynayarak oyalanıyorlarken, bir parça ekmek geveleyerek eşikte gözcülük eden çocuk ağzı dolu dolu, haykırarak içeriye daldı:

– Patron!.. Patron geldi!..

Onun peşinden Don Gesualdo usta belirdi, sırılsıklamdı, kulaklarını silkeleyen katırı yularından çekiyordu.

– Aferin size!.. Bayıldım halinize!.. Eğlenmenize bakın! Nasıl olsa yevmiyeniz işliyor!.. Lanet olsun!.. Tanrı cezanızı versin!..

Amele başı Agostino bocaladı, oflayıp pufladı, eşiğe çıkıp kör gözüyle hâlâ bulutlu gökyüzüne baktı, sonunda verecek yanıtı buldu:

– E, ne yapsaydık yani? Hepimiz ıslansa mıydık?.. Fırtına şimdi dindi... İnsan mıyız biz, yoksa domuz mu?.. Hastalanır geberirsem anam yerime bir Agostino daha doğuracak değil ya!

– Tabii, tabii haklısın!.. Hayvan olan benim!.. Benim canım can değil!.. Çıkarımı kollasın diye kardeşimi göndermekle iyi halt etmişim!.. Ne yaptığı apaçık ortada!.. Maşallah o da oyun oynayarak vakit öldürüyor!..

Meteliklerin durduğu nişan kazığının önünde dizüstü, ağzı açık, kalakalmış olan Santo ne yapacağını şaşırmış bir halde, kafasını kaşıyarak ayağa kalktı.

Öbürleri boyunlarını büküp işe koyulurken, Gesualdo elinde ölçekle yeni yapılan duvarı hesaplıyordu; duvarcı merdivenine tırmanıyor, kireç çuvallarını yerden kaldırıp tartıyordu:

– Tanrı'nın cezaları!.. Ben sanki paraııı havadan kazanıyorum!.. Hepiniz elbirliğiyle beni soyuyorsunuz!.. Üç *canna** duvar örmeye iki gün, ha? Bu ihaleyle iyi kâr ederim bu gidişle!.. Kireç çuvallarının yarısı boş! Neli! Neli! Kireci getiren orospu çocuğu nerede?.. Ya un ufak olup giden o kireç, ha?.. O kireç?.. Hıristiyan olacaksınız, vicdanınız yok mu sizin? Hey ya Rabbim!.. Yağmur da bana garez galiba!.. Ekinim hâlâ harman yerinde yüzüstü!.. Yağmur yağarken değirmen taşını olsun kaldıramaz mıydınız?.. Haydi! Değirmen taşını kaldıralım! Hazır buradayken ben de size bir el atayım...

Santo bir ateş yakıp onun sırtındaki giysileri kurutsalar daha iyi olur diyordu.

– Boş ver! – diye yanıtladı o. – Ben nice yağmuru sırtımda kurutmuşum!.. Eğer senin gibi olsaydım, bu saatte hâlâ omuzumda kireç çuvallarıyla dolaşıyor olurdum!.. Hatırlıyor musun?.. Sen de burada oturmuş metelik atmaca oynayamazdın!..

Homurdana homurdana, bir yandan kaldıracı, takozları, payandaları hazırlamakla meşgulken, bir yandan da dönüp dönüp öfkeyle bakıyordu ona.

– Lanet olası! – diye söylendi Santo. – Hep aynı hikâye!.. – Ve kaşlarını çatmış, elleri koltuklarında, eşiğe gitti, sağa sola bakındı. Ameleler muazzam irilikteki değirmen taşının çevresinde dolaşıyor, tereddüt ediyorlardı; en yaşlıları, Cola usta, çenesini eliyle sıvazlıyor, kaşlarını çatmış, başını sallayarak, değirmen taşına düşmana bakar gibi bakıyordu. Nihayet kendilerinin taşı platformun üstüne çıkarmaya yeterli sayıda olmadıklarını belirtti:

---

* *Canna*: 2,060 m. (ç.n.)

– Hani kaldıraç bir kayacak olsa, Tanrı korusun!.. Kim altına girer de takozların yerini alır? Ben girmem, yemin ediyorum!.. Ya kaldıraç bir kayarsa!.. Anam bir Cola Ventura usta daha doğuracak değil ya!.. Eh, eh!.. Birkaç kişi daha lazım... bir de maçuna... Sonra tavanın kirişine bir makara takmalı... altına da takozlar... görüyorsunuz ya, efendim, takozları döndürürken insan yan tarafta durur, o zaman tehlike yoktur...

– Aferin size! Şimdi de başıma ustabaşı kesiliyorsunuz! Verin bana şu kol demirini!.. Benim korkum yok!.. Biz burada durmuş gevezelik ederken vakit de geçiyor! Yevmiyeyi nasıl olsa alacaksınız, öyle değil mi?.. Ben sanki paramı ağaçtan topluyorum!.. Haydi! şu taraftan!.. Bana hiç bakmayın, benim postum kalındır... Haydi!.. Hop!.. İsa aşkına!.. Meryem aşkına!.. Bir parça daha!.. Dikkat! Dikkat!.. Ah, Mariano! Lanet olası, pestilimi çıkaracaksın yahu!.. Haydi!.. Meryem aşkına!.. Ha gayret! Ha gayret!.. Haydi!.. O tarafta ne işin var, hayvan oğlu hayvan!.. Korkmayın, benim derim kalındır... Haydi!.. Haydi!.. Aman kaldıraç kaymasın!.. Biraz daha!.. Ben eğer canım kıymetli olsaydı... Biraz daha!.. Kardeşim Santo'nunki nasıl kıymetliyse öyle... Hay aksi şeytan! Hay aksi şeytan, dikkatli olun!.. Bu saatte sırtımda kireç çuvalı taşıyor olurdum!.. Hani ne derler, açlık... Biraz daha!.. Haydi!.. Açlık kurdu... az daha, az daha!.. Haydi!.. Kurdu ormandan çıkarırmış!.. Kardeşim Santo, durmuş da öylece seyrediyor, görüyor musunuz?.. Eğer ben olmasaydım... şimdi değirmen taşının altında... o olacaktı... benim yerime... öyle durmuş, kaşınacağına... değirmen taşını o yüklenecekti... evi de... Ama hepsi benim omuzlarımda!.. Ah! neyse, Tanrı'ya şükür!

Nihayet, değirmen taşını platformun üstüne mıhladıktan sonra, soluk soluğa bir taşın üstüne oturdu, yüreğinin çarpıntısıyla hâlâ baştan aşağı titriyordu, basma mendiliyle terini kuruladı.

– Gördünüz mü, insan yağmurdan sonra nasıl kururmuş? İçerden su, dışardan su! – Santo şarap şişesini elden ele dolaştırmayı önerdi. – Ya?.. Çok yoruldun da ondan, değil mi?.. Sen de terini kurutasın diye, değil mi?.. Git de yalaktan su iç... şuracıkta, kapının dışında...

Hava düzelmişti. Ardına değin açık kapıdan bir güneş ışını giriyordu, kır şimdi gülerek yayılır gibiydi; dipte, tepenin üstündeki kasabanın pencereleri ışıldıyordu.

– Çabuk, çabuk, çocuklar! Köprüye, haydi! Hepimiz yevmiyemizi hak edelim... kendinizi size ücret ödeyen patronun yerine koyun bir!.. Ben bu ihalede hayatımı oynuyorum!.. Şimdiden zarardayım, yemin ederim!.. Agostino! Göreyim seni! Aç gözünü!.. Lafın bal olsun, gözün açık!.. Cola usta, bir de ustabaşı olacaksınız!.. ölçeği elinizde nasıl tutacağınızı kim öğretti size?.. Tanrı nasıl biliyorsa öyle yapsın! Mariano, düzeci bana verin, köprünün üstüne... Yahu, sizin gözünüz yok mu, Tanrı'nın cezaları!.. Bu sıva çatlıyor, kabarcık yapıyor!.. Ondan sonra mimara hesap verecek olan benim, Tanrı cezanızı versin!.. Kireci getiren bir daha geldiğinde, ne lazımsa söyleyin o orospu çocuğuna!.. Neli'ye deyin ki ben de meslektenim!.. Hele cumartesi olsun, hesabı yaparken gösteririm ona!..

Her şeyle ayrı ayrı uğraşıyordu, oradan oraya dolaşıyor, kiremit ve tuğla yığınlarını karıştırıyor, malzemeyi deniyor, şimdi parlamakta olan kızgın güneşin altında, yapılmış işleri gözlemlemek için elini gözlerine siper ederek başını kaldırıyordu.

– Santo! Santo! Katırı getir buraya... bari bu kadarcık iş gör, ağabeyin için!

Agostino bir lokma bir şey yesin diye onu durdurmak istiyordu, çünkü vakit neredeyse öğle olmuştu, güneş kavuruyordu, o saatte kırda dolaşanı çarpardı.

– Yo, yo, Camemi'ye uğramam lazım... iki saatlik yol... daha başka yapacak dünya kadar işim var! Güneş kızgınsa

daha iyi ya! Camemi'ye varana kadar kurumuş olurum... Oyalanmayalım, çocuklar! Bakın, Tanrı'nın gözü gibi her an tepenizdeyim, ha! En beklemediğiniz anda karşınızda bitiveririm, ona göre! Ben de bu meslektenim, iş yapılmış mı yapılmamış mı, anlarım!..

O gitmeye hazırlanırken, Santo arkasından koşup yetişti; katırın boynunu okşuyor, üzengiyi tutuyordu. Sonunda, baktı ki hiç anlamazlığa gelerek biniyor, kulağını kaşıyarak yolun ortasına dikildi, durdu:

– Beni böyle mi bırakıyorsun? Bir şeye ihtiyacım var mı diye bile sormayacak mısın?

– Anladım, anladım, pazartesi günü aldığın parayı kumarda kaybetmişsin. Anladım! Anladım! İşte sana paranın gerisi. Sen metelik atmaca oynayıp eğlenmene bak, nasıl olsa sonra ben öderim... hepinizin borcu benim sırtımda ya!..

Kavurucu güneşin alnında katırın sırtında uzaklaşırken hâlâ söyleniyordu: Güneş şimdi taşları çatlatıyor, ekin saplarını neredeyse yanıyormuş gibi çıtırdatıyordu. İki dağın arasındaki koyakta insan fırına girmiş gibi oluyordu ve tepenin doruğunda, muazzam irilikte kayaların arasına serpili, uçurumların kenarına tırmanmış, kendisini havada asılıymış gibi tutan mağaraların tehdidindeki karamsı, paslı kasaba, tek gölgesiz, boğucu sıcakta ardına değin açık, bir alay kara deliği andıran pencereleri, çan kulelerinin puslu havada titreşen haçlarıyla sanki terk edilmiş gibi duruyordu. Sarp yolu tırmanırken katır bile ter içinde, soluk soluğa kalıyordu. Rast geldiği, ekin demetlerini yüklenmiş, bitkin düşmüş bir ihtiyarcağız başladı söylenmeye:

– Ee, siz bu saatte böyle nereye gidiyorsunuz, efendim?.. Onca paranız var, yine de ruhunuzu şeytana satıyorsunuz!

Kasabaya vardığında öğle çanları çalıyordu, herkes kasırga çıkmışçasına evine koşturmaktaydı. Rosario'dan doğru Başrahip Lupi geliyordu, sıcak basmış, takkesi ensesine kaymış, yüksek sesle pufluyordu:

– Ah, ah, Don Gesualdo!.. Bir lokma bir şey yemeye mi gidiyorsunuz?.. Maalesef bana nasip değil o! Günün bu vaktinde aç biilacım... ayin yapmaya gidiyorum... öğle ayiniymiş!.. Piskoposun kaprisi işte!

– İyi de, ben kasabaya kadar sırf sizin için tırmandım!.. Bu azaba girdim... Amma da sıcak, yahu! – Bunu söylerken mendiliyle terini kuruluyordu. – Bana bir oyun edecekler diye korkuyorum, muhterem Başrahip, hani şu nahiye yolları ihalesinde. Kasabada sizin sözünüz geçer... bir düşündünüz mü? Sonra ben size borcum neyse eda ederim!..

– Aman ne diyorsunuz?.. Aramızda lafı mı olur!.. Uğraşıyorum işte... Aklıma gelmişken, şu öbür işi ne yapıyoruz? Bir düşündünüz mü? Bana ne cevap veriyorsunuz?

Don Gesualdo katırın adımını ona uydurmuş, eyerin üstünde iki büklüm olmuş, yanında ilerliyordu; kavurucu güneşten biraz sersemlemiş halde, yanıtı şu oldu:

– Hangi iş? O kadar çok işim var ki!.. Zatıâliniz hangi işten bahsediyorsunuz?

– Ha! Ha! Demek böyle ele alıyorsunuz!.. Affedersiniz... çok affedersiniz!..

Başrahip, konuyu kendisi de hiç umursamıyormuş gibi derhal lafı değiştirdi: Öbür işten, kira işinden söz etmeye girişti, Barones Rubiera ile bir sonuca varmak lazımdı:

– Başka yenilikler var... Noter Neri, Zacco ile birlik oldu... Korkarım ki...

Don Gesualdo bunun üzerine katırdan indi, hayvanı yularından tutarak, bir yandan başını eğmiş, saygılı bir halde başrahiple birlikte adım adım yürürken eliyle çenesini sıvazlayarak kulak kesilmişti:

– Baronesin aklını çelecekler diye korkuyorum!.. Baronu Don Ninì denen o salakla fısır fısır konuşurken gördüm... dün akşam, kilisenin arkasında... Beni fark etmesinler diye eczaneye girer gibi yaptım. Anlıyor musunuz? İş büyük!.. Beş yüz *salma* dolayında arazi... O artırmadan iyi kâr edilir.

Giderek Don Gesualdo da coşmaktaydı: Konuşurken boğucu sıcaktan ateşlenmiş gözleri parlıyordu. Ama rakiplerinin cntrikalarından korkuyordu, hepsi de kasabada sözü geçen kodamanlardı! Başrahip ise, tam tersine, yavaş yavaş heyecanı sönermiş gibi yapıyordu, suratı asılıyor, omuzlarını kasıyor, arada bir gözlerini ona dikerek, alttan yukarı başını sallıyordu; sanki ah, amma da eşeksin dermiş gibi.

– İşte o yüzden söylüyordum ben!.. Oysa siz işi böyle ele alıyorsunuz!.. Affedersiniz, çok affedersiniz!.. Ben o işle size kasabada söz sahibi olan bir yığın akrabanın desteğini sağlamak istiyordum... önde gelen soylular... Ama siz kayıtsız kalıyorsunuz... Madem öyle, çok affedersiniz! O kadar uğraşan Bayan Sganci'ye bir cevap vermek için de!.. Affedersiniz, demek beş para etmez bir şeymiş...

– Ha, yoksa siz şu evlilik meselesinden mi söz ediyorsunuz?..

Başrahip bu kez duymamazlığa geldi:

– Aa! Bakın enişteniz! Selam, Fortunato Dayı!

Burgio'nun suratı beş karış asılmış, kaşları çatılmıştı, yüzünden düşen bin parça olurdu.

– Aşağı yandan geldiğinizi gördüm, kayın biraderim. Tepede durup bekledim. Haberi aldınız mı? Bakla mahsulü topu topu on beş *salma* tuttu!.. Masrafını bile çıkarmaz, Tanrı şahidimdir!.. Sırf size söyleyeyim diye geldim...

– Aman ne iyi etmişsiniz! Çok teşekkürler! Şimdi ne istiyorsunuz benden? O tarlayı kiralamaya kalktığınızda size söylemiştim ya!.. Orada olsa olsa devedikeni yetişir!.. Hep kendi kafanızdan iş görmek istiyorsunuz, sonra da hiçbir işi doğru yapamıyorsunuz, mübarek adam! – diye yanıtladı öfkeyle Don Gesualdo.

– Tamam, siz haklısınız. Tarlayı bırakıyorum. Eksik olsun! Daha başka ne yapayım istiyorsunuz?

– Bırakıyorum da ne demek?.. Kiranızın daha iki yıl sü-

resi var!.. Kim kalkar da orayı tutar artık?.. Herkes böyle enayi değil ki!..

Başrahip baktı laf uzuyor, sırtını döndü:

– Hoşça kalın... Zangoç Don Luca beni bekliyor... bu saatte o da benim gibi aç açına! – Ve yukarı mahallenin merdivenlerine yöneldi.

Bunun üzerine Don Gesualdo'nun cinleri başına sıçradı, acısını enîştesinden çıkardı:

– Demek sırf bana bu güzel haberi vermek için geldiniz, ha?.. Ben kendi işlerimi konuşurken... tam can alıcı noktasında? Ben tam işi ayarlarken berbat ediyorsunuz!.. Marifetiniz bu işte! O araziyi kim alsın istiyorsunuz?

Fortunato Dayı, kayınbiraderinin peşinden giderken tekrarlıyordu:

– İyi araştıracak olursak... alacak birini buluruz... Toprak bu yıl için nadasa hazırlandı bile... bana dünyanın parasına mal oluyor... Kız kardeşiniz kıyameti koparıyor... başımın etini yiyor!.. Nasıl bir Tanrı'nın cezasıdır kız kardeşiniz, bilirsiniz!

– Dünyanın parası, dünyanın parasıymış!.. Kimin parası, biliyorum ben! – diye homurdandı Don Gesualdo başını döndürmeden. – Bütün bu güzel girişimler gelip benim sırtıma yüklenir!..

Burgio o sözlerden alındı:

– Yani ne demek istiyorsunuz? Açık söyleyin, kayınbiraderim!.. Benim kendi işim gücüm var! Kimsenin sırtına yükleniyor değilim ben!

– Tamam, tamam, pekâlâ; yoksa şimdi bir de size ricacı mı olacağım? Sanki sizin tarlanız benim sırtımda değilmiş gibi... sanki size ben kefil olmamışım gibi...

Böyle ikisi birlikte homurdana homurdana Pirtuso'yu aramaya gittiler; aşağıda, San Giovanni kilisesinin orada, Fosso'daydı. Lio usta bir avuç bakla atıştırmakla meşguldü, kapısı aralıktı.

– Girin, girin, Don Gesualdo. Sefalar getirdiniz efendim! Ne emredersiniz? Yardımcı olabilir miyim? – Fakat sonra Burgio'nun tarlayı bir başkasının sırtına yüklemeyi istediği laflarını işitince, neşesi kaçtı, yüzü karardı, başını kaşıdı. – Ya! ya!.. demek Araf tarlası, ha? Vahim mesele! Otlak olarak bile istemezler onu.

Burgio methetmeye uğraşıyordu; ova toprağıdır, derin topraktır, yalnız o yıl otuz *salma* bakla ürünü verdi, gelecek yıl için nadasa hazırlandı!.. Kayınbiraderi, daha başka çok önemli işleri olan, boş yere vakit kaybetmek istemeyen birinin edasıyla kısa kesti.

– Sözün kısası, Lio usta, orayı başımdan atmayı istiyorum. Siz hakkıyla bir iş yapıverin... ihtiyatı elden bırakmadan!..

– Güzel konuşmak diye buna derim! – diye yanıtladı Pirtuso. – Zatıâliniz iş görmeyi de iyi biliyorsunuz, konuşmayı da... – Ve şimdi ufacık gözlerini kısıyor, kirli kıllarla diken diken çenesinde hınzırca bir gülümseme geziniyordu.

O saatte güneşin kavurduğu ıssız sokakta bir köylü beklemekteydi, çenesinin altından bir mendil bağlıydı, elleri cebinde, yüzü sapsarıydı, hummadan titriyordu. Temennalar ederek, üzgün üzgün gülümsemeye çabalayarak, mendilin altındaki kasketini geriye iter gibi yaparak:

– Uğurlar ola, Don Gesualdo efendim... Katırı tanıdım da... Zatıâlinizi nice zamandır arıyordum! Giolio'daki o birkaç zeytin ağacını ne yapalım? Bende toplatacak para yok... Ne hale düştüm, görüyor musunuz?.. Beş ay sürdü humma, evet efendim, Tanrı sizi korusun... Bir deri bir kemik kaldım... Gündüzün yiyecek ekmeğim, geceleyin yakacak mumum bile yok... Ya sabır!.. Ama zeytini toplatacak param yok... Yemin ederim, yok... Eğer zatıâliniz isterseniz... bir hayır işi yapmış olursunuz efendim...

– Eh! Eh!.. Para kimsede yok, baba!.. Peki siz neden çayı görmeden paçaları sıvadınız?.. Elinizden gelmiyorsa...

Hepiniz böylesiniz işte!.. Bıraksalar bütün araziyi sırtlarsınız... Bakarız... Olmaz demiyorum... Bakalım anlaşabilir miyiz...

Ve ayaküstü çok düşük bir fiyat verdi, arkasına bakmadan yoluna devam etti. Beriki bir süre yakındı, arkasından koşarak Tanrı'yı ve azizleri şahitliğe çağırdı, ağlayıp sızladı, sayıp sövdü ve sonunda kabul etti, birdenbire teselli bularak sesinin tonunu ve halini tavrını değiştirdi.

– Lio Dayı, işittiniz mi? İş tamam! Don Gesualdo iyi kâr edecek... ya sabır!.. Ama söz verildi bir kere! Benim gözümde, aynen notere gitmişiz gibi! – Ve elleri cebinde, gerisingeri döndü.

– Buraya bakın, Lio usta – diyerek, Don Gesualdo Pirtuso'yu bir kenara çekti. Burgio katırı yularından tutup, usulca uzaklaştı, alışverişin ruhunun gizlilik olduğunu bilirdi, o sırada kayınbiraderi simsara kendisine sumak almasını söylüyordu, kaç tane bulursa, piyasa fiyatından. Ancak Lio ustanın ağzı kulaklarında, gülerek yanıtladığını duydu:

– Ah! Ah!.. Şeytanın ta kendisisiniz siz!.. Demek şeytan kulağınıza fısıldadı!.. Neyi alıp neyi satmak lazım, sekiz gün öncesinden biliyorsunuz... Pekâlâ, anlaştık... Şimdi eve döneyim. Bir avuç baklam beni bekliyor.

Burgio'nun karnı acıkmıştı, ayakta duramıyordu, kayınbiraderi postaya uğramak isteyince başladı söylenmeye.

– Hep esrarlı şeyler... el altından işler çeviriyorsunuz!

Don Gesualdo pek memnun döndü, kargacık burgacık yazılmış, ekmek içiyle yapıştırılmış bir mektup okuyordu:

– Kulağıma hangi şeytan fısıldıyor, görüyorsunuz işte! Değil mi? Bana iyi bir havadis de verdi, Lio ustanın yanına dönmeliyim.

– Ben hiçbir şey bilmiyorum... Benim babam bana böyle işler yapmayı öğretmedi!.. – diye yanıtladı Burgio homurdanarak. – Ben babamdan gördüğüm neyse onu yapıyorum... Diyecektim ki, eve gelip bir lokma bir şey yemek isterseniz... Tanrı şahidim olsun, ayakta duramıyorum!

– Hayır, gelemem; vaktim yok. Canziria'ya gitmeden önce Camemi'ye uğramam lazım. Yirmi adamım var, yol çalışmalarında... ekinler harman yerinde yüzüstü... Gelemem...

Ve kavurucu güneşin alnında, yorgun katırını arkasından sürükleyerek, çekti gitti.

Petrajo boğazında insan boğulur gibi oluyordu. Çıplak kayalar kor gibi yanıyordu. Bir tek gölge yoktu, bir tek yeşillik yoktu, ardı ardına sıralanmış tepeler, tepeler, tepeler, üstlerine çıplak, közleşmiş, taşlık, seyrek, cılız zeytinler, tozlu hintincirleri serpili, Budarturo'nun eteğindeki ova güneşin alnında kavruluyordu; dipte, sıcağın pusunda kararmış dağlar. Hendeği pis kokusuyla dolduran bir leşten gaklayarak kuzgunlar havalandı; keşişleme çöl rüzgârı misali insanın yüzünü yakıyor, soluğunu kesiyordu; çıldırtıcı bir susuzluk, güneş ensesine Camemi yolunda çalışan işçilerinin çekiç darbeleri gibi vuruyordu. Oysa oraya vardığında hepsini hendekte, burada, suratlarını sinekler kaplamış, kollarını uzatmış, yüzükoyun serilmiş yatar buldu. Yalnız bir ihtiyar, kırık dökük bir şemsiyenin altında toprağın üstüne oturmuş, taş kırıyordu; bakır rengi çıplak göğsünde ağarmış seyrek kıllar, kolları sıska, baldırları da maskeye dönmüş suratı gibi tozdan bembeyaz olmuştu, o toz bulutunun içinde yalnız gözleri alev alev yanıyordu.

– Aferin! Aferin!.. Aman ne güzel... Servet uyurken kazanılır çünkü... Ben geldim serveti getirmeye!.. Ama o arada gün geçip gidiyor!.. Bugün kaç *canna* mıcır kırdınız bakalım?.. Üç *canna* bile kırmamışsınız!.. Onun için mi şimdi yatmış dinleniyorsunuz? Bitkin düşmüş olmalısınız, lanet olasıcalar!.. İyi kâr ediyorum doğrusu!.. Siz hepiniz burada uyuyup dinlenesiniz diye ben kendimi mahvediyorum!.. Tanrı'nın cezaları!.. Kahrolasıcalar!..

Onun o alev alev yanan kavrulmuş, yalnız gözyuvalarıyla saçları tozdan bembeyaz olmuş yüzünü, hummaya tutulmuşa benzeyen gözlerini, kısık, solgun dudaklarını görünce

hiç kimse karşılık vermeye cesaret edemiyordu. Sessiz, geniş vadide, güneşten tunçlaşmış vücutlardan, havada savrulan paçavralardan çekiçlerin sesi yeniden yükselmeye başladı, her darbeye kuru bir soluma eşlik ediyordu. Amansız gökyüzünden kuzgunlar yeniden gaklayarak geçtiler. O zaman ihtiyar toza bulanmış yüzünü kaldırıp ateşlenmiş gözleriyle onlara baktı, sanki ne istediklerini biliyormuş da onları bekliyormuş gibi.

Gesualdo nihayet Canziria'ya vardığında, saat gecenin ikisine yaklaşmıştı. Çiftlik evinin kapısı açıktı. Diodata uyuklayarak eşikte bekliyordu. Bekçi Carmine Dayı, çiftesi bacaklarının arasında, harman yerine yüzükoyun uzanmıştı; Brasi Camauro ile Nanni l'Orbo, köpeklerin geceleyin dişiyi yakında sezinlediklerinde yaptıkları gibi, şurada burada dolanıyorlardı; yalnızca köpekler, çiftliğin çevresinde havlayarak efendilerine hoş geldin dediler.

– Hey? Kimse yok mu? Ben başında değilim ya, mal sahipsiz kalmış! – Apansızın uyanan Diodata, mahmur mahmur, el yordamıyla mumu araştırıyordu. Carmine Dayı, gözlerini ovuşturarak, ağzı esnemekten çarpılarak, özürler arıyordu.

– Oh!.. Ya Rabbi şükür! Siz bir tarafta yatmış uyuyorsunuz, Diodata öbür tarafta, karanlıkta!.. Karanlıkta ne yapıyordun?.. Birini mi bekliyordun?.. Brasi Camauro'yu mu, yoksa Nanni l'Orbo'yu mu?..

Kız o azarları başı önünde dinledi, bir yandan da çarçabuk ocağı yakıyordu; efendisi ise dışarda, karanlıkta o öfkeyle hâlâ homurdanıyor ve harman yerinin çevresinde kazıklara bağlanmış öküzleri gözden geçiriyordu. Bekçi de uysal uysal peşi sıra gidiyor, gerektikçe yanıt veriyordu:

– Evet efendim, Pelorosso biraz iyileşti; biraz ferahlasın diye taze ot verdim. Şimdi Bianchetta da iştihadan kesildi... Otlağını değiştirsek iyi olacak... bütün hayvanlar... Nazar değdi, evet efendim! Bana kalırsa buradan geçen kem gözlü

biri nazar etmiştir!.. Çayıra San Giovanni bezleri bile serdim*... Koyunların durumu iyi, Tanrı'ya şükrolsun... mahsul de öyle... Nanni l'Orbo mu? Şurada, Passanitello'da, o sürtüğün peşinde dolanıyor... Günün birinde bacakları kırılmış olarak döner, yemin ederim!.. Hem Brasi Camauro da, birkaç başak uğruna... – Diodata eşikten yemek hazır diye seslendi. – Başka emriniz yoksa gidip birazcık uzanayım...

En nihayet, Tanrı'nın izniyle, yirmi dört saattir sürmüş açlıktan sonra, Don Gesualdo, yüzü kapıya dönük olarak, mintanının kolları dirseklerinin üstüne değin sıvalı, sofraya oturabildi; parçalanmış, partal çarıklarının içinde ayakları sızım sızım sızlıyordu. Kız ona ortasında bir soğanla, taze bakla çorbası pişirmiş, dört tane günlük yumurta kırmış ve gidip evin ardındaki bostandan el yordamıyla iki domates koparmıştı. Yumurtalar sahanda cızırdıyordu, dolu şarap şişesi önündeydi; kapıdan cırcırböceklerinin vızıltısı ve harman yerindeki dolgun başakların kokusunu getiren hoş bir serin meltem giriyordu: Mahsulü oracıkta, gözlerinin önündeydi, katır da, zavallı hayvancağız, arpa yığınına hırsla girişmişti – kocaman kocaman tutamlar koparıyordu! Yamacın aşağısından, arada bir, ağılda davarların çıngırakları işitiliyordu; o zaman harman yerinin çevresine çökmüş, saman dolu kocaman küfelere bağlı öküzler, tembel tembel kafalarını kaldırıyor, kuvvetle soluyorlardı ve uykulu gözlerinin pırıltısı karanlıkta dağılan bir ateşböceği sürüsü gibi koşturuyordu.

Gesualdo şarap şişesini yerine bırakırken derin derin içini çekti, dirseklerini masaya dayadı:

– Sen yemiyor musun?.. Neyin var?

---

* Yaz gündönümüne yakın, 24 Haziran'da kutlanan San Giovanni (Aziz Yuhanna) yortusunun kökü Hıristiyanlık öncesine dayanır; değişik geleneklerin yanı sıra, geceleyin çayırlara uğur getirdiğine ve doğanın verimini artırdığına inanılan sabah çiyini emecek bezler serilir. (ç.n.)

Diodata bir köşede, sessiz sedasız bir fıçının üstüne oturmuştu, o sözleri duyunca, gözlerinden okşanan bir köpeğin gülümsemesi geçti.

– Sen de acıkmışsındır. Bir şeyler ye! Bir şeyler ye!

Kız çanağı dizlerinin üstüne koydu, başlamadan önce ıstavroz çıkardı, sonra dedi ki:

– Efendimin kesesine bereket!

İki büklüm olmuş, başını önüne eğmiş, yavaş yavaş yiyordu. Kırağı çalmasına ve dağların sert rüzgârına rağmen, saçları yumuşacık, ince bir yığındı: Zengin kişilerin harcı saçlar ve yine saçları gibi kestane rengi, çekingen, yumuşak bakışlı gözleri vardı: Okşanmak isteyen, sabırlı, inatla kendini sevdirmeye uğraşan köpek gözleri, bütün yüzü de yine öyle yalvar yakardı. O yüzün üzerinden yokluklar, açlık, tokatlar, kaba okşayışlar geçmişti; onu perdahlamış, çizgilerle doldurmuş, yıpratmışlardı; üzerinde yakıcı güneşin kuruluğunu, ekmeksiz günlerin vakitsiz kırışıklıklarını, yorgun gecelerin morluğunu bırakmışlardı – o morarmış göz çukurlarının dibinde, ancak gözleri hâlâ genç kalmıştı. Öyle büzülmüş dururken cılız, çevik gövdesiyle, güneşin hâlâ kavuramadığı beyaz cildi seçilen ensesiyle, yeni yetişen bir kızcağız gibi görünüyordu. Kararmış elleri ufacık, bir deri bir kemikti: Çetin uğraşı için biçare eller!..

– Ye, ye. Sen de yorgunsundur!..

Kız pek sevinerek, gözlerini kaldırmadan gülümsedi. Patronu ona şişeyi de uzattı:

– Al, iç! Çekinme!

Diodata, hâlâ biraz tereddütlü, elinin tersiyle ağzını sildi ve şişeye sarıldı, amber rengi gırtlağının hemen her yudumunda başını geriye atıyordu; hâlâ genç ve diri kalmış göğsü kabarır gibi oluyordu. Patronu bunu görünce başladı gülmeye.

– Aferin, aferin! Ne de güzel öttürüyorsun borazanı, ha!..

O da güldü, ağzını bir kez daha elinin tersiyle sildi, kıpkırmızı olmuştu.

– Sağlığınıza efendim!

Gesualdo serinlemek üzere dışarıya çıktı. Eşiğin yanı başında bir ekin yığınının üstüne oturdu, sırtını duvara verdi, ellerini bacaklarının arasına sarkıttı. Dağın ardında, Francofonte taraflarında, ay yükselmiş olmalıydı. Vadinin ağzında, bütün Passanitello ovası bir tansökümü ışığıyla aydınlanmıştı. Yavaş yavaş, o aydınlığın yayılmasıyla birlikte, yamaçta da sıra sıra dizilmiş taşlar gibi, toplanmış ekin yığınları belirmeye başladı. Yamaçta daha başka siyah noktalar da kımıldanıyordu ve rüzgâr estikçe, sel yatağına doğru adım adım indikçe büyükbaş hayvanların boyunlarındaki çanların ağır, uzak tangırtısı geliyordu. Zaman zaman doğu yanından doğru daha serince bir esinti de duyuluyordu ve vadi boyunca henüz biçilmemiş ekinlerin hışırtısı işitilmekteydi. Harman yerinde yüksek ve henüz aydınlanmamış olan ekin yığınına bir gümüş taç konmuş gibi görünüyordu ve loşlukta daha başka ekin yığınları belli belirsiz seçiliyordu; daha başka büyükbaş hayvanlar geviş getiriyordu; karanlıkta muazzam görünen ambarın damının üstüne de bir başka upuzun gümüş şerit düşmüştü.

– Hey? Diodata? Uyuyor musun, uykucu dağsıçanı?..

– Hayır efendim, uyumuyorum!..

Kız saçı başı birbirine karışmış, uykulu gözlerini zorla açarak ortaya çıktı. Eşiğin önünü elleriyle süpürmeye başladı, dizüstü emekleyerek şişeleri kaldırıp atıyor, çenesi önüne düşmüş, bacakları bükülürken, uykuya yenilmemek için ikide bir gözlerini ovuşturuyordu.

– Uyuyormuşsun işte!.. Uyuyordun dedim ya ben!..

Ve ona okşama niyetine bir şaplak indirdi.

Ama kendisinin uykusu yoktu. Yüreğinin ferahladığını hissediyordu. Aklına nice hoş hatıra geliyordu. O ambarı inşa edene değin sırtında ne kadar çok taş taşımıştı! Ve bütün o nimetlere sahip olmadan önce, bir kuru ekmeği bulamadan nice günler geçirmişti! Ufacık çocukken... hâlâ

babasının Donferrante'deki kireç ocağından kireç taşıdığı zamanlara döner gibi oluyordu! O Licodia yolunu eşeklerin arkasında kaç kez gidip gelmişti, hayvancağızlar kimi zaman yükün ağırlığı altında yıkılır, oracıkta ölüverirlerdi! Ne kadar da çok ağlamıştı, azizlerden ve insanlardan yardım isteyerek! Öyle durumlarda Nunzio usta ölülere okunan ilahiyi oğlunun sırtına vura vura çalardı, hem de eşeğin yularıyla... Zavallı adamcağız, ölen her bir eşek cebinden on-on iki *tarì* eksilmesi anlamına geliyordu! – Ailenin yükü! Daha o zamanlardan sabrını taşıran Santo; koca istemeye başlayan Speranza; yılın on iki ayında hiç sektirmeden humma ateşiyle yanan anası!.. – Ekmekten fazla dayak yemişti, eşeğin yularıyla! – Sonra amcası Mascalise onu alıp kendisiyle birlikte amelelik ederek geçimini çıkarmaya götürdüğünde... Babası istememişti, çünkü onun da kendince gururu vardı, ocakta hep patronluk ettiğinden, kendi kanından olanı başkalarının emrinde görmek onuruna dokunuyordu. – Oğlunu ancak yedi yıl sonra affetmişti, o da Gesualdo nihayet kendi hesabına ilk inşaat ihalesini almayı başardığında... Molinazzo'daki imalathane... Ocaktan Nunzio ustanın koyduğu fiyata çıkan iki yüz *salma* dolayında kireç... hem Speranza'nın drahoması da, çünkü kızı artık evde tutmanın yolu yoktu... – Ve kırsal arazide spekülasyona giriştiğinde yaptıkları tartışmalar!.. – Nunzio usta kesinlikle istemiyordu... O mesleği yapmak için doğmamış olduklarını söylüyordu. "Ne iş biliyorsan onu yap!" – Gelgelelim sonradan, oğlu onu tam da oracıkta, Canziria'da satın aldığı toprakları göstermeye götürdüğünde, geniş adımlarla, sanki bacakları kadastro memurunun cetveliymişçesine enine boyuna ölçmekten geri durmuyordu, zavallı ihtiyar... Ve "şunu da yapmak lazım, bunu da" diye emir yağdırıyordu, hakkını korumuş olmak için, oğlunun kafasının kendisininkinden fazla çalıştığını itiraf etmemek için. – Anam, zavallıcık, o teselliyi yaşayamadı. Hep en sevdiği evladı Santo'yu herkese emanet ederek öldü

gitti, Speranza da onun gibi aile yükünün altında... – Her yıl bir çocuk... – Hepsi de Gesualdo'nun omuzlarında, nasıl olsa parayı onların topu için kazanıyordu. Dünya kadar para kazanmıştı ama! Dünya kadar da mülk edinmişti! Nice çetin günler, gözünü yumamadığı nice geceler geçirmişti! Yirmi yıl vardı ki bir tek gece hava nasıl olacak diye gökyüzünü incelemeden yatağına girebilmiş olsun. – Ne kadar çok dua etmişti, yağmur yağsın ya da hava açsın diye, yana yakıla, ta Tanrı katına ulaşan dualar! – Nice işe birden girişmişti! Onca tasa, onca tedirginlik, onca zahmet!.. Tarlaların ekilmesi, erzak alım satımı, kirayla tutulan arazinin getirdiği sakıncalar, kayınbiraderi Burgio'nun spekülasyonları, adam hiçbirinde isabet edemiyor, sonra da bütün zarar ziyanı onun omuzlarına yüklüyordu!.. – Nunzio usta da evinin hâkimi olduğunu kanıtlamak için ha bire taahhüt işlerine girerek oğlunun parasını tehlikeye atmakta ayak diriyordu!.. – Hep koşuşturmadaydı, hep yorgundu, hep ayak üstündeydi, bir oraya bir buraya, rüzgâr demeden, güneş demeden, yağmur demeden; kafası düşüncelerden ağırlaşmış, yüreği kaygılardan şişmiş, kemikleri yorgunluktan perişan; iki saat, o da yapabildiği zaman, nerede olursa, ahırın bir köşesinde, bir çitin ardında, harman yerinde kıvrılıp uyuyarak, taşları başına yastık ederek; hemen oracıkta, katırın sırtında, bir zeytinin gölgesinde, bir hendeğin kenarında, bataklıkta bir sivrisinek bulutunun ortasında, bir parça bayatlamış kara ekmek kemirerek. – Ne bayram bilmişti, ne pazar, neşeli bir kahkaha attığı olmamıştı, herkes ondan bir şeyler istiyordu, zamanını, emeğini ya da parasını; meyhanede kardeşi Santo'nun onun hesabına geçirdiği saatlerden birini bile o geçirmemişti! – Evde her zaman Speranza'nın asık suratıyla, ya eniştesinin yakınmalarıyla ya da çocukların ağlamalarıyla karşılanmıştı – işler yolunda gitmediğinde de hepsinin kavgalarıyla. – Kendi çıkarını kollayabilmek için malını herkese karşı savunmak zorunda kalmıştı. – Kasaba-

da kimse yoktu ki onun düşmanı ya da tehlikeli, korkulan müttefiki olmasın. – Kâr hummasını da, kötü bir haberin darbesini de, bir kesin sezinin verdiği coşkuyu da hep gizlemek zorunluluğu; yüzünden bir şey sezdirmemek, gözünü dört açmak, ağzından çıkan her sözü hesaplamak! Her gün kurnaz davranmak; "selam"dan başka şey söylememek için lafı dolaştırmak; kulak kesilmiş halde tedirgin el sıkışmalar; sahte gülümsemelerle ya da öfkeden kızarmış, tükürükler ve tehditler saçan suratlarla boğuşma – geceler hep tedirgin, yarınlar hep umuda ya da korkuya gebe...

– Efendinin malında senin de emeğin var!.. Senin de omuzların güçlüymüş... zavallı Diodata!..

Kız, sözün kendisine yöneldiğini görünce, pek memnun olarak yaklaştı, onun ayakları dibine, bir taşın üstüne çöreklendi, yüzü ay ışığından ağarmış, çenesi dizlerinde, tortop olmuştu. Sığırların çanlarının çıngırtısı, düzlükte sel yatağına inen hayvan sürülerinin kof, aheste beste adım sesleri; ağır, uykulu böğürtüleri, sığırtmaçların bağırtıları geliyor, seslerle dolu havada, uzaklara yayılıyorlardı. Artık harman yerine kadar alçalmış olan ay, soğuk bir tansökümüne kara gölgeler düşürüyordu; hayvan sürülerinin kokusunu alarak dolaşan bekçi köpeklerinin gölgesini çiziyordu; yüzükoyun uzanmış bekçi kıpırtısız bir kütleydi.

– Nanni l'Orbo mu, ha?.. yoksa Brasi Camauro mu? Senin eteğinin peşinde dolaşan ikisinden hangisi? – diye yeniden başladı Don Gesualdo; canı şakalaşmak istiyordu.

Diodata gülümsedi.

– Hayır efendim!.. Hiçbirisi!..

Ama efendisi şakayı sürdürüyordu:

– Evet, evet!.. ya biri ya öbürü... ya da ikisi birden!.. Öğreneceğim nasıl olsa!.. Günün birinde seni onlarla birlikte vadide basacağım!..

Kız hep aynı şekilde gülümsüyordu; o tatlı, memnun gülümsemeyle, efendinin şakası onun yumuşak ışıkla incelen

yüzünü aydınlatır gibi görünüyordu: Gözleri bir çift yıldız gibi; güzelim saç örgüleri ensesinde gevşemiş; ağzı biraz geniş ve dolgun, ama genç ve körpe.

Efendisi bir an durdu, kendisi de gülümseyerek onu o haliyle süzdü, sevecen bir şaplak daha indirdi.

– Bu mal Brasi olacak o keratanın ya da Nanni l'Orbo'nun harcı değil! Hayır!..

– Aman Tanrım!.. – diye söylendi kızcağız, ıstavroz çıkararak.

– Biliyorum, biliyorum. Şakacıktan söyledim, hayvan seni!..

Bir süre daha sustu, sonra ekledi:

– Sen iyi kızsın!.. Hem iyi hem sadık! Efendinin çıkarlarını gözetiyorsun, hiç geri kalmadın gözetmekten...

– Efendim bana ekmeğimi verdi – diye yanıtladı o sadelikle. – Gözüme dizime dururdu, eğer ben...

– Biliyorum! Biliyorum!.. Zavallıcık!.. Onun için severim seni!

Akşam yemeğini yemiş, serinde oturmuşken, o güzel ay ışığında yavaş yavaş kendini anıların sıcaklığına bırakıyordu.

– Zavallı Diodata! Senin de emeğin geçti!.. Nice kötü günler geçirdik!.. Hep diken üstünde, sen de efendin gibi! Hep elinde bir işle... ne iş olursa olsun! Benim malımın üstünden gözünü hiç eksik etmedin!.. Köpek gibi sadık!.. Ne didindik ama, bu malı toplayalım diye!..

Bir an duygulanarak sustu. Kısa bir süre sonra, sesinin tonunu değiştirerek:

– Biliyor musun? Başgöz olayım istiyorlar.

Kız yanıt vermedi; o aldırmadan sürdürdü:

– Arkamda bir destek bulunsun diye... Kasabanın kodamanlarıyla birlik olayım diye... Kambersiz düğün olmaz!.. Onlarla hısım olayım istiyorlar... akrabaların desteği olsun diye, anlıyor musun?.. Sırası geldiğinde hepsi birden karşıma dikilmesinler diye... Ha? Sen ne dersin bu işe?

Kız, yüzü ellerinin arasında, bir an daha sustu. Sonra, Gesualdo'nun da kanını kaynatan bir ses tonuyla:

– Efendim, karar sizin...

– Biliyorum, biliyorum... Şimdi laf olsun diye söylüyordum... bana bağlısın diye... Henüz düşünmüyorum... gelgelelim günün birinde o çarka da takılmak lazım... Sonuçta kimin için verdim ben bunca emeği?.. Evlatlarım yok...

O anda kızın yüzünü gördü, başını yere eğmişti, beti benzi atmış, gözyaşlarıyla sırılsıklamdı.

– Neden ağlıyorsun, hayvan?

– Hiç, efendim!.. Öylesine!.. Siz aldırmayın...

– Kafana ne koymuştun sen, söylesene?

– Hiç, Don Gesualdo, hiçbir şey...

– Aman Tanrım! Eyvahlar olsun! – diye bağırmaya başladı o, harman yerinde oflayıp puflayarak. Bekçi o gürültüye uykulu kafasını kaldırdı, sordu:

– Ne var?.. Katır yularından boşandı! Kalkayım bari!..

– Yok, yok, siz uyumanıza bakın, Carmine Dayı.

Diodata adım adım peşinden gidiyordu, ezik, uysal sesiyle:

– Neden kızıyorsunuz, efendim?.. Ben size ne dedim ki?..

– Kara bahtıma kızıyorum!.. Nereye gitsem hep dertler hep sıkıntılar!.. Şimdi bir de sen!.. Zırlayıp duruyorsun!.. Hayvan seni!.. Ne sanıyorsun, öyle bir şey olursa seni sokağın ortasına mı bırakırım sanıyorsun... çaresiz?..

– Hayır efendim... kendim için değil... O zavallı masum yavruları düşünüyordum da...

– Bir de o mu çıktı şimdi?.. Ne yapalım yani? Dünya böyle işte!.. Onları düşünecek Belediye var!.. Onlara nahiye idaresi bakar kendi hesabına... hepimizin parasıyla!.. Ben de para ödüyorum!.. Vergi dairesine kaç kez gidip geldiğimi ben bilirim!..

Bir an kafasını kaşıdı, sonra yeniden başladı:

– Bak, herkes dünyaya kendi talihinin yıldızıyla gelir... Ne yani, senin sanki yardım edecek anan baban mı vardı? Kendi kendine dünyaya gelmişsin, Tanrı hiç kimsenin tohumunu atıp ekmediği otları bitkileri nasıl dünyaya gönderiyorsa öyle. Adından belli dünyaya nasıl geldiğin... Diodata*! Sahipsizsin demek!.. Ve Tanrı bilir, belki de bir baronun evladısındır, kardeşlerin de şimdi tavuklarla, güvercinlerle besleniyorlardır! Tanrı kimseyi aç, açıkta koymaz! Senin de bir geçim kapın var işte!.. Ya benim malım mülküm?.. Anamdan babamdan mı kaldı sanki? Ben buraya kendi gücümle gelmedim mi? Herkesin kendi alınyazısı vardır!.. Ben, Tanrı'ya şükrolsun, kendi alınyazımı kendim yazdım, kardeşiminse hiçbir şeyi yok...

Bu minval üzerine söylenip duruyor, kapının önünde bir aşağı bir yukarı, harman yerinde dolaşıyordu. Derken kızın hâlâ, ama onu sıkmamak için sessiz sessiz ağladığını görünce, yeniden gidip yanına oturdu, yatışmıştı.

– Ne yapalım? İnsan her zaman istediğini yapamıyor ki. Şimdi artık keyfimce iş göremem... çulsuz biçarenin biri olduğum zamanlardaki gibi... Şimdi bırakacak dünya kadar malım var... Mirasçılarımı gidip sokakta, şurada burada arayamam... ya da buluntu çocukları koydukları yetimhanede. Demek oluyor ki, Tanrı'nın inayetiyle bundan sonra doğacak evlatlarımın talih yıldızı parlak olacak!..

– Efendim, karar sizin...

O durup biraz daha düşündü, çünkü o laf kendisini eşekarısından beter iğneliyordu ve yeniden başa döndü:

– Sen de öyle... ne anan vardı ne baban... Ama söylesene, neyin eksik kaldı ki?

– Hiçbir şeyim, hamdolsun Tanrıma!

– Tanrı herkesi korur... Seni sokağın ortasında bırakmam, diyorum ya!.. Vicdanım elvermez... Sana bir koca ararım...

---

* *Diodata*: Tanrı verdi. Buluntu çocuklara verilen ad. (ç.n.)

– Ah... beni boş verin, Don Gesualdo!..

– Evet, evet, seni evermek lazım!.. Gençsin, böyle kalamazsın... Seni desteksiz bırakmam... Sana iyi bir delikanlı bulurum, helal süt emmiş biri... Nanni l'Orbo, mesela! Drahoma da veririm...

– Tanrı sizden razı olsun...

– Ben Hıristiyanım! Namuslu adamım! Hem sonra bunu hak ediyorsun. Yoksa sonun nice olur?.. Ben her şeyi düşünürüm. Kafamda bin bir düşünce var!.. Biri de şimdi bu!.. Seni seviyorum, biliyorsun. Koca dediğin hemen bulunur. Gençsin... güzel bir genç kızsın... Evet, evet, güzelsin!.. Bırak da ben söyleyeyim, biliyorum çünkü! Kaliteli mal bu!.. Bir baronun kanından geliyorsundur, eminim!..

Şimdi hali tavrı değişmişti, kurnazca gülüyor, elleri kaşınıyordu. Kızın yanağını iki parmağı arasında sıkıyordu. Gözyaşlarını gizlemek için inatla önüne eğdiği başını zorla kaldırtıyordu.

– Zaten şimdilik bunların hepsi havada kalan şeyler... Seni sevdiğim gibi kimseyi sevmem, bak!.. Kaldır kafanı, aptal seni!.. Amma da aptalsın!..

Baktı ki kız inatla, durmadan ağlıyor, kalkıp başladı yine sayıp sövmeye, deli danalar gibi.

– Tanrım sen bilirsin! Lanet olsun talihime!.. Hep dert, hep zırlama!..

V

Henüz gün ağarmamıştı ki çırak Masi koşup Don Gesualdo'yu uyandırdı, sesi insanın damarlarında kanını donduruyordu:

– Kalkın, efendim; Fiumegrande'den bir amele geldi, size acele bir diyeceği varmış!..

– Fiumegrande'den mi?.. Bu saatte mi?..

Don Gesualdo usta, uyku sersemi, karanlıkta el yordamıyla giysilerini arıyordu, kafası karmakarışık olmuştu. Birden feryadı bastı:

– Eyvah, köprü!.. Bir felaket oldu herhalde!.. – Aşağıda, ahırda, ameleyi bir tahta peykeye oturmuş buldu, yağmurdan iliklerine değin ıslanmıştı, üstünü başını anız ateşinde kurutuyordu. Efendisinin geldiğini görür görmez başladı yeniden sızlanmaya:

– Köprü!.. Nunzio usta, babanız, karkası çıkarmanın vaktidir dediydi!.. Nardo altında kaldı!..

Bütün evde bir koşuşturmadır gidiyordu: Kız kardeşi Speranza paldır küldür aşağıya iniyordu, kocası pantolonunu giymeye çalışıyordu; Santo, hâlâ yarı sarhoş, ahıra inen tavan merdivenlerinden yuvarlanmış, handiyse dayak atıyorlarmış gibi bağırıyordu. Amele, her rastladığına yeniden tekrarlıyordu:

– Köprü!.. inşaatın karkası!.. Nunzio usta diyor ki hava bozduğundan olmuş!..

Don Gesualdo, benzi atmış, tek söz söylemeden, kimsenin yüzüne bakmadan, ahırda aşağı yukarı gidip geliyordu, katırına eyer vursunlar diye bekliyordu, hayvan da ürkmüş, çifteler savuruyor, Masi kargaşada eyeri yerleştiremiyordu. Don Gesualdo, gözleri yuvalarından fırlayacak gibi, sonunda oğlanın suratına bir yumruk indirdi.

– Hadisene! lanet olası!.. Bir türlü beceremiyorsun, şeytan götürsün seni!

– Kabahat sizde! Ben söylemiştim size! Bunlar bize göre işler değil!.. diye avaz avaz bağırıyordu kız kardeşi sırtında geceliğiyle; saçı başı birbirine karışmış, tam bir cadı! Fortunato, daha sakin, tahta peykeye lök gibi çökmüş, başını sallayarak karısını sessizce evetliyordu.

– Siz hiçbir şey söylemiyorsunuz! Orada avanak gibi oturup kaldınız!

Speranza şimdi kocasına sayıp döküyordu:

– İş size yardıma gelince, siz de eniştesisiniz!.. Hem sürü sepet çocuğunuz var!.. O zaman güçlük çıkar!.. Para yoktur!.. Tabii, paralar o Tanrı'nın cezası köprüde battı!

Gesualdo ilkin bütün cinleri başına sıçramış, ağzından köpükler saçarak ona döndü. Ardından öfkesini içine attı, bir yandan katırın başlığının kayışını tuttururken alçaktan türkü söylemeye koyuldu; yüreğini kemiren bir neşeyle. Istavroz çıkardı, ayağını üzengiye soktu; nihayet, atın üstünden, handiyse başı tavana değerken, çıkıp gitmeden, tepeden aşağı, tükürürcesine içini döktü:

– Haklısınız! Kocan hayırlı işlere soktu doğrusu benim burnumu! Donninga'da çöpe attığımız tohumluk! Bana otlak bile bitmeyen yerde diktirdiği bağlar!.. Kafası iyi çalışıyor doğrusu kocanın!.. Parlak marifetlerinizin bedelini ben cebimden ödemek zorunda kaldım! Ama yükü taşımaktan yorgun düştüm! Eşek de bir yoruldu muydu yatar yolun ortasına, bir adım daha atmaz...

Ve öyle söylene söylene katırı mahmuzladı; kız kardeşi alırın kapısında durup, karanlıkta, daracık sokağın taşlarında katırın nal sesleri kesilene değin arkasından bağırıp çağırdı. Amele soluk soluğa, topallayarak peşinden koşmaya başlamıştı; ama kafası değirmen misali dönen efendisi fark etmedi. Ancak Carmine arazisinin oraya vardıklarında onun çamurun içinde bata çıka attığı adımlarını işittiğinde başını çevirdi ve durup terkisine aldı. Oğlan, sesi katırın adımlarıyla kesile kesile, hep aynı şeyi tekrarlıyordu:

– Nunzio usta dedi ki karkası çıkarma zamanıymış... Öğleden sonra yağmur dinmişti... "Olmaz, efendim" dedi Nardo usta; "bırakalım kalsın yarına kadar..." Nunzio usta da dedi ki: "Sen bir gün fazla yevmiye alasın diye böyle söylüyorsun..." Ben o sırada adamlara çorba pişiriyordum... Tam Nardo son urganı çözüyordu ki bir de baktık dağdan bağırıyorlar: "Taşkın var! Ahali!.."

Gesualdo, yüzünü rüzgâra vermiş, fırtınanın kamçıları altında, topuklarıyla durmadan katırı mahmuzluyor, ağzını açmıyordu.

– Ha?.. Ne dersiniz, Don Gesualdo?.. Cevap vermiyor musunuz?..

– Senin çenen hiç kapanmaz mı? – oldu nihayet efendisinin yanıtı.

Torretta'ya varmadan gün ağarmaya başladı. Eşeğini önünde itekleyen bir köylüye rast geldiler, başında bağlı mendiliyle, elleri cebinde, pamuklu ceketinin altında yağmurdan sırılsıklamdı; adam onlara bir şey söylemek istedi; aşağıyı, nehir tarafını işaret ediyordu, ama rüzgâr sesini alıp götürüyordu. Az ilerde bir keçiboynuzu ağacının altına büzülmüş bir kocakarı haykırmaya başladı:

– Karşıya geçemezsiniz, geçemezsiniz!.. Nehir!.. Aman dikkat!..

Dipte, nehirle yağmurun sisi arasında muazzam bir yıkıntının kitlesi nehrin ortasına dağ gibi yığılmıştı ve köprünün yıkılmadan kalmış, alçalan bulutların puslarında kaybolmuş biricik ayağının üstünde, siyah bir şey kımıldanıyordu; ona sallanan kollar uzaktan belli belirsiz seçiliyordu. Nehir, enkazın şurasından burasından taşarak, geniş çamur birikintileri oluşturuyordu. Daha aşağıda, dizlerine değin suya batmış, sıra olmuş birtakım adamlar, hepsi birden öne eğiliyorlar, ardından iniltiyi andıran bir hooop! haykırışıyla hep birlikte halata asılıyorlardı.

– Yo! Yo! diye bağırdılar ameleler Don Gesualdo'yu kollarından yakalayıp durdurarak. – Siz boğulmak mı istiyorsunuz, efendim?

O yanıt vermiyordu, dizine kadar balçığa batmış, saçları rüzgârda savrularak, taşkınla aşınmış kıyıda aşağı yukarı gidip geliyordu. Nunzio usta, köprü ayağının tepesinde, ona bir şeyler bağırıyordu: Şiddetli rüzgâr o haykırışları ağzından koparıp uzaklarda dağıtıyordu.

– Şimdi de oraya çıkmış ne yapıyorsunuz?.. Ölüye mi ağlıyorsunuz? Bırakın... Vazgeçin! – diye yanıtladı Gesualdo kıyıdan. Suların gürültüsü onun öfkeli sözlerini de yutuverdi. İhtiyar, tepede, sislere gömülmüş, kafasını hep hayır diye sallıyordu inatla. Karşı kıyıdan da daha başkaları, koskocaman muşamba şemsiyelerin altında, ne dediklerini anlatamadan bağrışıyorlar, adamların birkaç kalası sulardan çekip aldıkları noktayı işaret ediyorlardı. Rüzgâr esintisine göre, yukardan, taşkının geldiği yerden doğru da sesler işitiliyordu; sanki gökyüzünden inen sesler, umutsuz haykırışlar ve boğuk bir boru sesi.

Gesualdo, sağanağın altında iki büklüm olmuş, kıyıda balçıkla boğuşarak, azgın akıntının sarsa sarsa parçalamakta olduğu karkasın kalaslarını kurtarmalarına yardım ediyordu.

– Bana verin!.. Hey Tanrım!.. Şunları da sürüklüyor, gözünüz görmüyor mu?.. – Derken sendeledi, her yanı kaplayan köpüklü çamurun içine gömülmesine ramak kaldı.

– Hay aksi şeytan! Ne yani, canınızdan da mı olmak istiyorsunuz? – diye haykırdı ustabaşı onu yakasından yakalayarak. – Az kalsın beni de birlikte tahtalıköye sürükleyecektiniz!

O ise, yüzü ölü gibi solgun, gözleri yuvalarından uğramış, saçları kafasında dimdik olmuş, handiyse ağzından köpükler saçarak, şöyle yanıtlıyordu:

– Bırakın gebereyim! Sizin ne umurunuzda!.. Kendi kanınızdan biri o selin ortasında değil ya, böyle dersiniz elbet!.. Bırakın da geberip gideyim!

Nunzio usta oğlunu öyle çılgına dönmüş gördükçe, kendini dosdoğru akıntının ortasına atmaya kalkışıyordu:

– Durup şunun laflarını dinlemektense!.. Şimdi bana diyecek ki hepsi senin suçun!.. Görürsünüz!.. Kendi evimde parmağımı bile oynatmaya hakkım yok... Yalancıktan pat-

ronum ben... Madem öyle bitsin gitsin bari!.. – Ve ayağını suya daldırmaya kalkışıyordu.

– Dinleyin beni! – diye onun sözünü kesti oğlu boğuk bir sesle. – Bir de siz işime karışmayın! Ben size karışmadım ki! Köprü ihalesini alayım istediniz... boş oturmamak için... Gördünüz işte sonu ne oldu!.. Şimdi teminat akçesini kaybetmemek için yeni baştan başlamam gerekecek... Sessiz sakin evinizde otursaydınız ya... Neyinizi eksik bırakıyordum ki?.. Hiç değilse rahat bırakın beni. Nasıl olsa sizin bir kaybınız yok.

– Ya? Hiçbir kaybım yok demek?.. Yüzüme vuracağını biliyordum zaten... öz babanın yüzüne!.. Artık hiç hükmüm yok benim! Hiçbir iş gelmez sanki elimden!.. Seni bu haline getiren benim!.. Sanki evin reisi ben değilim!.. Sanki mesleğimi bilmiyorum!..

– Ya!.. Mesleğiniz demek?.. Kireç ocağınız olduğundan mı?.. Üstelik onu da iki kez üst üste parasını yeni baştan ödeyip size satın almak zorunda kaldım!.. Kendinizi mühendis sanıyorsunuz!.. Mesleğinizi ne güzel yaptığınız ortada işte!..

Nunzio usta çileden çıkmış bir halde oğluna baktı, elini kolunu sallıyor, başka şey söyleyemeden ağzını açıp kapatıyor, gözlerini belerterek boğulmak için kendine en uygun yeri araştırıyordu ve nihayet homurdandı:

– Madem öyle, neden beni durduruyorsun?.. Neden kendimi nehre atayım istemiyorsun? Neden?

Gesualdo başladı saçını başını yolmaya, kendi kollarını dişlemeye, sövüp saymaya. Ardından umutsuzlukla onun karşısına dikildi, ellerini kavuşturup onun suratının önünde salladı.

– Tanrı aşkına!.. Anamın ruhu aşkına!.. Durduk yerde başıma bu bela çökmüşken... şimdi kalkıp oyun oynayacak halim yok, anlasanıza!..

Ustabaşı araya girip onları yatıştırmaya çalıştı.

– Ne yapalım, olan oldu bir kere. Öleni diriltmenin yolu yok. Boş laflar bir şeye çare olmaz. Böyle yapacağınıza gelin, ikiniz de üstünüzü başınızı kurutun, iliklerinize kadar ıslanmışsınız, bir de üşütüp hasta olmanız işten bile değil.

Kulübede kamışlarla ve tahta parçalarıyla kocaman bir ateş yakmıştı. Üzerlerine köprüyü korumaları beklenen azizlerin resimleri yapıştırılmış kalas parçalarıydı, o artık sizlere ömür köprünün! O felaketle imanını da yitirmekte olan Nunzio usta haşin bir suratla bir iki kez üstlerine tükürdü. Hepsi, bir yandan ıslak giysilerini kuruturken, sızlanıyorlar ve dumandan etkilenen gözlerini ovuşturuyorlardı. O bir avuç kırık kiremidin altında bacağı kırılmış olan amele Nardo serilmiş yatıyor, terler döküyor, acıdan kıvranıyordu. O da baba oğulun çekişmesini yatıştıracak bir laf edeyim dedi:

– En kötüsü benim başıma geldi – diye yakındı, – şimdi sakatlandım ya, ekmeğimi de çıkaramam artık.

Onun kımıldayamadığını gören arkadaşlarından biri, başının altına biraz saman sokuşturdu. Nunzio usta, eşikte durmuş, yumruklarını göğe çevirmiş, ateş püskürüyordu.

– Kahpe Felek! Lanet olası Şeytan! Tanrı bu belayı tam zamanında sardı başımıza!..

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Bir yandan görmeye gelen çevre halkı olsun; bir yandan nehri geçmeye niyetlenirken oraya sığınmış, sırtlarını ateşe dönmüş, bekleşen yolcular olsun.

– Aferin size! Güzel iş yapmışsınız doğrusu! Onca para heba oldu! Nahiyenin paracıkları!.. Şimdi bir başka köprünün yüzünü görene kadar kim bilir ne kadar zaman bekleyeceğiz artık... Neyle yapmıştınız köprüyü, taze peynirle mi?

– Bir bunlar eksikti!.. Tam zamanında geldiniz!.. Ne istiyorsunuz, Tanrı'yı da, gökyüzündeki azizleri de aşağıya mı indireyim yani?.. – diye bağırıyordu Nunzio usta.

Gesualdo'nun ise sesi soluğu çıkmıyordu, benzi kül rengi, bir taşın üstüne oturmuş, ellerini bacaklarının arasına sarkıtmıştı. Ardından hırsını ameleden çıkarmaya başladı.

– Bak şu Tanrı'nın cezasına! Katırımı dışarda bırakmış, bu havada! Uyuşuk herif! Efendisine düşman!

– Umutsuzlanmayın, efendim! – diye sızlandı Nardo yattığı köşeden. – Sağlık olsun da, gerisi kolay!..

Gesualdo canını alacakmış gibi baktı ona.

– Ağzı amma da laf yapıyor... kaybedecek şeyi yok nasıl olsa!..

– Hayır, hayır, efendim!.. Öyle demeyin, Tanrı'nın gücüne gider!..

Kapının pervazına dayanmış duran Nunzio usta, aklına gelen bir şeyi bir süredir dişsiz ağzında geveliyordu. Sonunda apansızın oğlundan yana dönerek ortaya atıverdi:

– Hem biliyor musun sana ne diyorum? Bu lanetli köprüyle artık uğraşmak istemiyorum! Onun yerine bir değirmen yapalım, kurtarabildiğimiz malzemeyle... İşte o sağlam iş olur...

– Şimdi de yeni bir icat! – diye yerinden fırladı Gesualdo. – Siz sahiden çıldırdınız galiba? Peki ya teminat akçesi? Onu da mı kaybedeyim istiyorsunuz? Sizi kendi istediğinizi yapın diye bıraksam!.. Değirmen inşaatını üstlendiğimde, onun bir yıkım olacağını dinlemek zorunda kaldıydım... Şimdi de ona kanaat getirdiniz, başka şey yapmak istemiyorsunuz... sanki bütün kasaba gece gündüz kemiklerini öğütecekmiş gibi, herkesten önce de benimkileri!.. Ya Rabbi sen sabır ver!

Kavga yeniden alevlendi. Nunzio usta çığlık çığlığa bağırıyor, kendisine saygı gösterilmediğinden yakınıyordu.

– Görüyor musunuz nasıl bir bostan korkuluğu yerine koyuyorlar beni?.. Kukla yerine?.. Evin reisiyim ben... efendiler!.. Bakın bir kez!.. – Kavgayı kesmek için Gesualdo sonunda yeniden katırına atladı; öfkesi başına vurmuş bir halde, bardaktan boşanırcasına yağan, iliklerine değin işle-

yen yağmurun altında, başını omuzlarının arasına gömmüş, sırılsıklamdı; yüreği gözlerinin önündeki bulutlu gökyüzünden daha çok kararmıştı; yukarılarda, dağın tepesine tünemiş kasaba da yağmurun altında gri ve kasvetliydi, rüzgâr esintisinin taşıdığı, öğle çanlarının sesi dalga dalga gelip geçiyor, uzaklarda dağılıyordu.

Yolda rast geldiği kimseler, başına gelen felaketi öğrenmiş olduklarından, onu selamlamaya boş veriyorlar ve yürüyüp gidiyorlardı. O, göz ucuyla bakıyor, ara sıra kendi kendine söyleniyordu:

– Hâlâ yıkılmadım ben! Bana Don Gesualdo usta derler!.. Yıkılmadığım sürece toparlanmayı bilirim ben!

Yalnız bir kişi, aynı yola giden garibanın biri, onu şemsiyesinin altına almayı önerdi. O şöyle yanıtladı:

– Şemsiye bana ne yapsın, dostum! Korkmayın, öyle yağmurmuş, doluymuş, vız gelir bana!

Kasabaya vakit öğleyi geçmişken ulaştı. Başrahip Lupi, yemekten hemen sonra, yeni uzanmıştı. Çağrıldığını işitince pencereden seslendi:

– Geliyorum, geliyorum, Don Gesualdo!

O saatte hâlâ bir işin peşinde dolaşan bir kasabalı, onu öyle sırılsıklam, üstünden oluk oluk sular süzülürken görünce şöyle dedi:

– Vah vah, Don Gesualdo!.. Amma felaket, ha!..

O, taş gibi kaskatı, kısılmış, solgun dudaklarında buruk bir gülümsemeyle yanıtladı:

– Eh, olur böyle şeyler. Yağmurda giden ıslanır, ata binen düşer. Ama can çıkmadıkça her şeyin çaresi bulunur.

Çoğu kişi uzağından dolaşıyor, ancak geçtikten sonra merakla dönüp bakıyorlardı. Başrahip, neden sonra, cüppesini ilikleyerek, kapıda belirdi.

– Vay, vay! Don Gesualdo! Demek geldiniz... demek geldiniz!..

Don Gesualdo, kahrından midesi burulurken, elinden geldiğince neşeli bir yüz takınmaya çabaladı.

– Evet efendim, işte geldim! – diye yanıtladı, kararmış çehresine yaymaya çabaladığı bir gülümsemeyle. – İşte geldim, aynen sizin dilediğiniz gibi... emrinizdeyim... Ama doğrusunu söyleyin, sizin şeytanla alışverişiniz var, öyle değil mi?

Başrahip anlamamazlıktan geldi:

– Neden? Köprü yüzünden mi? Yok canım, inan olsun! Tersine, üzüldüm!..

– Yo, yo, köprüyü söylemiyorum!.. Fakat yukarı çıkalım efendim. Burada böyle sokakta söylenecek şeyler değil bunlar...

Başrahibin odasında yatak dağınıktı; çepeçevre duvarlarda bir alay ufacık kafes asılıydı, ağla avcılıkta usta olan rahip orada çağrı için kullandığı kuşları besliyordu; kapının karşısında koskoca bir siyah haç, onun altında, tabutu andıran kilise sandığı vardı, içinde borç verdiği paralara karşı aldığı rehinler duruyordu; şurada burada kutsal ayin ekmeğiyle tutturulmuş, üstüne kuşlar pislemiş aziz resimleri ve bütün o hayvanat arasında, berbat, mide bulandırıcı bir koku.

Don Gesualdo hemen dertlerini anlatarak içini dökmeye koyuldu: Babası, servetini tükettikten sonra, patronun kendisi olduğunu kanıtlamak amacıyla kafasından iş görmekte ayak diriyordu... Kireç ocağını ona iki kez parasını ödeyerek geri almak zorunda kalmıştı! Yine de onun başına o belaları açmayı sürdürüyordu!.. Ve kendisi zararı ödemek için damarını kesip daha fazla kan akıttığında, babası, o zaman da vay efendim kendisine saygısızlık edildi diye feryadı basıyordu. Kız kardeşiyle kocası da kendisini öte yandan soymaktaydılar. Eniştesi olacak o Burgio hayvanın tekiydi! Hayvan olmaktan başka, üstüne üstlük iddialı mı iddialıydı! Sonunda fatura hep ona, yani Gesualdo'ya çıkıyordu!.. Erkek kardeşi Santo taş atıp kolunu yormadan, sabahtan akşama onun hesabına yiyip içiyordu:

– Benim paramla, anlıyor musunuz, efendim? Benim kanımı emiyor! Bana neye mal olduğunu ben bilirim! Babamı mahvolmuş kireç ocağında bırakıp, sırtımdaki tek mintanımla çıkıp gittiydim, dört tane yük eşeğini nasıl doyuracağını bilemiyordu... ayağımda, ayıptır söylemesi, lime lime bir pantolon... ayağıma giyecek kunduram bile yoktu, evet efendim. İnşaat amelesi olarak çalışmaya başlamam için ilk malayı bana Mescalise Amcam ödünç verdiydi... Babamsa kıyameti koparıyordu, vay baba mesleğini terk ettim diye... Ondan sonra ilk taahhüdü aldığımda... bu felaket olur diye bağırıp çağırıyordu! Ne büyük cesaret gösterdim, muhterem Başrahip! Bana neye mal olduğunu ben bilirim! Elimde ne varsa alnımın terinin mahsulüdür... Ve biri bir yandan, öbürü öbür yandan, har vurup harman savurduklarını gördükçe!.. Elimde değil, muhterem Başrahip! Yüreğim isyan ediyor!.. Şimdiye değin ailede huzur olsun diye ses çıkarmadım... yorgun argın evime döndüğümde bir lokma yemeğimi rahat yiyeyim diye... Gel gör ki artık dayanamaz oldum! Eşek bile yoruldu muydu yatar yolun ortasına, bir adım atmaz... Siz bilemezsiniz, kız kardeşim Speranza ne Tanrı'nın cezasıdır!.. Buna bir son vermek istiyorum!.. Yallah herkes kendi evine. İyi söylüyor muyum, muhterem Başrahip?

O arada başrahip çağrı kuşlarına yem vermekle meşguldü.

– Ama siz bana kulak vermiyorsanız, boşuna konuşuyorum!

– Evet, evet, dinliyorum sizi. Dinlemez olur muyum! Zaten ne istediğinizi anlamak için Aziz Augustinus gibi allame olmaya gerek yok!.. Sonuçta istediğiniz şey teminat akçesini kurtarmak, öyle değil mi? Nahiyeden biraz destek alabilmek...

– Evet efendim... teminat akçesi...

Ardından Gesualdo kurşuni, delici gözlerini onun üstüne dikti, yeniden söze girişti:

– Hem bir şey daha var... Diyordum ki kendi yuvamı kurayım istiyorum... kendi hesabıma... bana uygun bir zevce bulabilirsem... Ama beni dinlemiyorsanız, efendim... boşa konuşuyorum demektir... Ya da anlamamazlığa geliyorsanız... Hatırlıyor musunuz, hani koruyucu azizin yortusunun gecesinde bana bir şey söylemiştiniz?.. Ama buraya kapınıza niçin geldiğimi anlamamazlığa geliyorsanız... çünkü ilk olarak size ne dedim... Dedim ki: "İşte geldim, aynen sizin dilediğiniz gibi..."

– Ha!.. Ha!.. – diye yanıtladı başrahip, başını yularını koparan bir eşek misali kaldırarak. Sonra özenle tozunu silmekte olduğu rahip takkesini bir kenara bıraktı, kimsenin onu burnundan sürüklemesine izin vermeyen bir adamın gözleriyle dik dik baktı.

– Dinleyin, Don Gesualdo... bu şimdi bana gelip de böyle ele alınacak bir mesele değil! O zaman demek oluyor ki dostunuz kim, düşmanınız kim, bilmiyorsunuz, Tanrı aşkına! Size verdiğim tavsiyenin altın anahtar olduğunu kendi gözünüzle görmüş olmanızdan memnunum! İnci gibi bir kız, her türlü sıkıntıya alışkın, emrinize amade olacak, birinci sınıf bir aileden üstelik!.. Onun sayesinde kasabanın bütün kodamanlarıyla akraba olursunuz!.. Ne kadar yardımı olur, şimdi görüyor musunuz? Komisyon üyelerini de, başka herkesi de kendi tarafınıza alırsınız. Sonra şu arazi kirası işinde de, şayet bizimle birlik olursanız...

– Evet efendim – diye yanıtladı Gesualdo, belli belirsiz. – Nice şeyler yapılabilir... Konuşulabilir...

– Açık konuşmak lazım, dostum. Çocuk mu sandınız beni? Bir elin nesi var, iki elin sesi var. Kutsal Ruh bile ne der: Sen bana yardım et ki ben de sana yardım edebileyim, der. Sizin, azizim Don Gesualdo, bir kusurunuz var, herkesin sizin kadar akıllı olmadığını sanıyorsunuz. Önce anlamamazlıktan geliyorsunuz, kulağınızı tıkıyorsunuz, sonra, ba-

şınız sıkışınca, eviniz başınıza yıkıldığında, bu suratı takınıp kapıma geliyorsunuz.

– Herhalde sıcaktandır... herhalde bütün şu kuşlardandır... – diye kekeledi beriki, biraz kafası karışmıştı. – Benim yerimde olsanız halinizi görmeyi isterdim, muhterem Başrahip! – diye ünledi sonunda.

– Sizin yerinizde... tabii... kendimi yerinize koyuyorum ya işte! Sizi kim seviyor kim sevmiyor, kendi elinizle bir dokunun istiyorum! İşte yanınızdayım. Önce şu köprü işini düşünelim... teminat akçesini nasıl kurtarırız... Nahiyeden destek alarak. Şimdi Yüzbaşı'ya gideriz... bir de bize karşı çıkmayacak olan komisyon üyelerine... Ne yazık ki Baron Zacco kira işinden ötürü işkillenmiş halde!.. Durun biraz düşüneyim...

Pelerinini boynuna bağlarken kaşlarını çatmış, oraya buraya yerlere bakınarak kafasını topluyordu.

– Tamam! İlkin Bayan Sganci'ye gideyim... Hayır! Hayır! şimdilik ona bir şey söylemem! Şöyle havada kalan birkaç söz... diplomatik tarafından... Donna Marianna Yüzbaşı'ya iki satır bir şey yazsın bana yeter. Barones Rubiera'dan yana hiçbir kaygım yok... siz bana söz verirseniz, o demek siz demek... Ama iyi anlaşalım, ha!..

Bunun üzerine başrahip gözlerini iri iri açtı. Don Gesualdo elini haça doğru uzattı.

– Hayır, öbür işi söylüyorum, mukavele işini. Birbirimize oyun oynamayız, değil mi, azizim Don Gesualdo!

Beriki elini bir kez daha uzatmaya niyetliydi; ama başrahip kapıdan çıkıyordu bile.

– Siz hele beni aşağıda, sokak kapısında bekleyin. Bir dakikada gider, dönerim.

Ellerini ovuşturarak döndü:

– Söylemiştim size. O yeğeni var ya, Donna Marianna'nın gözbebeğidir! Çok kârlı bir iş yapacaksınız!

Dışarıya çıkar çıkmaz bürosunu açmaya giden Noter Neri ile karşılaştılar, adam Don Gesualdo'ya taziyet suratını takındı.

– Çok kötü bir iş olmuş, ha? Müteessirim!

Oysa alttan alta keyfinden dört köşe olduğu görülüyordu. Başrahip, kısa kesmek için, onun yerine yanıtladı:

– Önemsiz bir şey... Olanda hayır vardır... Telafi edeceğiz... Malzemeyi kurtardık zaten...

Daha sonra, uzaklaştıklarında ve noter anahtarı kilide sokmuş, hâlâ arkalarından kıs kıs gülerek bakarken, başrahip Don Gesualdo ustanın kulağına fısıldadı:

– Suratınız öyle bir halde ki azizim!..

– Benim mi?

– Evet. Farkında değilsiniz, ama öyle! Suratınız bu halde olursa, herkes tepenize çıkar, ezer!.. Bu suratla lütuf istemeye gidilmez... Beni aşağıda bekleyin, bir dakika *cavaliere* Peperito'nun yanına çıkacağım. Hayvanın biridir; ama komisyona üye yapmışlar işte.

Başrahip kırık dökük merdivenden yukarıya tırmanmıştı ki, *cavaliere* kiralık tarlasından döndü; sıskası çıkmış bir eşekcağıza binmişti, sağrısındaki heybe bakla doluydu. Don Gesualdo adamın gözüne girmek için baklayı indirmesine, eşeği merdivenin kemeri altındaki yemliğe bağlamasına yardım etti; ancak *cavaliere* çamurlara batmış, sırtında eski püskü tarla giysileriyle yakalandığından ötürü biraz canı sıkılmış görünüyordu.

– Yapacak bir şey yok, – dedi başrahip az sonra döndüğünde. – Hayvanın teki! Sahiden *cavaliere* sanıyor kendini... Size takmış galiba... İşimize yarayacak birini bulmak lazım... Ciolla! Hey! Ciolla! Size diyorum, Ciolla! Biliyor musunuz, Don Filippo evde mi? Çıktığını gördünüz mü?

Ciolla tek gözünü kırptı, inmeli ağzını biraz daha çarpıttı.

– Hayır, Canali hâlâ orada, Bomma'nın yanında, onu balmumcu baldızına götürmek için bekliyor, biliyor musunuz? Hani yemekten sonra gezintiye çıkarlar ya... rafın ardında onunla eğlenmeye... Ne haber, Don Gesualdo? Başrahiple birlikte köprüyü kutsamaya mı gidiyorsunuz böyle?

Nihayet Don Gesualdo acısını ondan çıkardı, iki eliyle birden ona boynuz işareti yaptı.*

– Bir türlü içinize sindiremiyordunuz zaten o köprüyü!.. Sanki parasını kendi cebinizden harcayacakmışsınız gibi!..

Başrahip kolundan çekti:

– Gidelim, gidelim! Bütün aylaklara cevap yetiştirmeye mi kalkıyorsunuz?

Margarone'lerin daracık sokağından yukarı tırmanırken Marki Limòli'ye rast geldiler; yalnız başına, kırmızı şemsiyesini koltuğuna kıstırmış, Rosario'dan Santa Maria di Gesù'ya değin her günkü akşam gezintisine çıkmıştı. Başrahip, markinin şapkasını çıkararak verdiği teklifli selamı alırken, birden esin geldi:

– Bekleyin, bir dakika bekleyin!

Az sonra yüzü tamamen değişmiş halde Don Gesualdo'nun yanına döndü:

– Şu marki yok mu, şeytanın teki! Hazreti Eyüp kadar fukaradır, ama sözü geçen biridir! Bunlar hepsi, grup olup kenetlenmiş, birbirlerine yardım ederler!.. Bazen iyi bir söz yeter!.. Birbirlerini kırmazlar... Bırakırlar açlıktan ölsün, ama bir lütfu ondan esirgemezler...

Don Filippo henüz evdeydi, Nicolino'nun imla alıştırması yapacağı kâğıtları cetvelle çizmekle meşguldü:

---

* Avrupa halkları arasında yaygın olan ve farklı anlamlar alabilen bir el işareti. Akdeniz çevresinde kişiye yönelik olarak yapılırsa aşağılayıcıdır, kişinin "boynuzlu" olduğu anlamına gelir; yere doğru yönelirse, olası bir felaket ya da talihsizliği savuşturmak içindir. (ç.n.)

– Aman efendim, hangi rüzgâr attı böyle? Hangi rüzgâr?..

Sonra, başrahibin peşi sıra Don Gesualdo'nun da içeri girdiğini görünce gözlüğünü yeniden burnunun üstüne kaydırdı.

– Dünya kadar işim var!.. Ha, evet!.. Teminat akçesi mi?.. Nahiye idaresi onu geri alabilesiniz diye yardımcı olsun istiyorsunuz demek? İşe yeniden başlamak için bir kolaylık gösterilsin istiyorsunuz demek?.. Bakalım... başkaları ne derler... O mübarek köprüyü ilk seferinde hatalı yapmadınız mı sanki?.. Durum vahim... Ne olduğunu bilmiyorum... Bilgim yok... Uzun zaman var ki o işle uğraşmıyorum... Dünya kadar işim var!.. Başımı kaşıyacak vaktim yok... Bakalım... başkaları ne derler...

Böyle derken içeriye Canali girdi, Margarone'yi her zamanki saatinde göremeyince aramaya gelmişti. O da köprü meselesinden haberdardı ve uzun uzadıya taziyet bildirirken pek keyiflenir gibiydi – sapsarı suratından zehir akıyordu:

– Ah! Don Gesualdo, ah!.. Çok okkalı bir işti o!.. Kimi olsa çökertecek bir iş!.. Siz çok fazla karpuzu bir koltuğa sığdırmaya çabalıyorsunuz!..

Don Filippo, şimdi destek bulmuştu ya, o da açtı ağzını:

– İnsan ayağını yorganına göre uzatmalı, azizim!.. Arşıâlâya sille tokat tırmanmak istiyordunuz siz... Herkes haddini bilmeli, aziz dostum!.. Bütün bir kasabaya çelme takmaya kalkışmamalı...

Bunun üzerine Don Gesualdo'nun sabrı tükendi. Ansızın ayağa fırladı, suratı horozibiği gibi kıpkırmızı, içindekini dökmek üzere ağzını açacak oldu. Ama başrahip o ağzı eliyle kapadı.

– Susun! Bana bırakın! Bana kulak verin, Don Filippo!

Onu eteğinden çekip yan odaya sürükledi. Çok geçmeden kol kola girmiş döndüler, Don Filippo Don Gesualdo

ustayla bal şeker olmuş, o koskocaman öküz gözlerini sanki ilk kez görüyormuş gibi onun üstüne dikiyordu:

– Bakarız!.. Bana kalsa... elden ne geliyorsa... Ben sizin çıkarınıza söyledim, azizim Don Gesualdo...

Don Gesualdo, merdivenleri inerlerken, hâlâ söyleniyordu:

– Neden sanki hepsi bana karşı birlik oluyorlar?.. Kimseye bir kötülük etmiyorum ki... Ben kendi işimi yapıyorum...

– Ah, azizim Don Gesualdo! – diye ağzından kaçırdı sonunda başrahip. – Sizin işleriniz başkalarının işleriyle çatışıyor, aksi şeytan!.. O yüzden onları arkanıza almak lazım... Kendi aralarında elbirliği ediyorlar... eh, hepsi birbirinin hısımı çünkü... Siz yabancısınız... düşmansınız siz, aksi şeytan!

Başrahip meydancığın orta yerinde, Trao'ların yüksek, kapkara, bakımsız konağının karşısında durup dikildi ve her yandan sıvışıveren o keskin bıçağı andıran suratıyla, sanki bir çift iğne olup yüreğine saplanmak isteyen ufacık, keskin, sansar gözlerini Don Gesualdo'ya dikti:

– Görüyor musunuz?.. Siz de sahaya indiğinizde... Donna Bianca'nın size getireceği drahoma bu işte!.. Sizin gibi onca işe birden el atan biri için nakit para demektir.

Don Gesualdo usta, kendinden daha kurnaz biriyle işe kalkıştığı zamanlar yaptığı gibi, yine çenesini sıvazladı; konağa baktı; ardından başrahibe baktı, şöyle yanıtladı:

– Ama elimde bir kaparo olmalı, ha? Öyle değil mi, muhterem Başrahip? İlkin bir görmek isterim şöyle, bakalım akrabaları beni nasıl karşılayacaklar.

– Size kucak açacaklardır!.. Benim sözüme güvenin! Nehir köprünüzü yeni baştan, eskisinden daha sağlam yapmış farz edin de, üstüne rahat bir uyku çekin.

Hemen yandaki çıkmaz sokakta, evinin yakınında, Diodata ile yüz yüze geldi; başında atkısıyla, balkonun kemeri altında büzülmüş, bekliyordu; çünkü onu evde istemiyorlardı, özellikle de Speranza; varlığını ancak kırda hoş görüyor-

lardı, o da ağır işleri yapsın diye. Kız efendisini görür görür görmez başladı ağlayıp yakınmaya, sanki köprü onun başına yıkılmış gibi:

– Don Gesualdo, ne büyük felaket! Keşke o yıkılacağı yerde ben boğulsaydım!.. Sizi görmeye geldim efendim... kim bilir yüreğiniz nasıl sıkışmıştır!..

– Şimdi de sıra bunda! Niye geldin ki? Sırılsıklam olmuşsun!.. Haline bak! Hayvanlar gibi!.. Ta Canziria'dan buraya kadar yayan!.. Sadece başımda zırlamak için... Sanki kendi dertlerim kendime yetmiyormuş gibi!.. Şimdi bu saatte nereye gideceksin?

Onu alıra soktu. Kız duvardan ayrıldığında, orada, durup beklediği eşikte geriye bir su birikintisi bıraktı. Gesualdo'nun da kemikleri sızım sızım sızlıyordu. Üstüne üstlük, kız kardeşi onu köpek gibi karşıladı.

– Şenlikten geliyorsunuz, ha? Ne kârlı bir işmiş, gördünüz mü?

Sonra sokmaya hazırlanan bir yılan gibi kocasına döndü, suratı iyice kararmıştı; gözleri kömür, kendi çivi gibi sıska, ağzı handiyse insanı yemek istercesine faraş gibi açık:

– Siz bir şey demiyor musunuz?.. Kanınız mı kurudu?..

Burgio daha sakin, omuzlarını kaldırıyor, kocaman öküz kafasını öne eğiyor, sıvışmaya bakıyordu.

– İşte!.. Başımıza çöken dertler kimsenin umurunda değil!.. Yalnız ben kendi kendimi yiyorum!

Ağabeyi Gesualdo, ağzında zehir gibi bir tat, aynı nakaratı tekrarlıyordu:

– Bırak beni, Speranza! Bırak yakamı, senin vaazın olmasa da başımda yeteri kadar dert var zaten!

– Vaaz bile dinlemek istemiyorsunuz demek? Hiç yakınmayayım istiyorsunuz demek? Onca para heba oldu!.. Siz parayı alın terinizle kazanmıyor musunuz?..

Gesualdo o eşekarısından kaçabilmek için, mutfakta böylesi bir günün ardından yiyecek bir lokma bir şey araş-

tırıyordu. Ekmek kutusunu karıştırıyordu. Speranza da hep peşindeydi, Tanrı'nın cezası gibi.

– Biz bu havada gidecek olursak, yakında ekmek kutusunda ekmek kalmayacak, hayır!.. Kutu da kalmayacak, o bile kalmayacak!.. Evin tamamı cehennemin dibini boylayacak!..

Bütün gün meydanda aylak aylak dolaşmış olan Santo, ocağı sönmüş bulunca, kıyameti kopardı, tam bir hayvan gibi. Çocuklar çığlık çığlığaydılar; bütün komşular o sahnenin keyfini sürmek için pencerelere üşüşmüştü; sonunda Gesualdo'nun sabrı tükendi:

– Size ne diyeceğim, biliyor musunuz? Sonunda elimden bir kaza çıkartacaksınız! Bin kez söyledim!.. Şimdi cidden yapıyorum işte, ahdim olsun! Eşek takati tükendiğinde serilir yatar, herkes ne hali varsa görsün!

Ve çekip ahıra gitti, Speranza ardından avaz avaz haykırıyordu:

– Bir de kaçıyorsunuz, ha? Diodata'nın yanına mı gidiyorsunuz? Onu görmedim mi sanıyorsunuz? Öğleden beri yolunuzu bekliyordu, yüzsüz karı!..

O kapıyı vurup çıktı. Önce bir şey yemek bile istemiyordu, yirmi dört saattir açtı, ama bütün o kahırlar midesini tıkamıştı. Diodata gidip ona biraz ekmek-sucuk aldı, o da Gesualdo gibi iliklerine değin ıslanmıştı, boğazı kurumuştu. Oracıkta, bir anız alevinin karşısında, ahırın tahta peykesine oturmuşken, hiç olmazsa bir parça Tanrı'nın nimeti huzur içinde boğazından geçiyordu.

– Bu güzel hayattan hoşlanıyor musun, ha? Senin hoşuna gidiyor mu? – diye soruyordu o, hâlâ huzursuz, avurtlarını doldurmuş yerken. Kız, alevlerden kızarmış yüzüyle, durmuş, onun yiyişini seyrediyordu ve şimdi tam onun istediği gibi memnun bir gülümsemeyle, evet diyordu. Günün sonu huzurlu gelmişti. Karşıdaki Trao'ların konağının çatısında altın rengi bir güneş lekesi yayılmaktaydı ve Donna Bianca,

narin nazik elleriyle, meydandan görülmeyen balkona birkaç parça eprimiş iç çamaşırı asmaktaydı, o mütevazı giysisinin içinde, duvardan duvara gerilmiş çamaşır ipine yetişebilmek için ayaklarının ucunda yükseldiğinde, endamı daha da uzun ve ince görünüyordu.

– Beni kiminle başgöz etmeyi istiyorlar, görüyor musun? – dedi o. – Trao'lardan bir kızla!.. Hem de iyi bir ev hanımı!.. Bana dedikleri doğruymuş...

Ve lokmalarını ağır ağır çiğnerken düşüncelere dalıp gitti. Diodata da yüreği paralanarak bakıyordu. Donna Bianca, üstüne dikilmiş o gözleri hissetmişçesine, solgun, üzgün yüzünü çevirdi ve ansızın geriye çekildi.

– Şimdi de ışığı yakıyor – diye aldı yine sözü Don Gesualdo. – Evin bütün işlerini o yapıyor. Eh, eh... o evde sokağa atacak paraları yok!.. Hoşuma gidiyor, çünkü her türlü sıkıntıya alışkın ve sözümden çıkmayacaktır... Söylesene, sen ne dersin?

Diodata sırtını döndü, katıra biraz taze arpa vermek üzere ahırın dibine doğru ilerledi ve bir dakika sonra kırık bir sesle yanıtladı:

– Efendim, karar sizin.

– Doğru... Ama işe bak!.. Amma da hayvanım ben! Herhalde senin de karnın açtır... Yesene, yesene, zavallım. Tek düşündüğün katır olmasın.

VI

Kilisenin zangocu Don Luca, sırığın ucuna bağlı bir ot demetiyle, büyük mihrabın mumlarını birer birer söndürüyordu, bir yandan da o sıcak saatte kimsecikler bulunmayan kiliseye ikide birde akın eden sokak çocuğu sürüsünü gözden kaçırmıyor, azarlayarak kovalıyordu. Günah çıkarma kulübesinde diz çökmüş duran Donna Bianca Trao, başını uysallıkla eğiyordu; bedenini umutsuz bir kedere terk edi-

yordu; alçak sesle, iç çekişini andıran sözler mırıldanıyordu. Günah çıkarma kulübesinden okşar gibi bir ses sakin sakin yanıtlıyordu; onun ruhuna sızarak, bunalımları yatıştırmaya, kaygıları hafifletmeye, hataları bağışlamaya; gelecekte, meçhulde, yepyeni bir hayat gibi bir yeni mavilik açmaya yöneliyordu o ses. Öğle güneşi yukarılarda, perdelerden sızıyor, büyük mihrapta Azize Agata'nın göğsünde bir çift iri gül misali açılmış yaralarını çiçeklendiriyordu. Onun üzerine, tövbekâr kız, yüzü bulduğu teselliyle ışıldamış, dua sehpasının kenarına tutkuyla sarılarak yerinden kalkıyor; imanı büsbütün ateşlenmiş, alnını haç biçimi çaprazladığı ellerine yaslayarak, yüreğini o tatlı duyguya bırakıyordu. Uykulu sineklerin vızıltısı, bir günlük ve erimiş balmumu kokusu, ağır bir gevşeklik, bir tür yorgunluk yayılıyordu o yerden, o saatten. Çamaşırcı bohçası üstüne bırakılmış kirli bir şalı andıran bir ihtiyar kadın mihrabın basamaklarında büzülmüş bekliyordu ve homurdanarak ayağa kalktığında Don Luca paylıyordu:

– Biraz saygı etsenize! Günah çıkarmaya sizden önce gelmiş bir hanım var, görmüyor musunuz?.. Onunkiler Tanrı'nın mahkemesine sizin götüreceğiniz üç buçuk dedikodu değil!.. Aile meseleleri, düşünün bir!.. Önemli işler!

Günah çıkarma kulübesinin loşluğunda ıstavroz işareti yapan bir elin beyazlığı seçildi ve Donna Bianca nihayet sendeleyerek ayağa kalktı, ayaklarına kadar inen mantosuna sarınmıştı, yüzü tatlı bir huzurun ışıltısını saçıyordu. Don Luca baktı ki kocakarı çıkıp gitmeye niyetli değil, sırığın ucuyla atkısından dürttü.

– Hey! Hey! Filomena Teyze!.. Geç oldu bugün, geç. Neredeyse öğle çanı çalacak, papaz da yemeğe gitmek zorunda.

İhtiyar kadın sersemlemiş halde başını kaldırdı, inatla, şaşkın, aynı şeyi birkaç kez tekrarlattı.

– Tabii, kiliseyi kapatmak üzereyim. Haydi gidin, anacığım. Bugün mü?.. Yo, bugün olmaz artık! Peder Ange-

lino'nun Passo di Cava'da harmanı var. İş günleri bunlar, canım!

Uğraşa uğraşa, onu homurdanarak, yemenilerini sürükleyerek göndermeyi başardı. Ardından, rahip kilise odasının kapısına yönelirken, Don Luca, sokak çocuklarını da sıraları ve iskemleleri devirerek, buhurdanı arkalarından fırlatacak gibi yaparak kovalamak zorunda kaldı:

– Yallah, dışarıya! Dışarıya! Gidin de meydanda oynayın!

Aynı zamanda altında yaldızlarla, göz kamaştıran pırıl pırıl renklerle ışıldayan Sacramento* mihrabının önünde diz çökmüş dua eden Donna Bianca'nın yanında aşağı yukarı gidip geliyordu. Öksürüyor, boğazını temizliyor, durup söylenerek burnunu siliyordu:

– Kilisede bile!.. İnsan rahat rahat bir dua edemiyor!..

Donna Bianca ıstavroz çıkararak ayağa kalktı, dudakları hâlâ Meryem Ana'ya dualarla kıpırdanıyordu, dışarıya doğru yönelirken zangoç ona doğrudan doğruya yöneldi:

– Memnun kaldınız mı hanımefendi? Şu Peder Angelino ne mübarek adam, değil mi? Yüreğinizi ferahlattı mı?

Kız başıyla evet işareti yaptı, hafif bir gülümsemeyle, nazik davranmış olmak için adımlarını ağırlaştırdı.

– Çok iyi adamdır! Aklına güvenilir bir adam! Size uygun öğüdü ancak o verebilir... Ağabeyiniz Don Ferdinando'dan daha iyi... Don Diego'dan daha iyi, evet efendim!..

Kilisenin ve çan kulesine çıkan merdivenlerin karanlığında önünü seçmeye alışkın kedi gözleriyle çevresine bakındı ve sesini alçaltarak, değişik bir tonla, büyük bir sır verir edasıyla ekledi:

– Don Gesualdo Motta'ya ne cevap vermişler, haberiniz var mı? Dün öğleden sonra, Başrahip Lupi ile resmen izdivaç teklifi yollamıştı...

---

* Sakrament: Hıristiyan inancında Tanrı'nın merhamet ve lütfunu temsil eder. (ç.n.)

Bianca başını kaldırmadan kızardı. Onu adım adım izleyerek yere diktiği gözlerine bakan zangoç, daha yüksek perdeden yeniden söze başladı:

– Olmaz demişler ona... aynen bu söylediğim gibi... Başrahip donakalmış!.. O cevabı kimse beklemiyordu, değil mi?.. Bir yandan başrahip, bir yandan Donna Marianna, bir yandan teyzeniz barones, hepsi onca uğraşmışlardı o iş olsun diye!.. Şu gördüğünüz tahtadan İsa heykeli bile olsa insafa gelirdi! Kimse ağabeyiniz olacak o Don Diego'nun öylesine katı davranacağını sanmıyordu! Kendi halinde, iyi bir beyefendi, insanın yüreğini açabileceği biri gibi görünüyordu!.. Don Ferdinando'yu zaten hiç ağzıma almıyorum, o zavallıcık, çocuktan beter!..

Gözleri parlayarak, yüzü ateşlenmiş, Donna Bianca'nın yolunu keserek durdurmayı başarmıştı, en önemli sırrı açacakmışçasına sesini daha da alçaltarak:

– Don Gesualdo aklını kaçırmış gibiydi!.. Diyor ki bunu içine sindiremezmiş! Hasta olacakmış, yemin ederim!.. Onu görmeye Canziria'ya gittim... Buğdayı harman ettiriyordu...
– Don Gesualdo, kendinizi böyle kahretmenizin yeri mi?.. Canınızdan olacaksınız, efendim!.. – "Bırakın beni kendi halime, azizim Don Luca, ne bileyim ben!.. Başrahip bana o güzel cevabı getireli beri!.." – İnanın yüz yaşında bir ihtiyara dönmüştü!.. Sakalı uzamış... Yiyip içmekten kesilmiş, uyku tutmaz olmuş...

O anda kilisede ayak sesleri işitildi. Don Luca anında, sesini sanki bir sağırla konuşuyormuş gibi yükseltti:

– Bugün Peder Angelino'nun Passo di Cava'da harmanı var. İtiraf edecek daha başka günahınız varsa, Başpapaz Bugno serbest... O da iyi insandır! Tanrı'nın hizmetkârı...

Sonra sağ elinden okunmuş sular damlayarak, her mihrabın önünde eğilerek, takkesi elinde onlara doğru ilerleyen Başrahip Lupi'yi gördü:

– Sabah şerifleriniz hayrolsun, muhterem Başrahip! Hangi rüzgâr attı buralara?..

Başrahip ise, ona yanıt verecek yerde, dağ gelinciğini andıran is rengi sipsivri suratında aptalca bir gülümseyişle Donna Bianca'ya yöneldi.

– İşlerimiz hayırlı olsun, Donna Bianca! Varlığımızı Tanrı'ya emanet edelim! Şuraya, yakına, Don Gesualdo Motta'ya gidiyordum da, baktım, siz kiliseye giriyorsunuz, dedim ki: İşte Donna Bianca, *Kırksaat duası** borcunu eda ediyor, benim gibi naçiz bir papaza örnek oluyor...

– Hazır muhterem Başrahip buradayken!.. affettirecek başka günahınız varsa, Donna Bianca...

– Müteessirim, ama ben günah çıkaramam!.. Piskopos beni günah çıkarmakla görevlendirmedi, biliyor ki vaktim yok...

Ardından sert bir sakalla kaplı çenesini sıvazlayarak, anlamlı bir gülücükle:

– Hem sonra ağabeyleriniz de istemezler...

Donna Bianca, yüzü sanki Çarmıhta İsa heykelinin bulunduğu mihrabı örten perdenin bütün rengini yansıtıyormuş gibi kıpkırmızı, anlamamazlıktan geldi. Başrahip konuyu değiştirerek, yeniden söze girdi:

– Omuzlarımda onca ağır meselenin yükünü taşıyorum... hem kendimin, hem başkalarının meseleleri... Tam da teyzenizin verdiği bir görevle Don Gesualdo'ya gidiyordum. Baronesle birlikte kotardıkları önemli işten haberiniz var mı?

Donna Bianca hayır işareti yaptı.

– Büyük bir iş... Havalideki bütün nahiye arazilerini kiralamak istiyorlar!.. Don Gesualdo'da bir yürek var, bütün bu kiliseden daha büyük!.. Hem de kimlerle birlik olmuş!.. Çok büyük! Çok büyük! Donna Bianca! Sanıldığından çok

---

* Hıristiyan inancı uyarınca, Hz.İsa'nın cuma akşamı çarmıhta ölümüyle, pazar sabahı Dirilişi arasında geçen kırk saatlik süre on dördüncü yüzyıldan beri ibadete adanmıştır. (ç.n.)

daha büyük... Onda o muazzam kafa varken, Karun gibi zengin olacaktır!

Don Luca, kilise giysilerini çıkarırken, başı cüppesinin içinde, kolları havada, boğuk bir sesle, ağzından kaçırdı:

– Canziria'da topladığı mahsul görülecek şey, görülecek şey!

– Ya, ya! Demek oradan geliyorsunuz?

– Evet efendim – diye yanıtladı zangoç, kıpkırmızı suratını giysisinden çıkararak; bozulmuştu. – Öylesine, bir dolaşayım dediydim... Kiliseye iane toplamak için her yıl giderim de... Don Gesualdo zaten Azize Agata'ya bağlıdır!

– Altın gibi bir yüreği var! – diye atıldı başrahip. – Cömert, hayırsever!.. Yazık ki...

Ve eliyle ağzını kapattı.

– Ben de Donna Bianca'ya bunu söylüyordum!.. diye arka çıktı Don Luca cesaretlenerek, ufacık gözleri yine çakmak çakmaktı.

– Her neyse, bu kadarı yeter! Yeter! Herkes kendi evinde dilediği gibi karar verir! Şimdi sizi kendi meselelerinizle bırakıyorum. Don Diego ile Don Ferdinando'ya çok selamlar!

Donna Bianca sıkılmıştı, o da gitmeye niyetliydi; ama zangoç onu alıkoydu:

– Bir dakika! Aziz Giovanni Battista yortusundan önce Tanrı'nın affına mazhar olmak isterseniz, Rahip Angelino'ya ne diyeyim...

Başrahip de ısrar ediyordu:

– Yo, yo, siz kalın, Donna Bianca, siz kendi işinize bakın.

Sonra, o dışarı çıkıp kapıyı ardından kapansın diye bırakınca, Don Luca gözünü kırptı:

– Öyle mi? Peki Don Gesualdo'ya ne diyeyim, kendisini görürsem... tesadüfen yani?..

Kız kararsız görünüyordu. Adım adım kilisenin kapısına doğru yaklaşmaktaydı, adamın ısrarından sıkılmış gibi gözlerini yere dikmişti.

– Ağabeylerim madem olmaz demişler...

– Ağabeyleriniz saçmalamışlar! Keşke sizi elinizden tutup da Canziria'ya götürebilsem, atalarınızın bütün o is tutmuş portreleri kadar değerli değil mi, gösterebilsem!.. Af buyrun, Donna Bianca!.. Zatıâlinizin iyiliği için söylüyorum... Ağabeyleriniz is tutmuş portrelerle gururlanıyorlar, çünkü ihtiyarlar... onların nasıl olsa bir ayağı çukurda!.. Ama siz gençsiniz, sonunuz ne olacak? İnsan kız kardeşini böyle heba etmemeli!.. Böylesi bir kocayı kapınıza Tanrı'nın inayetinin elçisi olan Aziz Giuseppe bile göndermez bir daha!.. Ağabeyleriniz olmaz demekle delilik etmişler!.. Zırdelilik!.. Havalinin bütün arazisini o alacak, Don Gesualdo alacak!.. Hem sonra her işte payı var. Bir tek duvar örülmüyor ki onun bir kazancı olmasın... Yeryüzünde Tanrı mübarek! Köprüler, değirmenler, imalathaneler, karayolları!.. O şeytan dünyanın altını üstüne getiriyor! Yakında da Militello'ya değin arabayla gitmek mümkün olacak, önce Tanrı geliyor, ardından Don Gesualdo Motta!.. Karısı sabahtan akşama arabalarda gezecek!.. Yolu altın döşeli olacak, yemin ederim! Rahip Angelino da size bu benim söylediğimi öğütlemiş olmalı... Günah çıkarmak gizlidir diye hiç kulak vermedim tabii, ama Peder Angelino aklı başında adamdır... Size iyi bir kocaya varmanızı öğütlemiştir... O suretle Tanrı'nın inayetine erersiniz.

Donna Bianca ona şaşkın şaşkın baktı, Trao'ların sivri çenesi titriyor gibiydi. Ardından yaşlarla dolmuş gözlerini çarmıha gerilmiş İsa heykeline kaldırdı, solgun dudakları acılı bir kırışıklıkla kilitlenmişti. Neden sonra o kanı çekilmiş dudaklarla, alçaktan yanıtladı:

– Ağabeylerim evin efendisidir... karar vermek onların hakkıdır...

Don Luca ileri sürebileceği mantıklı nedenleri tüketmişti, bir an şaşalar gibi oldu, kaçmasın diye kızın önüne dikilmişti, boğazına düğümlenip kalmış onca iyi gerekçeden ötürü

boğuluyordu; kekeliyor, elini kolunu oynatıyor, öfkeyle kafasını kaşıyor, zayıf noktasını yakalayabilmek istercesine kızı tepeden tırnağa süzüyor, birleştirdiği ellerini tehditle, yalvararak onun önünde sallıyordu. Sonunda patlak verdi:

– Aman ya Rabbi, adalete sığar mı bu? Sizi öylesine seven dürüst bir adama böyle azap çektirmek adalete sığar mı?.. Talihini böyle tepmek?.. Af buyrun, Donna Bianca! Ben sizin iyiliğiniz için söylüyorum... Düşünmesi gereken sizsiniz! Sonuçta vesayet altında değilsiniz ya!.. Sizin için üzülüyorum... ailenizin iyi bir hizmetkârı olduğum için... soylu bir aile!.. Ne yazık ki eski hali kalmamış!.. Şimdi elinize Trao'ların ismini yeniden yüceltme imkânı geçti!.. Buna talihini tepmek denir!.. Tanrı'nın inayetine şükürsüzlük etmek denir buna.

Kız kararsız, başını önüne eğmiş, hâlâ kapıya doğru ilerliyordu. Don Luca ensesinde, coştukça coşuyor, her seferinde tonunu değiştirerek her yolu deniyordu:

– Hem öyle günler oluyor ki, Donna Bianca!.. Evinizde öyle günler de oluyor ki!.. Yeter, af buyrun, ben bunu ağzıma alıyorum, çünkü karımla birlikte hep oradayız, size yardıma geliyoruz... Ya siz bu dünyada var mısınız, yok musunuz, onu bile unutan akrabalarınıza ne demeli!.. Tanrı'nın kışında öyle günler geliyor ki!.. Bu kadarı yeter! Halbuki kasabanın kraliçesi olabilirsiniz! İyice düşünün. Sizin gönlünüz olsun diye Don Gesualdo gökyüzünden güneşi, ayı indirirdi!.. Gözü dünyayı görmez olmuş!.. Gören de çıldırmış der.

Donna Bianca başını dikmiş, o anda kiliseye giren birisinin kapıdan kaldırdığı örtünün yüzüne birden vurur gibi olduğu alevle ayaküstü durakalmıştı. Zayıf, solgun yüzlü bir kadın belirdi; kir pas içinde, saçı başı birbirine karışmış, perişan etekliği sıska baldırlarının üstünde gebelikten ötürü havaya kalkıyordu; ömründe o koca karnı ortada dolaştırmaktan başka iş yapmamıştı sanki – yumurtaların üstünde otura otura aptallaşmış bir kuluçka tavuk, sapsarı, mukavvalaşmış, sivri suratında bir çift ufacık yusyuvarlak göz ve

çenesinin altında bağlanmış eski püskü bir hasta mendili; ulu Tanrı'nın evinde kendini evinde sayan biri olduğundan, sırtına başka şey almamıştı. Daha eşikten başladı sanki doğum sancıları tutmuş gibi inlemeye:

– Don Luca?.. Öğle çanını çalmıyor musunuz?.. Hani tencere neredeyse kaynayacak da.

– E, sen de niye o kadar erken koydun kaynamaya? Güneş hâlâ burada, eşikte... Öğle çanını vaktinden önce çaldım mı başrahip kıyameti koparıyor... Bu seferlik... madem vakti geldi... al sana çan kulesinin anahtarı.

Don Luca, cüppesi hâlâ koltuğunun altında, karısıyla çekişiyordu; kadının karnı ne kadar şişkinse, o da kirloz cüppesinin içinde bir o kadar kurumuş kalmıştı:

– Senin saatin şuranda, karnında!.. Aklın fikrin yemekte!.. Ama o iş için Tanrı'nın rızası gerek!.. Kasaba halkı hâlâ sokakta... bak işte Burgio'nun çocukları şurada!..

– Onlar da bekliyorlar!.. – diye sızlandı karısı, hep aynı ses tonuyla. – Öğle çanını çalın diye bekliyorlar... – Ve karnı önde, kendisi ardında, yürüdü gitti.

– Don Gesualdo'nun yeğenleri! – diye yine başladı zangoç, geri dönerken Donna Bianca'ya imalı bir göz kırptı. – Orada durmuşlar, bizi gözetliyorlar!.. Anaları, Speranza bacı mahsus yolluyor, her yapıp ettiğimizden haberdar olmak için! Gözünü mallara dikmiş o kadın!.. Sanki kendisininmiş gibi!.. O da kendince planlar yapmıştır!.. Bana rast geldiğinde canımı alacak gibi bakıyor!..

Kapının örtüsünü kaldırmak içinmiş gibi Donna Bianca'nın önünden ilerledi, niyeti onu bir an daha alıkoymaktı:

– Zavallı adam insanın yüreğini sızlatıyor!.. Yüzünü gören de hasta sanır!.. Hiç durmadan bana sizden söz etti... Diyor ki belki de Başrahip Lupi iyi aracılık edememiş... sizinle kendisi konuşmak istiyor... bizzat görmek için... duymak için...

Donna Bianca'nın yüzünü ateş bastı.

– Âşık olmuş işte, ne yaparsınız? Çılgınlar gibi âşık. Siz yeniden ağabeylerinizle konuşmalısınız. Ona iyi bir söz göndermelisiniz... daha Hıristiyanlığa sığar bir cevap... Öğleden sonra ben kendim gelir, sizden alırım, Don Ferdinando ile Don Diego yatmışlarken... Meryem Ana'ya çiçek getirme bahanesiyle... Olur mu? Ne dersiniz?

Kız perdenin altından geçerken çarçabuk başını eğdi ve dışarıya çıktı. Don Luca elini cebine atacak sandı ve peşinden koşup sözü sürdürdü:

– Ne yapıyorsunuz? Hayır! Gücenirim ama! Başka bir sefer... daha sonra... eliniz açılınca... En iyisi karımı göndereyim diye düşündüm, cevabınızı almaya, hanımefendi. Ağabeyleriniz beni eve girip çıkarken görünce başrahip gönderiyor sansınlar istemiyorum.

Akşam duasından sonra kilisedeki hizmetini alelacele tamamlayıp doğru Canziria'ya koştu: Yokuş yukarı beş millik yol, ya sabır, Don Gesualdo'nun aşkına, doğrusu o bunu hak ediyordu!

– Düşmek üzere, Don Gesualdo! Henüz bana ağzıyla açıkça evet demedi; ama tereddüt ettiği besbelli, olgunlaşmış armut gibi. Ben bu işleri iyi bilirim, çünkü her gün kilisede günah çıkarmaya gelen kadınları görüyorum... er ya da geç... Bana çok ter döktürdü!.. Ama şimdi diyorum ki armut olgunlaştı! Şöyle bir daha silkelendi mi, kollarınızın arasına düşer, sözüme inanın! Kasabaya koşup demiri tavındayken dövmelisiniz.

Yine de Don Gesualdo o anda önüne gelen aşk elçisini pek öyle sevinçle karşılamadı:

– Görüyorsunuz, Don Luca, bütün mahsulüm harman yerinde... Geceden beri ayak üstündeyim... Buğdayı gönlümce savurmak için rüzgâr her zaman istediğim gibi esmez!..

Harman yeri bir meydan genişliğindeydi. On katır birden çevrede hiç durmadan koşturuyordu; katırların peşinde de Nanni l'Orbo ile Brasi Camauro koşturuyorlardı, dizleri-

ne kadar ekin tozuna batmış, soluk soluğa, seslenerek, türkü çığırarak, bağırarak. Bir yanda, beyaz bir bulutun içinde, yabalarla silahlanmış, gömlekleri havada savrulan bir sıra köylünün, buğdayı kürekledikleri görülüyordu; Carmine Dayı ise, ekin yığınının tepesinde, güneşten kapkara kesilmiş, yukardan aşağı demet demet sap yağdırıyordu. Çevredeki ekili tarlalardan dakika başı yine ekinlerle yüklü yeni yeni kızaklar geliyordu; genç köylüler buğdayı çuvallara doldurup ambara taşıyorlardı, orada her yirmi kilede "Yaşasın Meryem Ana!" diye haykıran Pirtuso'nun nakaratı hiç kesilmiyordu. Dört bir yanda tavuk sürüleri kanat çırpıyordu, güvercin sürüleri havayı bulut gibi kaplıyordu; sıskası çıkmış eşekler feri sönmüş gözleriyle açlıkla samanlara saldırıyorlardı; oraya buraya daha başka yük hayvanları dağılmıştı; şarap testileri handiyse yangın söndürmeye gider gibi elden ele dolaştırılıyordu. Don Gesualdo durup dinlenmek nedir bilmiyordu, elinde bir alay çetele, çuvallara konan buğdayı işaretliyor, her şarap fıçısı için bir haç çiziyor, gelen kızakları sayıyor, Diodata'yı azarlıyor, simsarla tartışıyor, yüzünü ateş basmış, mintanının düğmeleri açık, boynuna bir pamuklu mendil bağlı, başında eski püskü bir hasır şapka, kan ter içinde, kısılmış sesiyle uzaktan adamlara bağırıyordu.

– Halime bakın, Don Luca, kaybedecek zamanım mı var şimdi!.. Şarabı, buraya! Don Luca'ya içecek bir şey verin!.. Tamam, tamam, gelirim; ama ne zaman gelebilirsem artık... Şu anda dünya yıkılsa yerimden kıpırdayamam!.. Diodata!.. Bak, rüzgâr alevi harman yerine yaklaştırıyor, ya Rabbim sen yardım et!.. Hayır, Don Luca! Ağabeyleri reddetti diye kızmış değilim... Gelin buraya, yanıma yaklaşın, kendi meselelerimizi millete ilan etmenin âlemi yok!.. Herkes kendi kafasıyla düşünür... Ama kararı verecek olan Bianca'dır... Madem evet diyormuş, ben geri çekilmem... Ama bugün gelemem... ne de yarın... Peki! Öbür gün!.. Öbür gün zaten şu kira işi için geleceğim, onu da konuşuruz.

Don Luca önceden iki satır bir şey yazıp göndermesini tavsiye etti:

– Karım hiç kuşku uyandırmadan, onu el altından Donna Bianca'ya veriverir. Şöyle güzel bir mektup, hani kızları etkileyen cinsten iki üç söz! Anlıyor musunuz, efendim? Ciolla'nın elinden gelir... Sizin kafanızı ağrıtmadan bugün ben kendim Ciolla'ya gizlice söyleyiveririm; iyi bir etki yapmış olursunuz. Sonra Ciolla'ya bir şişe şarap verip çenesini kapattırırsınız.

Don Gesualdo mektup fikrini kesinlikle kabul etmedi:

– Şaraba kıyamadığımdan değil; ama nedir bana anlattığınız bu hikâyeler? Onun işine geliyorsa, o kadar boş lafa ne lüzum var.

– Tamam! Tamam! – diye konuyu kapattı Don Luca. – Hani işi sağlama bağlarız diye söylemiştim. Ama emir sizin.

Don Luca yanında bir kuzu, elinde bir tekerlek peynir, pek memnun döndü. İhtiyaten mesajı iletmeye bir bahaneyle karısını gönderdi:

– Kocamla konuştuğunuz hani o konu var ya, hanımefendi, diyor ki, günah çıkaran rahip cevabı almaya öbür gün gelecekmiş!.. Rahip cevabı pazara bekliyor!..

Sokak kapısının açıldığını işiten Don Ferdinando o anda hayalet gibi beliriverdi.

– Günah çıkaran rahip!.. – diye yeniden aldı sözü Bayan Grazia, kimse kendisine bir şey sormadan. – Donna Bianca günah çıkarmak istemişti de!.. Rahip bugün olmaz diyor... Yarın da olmazmış... Pazar günü olurmuş, eğer siz hazırım diye haber yollarsanız...

Kadının ruhunu okumak istermiş gibi bakan Don Ferdinando'nun fal taşı gibi açılmış kuşkulu, tedirgin gözlerinin altında zavallıcığın eli ayağına dolaşıyor, kekeliyor, sözleri araştırıyordu. Ardından, baktı ki beriki upuzun boyuyla susuyor, yerinden kımıldamıyor, o da sustu; ağzı açık, elleri karnının üstünde, havalara bakınmaya koyuldu. Bianca, ko-

nuyu kapatmak için kadını kilere götürdü, önlüğüne bakla doldurdu. Don Ferdinando hep peşlerinde, topuklarına yapışmış, sessiz, kuşkulu, her köşeyi gözden geçiriyordu. Bakla yığıncığının üstüne o da eğildi, gövdesiyle sardı, gözüyle ölçtü, elleriyle yokladı. Zangocun karısı önlüğü koskocaman karnının üstünde tutarak gittikten sonra da başladı söylenmeye:

– Çok fazlaydı!.. Fazla verdin!.. Neredeyse bitmek üzere!.. Teyzen Noel'den önce artık başka bakla göndermeyecektir!.. Kız kardeşi gitmeye niyetleniyordu; ama o kileri araştırmayı, karıştırmayı, içindekileri denetimden geçirmeyi sürdürüyordu; bir halkaya asılı bir çift incecik sucuk; fareler kemirmiş bir tekerlek peynir; bir rafta çürüyüp kalmış birkaç armut; içine yirmi *cafisu** sığacak bir kapta sallanan ufak bir yağdanlık; ambar gibi koskocaman bir sandığın köşesinde topu topu bir çuvalcık un; hâlâ Rubiera'nın buğdayını bekleyen büyük hasır sepet.

Sonunda yeniden başladı:

– Tanrı'nın inayetine muhtacız!.. Evde doyurulması gereken üç boğazız!.. Az mı sanıyorsun? Diego için biraz da et suyu lazım... Ne zamandır halini hiç beğenmiyorum!.. Yüzü ne halde, gördün mü? Tıpkı rahmetlinin yüzü, hatırlıyor musun?.. Hani yatağa bir yattı da, bir daha kalkmadıydı! Doktor da gelmiyor artık, vizitesini ödeyemeyiz diye korkuyor... Rahmetlinin son hastalığında onca paramızı yedikten sonra!.. Rubiera Teyzen de dünyada var olduğumuzu unuttu... Sganci Teyzen desen o da onun aynı.

Böyle söylenerek adım adım kız kardeşinin peşi sıra gidiyor, eğilip eğilip Grazia'nın önlüğünden düşürdüğü bakla tanelerini topluyordu. Derken, bir düşten ayılırcasına sordu:

– Sen niçin Rubiera Teyzene gitmez oldun? Diego'nun iyi halde olmadığını biliyor, bir çift güvercin olsun gönderirdi... ona biraz et suyu kaynatırdık...

---

* *Cafisu*: 8 kiloya yakın. (ç.n.)

Bianca'nın yüzüne ateş bastı ve gözlerini yere indirdi. Don Ferdinando bir an ağzı açık, gözlerini kırpıştırarak onun yanıtını bekledi. Ardından kilere geri döndü, yerden topladığı baklaları yerine koydu. Az sonra kız onun yine aynı şaşkın haliyle karşısına dikildiğini gördü.

– Zangocun karısı bir daha gelirse hiçbir şey verme! Sülük gibi insanın kanını emiyor bunlar! Baklaların sonu gelmek üzere, gördün mü?.. Bir şey daha diyeceğim... Sganci Teyzene gidip birazcık zeytinyağı almalısın... ödünç yani... Ödünç istediğini iyi anlat, çünkü avuç açmak bizim harcımız değildir... Teyzenin aklına gelmemiş de ondan... Çok geçmez, karanlıkta kalırız... Diego da hasta... bütün gece!

Ve şaşkın yüzünde belirsiz bir dehşet ifadesiyle, elleri ve başıyla hâlâ birtakım işaretler yapıyordu. Ara sıra uzaktan Don Diego'yu tüketen öksürük işitiliyordu; kapılardan, koridor boyunca, evin her yanında, amansız ve acılı... Bianca her seferinde yerinden sıçrıyor, kalbi sıkışarak eğilip kulak veriyordu ya da kulaklarını tıkayarak, korkmuş gibi kaçıyor, gidiyordu.

– Yüreğim kaldırmıyor, hayır! Yüreğim kaldırmıyor!..

Neden sonra, Don Ferdinando ağabeyinin kötüleştiğini söylediği gün, Tanrı onun önüne çıkacak gücü verdi, kir pas içindeki odacığında, o köpek döşeğini andıran yoksul yatağında uzanmıştı. Don Diego ne daha iyi, ne daha kötüydü. Oracıkta öylece Tanrı'nın emri yerine gelsin diye bekliyordu, bütün Trao'lar gibi, yakınmadan, yazgısından kaçmaya çabalamadan, yalnızca başkalarını rahatsız etmemeye, kendi dertlerini ve sefaletini kendine saklamaya özen göstererek. Kız kardeşinin girdiğini görünce başını döndürdü, mukavvalaşmış yüzüne bir gölge iner gibi oldu. Sonra eliyle yatağa yaklaşmasını işaret etti.

– Daha iyiyim... daha iyiyim... zavallı Bianca!.. Ya sen nasılsın?.. Neden hiç görünmedin?.. Neden?..

O bir deri bir kemik kalmış, yoksul bir hastanın pasaklı

eliyle kızın başını okşuyordu. Avurdu avurduna geçmiş, kırçıl kıllarla kaplı yanaklarında bir kor rengi kalmıştı.

– Zavallı Bianca!.. Ben hep senin ağabeyinim, biliyor sun!.. Seni pek çok seven ağabeyin... zavallı Bianca!

– Don Ferdinando dedi ki... – diye kekeledi kız çekinerek. – Biraz et suyu ister miydiniz?..

Hasta ilkin sırtüstü, havaya bakarak, hayır işareti yaptı. Ardından başını çevirdi, boş, isli gibi görünen çukurlarının dibinden hırslı gözlerini yüzüne dikti.

– Et suyu mu dedin? Et var mı sanki?..

– Teyzeme birini yollayacağım... Sganci Teyzeme!.. diye acele yanıtladı Bianca, birden yanaklarını ateş basmıştı. Ağabeyinin yüzünü de benzeri bir alev yalamıştı.

– Hayır! Hayır!.. istemem.

Doktor da istemiyordu:

– Hayır, hayır! Doktor bana ne yapsın?.. Hepsi sahtekâr!.. İnsandan para sızdırsınlar... Asıl doktor yukarıda!.. Tanrı'nın iradesi neyse o olur... Hem zaten kendimi daha iyi hissediyorum...

Sahiden de birkaç gün sonra iyileşir gibi oldu: Sganci Teyze'nin gönderdiği lezzetli et suyu ile birazcık yıllanmış şarap yataktan kalkmasına yardımcı oldu, ama hâlâ perişandı, güçlükle soluk alıyordu. Donna Marianna da bizzat ziyaretine geldi; sevecen, iyi niyetli yüzünde sevgi dolu bir sitemle:

– Nasıl olur? Siz bu haldesiniz de benim hiç haberim olmaz? Türklerin arasında* mıyız yoksa? Biz akraba mıyız, değil miyiz? Hep gizlilik! Hep gölgeliklere çekilmiş, yabani, ah siz Trao'lar yok musunuz siz!.. Ayılar gibi bu ine tıkılmışsınız! Günün birinde birdenbire sizi ölüp gidivermiş bulacaklar da bütün akrabalarımız için yüzkarası olacak!.. Hem şu evlilik işi için de bana tek söz söylemediniz!..

---

* İtalya'nın özellikle güneyinde yaygın olan Türkleri kötüleyici deyişler, on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda Osmanlılar tarafından o bölgelere yapılan akınlardan kaynaklanır. (ç.n.)

Ve bir başka nakarat tutturdu: Deli miydiler neydiler, öylesi bir teklifi reddediyorlardı?.. Don Gesualdo Motta gibi servet edinmenin yolunu tutmuş biri!.. – Don Gesualdo! Evet efendim! Bırakın delileri kendi hallerine!.. Görüyorsunuz sizi ne hale soktular!.. Size her türlü yardımı yapabilecek bir kayınbirader... sizi onca geçim sıkıntısından kurtaracak biri!.. Ah!.. Ah!..

Donna Marianna çevresindeki küçücük kasvetli odacığa bakıp bakıp başını sallıyordu. Öbürleri gık demiyorlardı: Bianca'nın başı önüne eğilmiş; Don Ferdinando baykuş gözlerini ağabeyinin üstüne dikmiş, o konuşsun diye bekliyordu.

Don Diego ilkin şaşaladı, söylendi:

– Don Gesualdo usta, ha!.. O kadar mı düştük!.. Don Gesualdo usta Trao'ların kızıyla evlenmek istiyor, ha!..

– Elbette, ya! Onunla kim evlensin istiyorsunuz peki?.. Drahomasız mı? O da artık çocuk sayılmaz!.. Düpedüz hainliktir bu!.. Siz ve kardeşiniz gözlerinizi yumunca o ne olacak?.. Ele güne hizmetçi, mi? Rubiera Teyze'ye ya da bir başkasına hizmetçi, ha?..

Don Diego, o haliyle yatağından kalktı, sırtında fanila gömleği, başı bir mendille sarılı, çırpı gibi bacakları yıpranmış donunun içinde saz gibi titriyor: Perperişan bir adam! Gözleri iri iri açılmış, sözleri, hareketleri tutarsız, öksürüyor, zorlukla soluk alıyor, burnunu borazan gibi öttürerek sümkürüyordu.

– Don Gesualdo usta!.. Bu da mı başımıza gelecekti, Trao ailesinden biri Don Gesualdo ile mi evlenecekti! Sen razı olur musun, Bianca?.. Söyle... Sen buna razı olur musun?..

Bianca benzi kül gibi, gözlerini yerden kaldırmaksızın, ağır ağır başıyla evetledi.

Don Diego titrek kollarını havada oynattı, başka söyleyecek tek söz bulamadı. Don Ferdinando da soluksuz kalmıştı, Don Diego Bianca'yı ikna etmeyi başaramayacak diye dehşet içindeydi.

– Size başka ne diyeyim ben? – diye ünledi teyze. – Sizler gibi ihtiyarlayıp gitmesi onun için parlak bir gelecek mi olur sanıyorsunuz... onca yokluk içinde?.. Bağışlayın, ama ben akrabayız diye burnumu sokuyorum... Size yardımcı olmak için ben de elimden geleni ardıma koymuyorum... ama sonuçta sizler için de hoş bir şey değil... Şimdi talih yolunuza çıkmış ve ne yapıyorsunuz, bir tekme savuruyorsunuz... Bağışlayın, ama ben buna saçmalık derim!

Don Diego ansızın, bir ilham gelmiş gibi başladı gülmeye; göz kırpıyor, ellerini ovuşturuyor, başıyla pek manidar işaretler yapıyordu.

– Tamam! Tamam!.. Mesele bundan mı ibaret?.. Yani şu anda biraz sıkıntıdayız diye mi?.. Söyle, ağır geliyor demek, ha?.. Böyle geçim sıkıntısında yaşamak sana ağır geliyor, ha?.. Gelecekten korkuyorsun, ha?..

İskelete dönmüş eliyle kıllı çenesini ovuşturdu, yine göz kırpıyor, solgun gülümsemesini kurnazlaştırmaya çabalıyordu.

– Gel buraya... Başka şey demiyorum!.. Siz de gelin, teyze!.. Gelin de bakın!..

Zangır zangır titreyerek bir iskemleye tırmandı; duvarda, pencerenin üstündeki bir ufak dolabı açtı ve içinden tomar tomar dosyalar, parşömenler –dava evrakı– çıkardı; işte onlar, İspanya Kralı'ndan haklarını alabilmelerine yarayacak parayı temin ettiklerinde, ailenin kavuşacağı büyük servetin kaynağı olacaktı: Sararmış, yıpranmış, toza batmış ciltlerdi, her sayfayı çevirdikçe öksürük tutuyordu. Yatağın üstüne de çarşaf gibi bir soyağacı açıp yaymıştı: Aile ağacının kökleri özünü çapkın bir kralın kanından alıyordu, armasında da o görülüyordu – kırmızı fondaki bir şeridin üstünde üç tane altın zambak vardı, bir de ilk günahı işleyen kadını yücelten deyiş: *Virtutem a sanguine traho**.

* (Lat.) "Meziyetimi kanımdan alıyorum." Ailenin alışılmadık *Trao* soyadı bu son sözcükten gelmektedir. (ç.n.)

Gözlüğünü takmış, dirseklerini yatağın kenarına dayamış, yüzükoyun duruyordu, gözleri morarmış çukurlarının dibinde kor gibi yanıyordu:

– Altı yüzyıllık faiz borçları var bize!.. İyi bir para!.. Her türlü sıkıntıdan ebediyen kurtulacaksınız!..

Bianca, gamlı günleri savuşturmaya yarayan o tür lafların arasında büyümüştü. Kırık dökük masaların, topal sandalyelerin üstünde hep o yıpranmış kâğıt tomarlarını görmüştü. O yüzden hiç yanıt vermedi. Ağabeyi nihayet yüzünde hayırsever ve hüzünlü bir gülümseyişle, başını ondan yana çevirdi.

– Ben sizler için söylüyorum... seninle Ferdinando için... Hiç değilse sizler yararını göreceksiniz... Bana gelince... ben yolun sonuna vardım zaten... Al... anahtarı sen al!.. Sende kalsın!

Sganci Teyze, o sözleri işitince, ilkin zemberek gibi yerinden fırladı:

– Sevgili yeğenim, aynen çocuk gibisiniz! – Fakat derhal sakinleşti, bir çocuğa laf anlatmaya çalışan birinin hoşgörülü gülümseyişiyle. – Tamam!.. Pek güzel!.. Ama bu arada onu şimdi önünüze gelen adamla everin, sonra da Karun gibi zengin olursanız, oh, ne âlâ.

Don Diego kız kardeşinin anahtarı almadığını görünce kararsız kaldı, sonra yeniden başa döndü:

– Sen de mi, Bianca?.. Sen de mi evet diyorsun?..

Kız bir iskemleye yığılmıştı, sessizce başını eğdi.

– Pekâlâ öyleyse!.. Madem sen istiyorsun... madem bekleyecek cesaretin yok...

Donna Mariannina Don Gesualdo'nun avukatlığını yapmayı sürdürüyordu; o evlilik bir altın fırsattı, hepsi açısından talih kuşuydu; gözleri yaşlarla parlayarak pencereden dışarıya bakan yeğenini kutluyordu; hatta şaşkına dönmüş, hepsini teker teker süzen Don Ferdinando'ya bile yöneliyordu; gözlerini kız kardeşine dikmiş, tepeden tırnağa titreyen

Don Diego'nun omuzuna vuruyordu. Bir an geldi, teyzenin sözünü kesti, kekeleyerek:

– Bianca ile baş başa bırakın beni... Kendisine bir çift sözüm var... Yalnız bırakın bizi...

Teyzesiyle Don Ferdinando dışarıya çıktıktan sonra, canlı cenazeye dönmüş ağabeyiyle yüz yüze kalan kız, korku içinde gözlerini kaldırdı.

Biçare adam kız kardeşini daha da keskin, daha da derin bir acıyla süzdü, son söyleyeceğini eklemeden biraz daha tereddüt etti. Sonra onun ellerini tuttu, başını sallayarak, söz söyleyemeden dudaklarını kıpırdattı.

– Doğruyu söyle bana, Bianca!.. Niçin evinden çıkıp gitmek istiyorsun?.. Niçin ağabeylerini terk etmek istiyorsun?.. Biliyorum! biliyorum!.. Ötekinin yüzünden!.. Başına gelen felaketten sonra bizimle kalmaktan utanıyorsun!..

Sesinde ve yüzünde sonsuz bir ıstırapla, acı gözyaşları sakalının diken diken kırçıl kılları arasından süzülürken başını sallamayı sürdürüyordu.

– Tanrı affeder... Ferdinando'nun bir şeyden haberi yok!.. Ben... ben... Bianca! Seni kızım gibi severim!.. Sen benim kızımsın... Bianca!..

Gözyaşları boşandı, daha fazla konuşamaz oldu.

Kız, canlıdan çok ölü gibi, başını ağır ağır salladı, şu sözleri geveledi:

– Hayır... Hayır... Onun için değil...

Don Diego kız kardeşinin ellerini yavaş yavaş bıraktı, ikisinin arasında bir uçurum açılmış gibi oldu.

– Madem öyle!.. Ne istiyorsan yap... ne istiyorsan yap...

Sonra ona sırtını döndü; beli bükülmüş, başka bir şey eklemeden bacaklarını sürükleyerek uzaklaştı.

VII

Don Gesualdo'nun kirayla tutmuş olduğu La Gurna ailesinin güngörmüş konağında, damatla gelini bekliyorlardı.

Kapının önünde sokak çocukları toplaşmışlardı; Burgio'nun oğlu, akraba sıfatıyla, onları değnekle tehdit ederek uzak tutmaya uğraşıyordu; merdivenlere portakal yaprakları serpilmişti; sahanlığın tırabzanına dört kollu bir şamdan yerleştirilmişti ve Brasi Camauro, sırtında lacivert pamuklu kadifeden avcı ceketi, kolalanmış gömleği, gıcır gıcır çizmeleriyle, taze badanalanmış kapının önünde son süpürge darbelerini vuruyordu. İkide birde yanlış bir haber geliyordu. Çocuklar bağrışıyorlardı:

– İşte geliyorlar! İşte geliyorlar! – Camauro süpürgeyi elinden bırakıyordu, insanlar aydınlatılmış balkonlara üşüşüyorlardı.

Hava kararduktan bir saat sonra, bastonuyla kendine yol açarak, Marki Limòli geldi. Şamdanı gördü, portakal yapraklarını gördü.

– Aferin size! – dedi. Gelgelelim merdivenleri tırmanırken, az kalsın kafasını yarıyordu, onun üzerine başladı sayıp sövmeye:

– Hayvanlar!.. Ortalığı çöplüğe çevirmişler!..

Brasi elinde süpürgeyle koşturdu.

– Hepsini süpüreyim mi, Marki hazretleri? Ne var ne yok kaldırıp atayım mı?

– Yok, yok!.. Artık geçtim nasıl olsa. Süpürgeyle fazla kazıma, daha iyi edersin. Ahır kokusu duyuluyor.

Yukarıda bekleyen Santo Motta, seslerini işitince, sırtında yeni elbisesi, tabanlarından bağlı pantolonu ve çiçekli ipekten yeleğiyle, kasketini başına geçirerek sahanlığa çıktı.

– İşte geldim! İşte geldim!.. Buradayım!.. Ah, Marki hazretleri!.. Ellerinizi öpeyim!..

Limòli'den başkasını göremeyince biraz şaşaladı.

– Dalkavukluk etmeyin, dalkavukluk etmeyin, azizim Don Santo!.. Artık el öpmek falan yok... artık hısım olduk.

Merdivenin tepesinde Cirmena Teyze de belirdi, gelinin akrabaları arasından bir tek o gelmeye tenezzül etmişti, ka-

fasında yapma çiçeklerden bir tas, çekmecede dura dura kâğıt gibi buruşmuş ipekli elbisesi, kulaklarını paralayan aile yadigârı küpeleriyle, uzun süredir su gibi terleyerek beklemekten usanmış, ta tepeden ciyak ciyak bağırmaya koyuldu:

– İyi de, ne yapıyorlar bunlar? Yeni bir haber var mı?

– Hiçbir haber yok, hiçbir haber yok – diye yanıtladı marki, basamakları ağır ağır tırmanırken. – Kilisede bütün akrabalardan yalnız ben olduğumu görmesinler diye önceden çıktım... Bir göz atayım diye geldim.

Don Gesualdo hayli masraf etmişti: Catania'dan özel olarak getirtilmiş mobilyalar, altın yaldızlı aynalar, kapitone koltuklar, kristal fanuslu şamdanlar: Işıl ışıl aydınlatılmış peş peşe odalar, böyle bütün kapıları ardına değin açılmış göründüğünde, sanki kozmorama merceğinden bakıyormuş gibi geliyordu insana.

Don Santo ceketinin parmak uçlarına değin inen yenlerini ikide birde yukarı doğru çekiştirerek önden gidiyor, açıklamalar yapıyordu.

– Nasıl olur? Hâlâ kimse gelmedi mi? – diye ünledi marki, mihrap misali süslenmiş gerdek odasının önüne vardıklarında.

Santo başını tıpkı bir tosbağa gibi, kadife yakasının içine çekti.

– Bence bir eksik yok... Ben akşam duası çanından beri buradayım... Her şey hazır...

– Ben hiç değilse öbür akrabaları burada bulurum sanıyordum... Nunzio ustayı... ablanızı...

– Hayır efendim... utanıyorlar... Kıyametler koptu! Ben ikramlara nezaret etmeye geldim...

Ve kapıyı açıp gösterdi: Koskocaman bir masanın üstü tatlılarla ve şekerli likör şişeleriyle doluydu; kentten nasıl getirilmişlerse öyle, cicili bicili kâğıtlarla kaplıydılar; aralarına karanfillerle Arap yaseminleri serpilmişti, kasabada yetişen çiçeklerin tamamı; çünkü Bayan Capitana çiçek gerekir diye

haber göndermişti; Sant'Agata'dan ve başka kiliselerden ödünç alabildikleri şamdanların tümü oradaydı. Diodata bütün peçeteleri külah biçimi katlayarak, tahta çomaklar gibi güzelce sıraya dizmiş, her birinin tepesine bir çiçek iliştirmişti.

– Güzel olmuş! Güzel olmuş!– diye onay verdi marki. – Ömrümde böyle bir şey görmemiştim!.. Peki bu ikisi niye burada böyle?

Masanın iki yanında, Kudüs'teki Kutsal Mezarın Musevi bekçileri misali durmuş dikilen Pelagatti ile Giacalone, o tertemiz yıkanıp taranmış halleriyle mukavvadan yapılmış gibiydiler.

– İkram sırasında hizmet etmek için efendim, evet!.. Titta usta ile onun hempası olan öbür berber bir bahane buldular, gelmeyi reddettiler!.. O sefiller, ancak soylu evlere giderlermiş!.. Onca pis işe batıp çıkarlar, ama burada elleri kirlenir diye korktular!..

Giacalone, saygılı bir tavırla, hemen iki elinde iki şişe şarapla koşturdu. Marki geri çekildi:

– Sağ ol, evladım!.. Dikkat et, üstüme sıçratacaksın!

– Ötede de şerbet güğümleri var! – diye ekledi Don Santo.

Ama mutfağın kapısını açar açmaz, anahtar deliğinden gözetlemekte olan kadınların kaçıştığı görüldü.

– Gördüm, gördüm, sevgili hısımım. Bırakın kendi hallerine, hiç ürkütmeyin.

O anda aşağıda, sokakta büyük bir patırtı koptu, gelinle güveyin arabasının gelişini görmek için balkona tam zamanında çıktılar. Arabacı mahallinde, kasketi kulaklarına kadar inen Nanni l'Orbo, tıpkı sahici bir arabacıymış gibi kamçısını şaklatıyor, haykırıyordu:

– Yol açın!.. Çekilin!.. Savulun!..

Ama sürüden yeni ayrılmış katırlar tepiniyor, burunlarından soluyorlardı; öyle ki Başrahip Lupi hemen oldukları

yerde arabadan inmelerini önerdi, Burgio da arabanın kapısını açmak üzere yerinden fırlamıştı. Ama katırlar ansızın ikisi birden başlarını eğiverdiler ve olanca hızlarıyla kapıdan içeriye daldılar.

– Anında ölüm diye buna derler! – diye bağırdı başrahip öne doğru devrilerek, burnu gelinin dizlerine çarptı.

Merdivenleri kol kola çıkıyorlardı. Gösterişli ipek kravatının orta yerinde parlayan bir iğneyle Don Gesualdo, ayakkabıları gıcır gıcır, giysisinin düğmeleri yaldızlı, yeni tıraş olmuş yüzünde damatlık gülümsemesi; yalnız fazla yüksek gelen kadife yakasından sıkılıyordu. Bianca o beyaz köpük gibi gelinliği içinde büsbütün genç ve şirin görünüyordu; kolları çıplak, göğsünün birazı açık, zamanın moda saç biçiminden ötürü Trao'ların o köşeli yüzü süzülmüş, saçları şakaklarında kıvrılıp, tepesinde yüksek bir bağa tarakla tutturulmuştu; onu gören başrahip dilini şaklatmadan edememişti; gelin solgun, çekingendi, neredeyse ürkmüştü, ömründe ilk kez onca gözün ve onca şamdanın önünde o çıplaklıkları sergilemekten ötürü kızarıyordu.

– Yaşasın yeni evliler! Yaşasın yeni evliler! – diye bağırmaya başladı başrahip mendilini sallayarak; keyfi yerine gelmişti.

Bianca Cirmena Teyze'den ve marki amcasından öpücükler aldı ve içinde kimsecikler bulunmayan güzel odalara yalnız başına girdi.

– Hey, hey, dikkat et de kocanı kaybetmeyesin! – diye seslendi arkasından marki amcası, herkesin gülüşmeleri arasında.

– Hepimiz bu kadar mıyız? – diye söylendi alçak sesle Donna Sarina. Başrahip atılıp onun yerine yanıtladı.

– Evet, hanımefendi. Aman, kalabalık olmasın da kafamızı dinleyelim!

Arkalarından Alessi, elinde kasketiyle, yukarıya çıkıyordu, bütün o şamdanların, o gösterişli düzenin karşısında ayakları dolaşıyordu. Daha eşikten başladı kekelemeye:

– Beni Barones Rubiera yolladı... Diyor ki gelemiyormuş, çünkü başı ağrıyormuş... Yeğenine selam söyledi, Don Gesualdo'ya da...

– Sen mutfağa git, bu tarafta – diye yanıtladı marki. – Söyle de içecek bir şeyler versinler.

Don Gesualdo o anı fırsat bilip alçak sesle kardeşine tembihledi:

– Bütün bu insanların önünde, dikkatli davran!.. Otur yerine, bir daha da kımıldama. Ben ne yaparsam sen de aynını yap.

– Anladım. Güven bana!

Cirmena Teyze geline el koymuş ve öyle bir anaç havaya girmişti ki, handiyse öfkeli gibi görünüyordu. Güzelim aynalı salonda herkes yerini aldıktan sonra, ortalığa bir sessizliktir çöktü; her biri bir şey yapmış olmak için sağına soluna bakınıyor, baş işaretleriyle hayranlığını belirtiyordu. Sonunda başrahip buzları eritmenin kendisine düştüğünü düşündü:

– Don Santo, oturun buraya. Yaklaşın, korkmayın.

– Ben mi? – diye yanıtladı Santo, kendisine de *don* denildiğini işitince.

– Bu senin kayınbiraderin – dedi marki Bianca'ya. Bir dakika sonra noter aldı sözü:

– Bakın! bakın! Kristof Kolomb'un karaya çıkışı sanki!

Sofanın kapısında üst üste yığılmış itişen bir sürü kafa görünüyordu, handiyse bastıkları yerde mayın patlayacakmış gibi meraklı ve çekingendiler. Başrahip diğer yumurcakların arasında Don Gesualdo'nun yeğeni Nunzio'yu fark etti, göz kırparak eliyle içeri gelmesini işaret etti. Ama oğlan bir vahşi gibi fırladı, kaçtı; başrahip, hep öyle gülümseyerek, söylendi:

– Cin çekici!.. Anasının tıpkısı...

Marki, yeğeninin yanında, kollu koltuğa yayılmış, başkan gibi duruyordu, sözü kimselere bırakmıyordu.

– Aferin! Aferin!.. Kocan her şeyi yerli yerince yapmış!.. Bu evde hiçbir eksiğin olmaz!.. Prensesler gibi yaşayacaksın!.. Bir tek söz söylemen yeter... bir istekte bulunman...

– Madem öyle, kocanıza söyleyin de katırları değiştirsin – diye ekledi başrahip gülerek.

– Doğru; rengin pek solmuş... Yoksa arabada ürktün mü?

– Bu katırlar çok genç... sürüden yeni ayrılmışlar... arabaya alışkın değiller... Şimdilerde arabalara at koşuyorlar – dedi başrahip.

– Elbette! Elbette! – diye telaşla yanıtladı Don Gesualdo. Elim değer değmez. Para dediğin harcamak içindir... varsa tabii.

Marki ile başrahip sohbeti canlı tutuyorlardı, Don Gesualdo baş işaretleriyle onaylıyordu; diğerleri dinliyorlardı; Cirmena Teyze elleri karnında, yüzünde laf etmesine gerek bırakmayan sevimli bir gülücükle; şöyle diyordu o gülücük:

– Eh, ne yapalım!.. Madem kalkmış, gelmişim bir kere!.. Böyle şık giyinmeyi de hak ediyormuş doğrusu!..

Bianca bütün o lüksün ortasında bir yabancı gibi duruyordu. Kocasına gelince, o da tutuktu, onca kişinin, karısının, dostların, hizmetkârların ortasında, kendi hayalini tepeden tırnağa yepyeni giysiler içinde gördüğü bütün o aynaların karşısında, burnunu silmek istese acaba başkaları burunlarını nasıl siliyorlar diye bakmak durumundaydı.

– Mahsul bereketli olmuş! – dedi marki, ötekiler lafı nereye vardırmak istediğini izlesinler diye. – Ben de başkalarından duydum. Öyle mi, ha? Fortunato Dayı?

– Öyle efendim, hamdolsun!.. Ama fiyatlar da düştü!..

– Tarlalarda yapacak çok iş var herhalde! Kasabada kimse kalmadı.

Cirmena Teyze artık kendini tutamadı:

– Kuzen Sganci'yi balkonunda gördüm... ben hatta gelecek sanıyordum!..

– Kim bilir ne olmuştur? Kim bilir? Bir ara yağmur yağdı ya, sokağı çamur deryasına çevirdi!.. Ben az kalsın düşüp kafamı kırıyordum. Ama bağlara iyi gelir diyorlar. Öyle mi? Ha? Fortunato Dayı?..

– Öyledir efendim, Tanrı'nın izniyle!..

– Herkes bağbozumuna hazırlanıyordur. Bizden başka herkes, Donna Sarina! Biz şarabı yağmur duasına çıkmadan içiyoruz!.. Gelini bağbozumuna Giolio'ya götürmelisiniz, Don Gesualdo!.. Göreceksin ama, ne bağlar, Bianca!

– Elbette!.. Emir onun!.. tabii!..

– Bir dakika!.. – diye bağırdı başrahip ayağa fırlayarak. – Galiba gelenler var!..

Gözlerini ağabeyine dikmiş, alesta bekleyen Santo, ikrama başlamanın zamanı geldi mi diye bir işaret yaptı. Ama başrahip balkonda hiç kalmadan içeriye girdi, başını sallıyordu.

– Hayır!.. Kasabaya dönen köylülermiş. Bugün cumartesi ya, insanlar geç vakte kadar kalıyorlar.

– Ben tahmin etmiştim! – diye yanıtladı Cirmena. – Kulağım iyi işitir!.. Siz kimi bekliyordunuz?

– Donna Giuseppina Alòsi'yi canım!.. Hiç olmazsa o hiçbir yerden eksik kalmaz!

– *Cavaliere* alıkoymuştur onu... – diye ağzından kaçırdı marki, sabrı tükenmişti.

Santo, hemen ayağa kalkmışken, yine kös kös yerine oturdu.

– Müsaadenizle! Müsaadenizle! – dedi başrahip. – Bir dakikacık! Bir koşu bir yere gidip geleyim!

Donna Sarina peşinden sofaya seğirtti, başrahibin yüksek sesle yanıtı işitildi:

– Hayır! Buraya, yakına... Yüzbaşı'ya!..

Kulak kabartmış dinleyen marki hep öyle mobilyaları ve odaları hayranlıkla seyredermiş gibi yapıyordu, yine başladı:

– Güzel! Güzel!.. Soylu bir ev doğrusu! La Gurna ailesinin konağına yerleşmeyi başarabilmeniz büyük talih!.. Ah! Ah!.. Ne muhteşem kutlamalar yapıldıydı... işte tam şuracıkta!.. Hatırlıyorum da... La Gurna'ların son çocuğunun vaftizinde... Corradino'nun... Şimdi ellerinde avuçlarında kalanı tükettikten sonra, bütün aile topluca çekip gitti, Siracusa'ya yerleştiler!.. *Mors tua vita mea*!..* Burada krallar gibi yaşayacaksınız!.. Eh! Eh!.. İhtiyarım ya, ne dediğimi iyi bilirim!.. Burada olsak biz de rahat ederdik, öyle değil mi, ha, Donna Sarina?.. Öyle değil mi, ha?

Donna Sarina dilini tutabilmek için sandalyesinde kıvranıyordu:

– Bana göre hava hoş!.. – dedi sonra – Tanrı'ya bin şükür!.. Nitekim La Gurna'ların oğlu Corradino da yazlığa bana geliyor. Onun kabahati yok, zavallı masum yavru!

– Yo, yo, şimdi bunun gibi yumuşacık bir sandalyede oturmak, La Gurna'lar gibi geçimini sağlamak için oradan oraya dolaşmaktan iyidir!.. O da ancak insan dolaşabiliyorsa!.. Hem şöyle güzelce kurulmuş bir sofrası olmak, yemekten sonra biraz gezmek için atlı araba, sonracığıma yazlığa çıkmak için bağevi ve başka bütün her şey!.. En önemlisi de güzel bir sofra!.. İhtiyarım ben, marki takımının sofraya kurulup oturarak yemek yiyememesi üzer beni... Duman ancak mutfağa yaraşır... Ne dediğimi iyi bilirim... Nice ev var ki, mutfaktaki duman sofralarındaki kızarmış etten fazla... hani şu kapılarının üstünde arması en büyük olanlar... ve elâleme en çok burun kıvıranlar!.. Dünyaya bir daha gelirsem, bana Alfonso Limòli usta desinler de, sizin gibi param başımdan aşsın isterim, yeğenim... Paracıklarımın keyfini kendi kendime süreyim... kimseleri davet etmeden... yo, hayır!..

---

* (Lat.) Senin ölümün benim hayatım. (ç.n.)

– Susun!.. Kapının çıngırağı çalınıyor! – diye sözünü kesti Donna Sarina. – Sen vaaz veredur, epeydir çalınıyor...

Ama hafiften çalınıyordu kapı, fukara işi bir çalış. Santo kapıyı açmaya koştu ve karşısında zangocu buldu, peşinde karısı, koltuğunun altında bohçayı andıran bir örtü, sanki taşınmaya gider gibiydi. Don Luca, kocası Burgio'yu göndcrip kcndisinc bin bir hakarct yağdırmış olan Speranza'nın ağabeyini görünce, bir an ne yapacağını bilemedi; ama yine de cesareti kırılmadı, hemen bir bahane uyduruverdi:

– Başrahip Lupi burada mı?.. Bu benim hanım dedi ki, yeni evlilerle birlikte arabaya binmiş de...

Grazia örtüyü yavaş yavaş açarak girdi, içinden ağzı çaputla tıkalı, ufak bir kolonya şişesi çıkardı.

– Okunmuş su!.. Donna Bianca'ya yarar dedik!

Ve karıkoca salonun ortalık yerinde dikilip sakin sakin beklemeye koyuldular.

Tam o sırada Başrahip Lupi döndü, yüzü kıpkırmızı, oflayıp pufluyor, terini kuruluyordu. Ve hiçbir soruya yer bırakmadan, hemen ev sahibine döndü, gülümseyerek, kayıtsızlıkla:

– Don Gesualdo... eğer ağzımızı tatlandırmaya niyetliyseniz!.. Sanırım vakti geldi!.. Şafakla ayin yapmak zorundayım, tarlaya gitmeden önce.

– Gideyim mi? – diye derhal yerinden fırladı Santo. – Başlayalım mı?

Gelin ayağa kalktı; ardından tüm davetliler ayaklandılar, kafileyi kimin açması gerektiğini bilemeden beklediler. Başrahip ha bire kollarını sallayarak Santo'ya işaret ediyordu, sonra baktı ki anlamıyor, kilisede ayinde kargaşa çıktığında yaptığı gibi, bağrından yükselen bir sesle bağırdı:

– Size söylüyorum!.. Yengenize kolunuzu verin!..

Ama kayınbirader bey o görevi üstlenmeye hazırlıklı değildi. Sonunda zorla itekledilcr. O arada Limòli Amcası

gelinle birlikte öne geçmişti bile, başrahip de Don Gesualdo'nun kulağına homurdandı:

– İnanır mısınız?.. Capitana'nın da küçümseyeceği tuttu! Oysa yalanacak bir tabak olan yerlerden hiç geri kalmaz! Onun da küçümseyeceği tuttu! Herkes de o hanımefendi hazretlerinin nereden geldiğini bilmiyor sanki!.. Hayır! Hayır! Ne yapıyorsunuz?.. – diye haykırdı birden, Santo'dan yana atılarak.

Delikanlının sabrı tükenmiş, sesini çıkarmadan ceketinin kollarını sıvamaktaydı. Bereket yengesi Limòli Amcasıyla konuşuyordu da, farkına varmadı. Markinin de aklı başka yerdeydi, ille kendisine bir şeyler ikram etmeye çalışan Giacalone ile Pelagatti'nin elinden yakasını kurtarmaya çabalıyordu.

– Şu iki çocukcağız sonunda bir kaza çıkaracaklar! – diye söylendi sonunda.

O çıkışa Bianca da gülümser gibi oldu, tehlikeden kaçınmak için ikisi de masadan uzaklaştılar.

– Hiç bir şey istemiyor!.. – diyerek geri döndü kayınbirader Don Santo, sırtından büyük bir yükü atmışa benziyordu. – Ben, elimden geldiğince ikramımı yaptım!..

– Bir kadehçik *perfetto amore** de almayacak mısınız? – diye söze girdi başrahip imalı bir zarafetle.

Cirmena Teyze başladı gülmeye, Santo da ne yapması gerektiğini görmek için ağabeyine baktı.

– Ehem! Ehem!.. – diye ekledi marki hafiften öksürerek. – Ehem! Ehem!..

– Bir şeyler alsanız, amca?

– Sağ ol, sağ ol, Biancacığım... Ama artık bende ne diş kaldı ne mide... Düşkünleştim ben... Öyle, seyrine bakıyorum ancak... daha fazlası elimden gelmiyor...

---

* "Kusursuz aşk": Sicilya'nın mor renkli ünlü likörü; portakal kabuğu, badem, vanilya tat ve kokularından başka, gül yaprağı ve menekşe katkılıdır. (ç.n.)

Başrahip, biraz nazlandıktan sonra, cebinden çarşaf kadar bir mendil çıkardı. O arada Cirmena Teyze kolundaki üstüne koskoca bir köpek işlenmiş çanta azmanını dolduruyordu, içine yığınla şey sığıyordu! Zangocun ise cüppesinin altında dizlerine kadar inen cepleri vardı, gerçek birer heybe gibi, dikkati çekmeden ne isterse oraya kaydırabiliyordu. Bianca da kendi eliyle kayınbiraderi Santo'ya bir kutu şekerleme armağan etti.

– Ablanız ve çocukları için...

– Kendisi... yani gelinin... gönderdi demeyi unutma... – diye ekledi Gesualdo pek memnun olarak, karısına minnetle gülümsedi.

Diğerleri sofranın çevresine doluşmuşlarken, ikisi biraz kenarda duruyorlardı. Gesualdo onun üzerine alçak sesle, biraz da sevecenlikle dedi ki:

– Aferin! Böyle aklı başında bir kız olmanı beğeniyorum, aileyi barıştırmaya uğraşıyorsun... Başıma ne kıyamet kopardılar bilmiyorsun!.. Hele kız kardeşim!.. Düğün günümü bile zehir ettiler bana!..

Kız iyilik dolu yüzüyle ona güven verdiğinden ötürü, farkına varmadan içini dökmek üzereydi, ama Cirmena Teyze gelip sözünü kesti:

– Zangocu unutmayın; orada karısıyla birlikte dikilmiş, bekliyor.

Don Luca önüne onca nimet konduğunu görünce güya şaşırmış gibi yaptı.

– Hayır efendim! Biz şekerlemeler için gelmedik... Hiç rahatsız olmayın efendim!

O böyle söylerken, karısı mihrap örtüsünü andıran koskocaman örtüsünü yaymaktaydı. O ise, minnetini göstermek için, havalara bakıyormuş gibi yapıyor, kaşlarını hayretle kaldırıyordu.

– Şuraya bak, Grazia!.. Bir kuşsütü eksik!.. Amma da para harcamışlar burada! – Ardından, Don Gesualdo sırtını

döner dönmez, o da karısının torbayı doldurmasına yardımcı oldu.

– Sanki vebalıymışız gibi!.. – diye söylendi Donna Sarina, torbasını tıka basa doldurmuş, Başrahip Lupi ile birlikte dönerken. – Ağabeyleri bile gelmediler!.. Gördünüz, değil mi?..

– Zavallıcıklar!.. Zavallıcıklar!.. – diye yanıtladı beriki, onların artık akılları başlarında değil anlamında elini alnının önünde sallayarak. Sonra çevresine bakınarak sesini alçalttı:

– Gelini almaya gittiklerinde evden ölü çıkıyormuş gibiydiler!.. Tıpkı bir çift baykuş!.. Karanlıkta, odadan odaya kaçıp saklanıyorlardı... Tıpkı bir çift baykuş!.. Donna Bianca ise her şeyi güzellikle yapmak istiyordu... yani hiç değilse insanca!.. Sonuçta bu adımı atmak zorunda kaldıysa...

İşaretparmağıyla başparmağını dudaklarında haç biçimi üst üste getirerek bir başka şey daha anlatmak istedi. Ama o arada göz ucuyla salona Bianca ile kocasının da girdiklerini görünce, sanki başka bir konuşmayı sürdürür gibi, dolu mendilini gösterdi:

– Benim balışişim oluyor bunlar!.. Papaz hakkı!

Gelinin varlığını fark etmemiş olan zangocun karısı ise şöyle ekledi:

– Hâlâ orada duruyorlar, ikisi de, pencere camlarının ardında, oracıkta, karanlıkta, ıssız meydana bakıyorlar!.. Aynen iki mumya gibi!..

Donna Bianca, geçerken, o sözler kulağına geldi.

– Mutluluklar dilerim! – diye onun sözünü kesti zangoç, hanımefendiyi görünce. – Eve gittiğimizde ufaklıklar bayram edecekler!.. Beş tane evlat, Donna Bianca!..

Sonra karnındaki öbür yükle sallana sallana giden karısına dönerek:

– Mutluluklar ve erkek evlatlar!.. Malınız mülkünüz bol!.. Şimdi Tanrı'ya niyaz edelim de evlat versin size... Dokuz ay sonra sizi de Grazia gibi görelim...

Marki kısa kesmek için onu uğurladı:

– Tamam! İyi akşamlar, aziz Don Luca!

Öbür odada, davetliler çıkar çıkmaz, bir kıyamettir koptu. Komşular, ev halkı, Brasi Camauro, Giacalone, Nanni l'Orbo, bir açlar sürüsü, ikramın artıklarına hücum etti; şekerlemeleri çekişiyorlar, birbirlerinin elinden kapışıyorlar, saç saça baş başa geliyorlardı. Santo da, malını korumak bahanesiyle, eline ne geçirirse dört elle sarılıyor; ağzına, ceplerine, gömleğinin içine, bulabildiği her yere tıkıştırıyordu. Burgio'nun oğlu Nunzio, kedi gibi içeriye süzülmüş, sofranın üstüne tırmanmış, deli gibi bağıra bağıra sağa sola tekmeler, yumruklar savurarak o da eline ne gelirse kapıyordu; öbür yumurcaklar emekleyerek masanın altında dolaşıyorlardı. Don Gesualdo'nun öfkeden gözü dönmüştü, elinde sopayla yetişip o keşmekeşe bir son vermeye niyetleniyordu; fakat marki amca onu kolundan tutup durdurdu:

– Bırakın yapsınlar... zaten, ne çıkar!..

Hiç değilse biraz eğlenmiş olan Cirmena Teyze, odanın ortasında dikilip, artık gitme zamanı geldi dercesine insanların yüzlerine bakıyordu. O arada koşa koşa, soluk soluğa zangoç geldi, büyük bir sır veriyor havasıyla:

– Bütün kasaba burada!.. Aşağıda, sokakta durmuş seyrediyorlar!.. Baron Zacco, Margarone ailesi, Mèndola'nın karısı da... kasabanın bütün ileri gelenleri!.. Düğününüz gürültü koparıyor, Don Gesualdo!..

Ve geldiği gibi, alaş telaş, koltukları kabarmış, gitti.

Cirmena Teyze söylendi:

– Çattık!.. Keşke bir başka çıkış kapısı olsaydı!..

Başrahip ise, merak içinde, gidip görmek istedi.

Karşı tarafta, San Sebastiano'nun köşesinde toplanmış bir öbek insan vardı; sokağın karanlığında açık renk giysilerin beyaz lekesi görülüyordu. Kimileri de ağır ağır, ayakuçlarında, duvarlara yapışarak, başları havada geçmekteydiler. Alçak sesle konuşmalar, hatta kısık gülüşmeler, kaçamak ayak sesleri işitiliyordu. Santa Maria di Gesù kilisesi tarafın-

dan gelen iki kişi, balkonun açıldığını görünce duraladılar. Ve hepsi şuraya buraya sıvıştılar. Geriye bir tek Ciolla kaldı, türkü çığırarak kendi yolunda gidermiş gibi yapıyordu:

Ah, sevda, sevda, neler ettin sen bana?

Donna Sarina ile Marki Limòli de balkondan bakıyorlardı. Durumu gören marki dedi ki:

– Artık gidebilirsiniz, Donna Sarina. Aşağıda kimse kalmadı!..

Cirmena Teyze zemberek gibi yerinden fırladı:

– Benim korktuğum falan yok, Don Alfonso!.. Ben ne istersem, içimden ne gelirse onu yaparım!.. Burada Bianca'ya annelik etmek için bulunuyorum... mademki başka yakın akrabası yok. Gelini buluntu çocuk gibi ekip gidemeyiz ya... hiç değilse aile şerefi var!..

– Ya? demek öyle?.. – diye hınzırca gülüyordu marki.

Donna Sarina sesine ancak hâkim olarak dik dik yanıtladı:

– Hiç anlamamazlığa gelmeyin, Don Alfonso!.. Siz de benden iyi bilirsiniz!.. Hem aileden olduğunuza göre size de dert olmalı... Ele güne karşı böyle yapmak gerekiyor... Bianca için olmasa bile!.. – Ve hâlâ üst perdeden söylenerek gerdek odasının kapısına yöneldi.

– Pekâlâ, pekâla! Öfkelenmeyin bari... Demek oluyor ki biz gideceğiz!.. Hey, hey, muhterem Rahip... Galiba toparlanmanın zamanı gelmiş!.. İhtiyatlı olalım biraz!..

– Ah! Ah!.. Ah! Ah! – diye gıdaklıyordu başrahip.

– İyi geceler, yeğenlerim! Nikâhınız mübarek olsun diyeyim, nasıl olsa söylemesi bedava...

Bianca'nın benzi kül gibi olmuştu. O da ayağa kalktı, çenesinin kaslarında hafif bir titreme, güzelim mavi gözleriyle çaresizlikle bakınarak, yeni elbisesinin eteği ayaklarına dolaşarak, kekeledi:

– Amca!.. Bakın ne diyeceğim, amca!.. – Ve onu bir kenara çekip, ateşli bir konuşmaya girişti.

– Kaçıklar! – diye onun sözünü kesti marki yüksek sesle, o da ateşlenmişti. – Zırdeli onlar! Dünyaya bir daha gelirsem, onlara da söyleyeceğim ki, adıma Alfonso Limòli usta desinler!..

– Aferin! – diye güldü başrahip. – Bu lafınızı beğendim işte!

– İyi geceler! İyi geceler! Sen bunu kafana takma! Yarın sabah onlara giderim... Ve unutma sakın, dokuz ay sonra yine davet edilmek istiyorum, bu kez vaftize... Başrahip Lupi ile ben... yalnız biz ikimiz... Kuzin Cirmena'ya bile gerek yok!..

– Biz bize olalım da kafamız rahat etsin! – diye sonuçlandırdı beriki.

Don Gesualdo onları kapıya değin uğurladı, için için başrahibin iltifatlarından gururlanıyordu; her şeyi yerli yerince yaptığını söyleyip durmuştu:

– Bütün davetlilerin gelmemesi ne yazık! Krallar gibi para harcadığınızı görürlerdi. Bayan Sganci'ye şaştım doğrusu!.. Barones Rubiera da yeğenine nasıl saygı ettiğinizi görseydi memnun olurdu... nekes davranmadığınızı görseydi... öyle ya, yakında onunla ortak olacaksınız.

– Eh! Eh! – diye yanıtladı Don Gesualdo, o noktada heba olmuş paracıklarına hayıflanarak. – Daha vakit var! daha vakit var! Yıkılan köprünün altından ne sular geçecek daha... Barones hanıma bunu böyle söyleyin.

– Ne demek? Ne demek? Hani anlaşmıştınız? Hani ortak olacaktınız?

– Benim ortağım işte bunlar! – diye yanıtladı Don Gesualdo, eliyle cebine vurarak. – Barones Rubiera hanımın beni ortak almaktan utanmasını istemem... bunu böylece söyleyin isterseniz.

– E, adam haklı! – diye ekledi marki, merdivenlerin ortasında durarak. – Onun da parasının gururu var, olmaz olur mu!.. Kuzin Rubiera tenezzül edip gelebilirdi pekâlâ... Bu kadarcık bir şeyle soylu kanına halel gelmezdi ya!..

– Kim bilir? Kim bilir neden gelmemiştir?.. Başka bir nedeni olmalı... Hem sonra, iş meselesi... başka meseledir... İyi düşünün!.. Bir desteğiniz eksik kalır!.. O zaman hepsini kendinize düşman edersiniz!..

– Hepsi düşman, ha... yok yahu! O niye peki?

– Niyesi var mı, paranızdan ötürü!.. Çünkü siz de sofraya el uzatabilirsiniz!.. Hem artık onlarla hısım oldunuz!.. Tokat attınız, azizim! Hepsinin suratına bir tokat aşk ettiniz!

– Bakın size ne diyeceğim! – diye bağırmaya başladı o zaman marki başını havaya dikerek. – Beni açlıktan gebermekten kurtaran şu Malta şövalyesi gelirim olmasaydı, bütün o soylu hısımların suratlarına ben de bir tokat aşk etmek zorunda kalırdım... Sokakları süpürmek düşerdi bana!..

Ve söylene söylene çekip gitti.

– Don Gesualdo – dedi Nanni l'Orbo mutfaktan başını uzatarak. – Çocuklar buradalar, hanımefendinin elini öpmek istiyorlar... herkes gittiyse...

– Eh, hadi, çabuk olun öyleyse! Çabuk olun! – diye yanıtladı o canı sıkılarak.

İlkin koyun sürüsü gibi eşiğe yığıldılar; sonra, Nanni l'Orbo'nun ardından, bütün hepsi sıra olup kafile halinde içeriye girdi; yüzlerinde mahcup bir gülümseme, ellerinde kasketleri, kadınlar atkılarına sarınmış, kilisedeymiş gibi yerlere kadar eğiliyorlardı.

– İşte bu Diodata – dedi Nanni l'Orbo. – Efendimin sevap işlemek için yanına aldığı bir zavallı öksüzdür.

– Evet efendim!.. Sağlığınıza duacıyım!.. – Ve Diodata başka bir şey söyleyemedi.

– Altın gibi yüreği vardır, Don Gesualdo'nun! – diye sürdürdü Nanni l'Orbo ateşlenerek. – Ona drahoma da veriyor! Tanrı ondan razı olsun!

Don Gesualdo şamdanları söndürmekteydi. Sonra, Diodata gözlerini kaldırıp ona bakmaya bile cesaret edemezken, o tepeden tırnağa yeni giysileri içinde döndü, konuyu kapattı:

– Tamam. Memnunsunuz, değil mi?

– Evet efendim – diye yanıtladı Nanni l'Orbo, Diodata'ya sevecenlikle bakarak. – Çok memnunuz!.. Kendisi de söyleyebilir!..

– Nanni arkadaşımız nicedir o paracıklara göz dikmişti zaten, aman elimden kaçırmayayım diyordu! – diye ekledi Brasi Camauro. – Kısmetli doğmuş anasından!

– Diodata ile evleniyor – diye açıkladı bunun üzerine Don Gesualdo karısına. – Onunla everiyorum.

Bekçi de gülerek başka bilgiler ekledi:

– Birbirlerinin peşinden seğirtip duruyorlardı! Bir de onlara bekçilik etmek lazımdı!.. Anlaşmamızda bulunmayan o bekçilik için de patron bana ayrıca birkaç kuruş bahşiş verse iyi eder!..

Bunun üzerine hepsi birden kahkahayı bastılar, çünkü Carmine Dayı genellikle çok nükteliydi. Kızcağızın yüzünü ateş basmıştı, ona bir yaban hayvanı bakışıyla baktı.

– Doğru değil bu! Hayır efendim, Don Gesualdo!..

– Evet! Evet! Hem Brasi Camauro da! Hem Giacalone de, arabayı almaya geldiğinde!.. Hepsi birden tutkun, hepsi kafadar!..

Kahkahaların sonu gelmiyordu; en başta Nanni l'Orbo, elleriyle kasıklarını tutarak gülüyordu. Yalnız Diodata, yüzünü ateş basmış, gözlerinde yaşlarla, aynı şeyi tekrarlamaya çabalıyordu:

– Hayır efendim!.. Doğru değil!.. Carmine Dayı bunu nasıl söylersiniz?.. Hiç vicdanınız yok mu?

Donna Sarina yeniden eşikte belirdi, kollarını kavuşturmuş, tek laf etmiyordu; yalnız tepesinde sallanan çiçekler onun yerine konuşuyorlardı.

– Bu kadarı yeter! – diye noktaladı efendileri. – Gidin artık, vakit geç oldu. Onlar da beceriksizce eğilerek, hepsi bir ağızdan karmakarışık bir şeyler kekeleyerek, bir kez daha selamladılar, itişip kakışarak çıktılar, büyükbaş hayvanların ağır adım sesleriyle ayaklarını sürüyerek uzaklaştılar. Dışarıya çıkar çıkmaz başladılar kendi aralarında gülüşüp şakalaşmaya; Brasi Camauro ile Pelagatti itişiyorlardı; Nanni l'Orbo ile Carmine Dayı birbirlerinin gırtlağına sarılmış, şarapla kafayı bulmuş kardeşler gibi, küfürler, ağza alınmaz hakaretler savuruyorlardı. O şamata Don Gesualdo'yu bile güldürdü.

– Hayvan gibi bunlar! – dedi odaya dönerken. – Sen onlara aldırma, sevgili Bianca!

– Bir dakika! – diye ciyakladı Cirmena Teyze, onu sanki karısına şiddet gösterecekmiş gibi, elleriyle geri iterek. – Şimdi giremezsiniz! Dışarı çıkın! Dışarı!

Ve kapıyı suratına kapattı.

O anda Diodata alaş telaş, gözleri yaşlarla dolu koşa koşa merdivenlerden yukarı çıktı.

– Don Gesualdo!.. Beni rahat bırakmıyorlar!.. Oradalar, işitiyor musunuz?.. Nanni ile bütün ötekiler!..

– Tamam da, ne var bunda? Nasıl olsa kocan olmayacak mı?

– Evet efendim... Onun için diyor!.. O ne isterse yaparmış!.. Beni kendi halime bırakmıyorlar!.. Hepsi!

– Dur, bekle! Bekle, elime bir sopa alayım!

– Hayır! hayır! – diye bağırdı Nanni sokaktan. – Evimize gidiyoruz. Ona ilişen yok.

– Duydun mu? Sana ilişen yok. Git haydi... Ne yapıyorsun şimdi?

Kızcağız, iki basamak altta dururken, gizlice onun elini tutmuş, tam efendisine tutkun bir sadık köpek gibi öpücüklere boğuyordu:

– Tanrı sizden razı olsun!.. Tanrı sizden razı olsun!..

– Şimdi de ağlayıp sızlama faslı yine! – diye öfledi o. – Bu akşam bir an bile rahat ettiğim yok!..

– Hayır efendim... ağlayıp sızlama yok. Sağlığınıza duacıyım!.. Zevcenizin de!.. Son bir kez elinizi öpmek istedim de!.. Biraz bacaklarım titriyor... Siz bana onca iyilik ettiniz!..

– Tamam! Tamam!.. Sen de neşelen!.. Bugün herkesin gönlü hoş olmalı!.. Sen de iyi bir kocaya varıyorsun... Ekmeğini eksik etmez... Hem mahsulün kötü gittiği yıl, ambarım size her zaman açık olacak, unutma... Sen de memnun musun? Söyle.

Kız memnunum diye başını birkaç kez salladı, çünkü boğazına bir yumru tıkanmıştı, konuşamıyordu.

– Tamam, hadi! Şimdi memnun git... Başka şey aklına getirme, ha!.. Aklına başka şey getirme!..

Ama kız sanki onun da yüreğinin derinindeki bir üzüntüyü okuyormuş gibi ıstıraplı gözlerle, bir tuhaf baktığından ötürü, Gesualdo kendi de onu düşünmemek için, başladı öfkelenmişçesine bağırmaya.

– Öyle öküzün altında buzağı aramadan!.. Şunu bunu düşünmeden... Tanrı herkesi korur... Sen de bir zavallı buluntu çocuktun, bak, Tanrı yardım etti işte!.. Hem sonra, gerekirse, ben buradayım... Elimden geleni yaparım... Taş yürekli değilim, hayır!.. Biliyorsun! Hadi git, memnun olarak git!..

Ama ona sırtını dönmüş, göğsünü tırabzana bastırmış duran Diodata, sanki yüreği o acıya dayanamıyormuşçasına, önünü alamadığı hıçkırıklarla tepeden tırnağa sarsılıyordu. Onu gören efendisi başladı sayıp sövmeye:

– Hay aksi şeytan!.. Hay aksi şeytan!

O anda merdivenin tepesinde Cirmena Teyze belirdi, başına atkısını örtmüş, kocaman çantasını koluna geçirmiş, o seferlik oynamak zorunda kaldığı annelik rolünün gerektirdiği gibi gözleri yaşarmıştı.

– İşte geldim, Don Gesualdo! İşte geldim! – Ve çarmıhta İsa misali kollarını uzatıp onun boynuna sarıldı. – Size öğüt vermeme ihtiyaç yok... Aklı başında bir adamsınız... Zavallı Bianca!.. Yüreğime dokundu, bakın!

Kocaman çantasında, içine doldurduğu onca şeyin arasında patiska mendilini araştırıp gözlerini kuruladı. Sonra yeniden damadı öptü, aynı mendille ağzını da sildi, ardından aşağıda elinde fenerle bekleyen uşağına seslendi.

– Don Camillo! Feneri yakın, gitme vakti geldi. Don Camillo? Hey? Ne yapıyorsunuz? Uyuyor musunuz?

Sokaktan elinde gitarıyla geçen Ciolla'nın yanıtı geldi:

Ah sevda, sevda, neler ettin sen bana?

Peşinden işsiz güçsüz takımı gidiyor, homurtularıyla ona eşlik ediyorlardı.

– Yapmayın! – diye bağırdı Cirmena Teyze yeğeninin önüne dikilerek, handiyse bir çılgınlık etmesini önlemek istercesine. – Onlara kulak asmayın. Sarhoşlar!.. Hasedinden çatlayan ayaktakımı! Siz gidin de karınızla meşgul olun! Aman, dikkat... öyle başka kızlara olduğu gibi davranamazsınız... Bizim aile başka hamurdandır... bütün aile... Şimdi sanki öz yavrumu ellerinize teslim etmiş gibi duyuyorum kendimi!.. Benim kız evladım olmadı... böyle bir duyguyu hiç yaşamamıştım!.. Yüreğim altüst oldu!.. Hayır! Hayır! Siz bana bakmayın!.. Sakinleşirim nasıl olsa... Siz, Don Camillo, haydi, fenerle önden gidin bakalım...

Beriki ona sırtını döndü.

– Amma da gevezelik yahu! Yani sonuçta biz karıkoca mıyız, değil miyiz? – Gerdek odasına girerken derin derin içini çekti.

– Off! Hamdolsun bu da bitti! Ne işmiş bu... ama hamdolsun bitti!.. Tanrı şahidimdir, yeniden başla deseler bir daha yapmam!..

Niyeti karısını da güldürmek, biraz keyfini yerine getirmek, şöyle biraz samimi olmaktı, karıkoca arasında öyledir ya. Ama Bianca aynanın karşısında sırtı kapıya dönük oturmuştu, onun içeriye girdiğini görünce titredi ve yüzünü ateş bastı. Ardından eskisinden beter solgunlaştı, narin yüz çizgileri birdenbire büsbütün keskinleşmiş göründü.

Aynen Cirmena Teyze'nin söylediği gibi! Durduk yerde bayılıveren, dili tutulan, eli ayağına dolaşan bir kız. Bir anlık bile mutluluk bulamadığı o düğün günü canına yetmeye başlamıştı.

– Hey?.. Neden hiçbir şey söylemiyorsun ki? Neyin var senin?..

Ne diyeceğini kendi de bilemeden bir an öyle şaşkın kalakaldı; güzelim yeni giysileri içinde, kendisine dünyanın parasına patlamış olan o mobilyalarının ortasında, ezilmişti.

– Bak ne diyeceğim... yani durum buysa... şimdi sen de böyle davranıyorsan... O halde ben de iyi geceler der, gidip bir iskemlenin üstünde uyurum, Tanrı şahidimdir!..

Kız anlaşılmaz birkaç sözcük kekeledi; utangaç, karmakarışık seslerden bir mırıltı ve uysallıkla başını eğdi, narin, evinde her türlü işi yapmaya alışık yoksul kızların örselenmiş parmaklarıyla bağa tarağını saçlarından çekip çıkarmaya koyuldu.

– Aferin! Aferin! Böyle yaptığında beğeniyorum seni!.. Benim dediğim gibi uzlaşırsak, evimiz gelişir... hem de çok gelişir! Benim sözüm sözdür! Milleti hasetten çatlatırız... Bu akşam düğüne gelmek istemediler, gördün mü?.. Onca masraf boşa gitti!.. Bir yandan kendi kendimi yerken, öbür yandan gülüyordum, gördün mü?.. Son gülen iyi güler!.. Haydi, haydi, ellerin niye titriyor öyle?.. Artık senin kocan değil

miyim ben?.. Hasetlerinden çatlasınlar!.. Neden korkuyorsun?.. Bak!.. Şu Ciolla'ya!.. Elimden bir kaza çıkartacak!..

Kız yine anlaşılmaz birkaç söz kekeledi, sözler yine solgun dudaklarında söndü ve ilk kez olarak başını kaldırarak gözlerini onun yüzüne dikti, ona söyledikleri sevgi dolu ve itaatkâr zevceyi vaat eden o masmavi, o tatlı gözleri. Bunun üzerine Gesualdo pek memnun oldu, yüzünü de yüreğini de aydınlatan rahat bir kahkaha atarak tekrarladı:

– Bırak çığırsın türküsünü. Şimdi Ciolla hiç umurumda değil... ne o, ne de bütün diğerleri!.. Hasetlerinden çatlıyorlar, çünkü işlerim pupa yelken gidiyor, Tanrı yürü ya kulum dedi! Pişman olmayacaksın, hayır, bu yaptığın işten!.. İyi insansın sen!.. Bütün senin takımın tafrası yok sende...

O arada, bir yandan onun saçlarını çözmesine yardım ederken, yüreği alışık olmadığı bir rikkatle dolup taşıyordu. Trao'lardan bir kızın saçlarını çözen kocaman elleri, o incecik saç tellerinin arasında gezinirken tüy gibi hafiflediklerini hissediyorlardı! Apak, narin omuzlarını örten dantelleri, sırtına birer kanat gibi konmuş kısa karpuz kolları gördükçe, gözleri ateşleniyordu. Omurlarının üst düğümlerinde beliren altın rengi tüylerden, incecik, apak kollarında acemi bir sağlık görevlisinin bıraktığı aşı izlerinden, kendi elleri gibi ağır iş görmüş olan ve bakışlarının altında titreyen o ufacık ellerden, önüne eğilmiş, bir solgunlaşıp bir kızaran o enseden, onu kendisine yaklaştıran bütün o mütevazı yokluk izlerinden hoşlanıyordu.

– Benim dediğim gibi anlaşırsak, seni bir kraliçeden iyi yaşatmayı isterim!.. Bütün kasabayı ayaklarının dibine sereyim isterim!.. Şimdi arkamızdan gülüp alaya alan bütün o hayvanlar!.. Göreceksin! Göreceksin!.. Don Gesualdo usta hazımlıdır!.. Bütün emellerini yıllar yılı gönlünde saklamayı bilir... ayakları da güçlüdür... nereyi hedeflemişse oraya ulaşır... Sen iyisin, güzelsin!.. Kaliteli malsın!.. Kaliteli malsın sen!..

Kız başını omuzlarının arasına gömdü, saldırı karşısında titreyen bir güvercine benziyordu.

– Şimdi seni salıiden seviyorum, biliyor musun!.. Ellerimle dokunmaktan korkuyorum... benim ellerim iri iridir, çünkü o kadar çok iş gördüler ki... söylemekten hiç de utanmam... Bu noktaya ulaşmak için çalıştım... Kim derdi ki?.. Hiç bile utanmam, hayır! Sen güzelsin, iyisin... Kraliçeler gibi yaşatacağım seni... Herkes ayaklarına serilecek!.. İşte bu ufacık ayacıklarına! Sen kendin istedin ya gelmeyi... bu ufacık ayacıklarınla... evime gelmeyi... Hanımefendisisin evimin!.. Benim güzel hanımım!.. Bak şu işe, neler saçmalatıyorsun bana!..

Ama kızın kulağı başka yerdeydi. Aynaya bakar gibiydi, uzaklara, uzaklara.

– Ne düşünüyorsun? Hâlâ Ciolla'yı mı?.. Düğün gecemde hapishaneye düşürecek beni sonunda!..

– Hayır! – diye sözünü kesti o, kekeleyerek, fısıltı gibi bir sesle. – Hayır... dinleyin... size bir şey söylemek zorundayım...

Damarlarında bir damla bile kanı kalmamış gibiydi, öylesine solgun, öylesine perişandı. Titreyen dudaklarını iki üç kez kıpırdattı.

– Konuş – diye yanıtladı o. – Ne istiyorsan söyle... Sen de mutlu olasın istiyorum!..

Aylardan temmuzdu, hava çok sıcaktı, Gesualdo elbiselerini çıkarıp bekledi. Kız sanki göğsünün ortasına bir yumruk yemişçesine, sertçe geriye çekildi; benzi kül gibi, gözlerinin çevresinde siyah halkalarla kaskatı kesilmişti.

– Konuş, konuş!.. Buraya, kulağıma söyle... burada nasıl olsa kimse duymaz!..

Memnun, mutlu, kaba saba gülüyordu, başını döndürmeye başlayan yakıcı arzuyla, kollarını sıvamış, kekeleyerek, saçma sapan şeyler söyleyerek, ürperdiğini, neredeyse direndiğini hissettiği o narin vücudu boynunda çarpmaya

başlayan yüreğinin üstünde sıkıyordu ve tatlılıkla onu başını tutup kaldırdığında, iki kolunun yanına düştüğünü hissetti. Kız hâlâ ıstırapla kasılmış yüzüyle, hummalı gözlerindeki yaşları kuruladı.

– Ah!.. Ne zevkli ama!.. Cirmena Teyze'nin bir bildiği varmış!.. Güzel sefa, doğrusu!.. Onca zahmetten, onca acı lokma yuttuktan sonra!.. Onca masraf ettikten sonra!.. İnsan burada öyle mutlu olmalı ki... yani birbirini seven iki kişi diyorum!.. Hayır efendim! Buna da hakkım yokmuş demek! Düğün günümde bile, hay aksi şeytan!.. Hiç değilse neyin var, onu söyle!..

– Siz bana aldırmayın... Çok heyecanlandım da...

– Ah! Şu Ciolla yok mu!.. Hâlâ orada!.. Tanrı şahidimdir, şimdi kafasına bir vazo fırlatacağım!.. Düğün gecemde onun da yuvasını yapayım da görsün!

İKİNCİ BÖLÜM

I

– Üç *onza*[*] on beş *tarì!*.. Biiir!.. ikiii!..

– Dört *onza*! – diye karşılık verdi Don Gesualdo, kılı kıpırdamadan.

Baron Zacco ayağa kalktı, yüzü inme iniyormuş gibi kıpkırmızı kesilmişti. Şapkasını aranarak elini kolunu salladı, çekip gidecek oldu. Fakat eşiğe varınca, ağzından köpükler saçarak, alaş telaş geri döndü, handiyse kendinden geçmiş bir halde bağırdı:

– Dört *onza* on beş *tarì!*..

Ve heyet masasının önünde soluk soluğa durdu, ateş püsküren gözlerini rakibine dikti. Nahiye arazisinin kiralanması için yapılan açık artırmayı yöneten Don Felipe Margarone, Peperito ve diğer belediye encümeni üyeleri birbirlerinin kulaklarına fısıldaştılar. Don Gesualdo bir tutam enfiye çekti, sakin sakin, dizlerinin üstünde açık tuttuğu defterinde hesap yapmayı sürdürdü. Ardından başını kaldırdı, sakin bir sesle karşılık verdi:

– Beş *onza*!

Baronun benzi kül gibi oldu. Sümkürdü; şapkasını başına geçirdi, sonra bağıra çağıra kapıya yöneldi:

– Ya!.. Demek böyle!.. Demek iş inada bindi!.. Şahsi mesele oldu!.. Ben bu işte yokum!

---

* 1 altın *onza* = 30 *tari* (yaklaşık 180 Avro). (ç.n.)

Heyet üyeleri karın ağrıları tutmuş gibi, sandalyelerinde kıpır kıpırdılar. Başrahip Lupi birden yerinden fırladı, kolunu Don Gesualdo'nun boynuna dolayarak, kulağına bir şey fısıldadı.

– Hayır efendim! – diye yanıt verdi beriki, yüksek sesle. – Ben saçmalık yapıyor değilim... Kendi çıkarıma nasıl uygun gelirse öyle yapıyorum, hepsi o kadar.

Açık artırmayı izleyenler arasında bir mırıldanma dolaştı. Bütün diğer rakipler, dilleri bir karış dışarda, ürkerek geri çekilmişlerdi. Bunun üzerine genç Baron Rubiera göğsünü kabartarak, seyrek sakalını sıvazlayarak ayağa kalktı, uzaktan Don Filippo'nun yaptığı işaretlere hiç aldırmadan, parayı hiç umursamayan birinin dalgın havasıyla kendi teklifini ortaya atıverdi:

– Beş *onza* altı *tarì!*.. diyorum ben!..

– Tanrı aşkına – diye fısıldadı kulağına Noter Neri, onu ceketinin eteğinden çekerek. – Baron hazretleri, çılgınlık etmeyin!..

– Beş *onza* altı *tarì!* – diye tekrarladı genç baron ona aldırış etmeden, çevresine zaferle baktı.

– Beş *onza* on beş *tarì*.

Don Ninì kıpkırmızı kesildi, karşılık vermek üzere ağzını açtı; ama noter o ağzı eliyle kapadı. Margarone başkan havası takınınanın sırası geldiğine hükmetti.

– Don Gesualdo!.. Burada oyun oynamıyoruz!.. Gerçi paranız var... ben yok demiyorum... ama büyük bir meblağ bu... daha düne kadar sırtında taş taşıyan biri için... Gücenmeyin ama... "Ne oldum deme, ne olacağım de" der atasözü... Hem nahiye idaresi teminat gösterin ister. İyi düşünün!.. Aşağı yukarı beş yüz *salma*... Bakalım ne eder... ne eder... – Ve gözlüğünü takıp sayıları birbiri ardına yazmaya koyuldu.

– Ne kadar ettiğini biliyorum – diye yanıtladı Don Gesualdo usta gülerek. Sırtımda taş taşıdığım sırada düşün-

müştüm... Ah, Sayın Don Filippo, bilemezsiniz beni nasıl mutlu ediyor, buraya kadar gelmiş olmak, öyle ya, zatınızla ve bütün bu diğer patronlarımla yüz yüzeyim, herkes kendi maruzatını anlatıyor, kendi çıkarını kolluyor!

Don Filippo gözlüğünü kâğıt tomarının üstüne bıraktı; sağına soluna, arkadaşlarına şaşkınlıkla baktı ve afallayarak sustu. Kapıya üşüşmüş bulunan kalabalığın arasında bir itiş kakış başladı. Nunzio Motta usta ille de içeriye girmeyi, parasını böyle sokağa atan oğlunun yakasına yapışmayı istiyordu. Burgio onu zor bela zapt edebiliyordu. Margarone hepsini susturmak için çıngırağına sarıldı.

– Tamam!.. Pek güzel!.. Fakat o arada yasanın da bir hükmü var ki...

Baktı ki kekeleyip duruyor, Canali sapsarı suratıyla, burnunu siliyormuş gibi yaparak yanıtı fısıldadı.

– Tabii ya!.. Size kim kefil oluyor?.. Yasa hükmüne göre...

– Kendim kefil oluyorum – diye yanıtladı Don Gesualdo, avcı ceketinin cebinden çıkardığı bir kese altını yazıhanenin üstüne tak diye koydu.

O tak sesini duyunca hepsinin gözleri fal taşı gibi açıldı. Don Filippo'nun dili tutulmuştu.

– Sayın beyefendiler!.. – diye haykırdı Baron Zacco, öfkesi başına vurmuş halde yeniden içeriye girerek. – Sayın beyefendiler!.. Şu işe bakın!.. Ne noktaya geldik!..

– Beş *onza*, on beş *tarì*! – diye yanıtladı Don Gesualdo bir tutam enfiye daha çekerek. Nahiye arazisinin kirası için *salma* başına beş *onza* on beş *tarì* teklif ediyorum. Açık artırmaya devam edin, Sayın Don Filippo.

Genç Baron Rubiera bütün kanı yüzüne vurmuş olarak, zemberek gibi yerinden fırladı. Zincire vursalar tutamazlardı.

– Altı *onza*! – diye kekeledi, kendinden geçmiş halde. – *Salma* başına altı *onza* teklif ediyorum.

– Dışarı çıkarın onu! Alın, götürün! – diye bağırdı Don Filippo, yerinden yarı doğrularak. Alkışlayanlar oldu. Ama

Don Ninì ayak diriyordu, yüzü şimdi bembeyaz kesilmişti, gömleğinin rengine girmişti.

– Evet beyler! *Salma* başına altı *onza*! Teklifimi kayda geçirin, kâtip efendi!

– Durun! – diye bağırdı noter, ellerini havaya kaldırarak. – Teklifin yasaya uygunluğuna!.. benim itirazım var!..

Ve sanki saç saça baş başa geliyorlarmış gibi, genç baronun üstüne atıldı. Orada, balkonun önünde, karşısına geçti; gözleri yuvalarından oynamış, alev alev soluğunu onun suratına üfleyerek:

– Baron hazretleri!.. Paranızı pencereden atmak istiyorsanız... gidin kumar oynayın!.. Ama yalnız kendi cebinizdeki parayı oynayın!..

Don Ninì ise azgın boğadan beter burnundan soluyordu. Peperito bir işaretle Başrahip Lupi'yi yanına çağırmıştı ve yazıhanenin üstüne eğilmiş, aynı yemliği gagalayan iki tavuk misali başlarını sallayarak, fısır fısır konuşmaya başlamışlardı. Gerilim öylesine yüksekti ki, kâğıt tomarları üstünde başrahibin elleri titriyordu. *Cavaliere* onu kolundan tuttu ve salonun bir köşesinde heyecanla tartışan noterle genç baronun yanına gittiler. Don Ninì pes etmeye yakındı, yüzü pörsümüş, bacakları gevşemişti. Onun üzerine başrahip, Don Gesualdo'ya yaklaşmasını işaret etti.

– Olmaz – diye işaret etti beriki, yerinden kıpırdamadı.

– Dinleyin!.. Şu teminat meselesi var!.. Köprü yıkıldı, sağlık olsun!.. Şimdi o teminat meselesini halletmenin bir yolu göründü...

– Hayır – diye başladı yeniden Don Gesualdo. – Duvara konuşmak gibiydi. – Köprü işi... bununla kıyaslanınca bir hiç sayılır.

– Köylü parçası! İnatçı katır! Boynuzlu! – diye başladı baron alçak sesle sövüp saymaya.

Don Filippo, ilk heyecan anından sonra, yeniden yerine oturmuştu, ağır hareketlerle terini kuruluyordu. Başrahip

Don Gesualdo ile fısıldaşırken, noter uzaktan işaretler yapmaya başladı. Don Filippo Canali'nin kulağına eğildi. Tellal, pek duyurmadan, cılız bir sesle ilan etti:

– Nahiye arazisi için son teklif! *Salma* başına altı *onza*!.. Biiir!.. İkiii!..

– Bir dakika, beyler! – diye atıldı Don Gesualdo. – Bu son teklife kim kefil oluyor?

O çıkışa hepsinin ağzı açık kaldı. Don Filippo ne diyeceğini bilemeden ağzını açıp kapıyordu. Sonunda yanıtladı:

– Baron Rubiera'nın teklifine!.. Öyle mi? Ha?

– Evet efendim. Rubiera'ya kim kefil oluyor?

Noter, ortalığı kırıp geçirecek hale gelen Don Ninì'nin üstüne atıldı. Peperito sanki tokatlamışlar gibi çırpınıyordu. Başpapazın kendisi de afallamıştı. Margarone afallamış, kekeliyordu.

– Baron Rubiera'ya kim mi kefil oluyor?.. Kim mi kefil oluyor?.. – Birden sesinin tonunu değiştirerek işi şakaya vurdu – Demek kim kefil oluyor Baron Rubiera'ya!.. Hah! Hah!.. A, çok hoş! Bu çok hoş doğrusu! – Ve birçok kişi de onun gibi, kasıklarını tuta tuta gülüyorlardı.

– Evet efendim – diye karşıladı Don Gesualdo, hiç istifini bozmadan. – Onun için kim kefil oluyor? Mal onun değil ki, annesinin.

O sözler üzerine gülüşmeler kesildi ve Don Filippo başladı kekelemeye. İnsanlar eşiğe tiyatro seyreder gibi yığılmışlardı. Dört günlük sakalıyla büsbütün solgun görünen başrahip, arkadaşını eteğinden çekeliyordu. Noter genç baronu duvara doğru uzaklaştırmayı başarmıştı, o şamatanın arasında oradan kinini kusuyordu:

– Rezil!.. Haddini bilmez!.. Göz boyayıcı!

– Baronun sözü! – dedi sonunda Don Filippo. – Baron Rubiera'nın sözü sizin çil çil altınlarınızdan daha kıymetlidir!.. Don... Don...

– Don Filippo! – diye onun sözünü kesti beriki, o muhteşem sükûnetini hiç elden kaçırmaksızın. – Burada şahitlerim var, hepsinin zabıtlara geçirilmesini istiyorum.

– Pekâlâ! Hepsi zabıtlara geçirilecek!.. Genç Baron Rubiera'nın teklifi annesinin görevlendirmesi üzerine yaptığını yazın!..

– Pek güzel! – diye ekledi Don Gesualdo. – Şimdi de *salma* başına altı *onza* on beş *tarì* teklif ettiğimi yazın.

– Çılgın! Katil! Kâfir! – diye bağırdığı işitildi Nunzio ustanın öbür salonun kalabalığı arasından.

Ortalık karıştı. Noterle Peperito kollarını havada sallayarak kıyameti koparan genç baronu kapıdan dışarıya sürüklediler. Öbür yanda başrahip çırpınıyordu; Don Gesualdo'nun üstüne atıldı, sımsıkı sarıldı, handiyse dizlerine oturacaktı, kollarını boynuna sardı, umutsuzlukla, alçak sesle yalvararak, kulağını yakıcı sözcüklerle doldurarak, handiyse hırpalayarak, aklını başına getirmek istercesine, ceketinin yakasından tutmuş, sarsıyordu.

– Çılgınlıktır bu!.. İşi nereye vardıracaksınız, azizim Don Gesualdo?..

– Korkmayın, muhterem Başrahip. Ben hesabımı yapmışım. Benim aklım başımdan gitmez.

Don Filippo Margarone bir bardak su getirsinler diye beş dakikadır çıngırağı çalmaktaydı. Arkadaşları da soluk soluğa kalmışlar, terlerini siliyorlardı. Bir tek Don Gesualdo, altın kesesinin yanı başında, lök gibi oturduğu yerden kımıldamıyordu. Derken yan salonun kalabalığından sıyrılan Nunzio Motta usta, gözleri yuvalarından fırlamış, hiddetten tir tir titreyerek, ak saçları başında dimdik olmuş, salona daldı; onu deliymiş gibi yeninden yakalamış, durdurmaya çabalayan damadı Burgio'yu da peşinden sürükledi.

– Sayın Don Filippo!.. Ben babası mıyım, değil miyim?.. Emir benden çıkar, değil mi?.. Eğer oğlum Gesualdo delirdiyse!.. Eğer niyeti hepimizi mahvetmekse!.. Zaptiyeler ne

güne duruyor, Sayın Don Filippo!.. Don Liccio Papa'yı çağırtın!..

Speranza, eşikten, bebesi göğsünde, saçını başını yoluyor, handiyse dayak atıyorlarmışçasına çığlık çığlığa bağırıyordu.

– Tanrı aşkına! Tanrı aşkına! – diye yalvarıp yakarıyordu başrahip, birinden öbürüne koşuyordu.

– Köprünün paraları!.. Beni mahvetmek istiyor bu!.. Öz babasına düşman bu! – diye haykırıyordu Nunzio usta.

– İyi de, para sizin mi ki? – diye sonunda ağzından kaçırdı başrahip. – Oğlunuz canıyla, kanıyla kazanmadı mı parayı? Emeğiyle kazanan o değil mi yani? – Hepsi ayağa fırlamış, avaz avaz bağırıyorlardı. Canali'nin Baron Don Ninì Rubiera'yı susturabilmek için öbürlerinden daha tiz perdeden bağırdığı duyuluyordu. Baron Zacco, ezilmiş, sırtını duvara yaslanış, şapkasını ensesine kaydırmış, öylece duruyordu. Noter basamakları dörder dörder atlayarak, yıldırım gibi merdivenlerden inmiş, baronesin yanına koşuyordu. Merdivenlerde meraklılar kaynaşıyordu; Belediye Binası'nda kopan gürültüye koşan millet dakikadan dakikaya artıyordu. Santo Motta meydandan parmağıyla balkonu göstererek, ağabeyinin yiğitliğini avaz avaz bağırıyordu, duymak istemeyenlere. Donna Marianna Sganci bile balkona çıkmıştı, güneş şemsiyesini açmış, elini gözlerine siper ediyordu.

– Tanrı şahidimdir!.. Onu ben yaptım, ben yok ederim!.. – diye haykırıyordu ihtiyar Motta, kendinden geçmiş.

– Yol verin! yol verin! – diyen bir ses işitildi kalabalığın arasından.

Don Giuseppe Barabba'ydı gelen, elinde tuttuğu pusulayı havada sallıyordu.

– Başrahip! Başrahip Lupi!..

O, dirsekleriyle kendine yol açarak ilerledi.

– Pekâlâ! – dedi, okuduktan sonra, – Bayan Sganci'ye söyleyin, emrini derhal yerine getireceğim.

Barabba mesajı öbür salona da iletmeye koştu. Kargaşada az kalsın tıkanıyordu. Başrahibin cüppesinin eteği yırtıldı, baron pusulayı okuyabilmek için kollarını uzatıyordu. Canali, Barabba ve Don Ninì kendi aralarında tartıştılar. Sonra Canali yeniden – Yol verin! Yol verin! – diyc bağırmaya başladı. Ve gülümseyerek Don Gesualdo'ya doğru ilerledi:

– Bakın, Baron Rubiera burada, elinizi sıkmak istiyor!

– Buyursun! Nasıl isterse! Ben kimseyle küs değilim.

– Çok iyi!.. Hah, şöyle!.. Siz artık akraba oldunuz!..

Ve genç baronu elbisesinden çekerek onları kucaklaşmaya zorladı, neredeyse öpüştürecekti. Baron Zacco da gelip gözlerinde yaşlarla onların kollarına atıldı.

– Kahrolası şeytan!.. Ben de taştan değilim ya!.. Bu ne saçmalık!..

O sırada noter geldi, yetişti. İlkin gidip kâtibin elindeki dosyaya bir göz attı, sonra ellerini çırpmaya başladı.

– Yaşasın barış! Yaşasın birlik!.. Ben size hep söylüyorum ya!..

– Bakın, teyzeniz Donna Marianna Sganci bana ne yazmış!.. – dedi başrahip duygulanarak, açık pusulayı Don Gesualdo'ya uzattı. Ve balkona çıkıp kâğıdı beyaz bayrak misali havada salladı; Bayan Sganci de balkondan baş işaretleriyle karşılık veriyordu.

– Barışın! Barışın!.. Siz hepiniz aynı ailedensiniz!..

Canali koşup zorla Nunzio ustayı, Burgio'yu, hatta pejmürde kılığıyla Santo Motta'yı yakalayıp getirdi, onları yeni akrabalarının kollarına itti. Başrahip Speranza kadınla çocuğunu da kucakladı. Taşları bile ağlatacak bir sahneydi.

– Karınız tarafından... siz kuzensiniz...

– Bu doğru – diye ekledi Don Ninì, yüzündeki kırmızılık hâlâ tam geçmemişti. – Biz Bianca ile birlikte büyüdük... kardeş gibi.

– Azizim Don Nunzio!.. Fontanarossa yakınındaki kireç ocağını hatırlıyor musunuz?..

Asık suratlı ihtiyar, Baron Zacco'nun kocaman elini sırtından atmak için omuzunu silkti, kaba bir yanıt verdi.

– Bana Nunzio usta derler, Baron hazretleri. Oğlum gibi kavak yelleri esmiyor benim kafamda.

– Hem sonra ne için? Kimin çıkarına birbirinizle savaşıyorsunuz!.. Onca parayı sokağa atmak kime yarar ki?.. – diye sözü bağladı Canali, coşmuştu.

– Çılgınlık! çocukça şeyler!.. Biraz kanınız başınıza vurdu da ondan!.. Eh, hava da sıcak!.. Aptalca bir inatlaşma... anlaşmazlık işte... Şimdi hepsi bitti! Haydi çıkıp gidelim! Kasabaya eğlence konusu olmayalım!.. – Ve noter hepsini gezmeye götürmeye çalışıyordu.

– Bir dakika! – diye atıldı Don Gesualdo. – İş hâlâ bağlanmış değil. Bakalım benim verdiğim son teklifi kayda geçirmişler mi?

– Nasıl, nasıl? Bu ne biçim laf!.. Ne demek oluyor?.. Yeni baştan mı başlayacağız yani?.. – Ortalık yeniden karışmıştı. – Hani dosttuk? Akraba değil miyiz biz?

Ama Don Gesualdo, katır inadıyla ayak diriyordu.

– Evet efendim, akrabayız. Ama buraya nahiye arazisinin kirası için geldik. Ben *salma* başına altı *onza* on beş *tarì* teklif ettiydim.

– Köylü parçası! Boynuzlu seni!

O keşmekeşin ortasında, Don Filippo oflayarak yeniden sandalyesine oturmak zorunda kaldı. Su bardağını bir solukta başına dikti ve çıngırağını çaldı.

– Beyler! – diye çığırıyordu kâtip – son teklif... altı *onza* on beş *tarì!* – Hepsi öbür salonda bağıra çağıra tartışmaya gitmişler, Don Gesualdo'yu masanın önünde tek başına bırakmışlardı. Başrahip, tedirgin, boş yere kulağına fısıldıyordu:

– Dediğinizi edemeyeceksiniz, hayır!.. Onlar aralarında anlaştılar!.. – Salma başına altı *onza* on beş *tarì!*.. son teklif!..

– Don Gesualdo! Don Gesualdo! – diye haykırdı noter, sanki salon yıkılıyormuş gibi.

Yeniden kafile halinde geri döndüler: Şapkasıyla yelpazelenen Baron Zacco, alçak sesle kendi aralarında fikir yürüten başpapaz ile Canali; ayak sürüyen Don Ninì öbürlerinin kuyruğunda. Noter hepsini çevresinde toplamak için kollarıyla bir daire çizdi:

– Don Gesualdo!.. Bakın, dinleyin!

Kumpas kuruyormuş edasıyla çevresine bir göz attı, sesini alçalttı:

– Her şeyden önce, teminat akçesi... büyük bir meblağ!.. Bir felakettir oldu... ama sizin kabahatiniz yoktu, Don Gesualdo... sizin de yoktu, Nunzio usta... Yani o işte zarar etmeniz doğru olmaz!.. Gelin, bir hal çaresi bulalım!.. Siz, Baron Zacco, kırk yıldır ailenizin elinde tuttuğu topraklardan el çekmekten üzülüyorsunuz, öyle mi?.. Tamam, pekâlâ!.. Barones Rubiera, şimdi o da kendi payını istiyor, öyle mi?.. Üç bini aşkın büyükbaş hayvanın yükünü sırtında taşıyor... Eh, bu da doğru! Bu Don Gesualdo'nun da parası başından aşıyor; kiralar üstünden spekülasyon yapmak istiyor... Hepsi çok güzel! Eh, siz de araziyi üçünüz kendi aranızda bölüşürsünüz... kavga etmeden, inatlaşmadan, başkalarının yararına birbirinizle savaşmadan... Hem sonra, kimin yararına?.. Nahiyenin! Yani hiç kimsenin! Açık artırmayı iptal edelim gitsin... Ben bir bahane bulurum!.. Sekiz gün sonra önceki fiyat üzerinden yeni baştan açılır; bir tek teklif yapılır... Ben girmem... onlar da girmezler!.. Başrahip Lupi girer!.. Sizlerin adına, Don Gesualdo... Güveniriz... Hepimiz dürüst kişileriz! Önceki fiyat üzerinden bir tek teklif ve topraklar tek kuruş artırmadan sizlere bırakılır. Yalnızca benimle başrahibe ufak bir aracılık ücreti verirsiniz, olur biter... Ondan sonra siz kendi aranızda güzel güzel paylaşırsınız... sevgiyle, uzlaşmayla. Beğendiniz mi? Anlaştık mı?

– Hayır efendim, – oldu Don Gesualdo'nun yanıtı – toprakların hepsini ben alıyorum.

Bütün ötekiler memnun olmuş, noterin çevresinde gezdirdiği muzaffer bakışı başlarıyla onaylarken, o yanıt tepelerinden aşağı boca edilen bir kova buzlu su gibi geldi. En başta noter afalladı; ardından sırtını döndü ve bir türkü mırıldanarak uzaklaştı. Don Ninì tek söz etmeden sıvıştı. Baron bu kez şapkasını gerçekten başına geçirir gibi yaptı. Başrahip kendisi de öfkeyle çıkıştı:

– O halde ben de sizi terk ediyorum!.. Niyetiniz kafanızı kırmaksa, balkon işte şurada, ardına kadar açık duruyor!.. Size pekâlâ da münasip anlaşmalar öneriyorlar!.. El uzatıyorlar size!.. Tanrı şahidimdir, benden bu kadar, ne haliniz varsa görün!

Ama Don Gesualdo, aptalca gülümseyişiyle, ayak diriyordu, o kargaşada aklı başından gitmeyen tek kişi oydu.

– Siz hayvanın tekisiniz! – dedi ona, hep öyle gülerek. Başrahip gözlerini dört açtı ve Don Gesualdo usta denen o şeytan acaba ne hinlikler tasarlıyor diye görmek için uysal uysal geri döndü.

Noter ihtiyatlıydı, diğerlerinden önce kendine hâkim olmayı başardı, o da dudaklarında gülücüğü, elinde sigara tabakasıyla geri geldi.

– Demek... bütün araziyi siz kendi başınıza istiyorsunuz?

– E, öyle... Yoksa burada işimiz ne! – diye yanıtladı beriki.

Neri açık tuttuğu enfiye kutusunu ona uzattı, sonra nazik bir sırdaşlık havasıyla yeniden söze girdi:

– İyi de, ne halt etmek istiyorsunuz?.. Beş yüz *salma*'ya yakın arazi bu!..

Don Gesualdo omuzlarını kaldırdı.

– Sayın Noter, sanki ben gelip sizin kayıtlarınıza kuyutlarınıza burnumu sokuyor muyum?

– Madem öyle, Don Gesualdo, dinleyin beni... gelin şöyle kendi aramızda bir konuşalım... İnadın hükmü yok... dostluğun da yok... Çıkarımıza bakalım...

Her cümlede, çok ikna edici olması gereken bir tavırla, başını tempoyla bir sağa bir sola büküyordu.

– Eğer arazinin tamamını isterseniz, size iki katını ödetiriz, kazancınızın yarısı hemen uçup gider... tehlikeleri de hiç hesaba katmıyorum... mahsulün kötü gideceği yılları!.. Gelin, bizim kemiği bize bırakın, azizim Don Gesualdo! Ağzımızı tıkamış olursunuz... Çünkü bizim de dişimiz var, ısırmayı da biliriz! Bizim sonumuz felaket olur, ama sizinki de öyle!..

Don Gesualdo hınzırca gülerek başını sallıyordu, sanki şöyle der gibiydi:

– Hayır efendim! Yalnız sizin sonunuz felaket olacak! – Ve aynı sözleri tekrarlayıp duruyordu: – Sanki ben gelip sizin kayıtlarınıza kuyutlarınıza burnumu sokuyor muyum?

Sonra noterin öfkesinin tepesine vurduğunu görerek o da ona bir tutam enfiye ikram etti.

– Madem bana yüreğinizi açarak konuştunuz, ben de bu işin sırrını bir çift lafla açıklayacağım, efendim. Nahiye topraklarını kiralayacağım... Havalininkileri de... hepsini birden, anlıyor musunuz, Sayın Noter? O suretle fiyatlara ve o yılın mahsulüne ben hâkim olacağım, anlıyor musunuz?.. Bunu size söylüyorum, çünkü bir dostsunuz ve bu benim söylediğimi yapabilmek için insanın elinde pek büyük sermayesi, ayrıca Santamargherita ovası kadar geniş bir yüreği olması lazımdır, Sayın Noter. O yüzden açık artırmayı sizlerin ulaşamayacağınız bir seviyeye kadar yükselteceğim. Ama dikkat buyrun! Bir nokta gelir de hesabıma uymazsa, geri çekiliveririm, sırtınıza öyle bir yük bırakırım ki altında beliniz kırılır...

– Bu son sözünüz mü?

– Eh? Nasıl ama? Beğendiniz mi?

Noter, sanki yerde bir şey arıyormuş gibi sağına soluna bakındı, sonunda şapkasını bu kez sahiden kafasına geçirdi ve sırtını döndü:

– Sağlıcakla kalın!.. Biz gidiyoruz... Artık yapacak şeyimiz kalmadı.

Ağzı açık, durup dinlemiş olan başrahip, baş başa kalır kalmaz, heyecanla ortağına sokuldu.

– Ama ne darbe indirdiniz, ha, Don Gesualdo usta! Amma da adamsınız!.. Benim aracılık payım da hep baki, değil mi?

Don Gesualdo bir baş işaretiyle başrahibe güvence verdi ve Margarone'ye döndü:

– Sayın Don Filippo, haydi, devam edelim...

– Ben hiçbir şeye devam edecek değilim! – diye yanıtladı sonunda Margarone öfkeyle. – Kanun hükümlerine göre... Rekabet kalmadı!.. Güvence göremiyorum!.. Meslektaşlarıma danışmam lazım. – Ve telaşla dosyaları toplamaya koyuldu.

– Ya! demek insana böyle davranıyorsunuz?.. Bu tavırla?.. Güzel! Pek güzel! Sonra görüşürüz, Sayın Don Filippo... Majeste Krala rapor edeceğim!..

Başrahip, pelerini kolunda, tehditli bir tavırla, bir Romalı hatip gibi dostunun davasını savunmaktaydı. Don Gesualdo ise daha sakindi, parasını ve sayılarla doldurduğu defterini topladı:

– Ben hep burada olacağım, Sayın Don Filippo, açık artırmayı ne zaman yeniden açarsanız.

– Efendiler!.. Bir bakın şu işe!.. Ne hallere düştük! – diye söyleniyordu Margarone. Belediye Binası'nın merdivenlerinde ve bütün kasabada, Baron Zacco'dan ailesinin kırk yıldır elinde tuttuğu toprakları koparmak için verilen kavga ve kira bedelinin ulaştığı rakam duyulunca, bir kaynaşmadır başlamıştı. Millet Don Gesualdo'nun geçişini görmek için kapılara üşüşüyordu.

– Bakın şu işe efendiler, ne hallere düştük!..

Don Gesualdo usta olacak o adam, kılı bile kıpırdamaksızın, elleri cebinde, evine gidiyordu... Cebinde de kafasındaki saçtan fazla para vardı ve kasabanın ileri gelenlerine meydan okuyordu! Sofada sırtında uşak üniformasıyla Don Giuseppe Barabba bekliyordu:

– Sayın Don Gesualdo, hanımım içerde, sizi ziyarete geldi... evet efendim!

Donna Mariannina bayramlık entarisini giymiş, güzelim sarı salonda, büyük aynanın altında ipek döşemeli kanepeye kurulmuştu.

– Sevgili yeğenim, amma da iş açtınız başımıza! Bütün akrabaları birbirimize düşürdünüz!.. Tabii ya! Kuzen Zacco'nun karısı geldi, bana vücudundaki morartıları gösterdi!.. Baron çılgına dönmüş!.. Kimi eline geçirirse hıncını ondan çıkarıyormuş... Kuzin Rubiera da öyle... bu ihanettir diyor! Başrahip Lupi sizi ne güzel uzlaştırmıştı, sonra birden... Bunlar doğru mu, yeğenim? Bianca ile konuşmaya geldim... Haydi bakalım Bianca, bana sen yardımcı ol bari. Bu işi bir hale yola koyalım. Siz de, Don Gesualdo, zevcenize bu armağanı yapacaksınız artık. Ha? Ne diyorsunuz?

Bianca kanepenin bir köşesinde büzülmüş, kolları karnında, teyzesini karşılamak için aceleyle başına örttüğü ipek eşarbıyla, sıkıla sıkıla bir ona bakıyordu, bir kocasına. Bir şey söylemek için çekinerek ağzını açtı; Donna Mariannina onu öne iteklemeye uğraşıyordu:

– Ee? Sen ne diyorsun? Bunlar artık senin de meselendir.

Bianca gözlerini yine kocasına çevirdi, çekinerek sustu. Ama kocası onu sıkıntıdan kurtardı.

– Ben olmaz diyorum – diye yanıtladı dosdoğru.

– Ya? Ya? Böyle diyorsunuz demek?..

Donna Mariannina da bir an ağzı açık kaldı. Sonra horozibiği gibi kızardı:

– Ya! olmaz diyorsunuz demek?.. Af buyrun... Benim bu işle ilgim yok. Ben yeğenimle konuşmaya gelmiştim, çünkü akrabalar arasında kavga gürültü olsun istemiyorum... Senin ağabeylerinle de, Bianca... onları ikna etmek için yapmadığım kalmadıydı... Hele Don Diego'yu, öylesine inatçıdır!.. Bir felaket... Tanrı'nın cezası!

– E, ne yaparsınız? – diye yanıtladı Don Gesualdo. – İşler her zaman iyi gitmez. Ben de, eğer vaktiyle bilseydim... Karım için söylemiyorum, hayır! Aldığıma pişman değilim!.. İyi yürekli, evine bağlı, itaatkâr... Bakın burada, yüzüne karşı söylüyorum... Ama bundan ötesini... hiç karıştırmayalım, daha iyi!

– İyi diyorsunuz, hiç karıştırmayalım. Bilhassa Bianca ile konuşmaya geldim, çünkü kendisini sevdiğinizi biliyorum. Şimdi Tanrı'nın huzurunda karıkocasınız. O da evin hanımı...

– Evet efendim, evin hanımı. Ama ben de onun kocasıyım...

– Yanılmışım demek – dedi Bayan Sganci, gücenerek.

– Hayır, yanılmış değilsiniz, hanımefendi. Demek istiyorum ki Bianca, zavallıcık, bu işlerden anlamaz. Doğru değil mi, Bianca, söyle haydi, anlamazsın, değil mi?

Bianca uysallıkla başını eğerek evetledi.

– Hiç söylememiş olayım. Kapatalım bu meseleyi. Ben iyi niyetli bir teyze olarak görevimi yaptım, sizlerin aranızı bulmaya çalıştım... Bugün de, orada, Belediye'de, görmediniz mi?.. Başrahip Lupi'yi aracı koyup size ne söylettim?..

– *Lupus in fabula*![*] – diye ünledi o, takkesi başında, pelerinini arkasında savurarak, ellerini ovuşturarak, babasının eviymiş gibi içeriye dalıvermişti. – Beni çekiştiriyordunuz, değil mi? Kulaklarım çınladıydı...

– Eh, siz de kaçın kurasısınız! Ne o, piyangodan büyük ikramiye kazanmış gibi bir haliniz var!

---

* (Lat.) Tam kurttan söz açılmışken. "İyi adam lafının üstüne gelir" karşılığı bir deyiş. (ç.n.)

– Büyük ikramiye mi? Siz benimle dalga mı geçiyorsunuz? Sabahtan akşama didinip duran bir biçareyim ben!..

– Şu arazi kirası meselesini konuşuyorduk... – dedi Don Gesualdo sakin sakin, bir tutam enfiye çekerek. – Hani laf olsun diye...

– Ha! Ha! – diye yanıtladı başpapaz; gözlerini havalarda gezdirmeye başladı. Sganci Teyze de başını sağa sola döndürerek yeni mobilyaları gözlemliyordu.

– Pek güzel! Pek güzel! Kuzin Cirmena anlatmıştı zaten. Yazık ki düğün akşamı ben rahatsızlandıydım da...

– Ötekiler de rahatsızlanmışlardı, Donna Mariannina! – diye yanıtladı başrahip, hafiften bir kahkahayla. – Salgın hastalık vardı galiba!..

– Hayır! Hayır! Sizi temin ederim! Yemin kasem olsun!.. Rubiera, zavallıcık!.. Hem oğlu da... Hep yakınıp duruyor... "Teyzeciğim, acaba ne yapsam?.." diye – Donna Mariannina sözünü yarıda kesti. – Ama bu konuyu artık konuşmayalım dedik. Gel gör ki Ninì hep gelip görevini yapamadı diye üzülüyor... Anlaşmazlık her zaman olur, kardeşler arasında bile... Ama gelir geçer, Tanrı'nın yardımıyla... Bianca, biliyor musun? Kuzenin evleniyor. Artık sır gibi saklamaya gerek kalmadı, nasıl olsa her şey bir esasa bağlandı. Don Filippo kızına Salonia'daki çiftliği veriyor, otuz *salma*'lık arazi! Güzel bir drahoma.

Bianca'nın yüzüne bir kan dalgası hücum etti, sonra benzi kül gibi oldu; ama hiç kımıldamadı, tek söz söylemedi.

Onun yerine başrahip yanıtladı, ağzında hâlâ buruk bir tatla.

– Biliyoruz! Biliyoruz! Anladık onu zaten, bugün, Belediye'de!.. – Sonunda dilini tutamadı, sanki onun da yarası hâlâ acıyormuş gibi. – Barones Rubiera bana da bir çelme takmaya kalkıştı!.. Oysa işi ona öneren bendim!.. Karşı tarafla birlik oldu! Hepsi bize karşı!.. Karısının akrabaları kocasına karşı!.. Böyle rezalet görülmemiştir... Köprüyü

yeni baştan ihaleye çıkardılar... bu talihsiz verdiği teminat akçesinden olsun diye! Ellerinden geleni artlarına koymuyorlar!.. Yeni karayollarının yapımı için ta Caltagirone'den, ta Lentini'den rakip getirtiyorlar... "Oralardan hiç değilse başımıza bir başka akraba çıkmaz!.." dedi bizzat Baron Mèndola, eczanede.

Donna Mariannina renkten renge giriyor, ağzına kadar gelen lafları dışarıya dökmemek için dilini ısırıyordu. Don Gesualdo ise yumuşacık güzelim kanepesine yayılmış, hiç istifini bozmadan gülüp geçiyordu; bir an geldi, başrahibin ağzını eliyle kapattı.

– Boş verin canım!.. Lafla peynir gemisi yürümez. Herkes kendi çıkarını kollar.

– Donna Mariannina'ya cevap vermek için söylüyorum. Bir havadis daha duymak ister misiniz, ha? En okkalısını? Buğdayı maliyetinin altına satarak fiyatları düşürmek için anlaştılar! Kepazeliktir bu! Genç Baron Rubiera dedi ki yüz *onza* zarara girmek umurunda değilmiş, yeter ki ambarları tıka basa dolu olan Don Gesualdo'ya bin *onza*'lık zarar versinmiş... Kuzininin kocasına! Yüz karası! Yirmi *salma*'lık buğday da bende var, anlıyor musunuz efendim! Ayıptır bu yaptıkları!

Başrahip giderek ateşleniyordu, Don Gesualdo ustaya döndü:

– Şunlarla akraba olmakla kârlı iş yaptınız doğrusu. Kimin aklına gelirdi... ha? Yanılmışsınız!.. Af buyrun, Donna Bianca! Sizin için söylemiyorum, siz bir hazinesiniz!.. Görüyorsunuz işte, aziz Donna Mariannina!.. Sırf başkasının canını yakmak için kendileri de zarar görüyorlar.

– Eh, bırakalım zarar görsünler – dedi Bayan Sganci, ayağa kalkarak. – Dünyanın sonu değil ya. – Baktı, yeğeni de bütün o konuşmalara üzülmüş, kollarını karnının üstünde birleştirerek kanepeden kalktı; Donna Mariannina gülerek ve gözlerini ona dikerek şöyle sürdürdü:

– Sen dünyanın sonunun gelmesine izin vermeyeceksin, değil mi ya, Bianca? – Bianca yine kıpkırmızı kesildi. – Aferin! Kutlarım. Şimdi böyle güzel bir eviniz var ya, güzel bir de vaftiz şöleni yapmalısınız artık... bütün akrabaları da çağırırsınız... hep birlikte, uyum içinde. Yoksa, neye harcadınız ki onca parayı?

Don Gesualdo düşmanlarının karşısında teslim bayrağını çekmeyi istemiyordu, ama içi içini yiyordu, çünkü harcadığı onca para gerçekten hiçbir işine yaramamıştı.

– Eh, ne yapalım, – diye yanıtladı, keyfinin yerinde olduğunu göstermek isteyerek. – Ya sabır! Sefasını bizden sonra gelecek olanlar sürer, Tanrı'nın izniyle! – Ve sevgi dolu, gülümseyerek, karısının sırtını sıvazlıyordu; oysa düşünüyordu ki, evlatlarının yazgısı da aynı olacaksa, onca para boşa harcanmış demekti, onca emek, kazanılan servet, hep aynı parlak sonuç uğruna! Sonra, Sganci Teyze çıkıp gidince, teyzesini karşılamak için güzel elbisesini giymedi diye Bianca'ya söylenmeye başladı:

– Öyleyse insanın malının olması neye yarar ki? Sana hizmetçi muamelesi yaptığını söyleyecekler. Ne biz kendimiz ne başkaları sefasını sürmeyecekse para kazanmanın ne zevki var!

– Bırakalım bu saçmalıkları, gelin, ciddi meseleleri konuşalım! – diye onun sözünü kesti başrahip, yüzü yeniden gölgelenmişti. – Kıyamet kopuyor. Bütün kasabayı size karşı kışkırtma peşindeler, eliniz uzunmuş, gözünüzün gördüğü kadar toprağa el basmak istiyormuşsunuz, çünkü niyetiniz milleti açlığa mahkûm etmekmiş diyorlar... Ciolla olacak o hayvan da onların tellallığını yapıyor... Köylüleri de üstümüze salmak istiyorlar... hem sizin, hem benim, azizim! Size ben arka çıkmışım diyorlar... Evimden dışarıya adım atamaz oldum...

Don Gesualdo omuz silkiyordu.

– Ha, köylüler mi? Hele kış bir gelsin de, o zaman konuşuruz. Siz niye korkuyorsunuz ki?

– Ben ne için mi korkuyorum... kendim için! Haberiniz yok mu, Palermo'da devrim yaptılar.

Ayaklarının ucuna basa basa gidip kapıyı kapattı, sonra yüzü adamakıllı asılmış, kararmış döndü.

–Carboneria*, anlıyor musunuz!.. O güzelim yeniliği buraya da getirdiler! Günah çıkarma sırrı olarak söylemedikleri için konuşabilirim. Burada da örgüt var.

Ve meselenin ne olduğunu açıkladı: Yeni bir yasa yapıp, o güne değin hâkim olan kimseleri alaşağı etmek niyetindelerdi.

– Bir gizli örgüt, anlıyor musunuz? Diyelim ki Tavuso, Margarone'nin yerine geçecek; böylece kazanda ne pişerse hepsi ortak olacak! Her bir köylü kendi arazi parçasını istiyor! Kodamanlar olsun, ayaktakımı olsun, hepsi bir arada. Diyorlar ki kralın oğlu bile onlardanmış! Hani şu Calabria Dükü.

Don Gesualdo gözlerini iri iri açarak dinlemişti, sonunda ağzından kaçırdı:

– E, öyleyse... ben de girerim! Tam dilediğim şey!.. Bana bunu o suratla mı söylüyorsunuz? Ödümü kopardınız, yahu!

Berikinin ağzı açık kalmıştı:

– Şaka mı ediyorsunuz? Yoksa devrim ne demek bilmiyor musunuz? Şu Fransa'da yaptıkları şey, anladınız mı? Ama siz tarihi okumuyorsunuz ki...

– Hayır, hayır – dedi Don Gesualdo. – Benim umurumda değil.

---

* On dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinde Napoli'de kurulan, yurtsever ve liberal ideolojiyi benimsemiş devrimci gizli örgüt. Mason localarından örneklenen Carboneria, Bourbon hanedanınca yönetilen İki Sicilya krallığına karşı çıkarak, Sicilya'nın bağımsızlığını amaçlıyordu. 1820-21 yıllarında başarılı bir ayaklanma gerçekleştirdiyse de, hareket kısa sürede bastırıldı. (ç.n.)

– Ama benim umurumda: Devrim demek, küfeyi tersine çevirmek demektir, altta kalmış olanlar suyun yüzüne çıkar: Açlar, çulsuzlar yani!..

– İyi ya işte! Bundan yirmi yıl önce ben ne idim?

– Ama şimdi artık çulsuz değilsiniz! Şimdi kaybedecek çok şeyiniz var, be adam! Ne olur, biliyor musunuz? Bugün nahiye topraklarını isterler; derken yarın sizinkileri ve benimkileri! Teşekkürler! Çok teşekkürler! Ben onca yıl ruhumu şeytana sattımsa amacım...

– Tamam işte! Küfenin dibine düşmemek için birbirine destek olmak lazım, muhterem Başrahip! Köylüler gelip kendi elleriyle alsınlar istemiyorsak, suyun yüzünde kalmalıyız. Ben köylüleri tanırım... Ne yapacağımı bilirim, merak etmeyin.

Ve fikrini daha iyi açıkladı: Başkalarını maşa diye kullanmak; kendi çıkarını kollamak ve kepçeyi çeyrek saat olsun ele geçirmeye çalışmak, bütün kodamanlara çelme takmak; nasıl olsa içlerinden birini, drahomasız, beş parasız bir kızı almakla bile desteklerini kazanamamıştı, madem öyleydi...

Bunları söylerken gözleri kanepede büzülmüş oturan, korkudan beti benzi atmış, bir ona bir öbürüne bakarak, ağzını açmaya cesaret edemeyen Bianca'ya kaydı.

– Senin için söylemiyorum, biliyorsun. Yaptığım işten pişman olmadım. Kabahat senin değildi. İnsan her işinden kârlı çıkamaz. Hem aynı zamanda insan hayırlı bir iş de yapabilirse...

Başrahibin aklı yatmaya başlıyordu, gözleri de ağzı da bir yana kaymış, düşüncelere dalmış, ortağının sözlerini o da destekliyordu:

– Niyetleri kimsenin kılına dokunmak değildi... ama kepçeyi kısa bir süre olsun ele geçirebilirlerse... birçok şey yapmaları mümkün olurdu...

– Sizin yapmanız gereken bir şey var!.. – diye atıldı Don Gesualdo. – Bu işi kotaran her kimse onunla konuşmak, biz de içinde bulunmak istiyoruz demek.

– Ne? Ne diyorsunuz?.. Ben bir rahibim!

– Boş versenize, muhterem Başrahip!.. hem sonra kralın oğlu bile işin içindeyse, siz de karışabilirsiniz!

– Yok yahu! Kralın oğlunun kellesini kesmezler nasıl olsa!

– Korkunuz olmasın, kesmezler kellenizi! Söylediğiniz gibi olsa, zaten bütün kasabanın kellesini kesmeleri gerekir. Ne sanıyorsunuz, ben hesabımı yapmadım mı, bu devirde?.. İşler hele bir o raddeye gelsin, bakarız kazanda ne pişiyor... Kepçeye yakın durmak lazım... aklını kullanarak... parasını kullanarak... ne dediğimi biliyorum ben.

Bunun üzerine Bianca başladı kekelemeye:

– Aman Tanrım!.. Ne yapacaksınız öyle?.. Siz aile babasısınız!..

Başrahip kararsız kalmış, handiyse boynuna urgan geçirildiğini duyarmış gibi, tedirgin bakıyordu ona. Don Gesualdo onu yatıştırmak için dedi ki:

– Yok, yok. Karım ne dediğini bilmiyor... Beni çok sevdiği için böyle konuşuyor, zavallıcık. – Sonra, ortağını holde uğurlarken ekledi:

– Görüyorsunuz, değil mi? Beni sevmeye başlıyor. Tabii, evlat büyük bir bağ olur. Umalım ki hiç değilse onlar memnun mutlu olsunlar; çünkü ben... İster misiniz, sizinle son nefesimi veriyormuşum gibi, içten konuşayım, muhterem Başrahip? Çalışmaktan canım çıktı... Mal edinmek için kendimi paraladım... Şimdi de sizin dediğinize göre, canım tehlikedeymiş!.. Peki karşılığında ne geçti elime, ha? Siz söyleyin, ne geçti...

II

Kasabada bir kaynaşmadır gidiyordu. Palermo'dan haber bekleniyordu. Bomma eczanede kürsü kurmuştu, Ciolla dersen ötede beride bağırıp çağırıyordu. Birtakım kışkırtı-

cılar köylülere gözlerini fal taşı gibi açtıran söylevler vererek onları da kışkırtıyorlardı: Nahiye toprakları kırk yıldır işleten Zacco ailesinin elinden alınıyordu... hem de benzeri görülmedik bir fiyata!.. Don Gesualdo usta denen adam el atmadık yer bırakmıyordu... Eğer arazi kirasını o fiyata yükselttilerse, bu demekti ki yine de kâr sağlayacaklardı!.. Hepsi de yoksul halkın kanını emerek!.. Nahiyenin malı... O demekti ki her bir kişinin onda hakkı var!.. Madem öyle, en iyisi her bir kişi kendi parçacığını alsındı!

Bir pazar günüydü, Assunta* yortusu. Bir önceki akşam Palermo'dan bir mektup gelmiş, barutu ateşlemişti, o mektubu sanki herkes okumuş gibiydi. Gün doğar doğmaz bir baktılar, Büyük Meydan köylülerle dolmuş taşıyor: Bir beyaz bere kaynaşması; tehditli bir homurdanma. Daha başka kötü niyetlilerle birlikte, Noter Neri'nin yazıhanesinin önünde, gölgede oturmuş Papaz Girolamo Mercenari, Baron Zacco'nun kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırmış geçtiğini görünce, ceketinin yenine soktuğu piştovu gösterdi.

– Bunu görüyor musunuz, Baron hazretleri?.. Zorbalık devri kapandı artık!.. Bugünden tezi yok, artık hepimiz eşitiz!..

Rahip Girolamo'nun neler tasarladığı da ağızdan ağıza dolaşıyordu: Cüppesini hücresinde bırakıp çıkacak, Passaneto'da bir çiftlik edinecek, Margarone'nin kızını kendine karı alacakmış, hem de küçük kızı.

Birtakım önemli evrakını yazıhanesinden almaya gelen noter, içeriye girebilmek için Papaz Girolamo'ya temenna etmek zorunda kaldı:

– Müsaadenizle!.. Beyler!..

Sonra da gidip Santa Teresa meydancığında Don Filippo Margarone'yi buldu:

– Dinleyin, bakın; size bir şey söyleyeceğim!..

---

* Katolik Kilisesi'nce Meryem Ana'nın göğe kabul edildiği gün sayılan 15 Ağustos'ta kutlanan dinsel bayram. (ç.n.)

Ve onun koluna girdi, alçak sesle konuşmayı sürdürerek, eve doğru ilerlediler. Don Filippo, noterin havada çizdiği geniş el kol hareketleriyle şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüyordu; ama korkudan sapsarı kesilmiş, inatla olmaz diyordu. Beriki, Sant'Antonio'ya doğru tırmanmak üzere daracık Masera sokağını geçerlerken, kolunu kuvvetle sıktı.

– Görüyor musunuz? Duyuyor musunuz? Köylülerin eli alışsın da hesabımızı görsünler mi istiyorsunuz?

Dar sokağın dibindeki meydan kızgın bir arı kovanına dönmüştü. Nanni l'Orbo, Pelagatti, daha başka kışkırtıcılar, büyük bir heyecanla, bir öbekten öbürüne geçiyor, bağırıp çağırıyor, ellerini kollarını sallıyor, zehirlerini saçıyorlardı. Berber Titta ustanın müşterileri ikide birde sabunlu çeneleriyle dükkân kapısına çıkıyorlardı. Bomma'nın eczanesinde ateşli tartışmalar gırla gidiyordu. Karşısında, Soylular Kahvesi'nin kaldırımında, garson Don Anselmo her zamanki gibi iskemleleri gölgeye dizmişti; ama Marki Limòli'den başka kimsecikler yoktu; bacaklarının arasında bastonuyla tehditli kalabalığı sakin sakin seyrediyordu.

– Ne istiyorlarmış, Don Anselmo? Bugün dertleri neymiş? Biliyor musunuz?

– Nahiye topraklarını istiyorlar, Marki hazretleri. Diyorlar ki şimdiye kadar siz efendiler keyfini sürdünüz, şimdi sıra bize geldi, çünkü hepimiz eşitiz.

– Nasıl isterlerse! Canları nasıl isterse! Ben kendi hesabıma hayır demem! Herkes eşit olsun!.. Bir bardak su getirin bana, Don Anselmo.

Ara sıra Rosario'dan ya da San Giovanni kilisesinin oradan bir insan dalgası geliyor ve göz açıp kapayana değin daha da tehditli bir homurdanma yayılıveriyordu. O zaman Santo Motta Pecu-Pecu'nun meyhanesinden dışarı çıkıyor, elini yanağına dayayıp bağırmaya başlıyordu:

– Nahiyenin arazisi!.. Kim istiyor nahiyenin arazisini!.. Haydi bir!.. İki!.. Üç!.. – Ve basıyordu kahkahayı.

– Savulun!.. Savulun!..

Millet Masera'ya doğru koşuyordu. Kalabalığın üstünde kırbacı havada, genç Baron Rubiera ile ürkmüş, burnundan soluyan atının kafası görünüyordu. Yanı başında dişine kadar silahlı bekçi, çılgın gibi haykırıyordu:

– Baron hazretleri!.. Bugün böyle olmaz!.. Bugün ihtiyatlı davranmak lazım!..

Sant'Agata kilisesi yanından bir an Yüzbaşı efendi de belirdi, varlığıyla dilsiz kesilen kalabalığı ürkütmek için. Bastonuna dayanmış, merdivenlerin tepesinde dikildi, arkasında Don Liccio Papa, göbeğinin üstünde kılıcının kocaman beyaz kayışı, güneşten gözlerini kırpıştırıyordu. Ama kafalardan oluşan o deryayı görür görmez her ikisi de derhal sıvışıverdiler. Pencerelerde, camların ardında, yağmura bakarmış gibi kaygılı yüzler belirip kayboluyordu. Sganci konağı sunsıkı kapalıydı, Don Giuseppe Barabba da çatı penceresine tünemişti. Camekânlarının derdine düşen Bomma bile ahbaplarını vaktinden önce savmıştı. Margarone'lerin terasında, Castello'ya doğru üst üste binmiş damların yukarısında, Don Filippo'nun gecelik takkesiyle sapsarı suratı beliriyordu. Öğle olunca, çanlar büyük ayini haber verir vermez, herkes kendi işine döndü; ıssız meydanda bağırıp çağıran bir Santo Motta kaldı.

– İşte, gördünüz mü, nasıl sonuçlandı?

Ciolla'ya gelince, o da yemeğe koştu. Artık kimsecikler kalmamıştı ya, Don Liccio Papa yeniden sokaklara çıktı, eli kılıcının kabzasında, kapalı kapılara gururla bakıyordu. Sonunda Pecu-Pecu'nun meyhanesine girdi, Santo ile aynı masaya oturdu.

– İşte, gördünüz mü nasıl sonuçlandı?

Ciolla'nın âdeti yemeğini alaş telaş, kasketi başında, bastonu bacaklarının arasında yemek, niyeti son lokmayı dönüp meydanda tamamlamaktı; cebinde bir avuç bakla ya da leblebi bulundurur, kışın kabanının altında el tandırı da ta-

şırdı; oradan oraya dolanır, herkese laf yetiştirir, öteye beriye tükürür, kabukları yerlere saçardı.

– İşte, gördünüz mü nasıl son buldu?

İlk uğrağı kunduracı olurdu, ardından kahvehane açılır açılmaz oraya; asla hiçbir şey almazdı, gölgeliği izleyerek gezinirdi, mevsim kışsa tersine, güneşi izlerdi. Ve Ciolla gibi, işler de yeni baştan kendi akışına döndü. Giacinto dondurma koyacağı masaları sokağa çıkardı, Don Anselmo iskemleleri Soylular Kahvesi'nin kaldırımına dizdi. Geriye fırtınanın son bulutları kalmıştı: Pecu-Pecu'nun meyhanesinin ve Belediye Binası'nın önünde birkaç insan öbeği; tedirgin bakışlı kişiler, en ufak gürültüye üşüşüp yığılan meraklılar. Ama geri kalanında her şey yeniden pazar günlerinin alışılmış görünümünü almıştı. Bir saattir dondurmasını kaşıklayan Başpapaz Bugno; kahvenin önünde sıralanmış marki ile diğer soylular; eczanenin eşiğinde, her zamanki ahbap grubuna vaaz veren Bomma; az ötede, uygun mesafede toplaşmış ufak bir köylü kalabalığı ve her on dakikada bir Rosario ile Santa Maria di Gesù arasında gidip gelerek, Baron Mèndola'nın küp gibi sağır validesini dolaştıran eski püskü kupa arabası: Kalabalığın arasında dolaşan katırların tüylü, yorgun kulakları, kamçısı bacaklarının arasında, arabacı mahalline tünemiş arabacı, yanında sanki içine ceviz doldurulmuşa benzeyen çamaşırdan yeni çıkmış çoraplarıyla sırmalı uşak ve baronesin kocaman şapkasının sarı tüyleri, dalgalanıp duran o beyaz takkelerin üstünde bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı.

Birden bir kaçışma oldu: Meyhanenin önünde bir tür dalaş. Don Liccio Papa sabahleyin bağırdığından ötürü Santo Motta'yı tutuklamaya çalışıyordu; Yüzbaşı da uzaktan, bastonunu sallayarak, onu özendiriyordu:

– Dur! Dur!.. Kanuna teslim ol!

Gelgelelim Santo bir silkinişte kurtuldu, başladı Sant'Agata'ya doğru koşmaya. Kalabalık ıslıklıyor, onu izlemeye kalkışan güvenlik kuvvetlerini yuhalıyordu.

– Oh olsun! – dedi Bomma, görebilmek için iskemlenin üstüne çıkmıştı. – Zaptiyeye de saygıları yok ki!..

Tavuso, işaretparmağını ağzına bastırarak, ona susmasını işaret etti.

– Bir dakika beni dinleyin, Don Bastiano!

Ve bir kenara çekilip fısır fısır konuşmaya koyuldular. Maddalena'dan aşağı doğru bastonunu arkasında tutarak, aheste beste noter iniyordu. Bomma uzaktan ona el kol sallamaya başladı; fakat noter fark etmez göründü; Collegio'ya doğru ilerleyen Yüzbaşı'yı işaret etti, kendi de ufak kapısından kiliseye girdi. Yüzbaşı eczanenin önünden geçerken isyancıları gözleriyle yakıp kül edecek gibi baktı ve elebaşılarına dönerek homurdandı:

– Üstelik evli barklı, çoluklu çocuklu adamlarsınız!..

– Lanet olası!.. Kahrolası!.. – diye bağırmaya niyetlendi eczacı. Tam o anda kutsama törenini haber veren çanlar çalıyordu, meydanda bulunanların tamamı diz çöktüler. Az sonra, kavrulmuş bakla kemirerek vakit öldürmekte olan Ciolla, kulaklarını dikeltmesine neden olan bir şey gördü: Kiliseden çıkan Başrahip Lupi ile Noter Neri, adım adım, alçak sesle konuşarak yeniden Maddalena'ya doğru yokuş yukarı tırmanıyorlardı. Noter, göz ucuyla sağına soluna bakarak omuz silkiyordu. Ciolla onlara katılmak istedi, ama onlar sırtlarını dönüp gittiler. Bomma, uzaktan, başını sallayarak, onları gözden kaybetmiyordu.

– Ayağınızı denk alın!.. Canınızı tehlikeye atmayın!.. – dedi ona Yüzbaşı, dönüşte yanından geçerken.

– Şerefsiz!.. – diye arkasından bağırmaya kalkışıyordu eczacı. – Bana söyleyeceğinize siz kendinize bakın!..

Ama doktor onu zorla içeri soktu. Ciolla San Sebastiano sokağından başpapazla Noter Neri'nin peşinden koşmuştu ve onları hâlâ Condotto kemerinin altında durmuş, gelen ağır kokuya rağmen, karanlık basmaktayken, el işaretleri yaparak, fısır fısır konuşurlarken gördü. Ciolla'nın varlığını

fark eder etmez çarçabuk sıvıştılar, biri bir yana, öbürü öbür yana. Noter daracık taşlık yokuşu tırmanmayı sürdürdü, başrahip ise koşa koşa San Sebastiano'ya doğru indi, tesadüfmüş gibi Ciolla'yı durdurdu.

– Şu noter var ya... Bana bir oyun etti ki!.. Sbrendola Dayı'nın rızasını almıştım... dört dörtlük bir sözleşmeydi... şimdi de hatırlamıyorum diyor!

– Haydi oradan, haydi oradan, bana yutturamazsın! – diye mırıldandı Ciolla kendi kendine, başrahip sırtını döner dönmez. Derhal eczaneye koştu:

– Ortalıkta vahim bir şeyler dönüyor! Kedilerle köpekler bir arada geziyorlar! Ortalıkta vahim bir şeyler dönüyor!

Tavuso yanaklarını şişirdi ve yanıt vermedi. Ama eczacı ağzından kaçırdı:

– Biliyorum! Biliyorum!

Doktorun kendisine yiyecekmiş gibi dik dik baktığını görünce, eyvah dercesine açık elini ağzına kapadı.

Karanlık çöktükten iki saat sonra, Don Gesualdo akşam yemeğine oturacaktı ki, çok esrarlı bir havayla, evine başrahip geldi, çoban kılığına girmişti. Bianca'nın korkudan ödü patladı, az kalsın çocuğunu düşürecekti.

– Don Gesualdo, gelmek istiyorsanız, biz hazırız; arkadaşlarınız sizi bekliyor.

Ama biçarenin sesi titriyordu. Don Gesualdo'nun da, tam o işe karışmanın zamanı gelip çatmışken, aklına bin bir kötü düşünce geldi; rengi soldu, çatalı elinden düştü. Bianca eli ayağına dolaşarak kalktı, şuraya buraya takılıp tökezledi, bir aile babasının başını belaya sokuyor diye başrahibe çattı.

– Böyle yaparsanız!.. – diye kekeledi başrahip. – Üstelik bana da uğursuzluk getirecekseniz... o halde, haydi hoşça kalın!

Don Gesualdo, dudaklarının kanı çekilmiş, işi şakaya vurmaya çabalıyordu.

– Aferin size başrahip! Erkek misiniz, değil misiniz, şimdi ortaya çıkacak!.. Bak Bianca, ben memnunum! Bana ve eve bağlanmaya başladığını görüyorum ya, uçuruma gidiyor da olsam memnunum.

Ter içinde, elleri biraz titreyerek, ihtiyaten bir pelerine iyice sarındı ve sokağa çıktılar. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Collegio'nun balkonunda, meçhul bir el Meryem heykelinin önündeki feneri bile söndürmüştü: İnsanın tüylerini diken diken edecek bir şeydi, o gece! O zaman Don Gesualdo evini ve akrabalarını düşünerek, yüreğinin alışık olmadığı bir sevecenlikle sıkıştığını hissetti.

– Zavallı Bianca! Gördünüz mü? Aslında iyi kızmış... Doğrusu hiç beklemiyordum!..

– Susun! – diye sözünü kesti başrahip. – Sesinizi tanıyacak olurlarsa, böyle sarınıp bürünüp hayvan gibi terlemenin hiç âlemi yok!

Gözetlenmekten korkarak, her an dönüp dönüp arkasına bakıyordu. San Giovanni meydanına vardıklarında, oraya doğru yaklaşan bir gölge gördüler, başrahip fısıldadı:

– Gördünüz mü?.. Bizimkilerden biri!.. Bizim gittiğimiz yere gidiyor.

Orada, aşağıda, döne dolaşa San Francesco kilisesine giden, öyle işler için mahsus yapılmışa benzeyen daracık yokuşların dibinde Grancore'de bir ambardaydı. Basık bir yapı, bir penceresi işaret olarak aydınlatılmıştı. Üç basamak inerek varılan ufacık kapısına belli bir biçimde üç kez vurmak gerekiyordu; yokuş aşağı, kocaman, karanlık bir avlu geçiliyordu ve dipte gepgeniş, karanlık bir oda vardı, kapının dışından işitilen mırıldanmadan birçok kişinin toplanmış konuştukları anlaşılıyordu. Başrahip:

– Burası! – dedi ve anlaştıkları parolayı söyledi.

Her ikisinin de yüreği ağzındaydı. Bereket o anda bir başka komplocu daha geldi, o da onlar gibi burnuna kadar

sarınmıştı, avlunun taşlarında ayaklarının ucuna basa basa yürüyordu, o da aynı parolayı tekrarladı.

– Don Gesualdo – dedi Noter Neri, kocaman bir atkıdan burnunu çıkararak. – Siz misiniz? Sizi başrahipten tanıdım, aynı guguk kuşuna benzemiş, zavallıcık!

Noter işi alaya alıyordu. Palermo'da işleri sarpa sardırdıklarını anlatıyordu; Aci prensini öldürmüşler ve Castellammare'yi ele geçirmişlerdi:

– Şimdi komuta veren bir papazmış, Ascenso diye biri!

– Ya? – diye yanıtladı başrahip, kendisini ima ediyorlarmış gibi hissediyordu... – Ya?

– Şimdilik susun!.. Ağırdan alalım! Mesele ne, biliyor musunuz?.. İlkin kim elini taşın altına sokacak! Aklı başında hiç kimse kapana girmek istemez. Ama madem bu kadar kalabalığız... Bu akşam Baron Zacco da var.

– Öyleyse ne bekliyoruz, beyler? Haydi, girelim! – diye atıldı Don Gesualdo; o haberi alınca, birden aslan kesilmişti.

Hayli zaman sonra, yeniden dışarıya çıktıklarında, hepsi de canlı cenazeye dönmüştü. Bomma atıp tutmaya çabalıyordu; Tavuso'nun ağzından tek söz çıkmıyordu; noter de düşüncelere dalmıştı. Zacco, sanki gerçekten kardeş olmuşlar gibi, koşup Don Gesualdo'nun koluna asıldı.

– Dinleyin, kuzenim, size bir diyeceğim var. – Ve sessizce kol kola yürümeyi sürdürdüler.

– Hişt!.. Bir ıslık!.. Cappuccini taraflarından!..

Baron elini tabancasına attı; hepsinin yüreği ağzına geldi. Köpek havlamaları işitildi.

– Durun!.. – diye seslendi başrahip alçak sesle, baronun karanlığa doğrulttuğu silahı tutan elini yakaladı. – Papaz Girolamo bu, bu taraflarda görünmek istemiyor da!

Gerisinde bir beyaz cüppe belirip kaybolan kapı kapanır kapanmaz, eczacı dişlerinin arasından mırıldandı:

– Kıl payı kurtulduk, yemin ederim!

Baron ise hiçbir şey demeden Don Gesualdo'nun kolunu kuvvetle sıktı. Sonra bıraktı, her biri kendi yoluna gitsin diye; Bomma yukarıya, Büyük Meydan'a doğru, başrahip San Sebastiano'ya çıkan merdivenlerin dibine.

– Bu taraftan Don Gesualdo... gelin benimle...

Ve onu Cappuccini manastırının oradan, uzun yoldan dolaşmaya sürükledi, ardından ayaklarını nereye bastıklarını bilemedikleri birtakım daracık karanlık sokaklardan Santa Maria di Gesù'ya doğru tırmandılar. Birden baron durdu, karanlıkta parlayan gözlerini yeni edindiği arkadaşının yüzüne dikti.

– Don Gesualdo, ne kadar da güzel laflar, işittiniz mi? Artık hepimiz kardeşmişiz. Bundan böyle bir elimiz balda bir elimiz yağda olacakmış... Ne yani, siz buna inanıyor musunuz?

Beriki ne evet ne hayır dedi, lafın gerisini bekledi.

– Ben inanmıyorum... Benim kendi anamın doğurmadığı bütün bu kardeşlerime güvenim yok.

– Peki öyleyse niye geldiniz, efendim?

– Sizin gelmenizi engellemek için, başka niye olacak! Benim gizlim saklım yok. Bizim kaybedecek malımız varken, kalkmış, birbirimizin altını oymakla uğraşıyoruz, iyi bir sonuç doğrusu! Kedilere mama pişireceğiz diye malımızı da canımızı da tehlikeye atıyoruz!.. Ben kendi çıkarımı kolluyorum, aynı sizin gibi... Başımda başkaları gibi kavak yelleri esmiyor... Hısımız! Akrabayız! Bana göre hava hoş... Madem öyle, biz kendi aramızda anlaşalım...

– Tamam da? Ne yapmak istiyorsunuz?

– Ha? Ne mi yapmak istiyorum? Şimdi böyle mi karşılıyorsunuz? Anlamamazlığa mı geliyorsunuz?.. Öyleyse hiç söylememiş olayım... Herkes kendi çıkarına! Kardeşlerim! Carbonari üyeleri! Devrim yapacağız! Dünyanın da altını üstüne getireceğiz!.. Benim korkum yok!..

Tartışmanın ateşiyle baron bir avlunun kapısına yaslanmıştı. Azgın bir köpek öfkeyle havlamaya koyuldu. Ödü patlayan Zacco piştovu elinde, tabanları yağladı; Don Gesualdo da peşinden, soluk soluğa. Santa Maria di Gesù'nun meydanına varmadan, koşa koşa giden birisi elini göğsüne dayayarak onu durdurdu.

– Don Gesualdo!.. Nereye gidiyorsunuz? Evinizde jandarmalar var!

Başrahibin korktuğu başına gelmişti! Bianca'nın korktuğu başına gelmişti! Don Gesualdo karanlıkta, kafası karmakarışık, yüreği göğsünü paralayacak gibi çarparak, nereye gittiğini bilmeksizin koşuyordu. Derken, adamın da sanki bastonla yere vuruyormuş gibi bir takırtıyla peşinden koşmaya başladığını işiterek, dedi ki:

– Tamam da, sen kimsin?

– Nardo'yum, hani köprüde bacağı kopan amele. Artık beni tanımıyor musunuz, efendim? Donna Bianca gecenin köründe birini gönderip beni uyandırdı.

Ve jandarmaların nasıl apansızın sabahın dördünde baskın yaptığını anlatıyordu. Yüzbaşı'yla diğer jandarmalar Don Gesualdo'nun evindeydiler. Yukarda, Castello tarafında, birtakım ışıkların parıldadığı görülüyordu; Poggio'da alırın kapısına bir de fener asmışlardı, askerler atları tımar ediyorlardı. Daha ötede, Büyük Meydan yakınlarında, arada bir sesler duyuluyordu: Karışık bir mırıldanma, gecenin içinde çınlayan adımlar, kasabanın her yanında havlayan köpekler.

Don Gesualdo durup düşündü:

– Nereye gidiyoruz, efendim? – diye sordu Nardo.

– Aklıma bir yer geldi. Gürültü etme. Ah! Sen tehlikelerden esirgeyen Kutsal Meryem! Git, Nanni l'Orbo'yu çağır. Tanıyor musun? Hani Diodata'nın kocası!

Gün ışımaya başlamıştı. Ama saptıkları tenha yollarda hiç kimse yoktu. Diodata'nın kulübesi bir öbek kararmış

evle hintinciri kümeleri arasında gizliydi, çamurun yaz aylarında bile kalkmadığı yerler. Balkonunda bir asma çardağı vardı, kırık dökük panjurlardan bir ışık sızıyordu.

– Kapıyı sen çal, ne olur ne olmaz... – dedi Don Gesualdo.

Diodata cski efendisini soluk soluğa, zor nefes alır halde görünce başladı yaprak gibi titremeye.

– Gecenin bu saatinde ne istiyorsunuz benden... Tanrı aşkına! Beni rahat bırakın, Don Gesualdo!.. Kocam dönecek olursa!.. Şimdi dışarı çıktı, birkaç tane hintinciri toplayacak!.. Hemen şuracıkta.

– Hayvanlık etme! – dedi beriki. – Benim aklım bambaşka yerde! Jandarmalar peşimde!..

– Ne oldu ki? – diye sordu Diodata korkarak.

Gesualdo eliyle ona sus işareti yaptı. O anda Nardo koşarak geldi; yerin taşlarına tahta bacağının vuruşu ta uzaktan işitiliyordu.

– İşte!.. İşte geliyor!..

Nanni l'Orbo suratı allak bullak, hintinciri toplamaya yarayan sırığı sırtına vurmuş, içeri daldı, sert bakışlarla ortalığı kasıp kavuruyordu. Diodata, kollarını çaprazlamış, yemin kasem ediyordu, ama boşuna.

– Efendim! – diye bağırdı Nanni, – bu ne biçim şaka böyle? Bu yaptığınız olacak iş değil!..

– Hayvanlık etme! – diye bağırdı sonunda Don Gesualdo, sabrı taşmıştı. – Ben darağacının önündeyim, sen de kalkmış, kıskançlıktan dem vuruyorsun!

Patırtıyı işiten komşular koşup geldiler.

– Görüyor musunuz? – diye yeniden başladı Nanni, gözünü öfke bürümüş. – Bunların karşısında beni ne durumda bırakıyorsunuz, efendim? Doğrusu ya, şunu evermek için verdiğiniz para, şimdi beni düşürdüğünüz durumun yanında hiç kalır!

– Sus! Bu şamatayla jandarmayı başıma musallat edeceksin! Ne istiyorsun? Ne istiyorsan veririm!..

– Şerefimi istiyorum, Don Gesualdo! Benim şerefimi parayla satın alamazsınız!

Komşuların köpekleri de havlamaya başlamışlardı.

– Carmine'deki tarlayı vereyim ister misin?.. Ne zamandır gözün vardı!

Sonunda Nardo ikisini Carmine'deki tarla üstüne uzlaştırdı.

– Eh, tabii ya! Mal dediğin böyle durumlarda işe yarasın diyedir... mahpushanede, hastalıkta, kovalanmada... Edindiğiniz mal işte şimdi canınızı kurtarmaya yarıyor...

Don Gesualdo cenaze suratıyla homurdandı:

– Konuşmana bak! Bağırmana bak sen! Haklısın! Şimdi haklı olan sensin!

– Biraz da başkalarını düşünün, efendim! Geçindirecek bir karım var... Doğacak çocuklarım... Bir de öbürleri gelecek olurlarsa... hani şu daha önce doğmuş olanlar, onları geçindirmek de sanki benimmişler gibi sırtıma yüklenecek... öyle ya, ben Diodata'nın kocasıyım... Bir de bakarsın, millet onları da ben peydahladım sanır!..

– Yeter! Yeter! Tarlaya pekâlâ dedim ya işte!

– Şeref sözü mü? Bu şahitlerin önünde mi? Öyleyse... madem yalnız canımı kurtarmak için geldim diyorsunuz, dilediğiniz kadar kalabilirsiniz. Ben çok iyi bir adamımdır aslında, bilirsiniz!..

Geç olmuştu. Artık iyice yatışmış olan Nanni, gidip dışarda neler olup bittiğine bakmayı bile önerdi.

– Siz kendi evinizdeymiş gibi rahat olun, Don Gesualdo... Nardo benimle gelsin. Döndüğümde, parola olarak kapıya üç kez vururum. Onun dışında, şeytanın kendi bile gelse sakın açayım demeyin.

Kasaba dehşete kapılmıştı: Kapılar, pencereler hâlâ örtülüydü, sokaklarda jandarmalar dolaşıyordu, kılıçlar, mahmuzlar şakırdıyordu. Margarone ailesinin küçükhanımları, süslenip püslenmiş; tepelerine toplanmış, kafalarından havai fişek misali fışkıran saç örgüleriyle, ikide birde balkona ko-

şuyorlardı. Don Filippo, göğsünü kabartmış, böbürlenerek, şimdi Soylular Kahvesi'nde Hâkim ile Maliye Müdürü'nün yanında oturuyor, gelip geçeni sadece bir bakışıyla tir tir titretiyordu. Don Gesualdo'nun ahırında seyisler atları tımar ediyorlar, Komutan ise kendi evindeymiş gibi, terlikleriyle balkonda sigarasını tüttürüyordu.

Nanni l'Orbo gülmekten kırılarak döndü. İçeriye girmeden önce söylediği biçimde kapıyı vurdu, öksürdü, burnunu sümkürdü, hatta balkonda saçını tarayan bir komşusuyla yüksek sesle gevezeliğe durdu. Don Gesualdo korkunun yol açabileceği herhangi bir illeti önlemek için soğan salatası yiyordu.

– Afiyet olsun! Afiyet olsun! Don Gesualdo! Evinizde yabancılar var, aynen burada, sizin olduğunuz gibi. Baron Zacco hâlâ firarda!.. Tansökümünden önce Passaneto'dan ötede görmüşler kendisini, düşünün bir, cinin bucağında!.. Bir çitin arkasındaymış, canlı cenazeye dönmüş!.. Karısı aklını kaçırmış gibi... Noter Neri'yi de bir göreyim dedim, hani karıma yaptığı hizmetlerin karşılığında Carmine'deki tarlayı bağışladığınıza dair iki satır bir şey yazmak gerekirse... Güvenim yok demiyorum... ama bilirsiniz ya... dünya hali bu. Fakat noteri gören olmamış! San Sebastiano manastırında gizleniyormuş diyorlar... kadın kılığındaymış... evet efendim!.. Jandarmalar her kovuğu araştırıyorlar!.. Ama sizin burada korkacak bir şeyiniz yok!.. İşittiniz mi? İşittiniz mi?

O kerata karşısındakinin kanını dondurmaktan keyif alıyor gibiydi! Gerçekten de bir köylü bağrışması, çarık koşuşturması, çocuk haykırışları işitiliyordu. Diodata görebilmek için tahıl ambarının çatısına tırmandı. Sonra Nanni gelip dedi ki:

– Ölmek üzere olan birine Ahret Azığı* götürüyorlar,

---

* Ölmek üzere olan kişiye Katolik inancı uyarınca Son Hizmet götürülür. Rahip onun günahlarını itiraf ettirerek Tanrı'ya hesap vermesini sağlar, Yaradan adına onu bağışlar, ardından komünyon yaptırır, yani ona Ahret Yolculuğunda "azık" olarak, Hz.İsa'nın varlığını temsil eden kutsal şarap-ekmeği verir. (ç.n.)

dağlara taşlara!.. Yukarıya, Sant'Agata tarafına gidiyor. Başrahip Lupi'yi gördüm, elinde kutsal şarap-ekmek... gözlerini yere dikmiş!.. Tanrı şahidimdir, gören de bir aziz der!

– Bu akşam, hava kararır kararmaz, aşağıya, Masera'ya bana bir binek hayvanı getireceksin, bir de kıyafet değiştirmem için birkaç parça giysi – dedi Don Gesualdo, çatı penceresinden gelen ışıkta yüzü büsbütün solgun görünüyordu.

– Niçin? Artık evimde kalmaktan memnun değil misiniz? Diodata hizmette kusur mu etti yoksa?

– Yo, yo... Sanki bin yıldır evimden uzaktaymışım gibi...

– Ama burada korkacak bir şeyiniz yok... Jandarmalar sizi gelip burada aramazlar! Ararlarsa evinizde ararlar! Dikkatli olun!..

Nitekim Bianca bir akşam önce, gecenin saat üçünde, Jandarma Yüzbaşısı'nı karşısında buluvermişti; top sakallı, bıyıkları asker tıraşlı yakışıklı bir adam, elinde de o evde konaklama tezkeresi vardı. Zaten kocasından ötürü tedirgin olan Bianca, ne yapacağını bilememiş, Limòli Amcasını çağırtmıştı, o da esneye esneye, öfkesi burnunda gelmişti. Jandarma komutanının kısa süre önce bıraktığı bıyığını sıvazlayarak, kalın sesiyle verdiği güvence işe yaramamıştı:

– Korkunuz olmasın!.. Sakin olun, güzel hanımefendi!.. Biz askerler cinsi latif karşısında kibarlığı elden bırakmayız!..

– Üstelik – diye ekledi marki – bu adamların askerliği laf ola beri gele; hani ben de Malta şövalyesiyim diye bekâret yemini etmiştim* ya, öyle işte.

Yüzbaşı kaşlarını çattı, ama beriki aldırmaksızın, elini ahbapça onun omuzuna vuruyordu:

---

* On birinci yüzyıl ortalarında Kudüs'te oluşturulan ve I. Haçlı Seferi'nin ardından, Kutsal Topraklarda hacıların tedavi ve savunmalarını üstlenen Aziz Yuhanna şövalyeleri tarikatı hem dinsel hem askeri nitelik taşımıştır. Osmanlılarla Akdeniz egemenliği savaşları sırasında yoğun ve önemli askeri etkinlik göstermiş, sonunda ilkin Rodos'a, ardından Malta'ya sığınmıştır. Romanın geçtiği çağda, Malta şövalyeliği ancak toplum içinde seçkinlik sağlamaktaydı, bekâret yemini vb. dinsel yükümlülükleri simgeseldi. (ç.n.)

– Ben sizi tanıyorum, Don Bastiano!.. Ben babanızla çapkınlığa çıktığım zamanlarda siz bacak kadar çocuktunuz. O zamanlar o bekâret yemini beni sıkardı, tıpkı şimdi belinizin bir yanından sarkan seyyar satıcı tartısının* sizi sıktığı gibi... Hey gidi günler, hey!.. Babanız yakışıklı adamdı! Gönlü de kesesi de gani!.. Don Marcantonio Stangafame!.. Ragusa'lı Stangafame'lerden!.. Kontluğun ileri gelen ailelerinden birinden! Ne yazık ki bir alay kardeşsiniz!** Kendinizi jandarmalığa tayin ettirmekle yerinde bir karar vermişsiniz!.. Kırda hırsız kovalamak için yılda dört yüz *onza*... İyi para... Olduğu gibi de cebinize kalıyordur... çünkü bu havali sakindir!.. Yalnız emrinizdeki on iki erin geçimini sağlamak zorundasınız, önemsiz bir harcama... her birine günde iki *tarì* falan, değil mi?..

– Eh, yetti ama, şeytan... götüresi! – diye bağırdı jandarma komutanı kılıcını yere vurarak. – Niyetiniz galiba benimle dalga geçmek, şeytan... götüresi!

– Hop, hop! Yavaş olun, Yüzbaşı efendi! Ben Marki Limòli'yim ve Napoli'de hâlâ iyi dostlarım var, pırpırlarınızı söker, yeni uzattığınız o bıyığı kazıttırıverirler, bilmiş olun!

Ama tam o anda zangocun oğlu geldi, telaş içinde bir haber veriyordu; kekeliyor, dili dolaşıyor, çekingenliğinden kıpkırmızı olmuş, aynı sözleri tekrarlayıp duruyordu. Sağırlaşmaya başlamış olan marki kulak kesiliyor, ufaklığı paylıyor, çocuğu büsbütün ürküterek bağırıyordu:

– Ha? Ne zıkkım istiyorsun?

Ama Bianca yürek paralayan bir çığlık kopardı, amcasını ağzı açık bırakan bir çığlık ve fırlayıp evde koşturmaya başladı, atkısını araştırıyor, sokağa çıkmak, hemen yetişmek için başına örtecek bir şey aranıyordu.

---

* Marki aşağılayıcı bir eğretileme yaparak, Yüzbaşı'nın onur simgesi olması gereken kılıcuu seyyar satıcı tartısına benzetiyor. (ç.n.)

** Soylu ailelerde malvarlığı, bölünmemesi amacıyla, en büyük erkek evlada miras bırakılırdı; daha küçük kardeşler geçim kapısı olarak sanlarına yakışan mesleklere, askerlik ya da din adamlığına yöneltilirdi. (ç.n.)

III

Uzun süredir, her gün, aynı saatte, bir yandan çorap örerek sokaktan Peperito'nun geçmesini bekleyen Donna Giuseppina Alòsi, koyulaşsın diye balkona serdiği domates salçasını karıştıran Don Filippo Margarone, kanarya kafesini gölgeliğe asan Başpapaz Bugno, Bomma'nın eczanesinde esneyenler bile, gözlerini yukarıya, damların üstünde yükselen Castello'ya doğru çevirecek olurlarsa, gördükleri şey şu oluyordu: Don Diego ile Don Ferdinando Trao, birbiri ardından, ihtiyatla başlarını bir pencereden çıkarıyor, bir sağa, bir sola bakıyor, ardından salyangoz misali kafalarını içeri çekiyorlardı. Nihayet, birkaç dakika sonra, büyük balkonun kapısı gıcırdayarak, sarsılarak, üst üste birkaç kez itilerek açılıyor ve Don Diego beliriyordu, beli bükülmüş, sırtası çıkmış, pamuklu takkesini kulaklarına kadar geçirmiş, öksürerek, tükürerek, bir eliyle demir parmaklığa tutunarak; arkasından elinde süzgeçli kovayla Don Ferdinando; sapsarı, upuzun, tam bir hayalet. Don Diego, Bianca'nın çiçeklerini suluyor, temizliyor, ayıklıyordu; yere eğilip kuruyanları ve pörsümüş yaprakları topluyordu; bir kiremit parçasıyla toprağı kabartıyordu; yeni beliren goncaları denetimden geçiriyor, gözleriyle okşuyordu. Don Ferdinando dikkat kesilmiş, onu adım adım izliyordu; o da burnunu dikelterek, kaşlarını çatarak, solgun yüzünü her saksıya yaklaştırıyordu. Ardından dirseklerini parmaklığa dayıyorlar, aynı tüneğin üstüne tünemiş iki tavuk misali, Fortunato Burgio'nun buğday yüklü katırının gelişine, ya yumurtacı kızın Rosario yokuşundan yukarı çıkışına, ya da zangocun karısının akşam duası çanını çalmak üzere meydandan geçişine göre, kafalarını bir o yana bir bu yana çeviriyorlardı. Don Ferdinando aşağıda, tepenin yamacından birbirinin üstüne abanarak inen evlerin arasında görünen sokak parçacığından kaç kişinin geçtiğini saymaya uğraşıyordu; Don Diego ise güneşin Paradiso'nun ve Monte Lauro'nun doruklarına doğru ağır ağır yükselen

son ışıklarını gözleriyle izliyor, onların tarlaların arasında, beyazımsı lekeler halinde kaybolmaya yüz tutan kulübelerin camlarında birden ışıldadıklarını görünce neşeleniyordu. O zaman gülümsüyor, bir deri bir kemik kalmış titrek parmağını uzatıyor, ağabeyini dürtüyordu; o da başıyla evetliyor, o da çocuk gibi gülümsüyordu. Ardından kendi gördüğünü anlatıyordu:

– Bugün yirmi yedi oldu!.. Yirmi yedi kişi geçti... Başpapaz Bugno kuzen Limòli ile birlikteydi!..

Ağustos ayı başlarıydı, birkaç gün süreyle, çiçekleri sulamaya Don Ferdinando yalnız çıktı, kır saçları rüzgârda savruluyor, ayaklarını zahmetle sürüyor, her adımda suyu üstüne başına saçıyordu. Don Diego da yeniden ortaya çıktığında, dirilip mezarından kalkmış Lazarus'u* andırıyordu: Safi burun, gözaltları simsiyah, bir eski gocuğun içine diri diri gömülmüştü, her adımda canı çıkarcasına öksürüyordu; öksürüğü öylesine cılızlaşmıştı ki, hemen hiç işitilmiyordu; yine de hem onu hem ona kolunu veren ağabeyini tepeden tırnağa sarsıyordu, sanki her saksıya bir temenna eder gibiydiler. Ve o son kez oldu. O günden sonra, kırıkları kâğıtla örtülmüş camların ardında iki kardeşin güneşi araştıran ak saçlı başları seyrek olarak göründü; Don Diego her an tükürüyor, yere bakıyordu. Belediye Binası'nda o hercümercin çıktığı gün bağrışmalar ta Sant'Agata meydancığından duyuluyordu, pencerede titrek bir beyaz takkenin tepesi görünüp kayboldu. Ama San Giuseppe yortusunda dinsel alay aileye saygı sunma geleneğini yerine getirmek üzere Trao'ların kapısı önünde durduğunda, kalabalığın şamatasına karşın, pencereler kapalı kaldı. Don Ferdinando, göğsü astımdan tıkanmış, gözleri uykudan kavrulmuş, iki büklüm olmuş, gelenek uyarınca azizin resmini satın almak üzere aşağıya indi, kararmış elleri

* İncil'de anlatıldığına göre, Lazarus, öldükten dört gün sonra, Hz. İsa'nın yaptığı mucizeyle hayata geri dönmüştür. (ç.n.)

öylesine titriyordu ki, resim için ödeyeceği iki meteliği cebinde bulmakta zorlanıyordu. Alayı yöneten San Giuseppe kilisesinin papazı dedi ki:

– Bu resim nasıl mucizelidir, göreceksiniz! Tanrı'nın inayetiyle evinizden afiyet sıhhat eksik olmasın!

Üstelik ona hastanın başucuna koysun diye azizin gümüş asasını da verdi; değdiği yere şifa götürürdü. Gelgelelim o da çare olmadı.

Cosimo Dayı ile Pelagatti, gün doğmadan iki saat önce tarlaya giderken ya da gece bastırdıktan sonra döndüklerinde, Don Diego'nun penceresinde hep ışık görüyorlardı. Ve Motta'ların kara köpeği meydanda inler gibi uluyordu. Sonra, saat dokuza doğru, Don Luca'nın çocuğu kapıyı çalıyor, bir bardak süt götürüyordu. Ara sıra elinde üstü peçeteyle örtülü bir tabakla Don Giuseppe Barabba da geliyordu, ya da Mal Müdürü'nün uşağı bir şişe şarap getiriyordu. Yavaş yavaş o ziyaretler de seyreldi. Son kez, Doktor Tavuso omuzlarını silkerek çıkıp gitmişti. Komşu çocukları artık açılmaz olan o kapının ardında gün boyu oynuyorlardı. Bir akşam, geç vakit, komşular yemek yerken, Don Ferdinando'nun kuluçka tavuk sesiyle karşıdaki zangocu çağırdığını işittiler: İnsanın yediği lokmayı boğazında bırakan bir ses. Ve hemen ardından harap kapıya vurulan şiddetli bir darbe, telaşla uzaklaşan adımlar.

Tam da jandarmaların geldiği geceydi. Bütün kasabada bir hercümerçtir gidiyordu. Alışılmadık patırtıya Don Diego da bir an gözlerini açtı. Kendi evinin balkonunda, gürültülerin geldiği Büyük Meydan'a kulak kabartmış duran Burgio, Trao'ların balkonunda birilerini görünce tedirginlikle sordu:

– Ne var?.. Ne oluyor?..

– Don Diego!.. – diye yanıtladı zangoç ve sanki Fortunato onu karanlıkta görebilirmiş gibi, ıstavroz çıkardı. – Yapayalnız kalmış!.. Bir de benim sırtıma yüklediler!.. Grazia'yı doktora saldım... gecenin bu saatinde!..

– Aşağıda, meydandaki patırtıyı duyuyor musunuz?.. Duyuyor musunuz?.. Acaba nasıl bir gün doğacak yarın, Tanrı hepimizin yardımcısı olsun!..

– İnsanın vicdanı temiz olsun, yeter, Fortunato Dayı. Ben hep oldum olası garibanın biriyimdir!.. Bana ekmek verenin elini öperim...

– Doktor, ha!.. Bak işte, o!.. Bu saatte zangır zangır titriyordur herhalde!.. Başrahip Lupi de öyle, diyorlar!.. Haydi, iyi geceler!.. Karanlıkta duvarın kulağı vardır!

Nitekim kasabanın tüm asilerinin başı olan ve yaprak gibi titreyerek odunluğa saklanmış bulunan Doktor Tavuso, kapısının kırılacak gibi vurulduğunu duyunca son saatinin geldiğini sandı.

– Zaptiyeler!.. Jandarmalar!..

Oysa gelenin zangocun karısı olduğunu, can çekişen Don Diego için çağırdığını söylediklerinde, canavar kesildi.

– Hâlâ ölmedi mi o?.. Cehennemin dibine kadar yolu var!.. Gelip ödümü patlatıyorlar!.. Bu saatte!.. Bu devirde!.. Aile babasıyım ben!.. Beni çağıracağınıza akrabalarını çağırın!.. ya daha iyisi papaza haber verin, Ahret Azığı'nı götürsün!..

Sganci Teyze kapıyı açmaya bile yanaşmadı. Koskoca bir sürgü çekilmiş kapının ardından ses veren Barabba oldu:

– Kadıncağızım, öyle gece vakti sokaklarda koşturmanın zamanı değil şimdi. Yarın sabah, Tanrı'nın izniyle, hayatta kalanlar görüşürler.

Bereket Grazia'nın korkacak şeyi yoktu; kocası da onu hiç kuşkulanmadan bir bölük askerin arasına salabilirdi. Öylesi bir gecede, öylesine geç saatte sokakları arşınlamak, aslında gerçekten ürkütücüydü. Margarone'lerin evinden erkenden ayrılan genç Baron Rubiera da yanına eli fenerli bir adam almıştı.

– Ninì! Ninì! – diye çığlık attı balkondan Donna Fifì incecik sesiyle, sanki nişanlısı kendini uçurumdan atmaya gidiyormuş gibi.

– Korkma... yok bir şey! – diye yanıtladı o, sesini gürleştirerek.

Meydanda birilerinin olduğunu duyan Don Luca, koşarak dışarıya çıktı, Trao'ların kapısı top atılmış gibi gümbürdedi:

– Baron hazretleri!.. Kuzeniniz Don Diego ölmek üzere!.. Köpek gibi yalnız!.. Evde hiç kimse yok!..

Trao'ların kapkara, gamlı konağının karşısında Margarone'lerin balkonu ışıl ışıl parlıyordu ve o ışıkta Donna Fifi'nin gölgesi çiziliyordu, o da genç barona bir zamanlar artık harabeye dönmüş konağın penceresinde bekleyen bir başka gölgeyi hatırlatıyordu. Don Ninì başını önüne eğerek, acele acele çekip gitti, şimdi kapalı ve ışıksız olan o pencerenin anılarını da kendisiyle birlikte götürdü.

– İyi halt ettiler!.. Ölüyü benim sırtıma yüklediler!.. Bir başıma bana! – diye homurdandı Don Luca, can çekişen hastanın odasına dönerken.

Don Ferdinando yatağın ayakucuna oturmuştu, ağzından tek söz çıkmıyordu; tıpkı bir mumya. Arada bir gidip ağabeyinin yüzüne bakıyordu; sonra gözleri yuvalarından oynamış, Don Luca'ya bakıyordu ve yine başını göğsüne eğiyordu. Ama zangocun öfkesi patlak verince, birden, handiyse sarsmışlar gibi doğruldu ve uykusunda konuşan birinin mahmur sesiyle sordu:

– Uyuyor mu?

– Evet, ya, uyuyor!.. İsterseniz siz de gidip uyuyun!..

Ama beriki yerinden kımıldamadı. Hasta önceleri dakikada bir saatin kaç olduğunu bilmek istiyordu; sonra, gece yarısına doğru, hiçbir şey sormaz oldu. Burnunu duvara çevirmiş, yorganı kulaklarına kadar örtülü, sessiz sedasız yatıyordu. Grazia, dönünce kapıyı aralık bırakmış, mumu yanına, sehpanın üstüne koymuş, kendi evine bir göz atmaya gitmişti. Kocası elinden geldiğince iki sandalyeye yerleşmişti. Don Ferdinando arada bir yeniden ayağa kalkıyor, ayak-

larının ucunda yürüyerek şeamet kuşu gibi yatağın üstüne eğiliyor ve Don Luca'nın kulağına fısıldayarak soruyordu:

– Ne yapıyor? Uyuyor mu?

– Evet, evet!.. Siz de gidip uyuyun!.. Gidin, haydi!

Ve hiç değilse o sıkıntıyı başından atmak için onu kendisi odasına götürdü. Don Ferdinando düşünde komşu Motta'ların kara köpeğinin kendi göğsünün üstüne çöreklenmiş olduğunu görüyordu, kendisi ne kadar sıyrılmaya, haykırmaya çalışsa da köpek bir türlü kalkıp gitmiyordu. Uzundu, upuzundu köpeğin kuyruğu, bir türlü ucu gelmiyordu, bir yılan gibi onun boynuna ve kollarına dolanmıştı, sıkıştırıyordu, boğuyordu onu, gırtlağında sesini kısıyordu, derken bir başkasının sesini işitti, yüreğini şiddetle çarptırarak onu yataktan sıçrattı.

– Kalkın, Don Ferdinando! Uyuma saati değil bu!..

Don Diego kuvvetle horuldar gibiydi, ta öbür odadan duyuluyordu, gözleri açık ve fersiz, burun kanatları kararmıştı; tanınmaz olmuştu o yüz. Don Ferdinando ilkin onu yavaştan çağırdı, sonra yeniden seslendi ve boş yere sarstı, o zaman kafasındaki birkaç tel saç dimdik oldu, çaresizlikle, yalvararak zangoca döndü:

– Şimdi ne yapıyor?.. Ne yapıyor?..

– Ne mi yapıyor?.. Ne yaptığını görüyorsunuz işte!.. Grazia! Grazia!

– Hayır!.. Durun!.. Şimdi açmayın!

Gün aydınlanmıştı. Donna Bellonia, bütün gece kasabada işitilen hengâmeden ürkmüş, iç etekliğiyle balkonda durmuş, kocasının görevlendirmesiyle Büyük Meydan'a doğru olup biteni gözetliyordu; Burgio da Trao'ların kapısına bağladığı katırı tımar ediyordu. Don Luca'nın bağırtıları üzerine, başını balkona doğru kaldırdı, başıyla ne var diye sordu? Zangoç da bir el hareketiyle, birisinin Ahret yolcusu olduğu yanıtını verdi.

– Kim? – diye sordu Margarone hanım, fark ederek. – Kim? Don Diego mu, yoksa Don Ferdinando mu?

– Evet hanımefendi, Don Diego! Bir tek benim omuzuma yüklediler!.. Doktora koşayım... hiç olmazsa papaz Ahret Azığı götürsün diye reçete versin, ama ne gezer!.. Efendiler! Bir Hıristiyana dünyadan böyle göçmek reva mı, ne doktor var başında, ne eczacı!..

Speranza kocasını katırı götürüp can çekişen birinin evine bağlamış diye paylamakla başladı:

– Uğursuzluk getirir! Zaten bir bu eksikti!..

Ardından koşup Rutilio Benincasa'nın kitabını getiren Donna Bellonia ile birlikte lotoda hangi sayılara oynamaları gerektiğini tahmine çalıştılar.* Donna Giovannina bir yandan yüzünü kurulayarak pencereye çıktı; ama zangoçtan başka kimseyi göremedi, adam Tavuso'yu çağırmaya koşmuştu; iki adım ötede, ufak, yeşil bir kapıydı; çıngırağının ipi gidip geceleyin rahatsız etmesinler diye yükseğe bağlanmıştı. Zangoç asıldı, çaldıkça çaldı, sonunda Tavuso'nun hizmetçisi anahtar deliğinden fısıldadı:

– Kesin şunu, dünya yıkılsa doktor evden çıkmayacak! Ben herkesten beter hastayım diyor!

Bomma, yüzü safran sarısı, vebalı gibi yapayalnız, eczanenin dibinde havanda tartır kaymağı dövmekle meşguldü. Don Luca, soluk soluğa içeri daldı:

– Don Arcangelo efendim!.. Don Diego Trao ölmek üzere. Doktor da gelmek istemiyor... Ne yapayım?

– Ne mi yapasınız?.. Tabut yapın yahu, lanet olası! Ödümü kopardınız! İçeriye böyle dalmak olur mu hiç... Bugün ne kadar namuslu adam varsa, hepsinin yüreği ağzında!.. Bana geleceğinize gidin de papazı çağırın... şurada, Collegio'da,

---

* Rutilio Benincasa'nın on altıncı yüzyıl sonlarında ya da on yedinci yüzyıl başlarında yazılmış olan kitabı, rüya tabirlerini içeren tuhaf bir yapıttır. Batıl inanışların köklü olduğu güney İtalya'da, ölülerle uğurlu sayılar arasında ilişki kurulması âdettir. (ç.n.)

Başrahip Lupi var, kendisini kilisede görsünler diye şafaktan başlayarak ayin yapıyor, sabah duası ettiriyor!.. Adam hep dört ayak üstü düşüyor! Zaptiyelerin arkasından gülüyor!.. Ben eczacılık yapıyorum! Tartır kaymağı dövüyorum, başka şey dövemediğimden ötürü... nasıl olsa elimden gelmiyor!

Ama Ciolla'nın hırsız gibi kelepçelenmiş geçtiğini görünce dilini ısırdı, başını havanın üstüne eğdi.

– Efendilerim! – diye haykırıyordu Ciolla, – halime bakın!.. Meydanda, kendi işinde gücünde, namuslu bir adamım ben!..

Jandarmalar, ona kulak asmadan, itekleye itekleye önlerinde sürüyorlardı; kılıcını çekmiş, onlara eşlik eden Don Liccio Papa bağırıyordu:

– Savulun! Jandarmalara yol açın!..

Soylular Kahvesi'nin kaldırımının üstünden Hâkim hükmünü verdi:

– Âleme ibret vermek lazım! Az kalsın malum yerimize bir tekme indireceklerdi!.. Haydut sürüsü!.. Hem bizimki gibi bir kasabada ki, şimdiye kadar manastırdan farksızdı!.. Kaleye götürün! Kaleye! Don Liccio, buyrun anahtarları!..

Tanrı'ya şükür, yeniden rahat bir soluk alınıyordu. Düzen adamları yeniden sokaklarda görünmeye başladılar; başrahip kahvehanenin önündeydi; Peperito, Rosario sokağı boyunca bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu; Canali ile Don Filippo kol kola balmumcunun evine yollandılar; Don Giuseppe Barabba yine Donna Mariannina Sganci'nin köpeğini gezdiriyordu; Capitana handiyse kendi bayramıymış gibi tepeden tırnağa süslenmiş püslenmişti; öyle ya, şimdi ortalıkta bir alay asker dolaşıyordu, nakışlı çantasını koluna takmış, tüylerle bezenmiş şapkasını giymişti; kırıta kırıta, cıvıldayarak, arkasından Don Bastiano Stangafame'yi, teğmeni, kocasının meslektaşlarını sürükleyerek gidiyordu; kocası ise, bastonunu arkasında tutarak, tam bir ahmak gibi, bir kenardan seyrediyordu; meslektaşları kendi karı-

sıyla gezip tozuyorlar, pergel gibi açılarak boy gezdiriyorlar, yüksek sesle gülüyorlar, pencerelere çıkmaya cesaret eden kadınlara kasım kasım kasılarak bakıyorlar, kılıçlarının şakırtısıyla mahmuzlarının tıngırtısıyla dört bir yanı çınlatıyorlardı; sanki topuklarına çıngıraklar takılmış gibiydi. Margarone'nin kızları balkona doluşmuşlardı, hasetten kendi kendilerini yiyorlardı. – Üstelik teğmenin atkuyruğu misali gür bıyıkları vardı, karnının üstündeki çift sıra düğme ta uzaktan pırıldıyordu.

Öyle ki, o bayram havasında ölene son hizmet götüren papazın çıngırağı büsbütün acıklı çınladı. Uğursuz söylentiler de dolaşıyordu:

– Bir çarpışma olmuş!.. İdam mahkûmları varmış!..

Dinsel alayda tentenin arkasında feneri tutanlardan biri Ahret Azığı'nın Trao'ların evine götürüldüğünü söyledi.

– Bir büyük aile daha sönüyor demek! – diye ciddi bir yüzle yorumda bulundu Mal Müdürü, şapkasını çıkarırken.

Capitana ipek çoraplarını görsünler diye iskarpinlerinin burnunda hafiften sıçrayarak, Don Bastiano'yu, baştan çıkarıcı bir gülümsemeyle paylıyordu:

– Bilmez olur muyum! Bilmez olur muyum! Gemici yemini hepsi!..

Jandarma Yüzbaşısı tam o sırada oradan geçen Donna Bianca'yı gözüyle işaret etti. – Bu da bir başka âlem!.. Benim ne kabahatim var? – diyen bir halde ve abartılı bir saygıyla şapkasını çıkardı. Gel gör ki o zavallı hiç yanıt vermedi. Atkısı omuzlarından kaymış, kaygılı, solgun bir yüzle, telaş içinde, koşar adım gidiyordu. Donna Fifi Margarone, onun Sant'Agata yokuşundan meydancığa girdiğini görünce suratını buruşturarak balkondan geri çekildi.

– Hah!.. Nihayet geldi!.. Hamiyetli kız kardeşi!.. Nasıl da tenezzül etmiş böyle!..

– Bianca! Bianca! – diye bağırıyordu arkasından onun adımına yetişemeyen Limòli Amcası. İki kanadı da ardına

değin açılmış giriş kapısının önüne Burgio'nun çocukları ile Don Luca'nın çocukları üşüşmüşlerdi. Zangocun karısı o anda dışarıya çıkıyordu, saçı başı birbirine karışmış, sapsarı, karnı boşalmış, sağlı sollu tokatlar indirmeye koyuldu:

– Defolun! Defolun buradan!.. Ne bekliyorsunuz ki? Şenlik mi var? – Ardından telaşla kiliseye girdi. Meraklı komşu kadınlar pencerelere üşüşmüşlerdi. Merdivenin tepesinde Don Giuseppe Barabba delik deşik, fareler kemirmiş siyah bayrakların tozunu silkiyordu, üzerlerinde Trao'ların arması vardı: Baştan aşağı güve yenikleriyle dolu bir kırmızı leke. Yanında kızıyla Macrì Teyze, hemen yakında oturan Baron Mendòla koşup gelmişlerdi; evin içinde bir koşuşturmaca, bir günlük ve mum kokusu, bir keşmekeştir gidiyordu. Dipte, aralık bir kapının ardında, yoksul, alçak bir döşeğin ucu ve gündüz gözü yakılmış cenaze mumları görülüyordu. Çevresine üşüşen, yolunu engelleyen tüm o akrabaların ortasında, Bianca'nın gözü başka bir şey görmedi:

– Hayır!.. Bırakın gireyim!

Bir an için Don Ferdinando'nun allak bullak olmuş yüzü bir hayalet gibi belirdi; sonra kapı kapandı. Onu sevecenlikle saran dost kolların arasında, Macrì Teyze tekrarlıyordu:

– Bekle!.. Bekle!..

Zangocun karısı soluk soluğa geri döndü, önlüğünün altında şamdanlar getiriyordu. Kocası yeniden kapıdan baktı, haber verdi:

– Papaz Ahret Azığı'nı getirdi... son hizmetler yapılıyor... Zaten bilinci yerinde değil...

– Görmek istiyorum ağabeyimi!.. Bırakın gireyim!

– Bianca!.. Şu anda olmaz!.. Bianca!..

– Onu öldürmek mi istiyorsun?.. Heyecanlanır!.. Ya duyuyorsa!.. Haydi Bianca, yapma böyle!.. Bir bardak su verin!.. Çabuk!..

Donna Agrippina mutfağa koştu. Kapı bir kez daha bir alay pırıltısına açıldı. Papaz, tente, kutsal şarap-ekmeğe eş-

lik eden fenerler bir hayal gibi geçtiler. Marki yerlere kadar eğilerek mırıldandı:

– *Domine, salva me...**

– *Amen*! – diye yanıtladı zangoç. Ben elimden gelen her şeyi yaptım... köpek gibi yalnızdı!.. İki kez doktora koştum!.. Gecenin köründe!.. eczacıya da!.. diyor ki bu uzun hikâyeymiş... hem bende mezardayken dirilen Lazarus'un otu yok diyor!..

– Neden ama?.. Neden bırakmıyorsunuz gireyim?.. Suçum ne benim?..

Bianca öylesine titriyordu ki dişleri bardağı çınlatıyordu, neredeyse aklı başından gitmiş gibi, korku dolu gözlerini oradakilerin üstünde gezdiriyordu.

– Bırakın beni! Bırakın gireyim!

Marki amcası üstüne saçtığı suları kurulamak için mendilini çıkardı. Baron Mèndola ile Macrì Teyze pencerenin önünde çene çalıyorlardı:

– Uzun sürdü hastalığı!.. Bu Trao'ların hepsi böyledir!.. Yapılacak bir şey yok!..

– Bak! – diye bağırdı baron, bir süredir dikkat kesilmişti. – Benim damımda bir pencere açmışlar... şurada!.. Canali denen o hırsız!.. Bereket farkına vardım! Dava açayım da görsün!.. Kanunun verdiği her hakkı kullanacağım!..

– Don Luca! Don Luca! – diye bir bağırtı işitildi. Kapı birden açıldı, Don Ferdinando belirdi, kollarını havada sallıyordu. Don Luca koşa koşa geldi. Bir anlık bir kargaşa koptu: Çığlıklar, heyecanlı sesler, çılgınca bir koşuşturma, Donna Agrippina ilaç diye kullanılan sirkeyi arıyor, öbürleri Bianca'yı durdurmaya çalışıyorlardı; aklını kaçırmış gibiydi, ağzından köpükler saçıyor, gözleri şimşekleniyordu, tanınmaz bir haldeydi.

– Neden?.. Neden istemiyorsunuz? Bırakın gireyim! Bırakın beni!.. Bırakın beni gireyim!..

---

* Latince dua: Tanrım, sen beni koru! (ç.n.)

– Evet! evet! – dedi marki amcası. – Onu görmek hakkıdır!.. Bırakın girsin.

Bianca alçak, yoksul döşekte upuzun, kupkuru kalmış bir vücut gördü, kırçıl bir sakalla diken diken olmuş, yukarıya kalkık sivri bir çene ve fal taşı gibi açılmış bir çift mavi göz.

– Diego!.. Diego!.. Ağabeyciğim!..

– Öyle yapmayın, Donna Bianca! – dedi alçak sesle Don Luca. – Eğer hâlâ işitebiliyorsa, zavallıcık, düşünün nasıl heyecanlanır!..

Bianca, zangır zangır titreyerek, dehşet içinde, elleri saçlarında, rüyadaymış gibi çevresine bakınarak kalakaldı. Derken kupkuru, yanan gözlerini şaşkınlık içinde, kollarıyla neredeyse onu yataktan uzaklaştırmaya çalışır gibi hareketler yapan Don Ferdinando'ya dikti.

– Hiçbir şey!.. Bana hiçbir haber vermediniz!.. Bir daha hiç haberim olmadı... Yabancı oldum, çıktım!.. Kovdunuz beni, evden de gönülden de!.. Kovuldum!.. Her yerden!

– Sus!.. – diye kekeledi Don Ferdinando titrek parmağını dudaklarına bastırarak. – Sonra konuşuruz!.. Şimdi sus!.. Herkes bize bakıyor, görüyorsun!..

– Bianca! Bianca! – diye yalvarıyorlardı öbürleri ona sarılarak, itekleyerek, giysilerinden çekiştirerek.

– Götürün onu buradan!.. – diye bağırdı Macrì Teyze eşikten. – Zavallıcık, bu durumunda... şimdi ikinci bir felaket gelecek başımıza!..

O arada alı al moru mor, kana tere batmış, Donna Sarina Cirmena çıkageldi.

– Şimdi haberim oldu! – diye kekeledi, büyük salonda toplanmış akrabaların ortasında meşin koltuğa kendini bırakırken. – Nereden bileyim? Kasabada bir kıyamet kopuyor ki! Yani şayet dini alayın bu yana geldiğini görmeseydim...

Marki başıyla öbür odanın kapısını işaret etti. Sandalyeye yığılmış kalmış olan Cirmena Teyze, mendili gözlerinde, sızlandı:

– Ah, benim yüreğim bu sahneleri kaldırmıyor!.. Altüst oldum ben!.. – Ve gözleriyle bir ona bir öbürüne soruşturmayı sürdürdüğünden, Donna Agrippina alçak sesle, üzgün, ıstavroz çıkararak yanıtladı:

– Az önce!.. Beş dakika oluyor!

Don Giuseppe kucağında bir yığın bayrakla geldi:

– İşte!.. Marangoza da haber salındı.

Baron Mèndola o ne istiyor diye bakmak için ayağa kalktı...

– Tamam, tamam – dedi Mèndola. – Şimdi hepsini düşünürüz. Don Luca? Hey? Don Luca?

Zangoç kapıdan başını çıkarır çıkarmaz, yürek paralayan çığlıklar işitildi.

– Zavallı Bianca!.. Duyuyor musunuz?

– Delirmiş gibi! – diye onayladı Don Luca. – Saçını başını yoluyor!..

Baron Mèndola onu herkesin önünde sorguladı:

– Her şeyi düşündünüz, değil mi, Don Luca?

– Evet efendim. Katafalk, bayraklar, ne kadar papaz varsa o kadar ayin. Ama masrafları kim ödeyecek?

– Gidin! gidin! – diye sözünü kesti Cirmena, zangocu omuzlarından ölünün odasına itti, içerde kargaşa artmaktaydı.

– Üzgünüm! – dedi Macrì Teyze, güneşin nereye kadar vardığını görmek için ayağa kalkarken. – Üzgünüm ama, geç oldu, evimde bir lokma yemek hazırlayacak hiç kimse yok.

Don Luca tedirgin bir yüzle ölünün odasından dışarıya çıktı.

– Durum vahim... Güzellikle de olsa, zorla da olsa, hanımı alıp götürmek lazım!.. Durum vahim diyorum!

– Müsaadenizle! Girebilir miyiz?

Barones Mèndola'ya eşlik eden uşağın kalın sesi çınladı; kafasında tüylü şapkası, ayağında içleri sanki ceviz dolu ço-

raplar. İhtiyar hatun, başka bir şey duymayı beklemeksizin, direk misali dimdik, kupkuru, gidip kocaman antika sandalyelerde üzgün yüzlerle, elleri karınlarının üstünde çepeçevre oturan ve onun sahnede belirmesiyle suspus olan akrabalarının arasında yerini aldı. Barones çevresine bakınıyordu, tiz perdeden bağırdı:

– Peki Rubiera nerede? Ya kuzin Sganci? Ne yapacağız şimdi? Cenaze için akrabalara haber salmalı...

– İşte orada! – dedi Donna Sarina, Macrì Teyze'nin kulağına. – İsterse dünya yıkılsın... hiç eksik olmaz!.. Sokaklardaki kargaşayı gördünüz mü?

Kuzini solgun bir gülümsemeyle yanıtladı, ihtiyar barones sağır olduğundan, hiçbir şeyden korkmuyor diye işaret etti.

–Mesele şu ki... – diye söze başladı baron.

Donna Agrippina ile zangoç bayılmış, kolları yanlarına sarkmış Bianca'yı getiriyorlardı, kıpkırmızı kesilmişler, soluk soluğa, zor nefes alıyorlardı.

– Ölü gibi! – diye ofladı zangoç. – Kemikleri ağır çekiyor!..

Macrì Teyze öğüt verdi:

– Şuraya, şuraya, kendi odasına!..

– Mesele şu ki... – diye yeniden söze başladı Baron Mèndola, kuzen Limòli ile Donna Sarina Cirmena'yı bir yana çekerek, – mesele şu ki cenaze için aramızda anlaşmalıyız. Şimdi göreceksiniz, enişteşi Motta'nın yakınları ortaya çıkacaklardır... İyi bir seyirlik olacağız doğrusu!.. Burgio ile Nunzio Motta'nın yanında!.. Ama kocasını dışlayamayız da... Felaket bir durum, tamam... ama Don Gesualdo ustayı sineye çekmemiz lazım, öyle değil mi?..

– Elbette! elbette! – oldu Cirmena Teyze'nin yanıtı.

Başka gözlemlerde de bulunmak niyetindeydi. Ama Marki Limòli kendi fikrini söyledi:

– Sevgili kuzinim, her şeyi kendi akışına bırak!.. Nasıl olsa!.. Ölen öldü, bir şey söylemez artık.

– Madem öyle!.. – diye karşı çıktı Cirmena Teyze, kıpkırmızı kesilerek, – Don Gesualdo ustanın hiç gelmemiş olması da rezalet sayılır!

Mèndola sahanlığa çıktı, Barabba'ya Sganci'nin evine koşmasını söyledi.

– Para lazım – dedi alçak sesle, geri döndüğünde. – Zangocun ne dediğini işittiniz mi? Masrafları kim karşılayacak?

Macrì Teyze hiç duymamazlığa geldi, bir yandan alçak sesle Cirmena ile konuşuyordu:

– Zavallı Bianca!.. O durumunda! Kaç aylıkmış? Biliyor musunuz?..

– Yedi... yedi aylık olmalı... Yani durum vahim!..

Mèndola ve Barabba ile cenaze hazırlıklarını tartışmakta olan Marki Limòli sözü bağladı:

– Bana kalırsa Arcicofradia dei Bianchi'yi* davet etmeliyiz, çünkü ileri gelen biriydi...

– Tabii... Cenazeyi haysiyetiyle yapmalı... masraftan kaçınmadan!..

Gelgelelim, iş paracıkları ortaya koymaya gelince her biri sıvışmaya bakıyordu. O sırada ölünün odasında zangocun karısıyla Don Ferdinando arasında bir çekişmedir gidiyordu: Kadın onu dışarı çıkarmak istiyordu, o ise köpek eniği gibi inleyerek, kalmak için ayak diriyordu; Grazia Teyze sert sesiyle bar bar bağırıyordu:

– Kutsal Meryem Ana! Siz hiç laf anlamaz mısınız?.. Tıpkı çocuk gibisiniz! Oğlum olsa sizden daha akıllı davranırdı!

Ve apansızın, daire olmuş alçak sesle konuşan akrabaların ortasına ayaklarını sürüyerek Don Ferdinando geldi, saçı başı birbirine karışmış, mintanının önü açık, yüzü

---

* Kökü ortaçağa uzanan bir tekke; üyeleri dinsel kimlik taşımamakla birlikte, dinsel kurallara uygun bir özel yaşam sürerlerdi. Üyeliği toplum içinde büyük saygınlık sağlardı. (ç.n.)

onun da ceset gibi, elindeki evrak dosyasını herkese gösteriyordu:

– İşte imtiyaz burada!.. Kral Martino'nun verdiği berat... bunu mezar taşına yazdırmak lazım... Bizim kraliyet mezarlığına gömülme hakkımız olduğunu bildirmek lazım... *una cum regibus*!..* Armalı bayrakları çıkardınız mı? Cenazeyi hazırladınız mı?

– Evet, evet, hiç kuşkunuz olmasın...

Her biri ona sırtını dönerek muhatap olmaktan kaçındığından ötürü, Don Ferdinando, gözlerinde yaşlarla, aynı sözleri geveleyerek birinden öbürüne dolaşıyordu:

– *Una cum regibus*!.. Zavallı ağabeyim... *Una cum regibus*!..

– Pekâlâ, pekâlâ – diye yanıtladı Marki Limòli, – Siz bu işleri kendinize dert etmeyin.

Dışarda, sahanlıkta, birileriyle konuşmuş olan Baron Mèndola, el kol hareketleri yaparak yeniden içeri girdi:

– Beyler!.. Bir bilseniz!.. Hayretler içinde kaldım!..

– Susun! – diye işaret etti ona marki – susun! Şimdi ne oluyor?..

Bianca'nın odasında kıyamet kopuyordu; telaşlı, yalvaran sesler; birileri boğuşuyormuş gibi itişip kakışma patırtıları; çılgınca acı ve öfke haykırışları; derken hepsini yerinden sıçratan bir çığlık. Kapı kuvvetle çarpıldı, birden dışarıya allak bullak olmuş marki çıktı. Bir dakika sonra Macrì Teyze bağırarak başını uzattı:

– Çabuk! Bir doktor çağırın! Çabuk!

O sırada daha başka hısım akraba üzgün suratlar, siyah eldivenlerle, kafile halinde geliyorlardı. Oradan oraya çekilen sandalyelerin gürültüsü arasında, Macrì Teyze yeniden feryat etti:

– Çabuk! Bir doktor! Çabuk!

---

* (Lat.) Kral mezarlarına gömülme imtiyazı. (ç.n.)

IV

"Sitayişkâr cümlelerin temayüllerime dahil olmayışı, kelâmının maksadındaki hürmeti tenzil etmez. Netice itibarıyla, ifade ettikleri istirhamın daha samimi ve istikrarlı olmasıdır arzum. Kulunuza bir nazar lütfetmenizdir hayalim, naçiz satırlarımın biçare emeli benden dikkatinizi esirgememenizdir.*

Gün 17, saat 7

Baron Antonino Rubiera"

– Elbette! – diye ekledi locanın kapısında duran Titta usta, Donna Fifi o pusulayı hecelemekle uğraşırken. – Genç baron baş aktrise gizlice teslim edeyim diye bana bizzat verdi. Aman, ayağınızı öpeyim! Çoluğum çocuğum var!.. Beni ekmeğimden etmeyin.

Hırsından sapsarı kesilmiş olan Donna Fifi hiç yanıt vermedi. Locanın parmaklığının ardında, titreyen ellerinde pusulayı buruşturuyordu. Sonra ne diyeceğini bilemeyen annesine uzattı.

– Dur bir dakika da, anlayalım... Ne yazıyor?..

– Ben gidiyorum – diye yanıtladı berber, boynunu bükerek. – Kulise döneceğim, çünkü şimdi kadın ilk âşığını öldürecek ya, saçlarını çözüp omuzlarından aşağı salıvermem lazım... Aman Donna Fifi!.. Gözünüzü seveyim beni ele vermeyin!..

– İyi de, ne diyor? – diye üsteledi annesi.

Nicolino ikisinin arasına kafasını soktu ve bir tekme yedi. Çığlıklarına Don Filippo koşup geldi, balkon tıklım tıklım dolu olduğundan koridorda gezinmekteydi.

– Ne var?.. Hep aynı şey! Bütün tiyatroyu ayağa kaldırıyoruz... bizden başka böyle yapan yok!..

---

* Bu tumturaklı, tutarsız tümceler, yeterli dil ve sözlük bilgisinden yoksun bir halk adamının, mektubun alıcısını etkilemek çabasıyla, zahmetle bir araya getirdiği hatalı kalıpları yansıtıyor. (ç.n.)

Canali de başını locadan içeriye uzattı.

– Şimdi dikkat edin! Birbirlerini öldürdükleri sahne geliyor!..

– Nerede o günler! – diye mırıldandı dişlerinin arasından Fifi.

– Efendim? Ne var?

– Hiç. Fifi'nin baş ağrısı tutmuş – diye yanıtladı Don Filippo. Sonra alçak sesle karısına:

– Söylesenize ne var?

– Sıcaktan boğuluyoruz! – diye ekledi Canali. – Bana biraz yer açabilir misiniz?.. Yukarının haline bakın!.. Ana baba günü! İçimden ceketimi çıkarmak geçiyor.

Kafalardan bir duvar oluşmuştu. Bazı köylüler paradideki tahta sıraların üstüne çıkmışlar, tavanın kirişlerine tutunmuş, aşağıya, partere bakıyorlardı; oğlanlar ağaçtan zeytin topluyormuş gibi, handiyse korkuluklardan aşağıya sarkıyorlardı; öyle bir tıklım tıklım kalabalık vardı ki, karşıdaki locada Yüzbaşı'nın hanımı her an bayılacak gibi oluyor, kolonya şişesini burnuna götürüyordu.

– Jandarma komutanına söylese ya, korsesini gevşetsin! – dedi Canali; durur durur, sonra ortaya böyle bir laf atıverirdi işte.

Bitişik locadaki Donna Giuseppina Alòsi'yi ziyaret etmekte olan Baron Mèndola, yine bütün salonda çınlayan ahmak kahkahasını patlattı. Donna Giuseppina kıpkırmızı kesildi. Mita'nın gözleri fal taşı gibi açıldı, annesi de Canali'yi kapıdan dışarı itti. Sonra Fifi'ye dedi ki:

– Dikkatli ol! Yüzbaşı'nın hanımı dürbünle sana bakıyor!..

– Yok canım! Baktığı ben değilim! – diye yanıtladı o, omuz silkerek.

– Dumanı üstünde bir dedikodu ister misiniz? – diye sürdürdü baron, başını kapıdan içeriye uzatmakta ayak diriyordu. – Bayan Capitana kıyametleri koparıyormuş!.. Baş

aktrisin kaldığı hanı gözetime aldırmış!.. Kendi kocasını da, zavallı adam!.. Ve diyorlar ki, neler keşfetmiş, neler!..

Jandarma komutanının canı sıkılmıştı, onun sözünü ağzına tıkmaktan başka çare bulamadı:

– Aziz meslektaşım, siz kendi hanenizde olup bitenle uğraşsanız ya!

– Öhö! Öhö! – diye öksürdü Don Filippo, ciddi bir tavırla. Parterden de susalım uyarıları yükseldi, perde kalkmaktaydı. O zaman Donna Fifi'nin arkasında, Donna Bellonia pusulayı okumak için çantasından gözlüğünü çıkardı.

– İyi de, ne diyor? Ben hiçbir şey anlamıyorum!..

– Ya, anlamıyorsunuz demek?.. Bana hiç böyle güzel bir şey yazmamıştı!.. Alçak! Hain, ne olacak!..

İşin içinde iş vardı, biraz edebiyat paralamış olan Ciolla, genç baronla Giacinto'nun dükkânının arkasındaki odacıkta kafa kafaya vermiş, beynini limon gibi sıkıp özünü kâğıda aktarmıştı. Don Filippo yeniden sorguladı:

– Ne var kuzum? Söylesenize?

– Susss! – diye uyardılar parterden.

Sinek uçsa duyulacak bir sessizlik vardı. Baş aktris, tepeden tırnağa beyaz giysilere bürünmüştü, yalnız saçları, Titta ustanın taradığı gibi, omuzlarından aşağı dökülüyordu, kadın dinleyenlerin tüylerini diken diken ediyordu. Seyircilerin bazıları heyecandan yerlerinde duramayarak ayağa kalkmışlardı, arkalarındakiler hiçbir şey göremez olduk diye itiraz ediyorlardı. Canali de duygulanmıştı, burnunu borazan gibi öttürerek sümkürüyordu.

– Bakın! Bakın!.. İşte şimdi!..

– "Ben!.. Ben kendi elimle!.. Senin avuçlarının arasına alıp da ebedi sadakat vaat ettiğin işte bu elimle!.."

Âşığı, kadının sıkıp cebine sokuşturabileceği çıtkırıldım bir delikanlı, bir eli kadife cepkeninde, öbür elini dehşet ifadesiyle kıvırcık saçlarının arasına daldırmış, usturuplu adımlarla geri geri gidiyordu.

– Benim yüreğim dayanmıyor, hayır! – diye söylendi Canali. Ve kaçtı gitti, tam ortalık alkışlarla inlerken.

– Ama ne sanat gücü, ha? Ne yetenek! – diye bağırdı Don Filippo; o da var gücüyle alkışlıyordu. – Mikrop!.. Terbiyesiz seni!..

Nicolino korkmuş, tekmeler savuruyor, gitmek istiyorum diye bar bar bağırarak, başını eğmiş, kapıya doğru atılıyordu. Aşağıda, parter alkışlardan inliyordu. Bütün seyirciler ayağa kalkmışlar, bağırıyor, tepiniyorlardı. Baş aktris, kalçalarını kıvırarak, gerdanını kaplumbağa misali bir sağa bir sola kıra kıra, her eğilişinde titreyerek giysisinden taşan göğüsleriyle, dört bir yana teşekkürler yağdırıyordu, parmaklarının ucuyla, rujdan birbirine yapışmış dudaklarıyla herkese öpücükler gönderiyor, gülücükler saçıyordu.

– Vay canına!.. Yaktı beni!.. – diye ünledi Canali, yeniden alkışlamaya başlamıştı. – Evli barklı adamım!.. Çoluğum çocuğum var!.. Ama neredeyse aklım başımdan gidecek!..

– Babacığım! babacığım! – diye atıldı o noktada Donna Fifi, babasına sarıldı, başladı hüngür hüngür ağlamaya. – Beni seviyorsanız, babacığım, bu şıllığa bir kötek attırın benim hesabıma!..

– Ne?.. – diye kekeledi Don Filippo, ağzı bir karış açık kalmış, elleri havada. – Ne oldu sana şimdi?

Donna Bellonia, Mita, Giovannina, hepsi birden ayaklandılar, yatıştırmak için Fifi'ye sarıldılar, gözlerden gizlemek için locanın dibine, kapıdan yana itekledileler. Karşı localarda, aşağıda parterde, kafalar dalgalandı; gülüşmeler, dürbünü Margarone'lerin locasına çevirenler oldu. Don Filippo o rezalete bir son vermek için Nicolino ile birlikte ön sıraya geçip parmaklığa abandı; bir yandan dudaklarının ucuyla gülümseyerek hanımları selamlarken, bir yandan da alçak sesle homurdanıyordu:

– Aptal!.. Bak, bacak kadar kardeşinin senden daha fazla aklı var!..

Bitişik locadan da bir kargaşa işitiliyordu. Bayan Alòsi, elinde kolonya şişesiyle oradan oraya seğirtiyordu; Baron Mèndola da tiyatroya sırtını dönmüş, iskemlesine yığılmış, yüzü kireç gibi bembeyaz bir çocukcağızı kollarından tutmuş, sarsıyordu.

– Oyun La Gurna'ların oğluna dokundu... – dedi Baron Mèndola, Donna Giuseppina'nın locasından. – Büyük insan gibi, her şeyi anlıyor!.. Çattık!

– Aynen benim Fifim gibi... o da şimdi!.. Çocukluk işte! Her şeyi ciddiye alıyorlar!..

Çocuk, benzi kül gibi, iri, zekâ fışkıran, utangaç gözlerini artık perdesi inmiş olan sahneden hâlâ alamıyordu. Donna Giuseppina, yeğeni iyice kendine geldikten sonra, nezaket gösterip, kolonya şişesini Margarone'lere uzattı. Don Filippo alçak sesle söylenmeyi sürdürdü.

– La Gurna'ların yedi yaşındaki oğlunun aynı!.. Ayıptır yahu!.. Sizi bir daha bir yere götürürsem iki olsun, şeref sözü!

Fakat ziyarete gelen Mèndola'nın içeri girdiğini görünce sustu. Baron iki dirhem bir çekirdekti, camgöbeği rengi ceket, elma çiçeği rengi pantolon, yalnız kocaman kravatı kuzen Trao'nun yasından ötürü siyahtı. Tiyatroda koltuk ücreti ödememek için bir locadan öbürüne dolaşıp duruyordu.

– Rahatsız olmayın... şöyle bir kenara ilişeyim... Siz, Canali, hemen bitişikteki Donna Giuseppina'ya gitsenize, yanında kimse yok!.. Yo, yo, doğru söylüyorum, kimse yok!.. Yalnız küçük oğlu Sarino, hani parmak kadar, şarkı ne der, biliyor musunuz?.. Bir de Corradino La Gurna, Trao Teyze'nin oğlu... Donna Giuseppina onu her gittiği yere götürüyor, paravan olsun diye... hani birtakım ziyaretler beklediği zamanlar, anladınız mı? Ta Siracusa'dan mahsus yollamışlar onu, başımıza dert olsun diye!..

Sonra, Canali gider gitmez:

– Şimdi Peperito da gelir!.. Bu oyunlara karışmaktan hoşlanmıyorum ben!..

Ve göz kırptı. Kimse karşılık vermedi. Onun üzerine, o asık suratları görünce, tonunu değiştirerek yeniden söze girişti:

– Ne piyes ama, değil mi? Hele kadın var ya!.. Çocuk gibi ağlattı beni!..

– Burada da öyle oldu! Burada da! – diye yanıtladı Don Filippo, şakaya vurur gibi yaptı.

– Ha, Donna Fifì mi?.. Haydi, haydi, üzülmeyin, çünkü şimdi üçüncü perdede âşıklar barışacaklar. Adam yalnızca yaralanıyor. Onu gizliden gizliye seven kız kurtarıyor ve sonra sütkardeşi olduklarını keşfediyorlar... Caltagirone'de iki akşam üst üste oynamış bu piyes... Vay! Vay! Vay!.. Neler dönüyor şimdi?

Karşı locadan jandarma komutanı, Capitana'nın arkasından, görünmediğini sanarak, bumunu silermiş gibi yaparak, beyaz mendiliyle onlardan yana işaretler veriyordu. Mèndola, başını çevirince, Donna Giovannina'yı yüzünde mendille yakaladı. Kız hemen gözlerini indirdi, pancar gibi kıpkırmızı kesildi.

– Ya! ya!.. Elbette! Çok iyi bir kumpanya! Bizim buralara uğraması büyük şans! Hele baş aktris!.. Hemen evimin karşısında, Nanni Ninnarò'nun hanında kalıyor. Her akşam, oyundan sonra, görülecek şey!.. – Ve cümlesini Don Filippo'nun kulağına fısıldayarak tamamladı; o da – Hmm!.. Hmm!.. – diye yanıtladı.

– Bir tokat indiririm, ha – diye tehdit etti o arada annesi, Giovannina'ya öldürecek gibi baktı. – Nezle nasıl olunurmuş gösteririm sana!..

– Tabii! – diye yeniden başladı baron yüksek sesle, kızlar anlamasın diye. – Duruma hâkim olan aslında soylu baba, hani aksakallı gördüğünüz. Her akşam sahnede tartışmaları yalancıktan... Ama sonra, eve gidince, görülecek seyran!..

Başka bir şey demeyeyim! Tam odasına bakan ambarın duvarına bir delik açtım. Ama orada da oyuna dışardan katılmaya gelenler var, kıdemsiz hayranlar, anlıyor musunuz? Sunak götürmeye gelenler... Noter Neri firarda ya, oğlu onun yokluğunda kileri boşalttı... sucuklar, efendime söyleyeyim, kuru incirler, kalıp kalıp peynirler... Her gün cebinde bir şeyler taşıyordu... Vay! Vay! Vay!..

Bayan Capitana vaktinden önce çıkıp gitmeye hazırlanıyordu. Locanın ön kısmında, ayakta, pelerinini sert bir hareketle jandarma komutanından alnuş, teğmene uzatmıştı, o da pelerini onun çıplak omuzlarına komutanına inat, ağır ağır, rahat rahat yerleştiriyor, üzerlerine dikilmiş olan bütün gözlere hiç tınmıyordu. Öbür tarafta kadını elinde yelpaze ile Don Bastiano Stangafame bekliyor, kocası da gıkını çıkarmadan seyrediyordu. Mèndola Margarone'ye bir dirsek attı, ikisi birden çenelerini kaşıyarak, havalara bakmaya koyuldular. Yan locadan Canali yorumda bulundu:

– Herkese biraz, kimsenin hakkı kalmaz!..

– Siz başkalarına bakacak yerde, kendinize bakın!.. Dikkatli olun!..

– Evet, evet, gördüm, geliyor... *Cavaliere* gelmeden hemen kaçıyorum...

Tam koridorun kapısında Peperito ile yüz yüze geldi.

– Ah, *cavaliere*!.. Ne mutlu sizi görene! Meraklanmaya başlamıştık buralarda... yemin ederim!..

– O niye? – diye kekeledi Peperito kıpkırmızı kesilerek.

–İşte... Bütün kasabanın görmeye koştuğu böyle bir piyes... Diyorduk ki... nasıl oldu da *cavaliere*?..

Peperito epeyi kararsız kaldı, kızması mı gerekir bilemeden yanıt arıyordu, sonra kapıyı onun yüzüne çarptı.

– Şimdi de masum havalarına giriyorlar! – diye ekledi Canali gülerek. – Partere iniyorum, oradan daha iyi görürüm.

– Neşeniz yerine gelsin, Donna Fifì! – dedi sonra Mèndola. – Aslında ne ölü çıktı, ne yaralı var!.. Sizi hiçbir türlü neşelendiremezsek, demek oluyor ki...

O anda koridorda bir ipek hışırtısıyla, bir kılıç ve mahmuz şakırtısı duyuldu. Donna Giovaıiiina, annesinin gözlerini kendisine diktiğini hissetti, kanı başına hücum etti. Capitana locanın kapısını itti, buklelerinin altından gülücükler saçan başını içeriye uzattı.

– Yo, yo, sakın rahatsız olmayın. Bir dakika merhaba demeye uğradım. Bu piyes bir rezalet... Ben başka bir şey işitmemek için gidiyorum... Ya kadının o elbisesi!.. Eğildiği zaman, gördünüz mü?..

– Ehem! ehem!.. – diye yanıtladı Don Filippo kızlarını işaret ederek.

– Ben de onu söylüyorum işte! Bir anne kızlarını tiyatroya getiremeyecek artık.

– Haklısınız! – dedi bunun üzerine Don Filippo. – Yetkili merciler el koymalı...

Yüzbaşı'nın hanımının nazik davranışından cesaret bulmuş olan teğmen söze karıştı:

– Yetkili merci benim. Şimdi kulise koşup işler benim dediğim gibi mi bakacağım... Aziz Tommaso gibi kendi elimle dokunmak istiyorum!*

Ama nüktesine gülen olmadı. Yalnız Capitana onun koluna hafifçe vurdu, gülümseyerek teğmenin söylediğini fısıldamak için Donna Bellonia'nın kulağına eğildi:

– Ama ben olmaz diyorum. Donna Giovannina'ya bir bakın... O da neredeyse baş aktris kadar dolgun, ama görünmüyor... Ancak birazcık... evet, yakından bakınca... belki korsesi fazla sıkı da ondan...

---

* Aziz Tommaso, Hz. İsa'nın On İki Havarilerindendir. Yuhanna İncil'ine göre, Hz.İsa'nın öldükten sonra dirildiğine ilkin inanmamış, ancak yaralarına eliyle dokunduktan sonra kanaat getirmiştir. Gündelik konuşmada, bir şeye elle tutulur kanıtı olmadıkça inanmayan kişiler için söylenir. (ç.n.)

– Son derece şirin!.. – diye söylendi jandarma komutanı koridordan. – Son derece zarif!..

Tam o sırada gelen Zacco, üniformaları görünce geri dönecek oldu, o Carboneria meselesinin korkusu içinde kalmıştı. Ama kuşku uyandırmamak için kendi kendine cesaret verdi, gülümseyerek, yüzü ölü gibi sapsarı, gitti, hepsinin ayrı ayrı elini sıktı.

– Kuzenim Trao'nun yanından geliyorum. Hâlâ ağabeyinin evinde, zavallıcık! Kalkamıyor!.. Tam da kendi evinde doğurmak istemiş!.. Benim hiç haberim yoktu, bazı işlerimi halletmek için kıra gitmiştim.

– İyi de, küçük kızı vaftiz ettirmek için ne bekliyorlar? – diye sordu Margarone. – Başpapaz Bugno ortalığı velveleye veriyor, o masum yavrucak ölecek olsa Cennet'e giremeyecek diye.*

Onun üzerine Hâkim söze karıştı.

– Majestelerinden cevaz bekliyorlar, Tanrı Kralımızı korusun... Fikir Marki Limòli'den çıktı, Trao'ların erkek evlatları artık tükeniyor ya, aile soyadını kız evladın çocuklarına verebilmek için... Evrak benim elimden geçti...

– Eh, öyle, soylu bir aile... önemli bir şecere – diye ekledi Capitana. – Donna Bianca'yı ziyarete gitmiştim. Bebeği de gördüm... yüzü pek şirin.

– Aman ne güzel! – diye sözü bağladı Zacco. – Böylece Don Gesualdo usta yine kârlı çıkıyor, kızı bile kendi imalatı sayılmıyor.

Nükteye herkes güldü. Ceplerine kavrulmuş bakla doldurmuş dönen Canali kendisine de tekrarlasınlar istedi.

– Haydi, iyi akşamlar! iyi akşamlar! Durup daha başka şeyler de işitmek istemiyorum! – diye ünledi Capitana gülücükler saçarak, kulaklarını eldivenli elceğizleriyle tıkıyordu. – Yo... ben gidiyorum... sahi söylüyorum!..

---

* Hıristiyan inancına göre, vaftiz sayesinde ilk günahın yükünden arınmış olmayan ruhların Cennet'e girme hakkı olmaz. (ç.n.)

Hepsi koridordaydı: Sararmış dişlerinin arasında bir gülümseme öğüten Donna Fifì; kavrulmuş baklalar dağıtan Canali'nin peşinde Nicolino; dedikodulara yol açmamak için locasının kapısını açmış olan Donna Alòsi. Yalnız Donna Giovannina, annesinin kaşlarını çatmasıyla çivilendiği iskemlesinden kalkmamıştı. Nişanlısını kuşkulandırmamak için, sırtında siyah yas giysileri, elinde bir demet gülle, gizlice gelen Don Ninì, koridoru öyle kalabalık bulunca bir an şaşaladı. Donna Fifì ona ters ters baktı, sonra ceplerini karıştırmak için delikanlının üstüne tırmanan küçük kardeşini hoyratça kolundan çekti. Jandarma komutanı oğlanı okşadı ve Margarone'lerin locasına pervasız gözlerle bakarak ekledi:

– Ne güzel çocuk bu!.. Ne kadar da cana yakın!.. Ne güzel bir aile!..

Donna Fifì ona cilveli bir gülümseyişle karşılık verdi, tam da nişanlısının gözleri önünde. Capitana'nın yüzünde de buruk bir gülümseme belirdi; gözleri parlayan Donna Giovannina'ya baktı ve Peperito Donna Giuseppina'ya iltifat etmiş olmak için Corradino La Gurna'yı okşayarak "seçkin bir hali var, tam Trao'ların havası" derken, Capitana sesinden ballar akarak ekledi:

– Nasıl da hepsine ortak bir aile havaları var! Donna Bianca'nın kızı Don Ninì'ye nasıl da benziyor, gördünüz mü?

– Yok canım! – diye onun kulağına homurdandı Canali. – Ne fesatlıklar karıştırıyorsunuz siz!..

Birkaç saniyelik sıkıntılı bir sessizlik oldu. Zacco türkü mırıldanarak aldı başını, gitti. Canali son perdenin başlamak üzere olduğunu belirtti. Hanımlar karşılıklı diken gibi öpücükler verip gülümsediler; Donna Fifì de Yüzbaşı'nın ona yabancı modasına uyarak uzattığı eli, kendi elini gevşekçe bırakarak sıktı.

– Haydi, bir dakika içeriye girin – dedi Donna Bellonia, genç barona. – Fifì ile birlikte locanın gerisinde oturursunuz,

yasta olduğunuza göre. Sizi kimse görmez. Giovannina, kalk oradan.

– Hep aynı şey! – diye söylendi kız, ablasına pek öfkelenmişti. – Yerini vermek hep bana düşer zaten!..

– Anneciğim... Bırak Ninì'yi gitsin... o yasta nasıl olsa!.. Piyesi sahneden de seyredebilir!.. – diye hınzırca güldü Fifi.

– Ben mi?.. – Ama kız ona sırtını çevirdi. Mèndola, o söylediği sahneyi görmek için locaya hepsinden önce dalmıştı ve her söze açıklamada bulunuyordu.

– Dikkat edin!.. Şimdi anlayacaklar ki sütkardeşi meğer bir başkasının kızıymış...

– Oluyor böyle vakalar! – diye yorumda bulundu Canali eşikten.

– Susun! Susun! Dedikodu kumkuması!

Bütün gözler, kızlarınkiler de, genç barona çevrildi, o ise anlamazlıktan geldi.

– Eğer sıkılıyorsanız... – diye homurdandı Donna Fifi – orada kütük gibi oturduğunuza göre... kalkıp gitmek mi istiyorsunuz?..

– Ben mi?..

– İşte!.. – diye atıldı Mèndola zaferle. – İşte!.. Anladınız mı?

– Evli barklı adamım!.. diye tekrarladı Canali. – Çoluğum çocuğum var... Ama keşke elimden gelse de baş aktris yüzünden bir çılgınlık yapsam!.. Adı bile güzel!.. Aglae...

– Agli... ne!.. amma da isim!.. – diye güldü alayla Baron Mèndola. – Baş başa kalacak olsak... senlibenli olamazdım doğrusu!..

Don Filippo kestirip attı.

– Kadın büyük sanatçı... birinci sınıf bir baş aktris... Eh, tabii anlaşılıyor...

– Orası öyle – diye ihtiyatsızca ağzından kaçırıverdi Don Ninì, sırf bir şey demiş olmak için.

– Ya!.. Sizin de mi hoşunuza gidiyor?..

– Gidiyor tabii... yani... demek istiyorum ki...

– Söyleyin, söyleyin lütfen!.. Nasıl olsa biliyoruz!..

Mèndola fırtınanın kokusunu aldı, oradan sıvışmak için ayağa kalktı.

– Gerisini biliyorum. İyi akşamlar. Müsaadenizle, Don Filippo, dinleyin, Canali...

Aksi talih bu ya, tiradını söylemek için baş aktrisin gözlerini göğe kaldırması gerekiyordu: "Eğer orada yazılıysa... yazdıysa Kader..." derken Margarone'lerin locasına bakacak oldu. Donna Fifì de artık dilini tutamadı:

– Nasıl olsa biliyoruz!.. Sitayişli cümleleriniz!.. Naçiz satırlarınız!..

– Ben mi?.. Naçiz satırlarım mı?..

Ama beriki bütün cinleri başına toplanmış, yerinden fırladı, sanki dişlerini delikanlının suratına geçirmek ister gibiydi:

– Amma da yüzsüzmüşsünüz!.. Evet efendim! Hani şu naçiz satırlı pusulanız!.. İşte, burada!.. – ve pusulayı burnuna uzattı, başladı öfkesinden hüngür hüngür ağlamaya. Don Ninì ilkin afalladı, öylece kaldı. Ardından deli gibi yerinden fırladı, şapkasını aradı. Eşikte patırtıyı duyup koşan Don Filippo ile burun buruna geldi.

– Aptalsınız siz!.. Salağın teki!.. Kızınızı amma da iyi terbiye etmişsiniz!.. Evinize bir daha ayak atmayacağım, Tanrı'ya şükürler olsun!

Ve hiddet içinde, kapıyı vurarak çekti gitti. Don Filippo'nun ağzı açık kalmıştı, genç baron gider gitmez locaya daldı, başladı o da bağıra çağıra karısını paylamaya:

– Aptalın tekisiniz siz!.. Kızlarınıza terbiye verememişsiniz!.. Gördünüz mü ben ne laflara muhatap oluyorum!.. Bunun gibi bir hödüğü hiç evime sokmamalıydınız!..

Nişanın bozulması büyük gürültü kopardı. Beş dakika sonra tiyatroda başka şey konuşulmaz oldu. Az kalsın piyes ıslıklar arasında sona erecekti. Kumpanyanın yöneticisi,

kasabanın önde gelen aileleriyle arasını bozuyor diye, baş aktrise çattı. O ise yemin kasem ediyordu, o baronla göz aşinalığım bile yok, adam umurunda bile değil diye. Marangoz Cosimo ustayla sahnede kim var kim yoksa işittiler. Öfkesinden kabına sığamayan Don Ninì hemen ertesi gün gidip Ciolla'yı aradı; Kale'de, kilit altında geçirdiği o yirmi dört saatten sonra, adam etliye sütlüye karışmaz olmuştu.

– Rezil ettiniz beni şu "naçiz satırlar"ınızla!.. Bütün kasaba ezberledi yazdığınız pusulayı!..

– Eh, n'olmuş yani? Herkes ezberlediyse demek ki hoşa gitmiş!

– Hoşa gittiği falan yok! O diyormuş ki ben hiç umurunda değilmişim!

– Aman! Aman!.. Mümkün değil!.. O mektup taşı bile yumuşatırdı! Demek oluyor ki kabahat sizin, Don Ninì... Yani yakışıklılığınıza sözüm yok... Ama pusulanın yanında şöyle bir armağan falan da göndermeliydiniz, azizim baron! Topun güllesini fırlatan baruttur! Ne yani, yakışıklılığınızla mı etkilersiniz sanıyordunuz?.. İki kuruşluk ipek kâğıtla mı?.. Ama bana da bir bahşiş bile vermediğinize göre, yani!..

Dostlarla hısım akraba nişanlıları barıştırmak için beyhude yere araya giriyorlardı. Anne tekrarlayıp duruyordu:

– Ne yaparsın?.. Erkek milleti işte!.. Baban da öyleydi!..

Don Filippo bir başka telden çalıyordu.

– Önemsiz şeyler bunlar... gençlik kaçamakları işte!.. Fırsat buldu... bir yenilik... Baş aktrisler her yıl gelecek değiller ya... Sen sonuçta bir Margarone kızısın! O kalkıp da Margarone'lerin kızını bir tiyatro aktrisine feda edecek değil ya!.. Hem sonra, asıl hakareti yiyen benken, bak affediyorum!..

Ama Donna Fifì bir türlü yatışmıyordu. Onunla bir daha alışverişi olsun istemiyordu, sersemin, nekesin tekiydi "Naçiz baron"!.. Hem sonra nasıl olsa ondan yüz kat üstün bir talip çıkardı kendisine... Herkesle, kız arkadaşlarıyla olsun, akrabalarıyla olsun, arkasından dalga geçiyordu. Don

Ninì'nin de o kızgınlıkla yapmayacağı şey yoktu. Ne pahasına olursa olsun kafasına koyduğunu yapacağına yemin kasem ediyordu, her şey bir yana, inat olsun diye baş aktrisi ağına düşürecekti.

– Ah! O cadıya göstereceğim gününü! Topun güllesini fırlatan baruttur!..

Ve armağan üstüne armağan yolladı, sucuklar, kalıp kalıp peynirler, koskoca bir şişe şarap. Hanın masası armağanlarıyla kaplandı. Bütün kasabanın diline destan olmuştu. Baron Mèndola her akşam açtığı o delikten *Cana'nın düğünü*'nü* seyrettiğini söylüyordu. Armağanlar arttıkça arttı, sonunda barones kilerin anahtarını saklamak zorunda kaldı. Nihayet Titta usta gelip Don Ninì'ye şöyle dedi:

– Artık direnecek gücü kalmadı efendim! Aklı başından gitti, baş aktrisin. Her akşam saçlarını tararken, bana yalnız sizden söz ediyor.

– Benim gönlümü ederse, söylediğim şekilde!.. Donna Fifì'nin gözleri önünde gönlümü etsin istiyorum! Kahrından verem olsun, gebersin istiyorum!

İlk buluşma düş kırıklığı verdi. Bayan Aglae bir zavallı kör kılığındaydı, yüzü maske gibi boyanmıştı. Yine de leş gibi yanmış mum kokan kovuğuna onu bir kraliçe edasıyla buyur etti ve onu irikıyım bir adama tanıttı; adam kollarını sıvamış, bir sandığı karıştırmakla meşguldü, dönüp bakmadı bile:

– Baron Rubiera, seçkin sanatsever... Bay Pallante, ünlü oyuncu.

Ardından homurdanarak sandığı karıştırmayı sürdüren ünlü oyuncunun sırtına bir göz attı, Don Ninì'ye uzun uzun baktı ve alçak sesle ekledi:

– Kendisini daha önceden tanıyorum!.. Her akşam görüyorum... parterde!..

---

* "Cana'nın düğünü": Yuhanna İncil'inde yer alan, "erkekle kadının tensel birleşmesi" olan evliliği kutsayan bölüm. (ç.n.)

Oysa baron ise yasta olduğundan ötürü tiyatroya gelemediği için özür dilemeye hazırlanıyordu; ama o anda Bay Pallante, elleri tozlara bulanmış, onun da yüzü maske gibi makyajlı döndü, kafasına sarılı çaputtan kirloz saçlar dökülüyordu.

– Yok işte – dedi, sanki toprağın altından gelen bir kalın sesle. – Söylemiştim sana!.. Kahrolası! – Ve homurdanarak çıktı gitti.

Kadın çevresine esrarlı bir halde bakındı, siyah gözyuvalarının içinde iri iri açılmış gözlerle; ayaklarının ucuna basa basa gidip kapıyı kapattı, sonra bir eli göğsünün üstünde, ağzının kenarında solgun bir gülümsemeyle delikanlıya döndü.

– Ne tuhaf, yüreğim nasıl da çarpıyor!.. Hayır... bir şeyim yok... oturun.

Don Ninì bir iskemle arandı, başı alev alev yanıyor, yüreği sahiden şiddetle çarpıyordu. Sonunda bavulun üstüne ilişti, kadını etkileyecek uygun bir cümle arandı, o ise is tüten yağ kandilinin alevinde bir mantar parçası yakmakla meşguldü.

Derken bir ziyaretçi daha damladı, Mommino Neri, hem Baron Rubiera'yı orada görünce fena halde bozuldu ve kapının pervazına yaslanmış, bastonunun sapını kemirerek öylece durdu, tek söz söylemedi. Bayan Aglae sohbeti tek başına sürdürüyordu: Bu ne güzel bir kasaba... kültürlü ve zeki bir seyirci kitlesi... yakışıklı gençler de...

– Hoşça kalın – dedi Mommino.

– Hemen gidiyor musunuz, böyle...

– Evet... Burada dönecek yer yok... Fazla kalabalığız...

Don Ninì onu hınzırca bir gülümsemeyle uğurladı, bavulun üstünde topuklarıyla davul çalıyordu. Kadın farkına vardı ve muhteşem bir gülüşle omuzlarını kaldırdı, üstünden bir yük kalkmışçasına soluklandı.

Baron, için için sevinerek söze girişti.

– Şayet ben de rahatsızlık veriyorsam... – Ve elinde tuttuğu şapkasını aranırmış gibi yaptı.

– A, hayır!.. Siz gitmeyin!.. – diye yanıtladı o telaşla, başını eğerek.

– Girebilir miyim? – diye sordu kapının ardından kondüvitin incecik çatlak sesi.

– Hayır! hayır! – diye tekrarladı Bayan Aglae, sanki suçüstü yakalanmış gibi telaşla.

– Sahne açılıyor! – diye ekledi Bay Pallante'nin kalın sesi. – Çabuk ol!

Bunun üzerine baş aktris, bir çaresizlik ifadesiyle yüzünü Don Ninì'ye doğru kaldırdı, üzgün bir gülümsemeyle:

– Görüyorsunuz işte!.. Bir dakika bile serbest kalamıyorum!.. Sanatımın esiriyim!..

Don Ninì fırsatı kaçırmadı:

– Sanat!.. Ne güzel şeydi!.. Onun krallığı... onun mihrabıydı!.. Herkes hayrandı ona!.. Nice yürekler yakıyordu!..

– Ah, evet!.. kendimi sanata verdim. Tüm varlığımı sundum ona!..

Ve kollarını açarak, sanki hemen oracıkta varlığını sanata sunuyormuş gibi, kendini bırakarak ona doğru bir dönüş döndü ki, Don Ninì bavulun üstünden aşağı atlayıverdi.

Kadın titreyen ellerini, neredeyse bedenine siper edermiş gibi, içgüdüsel olarak ona doğru uzattı. Sonra gözlerini ovuşturdu, iç çekişini bastırdı ve bir düşten uyanırmışçasına kekeledi:

– Bağışlayın... Bir dakika... Üstümü değiştirmek zorundayım...

Ve gözlerinde hınzırca bir gülümseme şimşeklendi.

Mommino Neri olacak baş belası hâlâ oradaydı, kulis direklerinden birine yaslanmıştı, kral kılığına girmiş, kürklü pelerini omuzlarında, mukavvadan tacı başında bekleyen Bay Pallante ile çene yarıştırıyordu. Bu kez bozulma sırası

Don Nini'nindi. Bayan Aglae, sanki haberi varmış gibi, yeniden kapıyı araladı, çıplak koluyla omuzunu uzattı:

– Baron, perdenin sonuna değin beklerseniz... okumayı istediğiniz o dizeler bende, burada, sandığın dibinde.

Hayır! Hiçbir kadın ona böylesi bir mutluluk vermemişti, yüreğine de başına da böylesine sıcak bir kan dalgası salmamıştı: Ne Bianca titreyerek kendini ilk kez kollarına bıraktığında; ne Margarone'nin kızlarından biri kibirli başını eğmiş, milletin mırıldanmaları arasında ortalıkta onunla birlikte göründüğünde. Tam anlamıyla aklı başından gitti. Dedikodulara bakılırsa, kadına armağanlar sunabilmek için sağdan soldan borç aldı. Umutsuzlanan barones de, oğluna tek kuruş avans vermesinler diye kiracılarına haber saldı, kirayı bizzat kendisine ödesinlerdi.

– Ah!.. Ah!.. Görürler günlerini! Oğlumun beş parası yoktur. Ben de tek kuruş ödeyecek değilim elbette!..

Ana oğulun arasında şiddet sahneleri geçti. Delikanlı katırdan beter inatçıydı, üstelik Aglae onu hanın merdivenlerinden bile çıkartmamıştı. Sonunda, bir akşam, karanlıkta, orada, eşikte, Pallante kandili yakmak için önden gittiğinde nedenini açıklamıştı:

– Kıskanıyor!.. Ona aitim ben!.. Onun oldum!..

Ve başı önünde, güzelim sesi heyecandan kısılarak, her şeyi itiraf etmişti. Adam çok soylu bir aileden geliyordu, o talihsiz tutkusundan dolayı babası onu mirasından mahrum bırakmıştı, kendisini uzun süreyle, çılgınca, umutsuzca sevmişti; yalvarmıştı, ağlamıştı... Sonunda bir akşam... o günkü gibi... ruhu sanatın verdiği bütün o coşkuyla allak bullak halde, titrerken... merhamet... fedakârlık... kendi de bilmiyordu nasıl olmuş da... yüreği uzaklara kanatlanmışken... başka ufuklar düşlüyorken... bir başka ideal... Ama daha sonra, bir daha asla!.. Kendini toplamıştı!.. Utanmıştı... pişman olmuştu... insafa gelmemişti... Adam ona hep âşıktı, eskisi gibi... eskisinden de fazla... çılgınca... kıskanıyordu,

her şeyi ve herkesi kıskanıyordu, soluduğu havayı, düşlerini, kafasından geçenleri... ve onu, Don Ninì'yi!..

– Hey! – diye işitildi merdivenlerden adamın kalın sesi. – Nasıl istiyorsun? Yağda mı kızartayım, salçalı mı olsun?

Kadının alacakaranlıkta yumuşak bir gölgeye bürünen yüzünde, meleksi bir gülümseyiş gezindi.

– Görüyorsunuz, değil mi?.. Hep böyle işte!.. Hep aynı kayıtsız şartsız bağlılık!..

Don Ninì'nin sırdaşı olan Ciolla, sonradan ona dedi ki:

– Ne kadar da ahmaksınız! Herif... beş parasızın biri! Bir yandan sizin, bir yandan Neri'nin oğlunun gönderdiği nimetleri birlikte deve yapıyorlar.

Gerçekten de Mommino'ya hem kuliste, hem hanın girişinde sık sık rastlamıştı, devriye gibi aşağı yukarı gidip geliyordu ve nezaketinden durulmuyor, barona gülücükler saçıyordu. O da tam bir enayi durumunda kaldığını fark edince, çileden çıktı.

– Ah!.. Senin istediğin o mu? – dedi sonunda kadın, ateşli bir ses tonuyla. – Madem öyle... madem öyle... Eğer seni ne kadar sevdiğimi kanıtlamamın başka bir yolu yoksa... Mademki ne olursa olsun, günaha girmem gerekiyor... bu akşam... gece yarısından sonra!..

O karanlık, o yağlı, havalinin bütün çivili kunduralarının altında laçkası çıkmış daracık merdivenlerde bir ahır kokusu vardı. Tepede, belli belirsiz bir ışıkta, bir beyaz vücut, omuzlarına dağılmış saçlarıyla, apansızın kendisini ona öylece sunuverdi.

– Ne olayım istiyorsun... rakkase mi olayım... odalık mı?..

Masanın üstünde kirli tabaklar yığılmıştı, yatağın üstünde arabesk desenli Şam ipeğinden bir örtü, komodinin üstünde karanfillerle, ufak bir Meryem Ana resminin önünde yanan bir kandil ve yerde dumanı tüten bir merhem kavanozundan buram buram günlük kokusu yayılıyordu. Öteki

odaya açılan kapıya yağ lekeleriyle kaplı pek güzel bir Türk şalı çivilenmişti ve Türk şalının gerisinde, Bay Pallante'nin kıskançlığından horul horul uyuduğu işitiliyordu.

Kadın, odaya ışıklar saçan o siyah gözlerini iri iri açarak, parmağını dudaklarına bastırdı ve Rubiera'ya yaklaşmasını işaret etti.

"Uzun lafa ne hacet, büyülemiş onu!" diye yazıyordu Başrahip Lupi Don Gesualdo ustaya, ardından onun genç Baron Rubiera'ya önemli bir meblağı borç vermesini öneriyordu. "Don Ninì gırtlağına değin borca batmış durumda, artık hangi taşa baş vuracağını bilemiyor... Barones yemin kasem ediyor, kendisi hayatta oldukça tek kuruş vermeyecekmiş. Ancak başka mirasçısı da yok, varını yoğunu er geç ona bırakacak. Gördüğünüz gibi, kârlı bir iş, göze alırsanız tabii..."

"Ne kadar?" oldu Don Gesualdo ustanın yanıtı. "Baron Rubiera'ya gereken para ne kadar? Eğer verebileceğim bir şeyse, ben kaçınmam."

Daha sonra, Don Gesualdo'nun Baron Rubiera'ya mirasına avans olarak verdiği yüklü borç duyulunca, herkes ona deli dedi, parasını kaybedeceğini söylüyorlardı. Beriki o kendine özgü gülümsemesiyle yanıtlıyordu:

– Merak etmeyin. Paramı kaybedecek değilim. Baron dürüst adamdır... zaman ise ondan daha da dürüsttür.

Her türlü melanet kadının başının altından çıkar diyen atasözü haklıdır.

Hele kadın bir de aktris ise!

V

Don Ninì o işi gizli tutacağını ummuştu. Gelgelelim annesi, onu böylesine değişmiş, inatçı, kaygılı, her sabah yüzü ateşli, taze tıraşlı gördükçe, bir süredir kendi kendini yiyordu. Geceleri çocuğunun bütün o ipek eşarplara ve kolonya

şişelerine verecek parayı nereden bulabildiğini düşünmekten gözünü uyku tutmuyordu. Rosaria ile Alessi'yi onun peşine takmıştı. Çiftçiyi ve köylüleri sorguya çekiyordu. Ambarla kilerin anahtarlarını yastığının altında tutuyordu. İçine doğmuştu, zavallıcığın! Kuzen Limòli, tepeden tırnağa süslenip püslenmiş, kırıta kırıta giden Bayan Aglae'yi göstermeden edememişti.

– Görüyor musunuz? O işte. Gelininiz nasıl ama, beğendiniz mi, ha? Memnun musunuz? – Tam da Don Diego Trao ölürken onu lanetlemiş gibiydi!

Ufak kasabalarda kötü haberi size ulaştırmak için dünyanın yolunu tepmeye hazır kişiler bulunur. Bir sabah barones balkonda, hasır tentenin gölgesinde oturmuş, kenevir çuvallar teyelliyordu; basamağa oturmuş Rosaria da, hantal ellerinden iğneyi kaçırmamak için gözlerini de dudaklarını da büzerek, becerebildiğince dikiyordu, arada bir de başını çevirip ıssız sokağa bakıyordu.

– Bu üç oldu! – diye ağzından kaçırdı Rosaria, Ciolla'nın o kapıcı suratıyla, barones hanımefendinin evini yukardan aşağıya süzerek, bir kez daha geçtiğini görünce; adam iki adımda bir duruyor, sanki çağrılmayı bekliyormuş gibi, dönüp dönüp bakıyordu. O gidip gelmeleri bir süredir gözlüğünün altından izleyen Barones Rubiera, dayanamadı, eğildi, şunu açıkça şöyle diyen bir bakışla gözlerini Ciolla'ya dikti: Ne yapıyorsunuz, derdiniz ne?

– Sabah şerifleriniz hayrolsun. – Söze başlayan Ciolla oldu. Ve karşı duvara yaslandı; kasketi ensesine kaymış, elinde kadastro memurunun ölçeğini andıran bastonla, iki ayağının üstüne dikilip durdu. Barones o selama karşılık olarak, tatlı sert bir gülümsemeyle sordu:

– Ne yapıyorsunuz orada? Evime değer mi biçiyorsunuz? Satın almaya mı niyetlendiniz yoksa?

– Ben mi, hayır!.. Ben mi, hayır hanımefendiciğim!..

– Ben mi, hayır! – diye yeniden daha kuvvetle tekrarladı, onun yeniden dikişine döndüğünü görerek. Onun üzerine Rubiera, gözlüğü parıldayarak yeniden yan sokaktan tarafa eğildi, ikisi bir an öyle karşı karşıya iki ejderha misali bakıştılar.

– Bana bir diyeceğiniz varsa, yukarı çıkabilirsiniz.

– Yok, yok bir şey – diye yanıtladı Ciolla; ama bunu derken kapıya yöneliyordu.

Rosaria kapının ipini çekti, başladı söylenmeye:

– Şimdi ne istiyor bu adam? Birazdan ocağı yakma vaktidir.

Ama o arada avludaki hayvanların şamatası ve merdivenleri ağır ağır çıkan Ciolla'nın ayak sesi işitiliyordu. Adam kasketi başında, saygılar sunarak içeriye girdi, bir yandan *Deo gratias! Deo gratias!** diyerek o evin her yanına hâkim olan düzeni övüyordu.

– Artık şimdilerde sizin gibi ev hanımları doğmuyor, Barones hazretleri! İşte! İşte! Hep hazır ve nazırsınız, işinize göz nuru döküyorsunuz. O eller yok mu, ne işler yapmışlardır!.. İsraf nedir bilmediler, hayır efendim!

Kulağını dikmiş bekleyen barones tedirgin olmaya başlamıştı. O arada Rosaria iskemlelerden birinin üstündeki çuval yığınını kaldırmıştı, kafasını kaşıyarak kulak kabartıyordu.

– Sen bir git de bak bakalım, tavuklar yumurtlamış mı – dedi hanımı. Ve yine Ciolla'yla her zamandan daha nazik konuşmaya başladı, dilinin altındaki baklayı çıkarttırmak istiyordu. Ama Ciolla henüz torbayı açmamıştı. Havadan, o yılın mahsulünden, jandarmaların kasabada bıraktığı kargaşadan, kendi başına açılan dertlerden dem vuruyordu.

– İp her zaman inceldiği yerden kopar, hanımefendi, asıl zararı verenlerse paçayı kurtarır. Ne mutlu size ki evinizden çıkmıyorsunuz, çıkarlarınızı kolluyorsunuz. Çok iyi ediyorsunuz! Yerden göğe kadar hakkınız var! Burada insanın gö-

* (Lat.) Tanrı'ya şükür! (ç.n.)

zünün gördüğü her şey sizin eseriniz. Methetmiş olmak için söylemiyorum, ha! Elleriniz sağ olsun! Zevciniz, toprağı bol olsun!.. Her neyse... ölünün arkasından konuşulmaz... ama elinde para tutmazdı... bütün Rubiera'lar gibi... Bütün araziniz ipotek altındaydı... Bu eve gelince... Yani Rubiera'ların konağı neydi ki?.. Bu beş oda mı?..

Barones methiyelere kanarmış gibi yapıyor, adama istediği açıklamaları veriyor, onu oda oda gezdiriyor, eski bölümlerle yenileri birleştiren kapıların nerelere açıldığını gösteriyordu.

Ciolla hep öyle kapıcı gözüyle çevresine bakmayı sürdürüyordu, başıyla evetliyor, bastonuyla havada işaretler yapıyordu:

– Ben de onu söylüyordum! İşte şu beş oda, o kadar. Bütün kalanı sizin eseriniz. Siz hayattayken hiç kimse malınıza mülkünüze ilişemez... Tanrı size yüz yıl ömür versin! Böylesi bir ev... gerçek bir saray! Manastır gibi geniş! Düşmanlarınız onu dağıtacak olurlarsa büyük günah işlerler... hani düşmanlar dediysem, hepimizin düşmanı vardır yani!..

Barones yüzünden kanının çekildiğini duyarken, bir kahkaha atar gibi yaptı: Öbürünü işkillendiren bir kahkaha.

– Ne yani? Aptalca bir şey mi söyledim? Düşman hepimizde var. Mesela Don Gesualdo ustayı alın!.. Ben doğrusu benim işlerime köstek olsun istemezdim.

O da kuşkuyla çevresine bakınır gibi yapıyordu, sanki Don Gesualdo ustanın her yere uzanan ellerini her yanda görüyordu.

– Adam aklına koymuş, evinize sızacak... yavaş yavaş... bundan yüz yıl sonra... hani kirpiler nasıl siner...

Barones ona kulak asmadan hava almak için balkona dönmüştü, aslında niyeti ağzındaki baklayı çıkarttırmaktı. O biraz daha nazlandı, gitmeye hazırlandı, kasketini çıkarıp silkeledi, elinde tuttuğu bastonu arandı, o vakte kadar gevezelikleriyle kafa şişirdiğinden ötürü özür diledi.

– Sizin çok işiniz vardır, değil mi? Don Gesualdo'nun kızının vaftizine gitmek için hazırlanacaksınız, herhalde? Muhteşem bir vaftiz olacakmış... Trao'ların konağında!.. Görüyorsunuz ya, şeytan nerelere burnunu sokuyor, Don Gesualdo'nun çocuğu tam da Trao'ların evinde doğdu!.. Bütün hısım akraba orada olacakmış... herkes barışıyormuş... Siz de akrabasısınız...

Barones hâlâ gülüyordu, o gülüyor diye Ciolla da gülüyordu; ikisi de birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı, yalnız gözleri ciddiyetini koruyordu.

– Hayır mı? Gitmeyecek misiniz? Yerden göğe haklısınız! O adamdan kendinizi kollayın! Başka şey demiyorum! Oğlunuz da hayvanın teki!.. Başka şey demiyorum!..

– Oğlumun malı kendine, benim malım bana... Olmayacak işler yaptıysa parasını cebinden öder, ödeyebilirse tabii... Ama ben ödemem! Kendi öder, kendi hesabından, o gördüğünüz beş odayla... Başka şeyi yok maalesef... Ama ben kendi malımı kendime saklıyorum... Oğlum gönül eğlendiriyorsa bana memnun olmak düşer... Delikanlıdır... Varsın eğlensin... Ama parasını ben ödemem, hayır efendim!

– Herkes diyor ki Don Gesualdo usta kendini kurnaz sanıyormuş. Ama bu kez galiba kendinden daha kurnaz birine çattı. Don Nini'ye metres tutması hoş doğrusu!.. Herhalde kendisini de gençlik çılgınlıklarını yaşıyor sanıyordur!..

Barones katıla katıla gülerken düşmemek için mobilyalara tutunuyordu.

– Hah! Hah! Hah!.. Bu güzel işte!.. Bakın bunu doğru söylediniz, Don Roberto!..

Ciolla kendi de gülüyormuş gibi yaparak onu izliyordu, durumu öyle neşeyle karşılamasına sinirleniyordu. Ama çuvalları almaya gelen Rosaria, hanımının benzini öylesine solmuş gördü ki, az kalsın imdat çağıracaktı.

– Hayvan seni! Ne yapıyorsun! Niye orada kazık gibi dikiliyorsun? Öyle duracağına Don Roberto'yu kapıya kadar geçir!

Böylece Ciolla neden sonra çekip gitmeye razı oldu, hizmetçiye içini döktü:

– Hanımının da pek neşesi yerinde! Sevindim doğrusu! Neşe insanın kanını kaynatır, ömrünü uzatır. Böylesi daha iyi! Daha iyi!

Rosaria, yukarıya döndüğünde, hanımını korkunç bir halde buldu, hiçbir şeyi bulamayan ellerle, görmeyen gözlerle, ağzından köpükler saçılarak çekmeceleri, dolapları karıştırıyor, kuzen Motta'nın vaftizine gitmek için alelacele giyiniyordu.

– Evet, gideceğim... Göreceğiz bakalım, ne olmuş... Gerçek neyse, bileyim daha iyi.

Onu şapkası başında, soluk soluğa sokaklardan geçerken görenler ne düşüneceklerini bilemiyorlardı. Sant'Agata kilisesinin önündeki meydancıkta meraklı bir kalabalık toplanmıştı, Trao'ların konağına vaftiz konukları geliyorlardı, zangoç Don Luca da şamdanlarla kutsal takım taklavatı koltuğunun altına sıkıştırarak mekik dokuyordu. Speranza, eteklerini savurarak, yumruklarını beline bastırmış, ikide birde balkona çıkıyor, ağabeyinin mirasını kendisinden çalan o çocuğa sayıp döküyordu:

– Muhteşem bir vaftiz olacakmış! Konak tıklım tıklım dolmuş... bütün soylular orada... Yalnız biz olmayacağız! Biz gitmeyeceğiz... soylu akrabalar bizden utanmasınlar diye... Bizim hiç ilgimiz yok!.. Yeğenim vaftiz ediliyor da, bizi çağıran olmadı... Bizim kanımızdan gelmediği besbelli...

Sabahleyin, Gesualdo gidip vaftiz sırasında minik torununun başına okunmuş suyu dökmesi için çağırdığında, ihtiyar Motta da gelmem demişti. Sofradaydı –bir lokma bir şey yiyordu– ağzına götürdüğü şarap şişesini yukarıya kaldırarak hayır dedi. Ardından, elinin tersiyle ağzını silerek, ona ters ters baktı.

– Kızının vaftizine sen git. Senin meselen o! Ben kodamanların arasında bulunmak için doğmadım... Siz beni yal-

nız ihtiyacınız olduğunda çağırıyorsunuz... milletin ağzını tıkamak için... Hayır, hayır... sen işin içinde bir kazanç olduğunda beni aramaya hiç gelmezsin!.. Biliyorsun, değil mi? Hani karayolu ihalesinde... arazi kiralanmasında...

Bir kez fırsatını bulmuşken, Nunzio usta sitem teranesinin tamamını sıralamaya niyetliydi. Ama Gesualdo, evi konuklarla doluyken ve babası bir kez Nuh dedi mi peygamber demeyeceğini bildiğinden, omuzları çökmüş, yüreği sıkışarak, aldı başını gitti. Zavallıcık, kutlamaları ve gözünüz aydınları güler yüzle karşılamak zorundaydı, ama aslında o da mutlu değildi. Ancak öfkesini merdivenlerin dibinde, ille şekerleme isterim diye musallat olan o yüzsüz Nanni l'Orbo'dan çıkardı:

– Tabii ya!.. Git bir bak bakalım!.. Şimdi bu evde bir çocuk doğdu diye çatının kirişi bile yerinden oynamış mı görürsün!

Barabba ile Barones Mèndola'nın uşağının da yardımlarıyla, ortalık süpürülmüş, tozlar alınmış, şapel olarak kullanılan büyük salonda yıllar yılıdır gömme dolapta kapalı duran kırık dökük mihrap payandalanmıştı. Salon aslında hâlâ Don Diego'nun vefatından sonraki yas düzenindeydi, eski ailelerde âdet olduğu üzere, cenazeye gelen hısım akraba için çepeçevre duvarlardaki portrelerin üstü örtülmüş, biblolar siyah bezlere sarılmıştı. Don Ferdinando yeni tıraş olmuş, kuzen Zacco'nun sırtı dar gelen siyah elbisesini giymiş, her yana burnunu sokuyordu; suratı beş karış asık, kolları kısa gelen yenlerinden aşağıya sarkmış, tedirgin, kuşkulu, herkese soruyordu:

– Neler oluyor? Ne yapmak niyetindesiniz?

– Kayınbiraderiniz işte burada! – dedi Sganci Teyze, salona Don Gesualdo ile birlikte giriyordu. – Şimdi bir güzel kucaklaşmalısınız, ortada o mini mini kız varken dargınlık küskünlük olmaz.

– Merhaba, merhaba – diye homurdandı Don Ferdinando ve ona sırtını döndü.

Ama ondan daha aklı başında olan öbür akrabalar Don Gesualdo'ya güler yüz gösteriyorlardı: Mèndola olsun, Zacco'lar olsun, hepsi. Hem devir değişmişti; yirmi dört saat süreyle kasabanın altı üstüne gelmişti, bugünden yarına neler olacağı da belli değildi. Artık iyilikle de olsa, zorla da olsa, Don Gesualdo usta akrabaların arasına girmişti ve onu hesaba katmak zorundaydılar. O durumda da hepsi bebeği –ah, bir çiçekti o, bir mayıs gülü– görmek istiyorlardı. Rubiera Teyze evladına yeniden kavuşmuş bir ana misali, Bianca'yı kucaklıyor, süngere dönmüş mendiliyle gözlerini kuruluyordu.

– Yo! Hıncım falan yok benim!.. Seni kızım gibi büyütmüşken, olmaz böyle şey demiştim!.. Hayvanın biriyim ben... Köylüydüm, köylü kaldım... tıpkı rahmetli anam gibi... içim dışım birdir benim...

Bianca, koskocaman yatağın tentesi altında süslenip püslenmiş, yüzü balmumu gibi solgun, bütün o kargaşadan sersemlemişti, ne yanıt vereceğini bilmiyordu; insanlara şaşkınlık içinde bakıyor, kekeleyerek gülümsemeye çabalıyordu. Kocası ise bütün o dostların, akrabaların ve kutlamaya gelenlerin ortasında, kalın, babaca omuzları, ışıl ışıl, şen yüzüyle kendi rolünü pek güzel oynuyordu, o arada çevresinde ve arkasında dönen konuşmaları işitebilmek için kulak kabartıyordu. Bundan sonra artık nur topu gibi bir oğlan doğmasını dileyenler vardı, kızların sürüsüne berekettir, büyüdüler mi evde ne var ne yok toparlayıp gider, kocaya varırlar; Cirmena Teyze coşmuştu, cevap yetiştiriyordu:

– Eh... çocukları Tanrı nasıl gönderirse öyle kucak açmak gerekir, kız olsunlar, oğlan olsunlar... Gidip pazardan seçmek mümkün olsaydı eğer... Don Gesualdo'nun erkek evlat almaya yetecek parası eksik değil elbet.

– Aman bana erkek evlattan söz etmeyin! – diye atıldı so-

nunda Rubiera Teyze. – Erkek evlatların neye mal olduğunu bilmiyorsunuz!.. Ne üzüntülere!.. Onu bana sorun!

Ve ateşlenmiş, Bianca'nın kulağına içini dökmeye başladı, bir yandan da göz ucuyla Don Gesualdo'ya bakıyordu, bakalım ne diyecek diye. Don Gesualdo hiçbir şey demiyordu, Bianca ise, başı önüne eğilmiş, renkten renge giriyordu.

– Oğlumu tanıyamaz oldum, hayır!.. Onu doğuran ben bile!.. Hatırlıyor musun, nasıl da altın gibi bir evlattı?.. Uysal, sevgi dolu, itaatli... Şimdi o yabancı kadın yüzünden annesine bile kafa tutar oldu... tiyatro aktrisi, tanıyor musun? Diyorlar ki dişleri de saçları da takmaymış... Oğluma büyü yapmış olmalı! Hem tiyatrocu hem yabancı, anlıyor musun!.. Oğlumun gözü dünyayı görmez oldu... Varını yoğunu harcıyor... Kötü insanlar... düzenbazlar da ona yardımcı oluyorlar... Ama ben zırnık ödemem!.. Yo, hayır, işte bunu kabul edemem!

– Teyzeciğim! – diye kekeledi Bianca, bütün kanı başına vurmuştu.

– Ne yaparsın? Başımın belası! Eğer bunu vaktinde bilseydim diyorum...

Don Gesualdo kuzen Zacco ile konuşmaya dalmıştı, ikisi de canciğer dost olmuşlardı. O noktada barones yüreğini kemiren soruyu ortaya atıverdi:

– Senin kocan ona para veriyormuş diyorlar... el altından... doğru mu?.. Onun buraya, kocana geldiğini gördüğün oldu mu?.. Söylesene, bir bildiğin var mı?

– Tabii, tabii – diye yanıt verdi bunun üzerine Don Gesualdo. – Çocukları Tanrı nasıl verirse öyle kabul etmeli.

Zacco onu destekleyerek kendi kızlarını işaret etti, mütevazı ve mutlu, bir orgun boruları gibi yan yana dizilmişlerdi.

– Buyrun işte! Beş kızım var benim, aralarında hiç ayrım yapmam, hepsini bir severim!

– Tabii! – diye cevabı yapıştırdı Limòli. – O yüzden onları evermeye yanaşmıyorsunuz.

Kızların en büyüğü, Donna Lavinia arkasına dönüp dik dik baktı.

– Ah, burada mısınız? – dedi baron. – İlahilerden hiç eksik olmayan şeytan gibi, hep hazır ve nazırsınız!

Vaftiz babalığı yapacak olan marki Malta haçını takınmıştı. Don Luca gelip başrahibin hazır olduğunu bildirdi ve hanımlar, bebeği taşıyan Donna Marianna'nın peşi sıra, ipekli eteklerini hışırdata hışırdata, salona geçtiler. Açık kapıdan oynaşan mum alevleri görülüyordu. Koridorun ucundan, Don Ferdinando meraklı kafasını uzattı. Bianca, yüreğine dolup taşan rikkatle, sessiz sessiz ağlıyordu. Macrì'nin tembihlediği gibi, yüzünü duvara çevirmiş, dizüstü duran kocası, onu yatıştırmak için doğruldu.

– Sus... Fark ettirme!.. Şunların önündeyken mutlu görünmek lazım...

Apansızın aşağıda, meydanda müthiş bir kestane fişeği patırtısıdır koptu. Don Ferdinando ödü koparak sıvıştı. Vaftize katılan diğerleri ellerinde mumlarla balkona koştular. Don Gesualdo'nun kardeşi Santo'ydu, minik yeğeninin vaftizini kendince öyle kutluyordu, partallar içinde, yerde emekleyerek, elinde yanan fitille. Don Gesualdo pencereyi açtı, ağzına geleni saydı:

– Hayvan seni!.. Hep marifetlerini göstermesen olmaz!.. Hayvan!..

Dostları onu yatıştırdılar:

– Zavallı gariban... Bırakın ne istiyorsa yapsın. O da mutluluğunu böyle anlatıyor işte...

Sganci Teyze minik kızını gururla onun kucağına verdi:

– Buyrun size Isabella Trao!

– Motta ve Trao! Isabella Motta ve Trao! – diye düzeltti marki. Zacco bunun bir kaynaşma anlamına geldiğini ekledi. İki aile artık bir tek aile sayılıyorlardı. Oysa kucağında çocuğu tutan Don Gesualdo'nun suratı hâlâ hayli asıktı. O arada Don Luca, Barabba ve uşağın yardımıyla şerbet ve

tatlı servisi yapıyordu. Küçük yeğeni La Gurna'yı mahsus yanında getirmiş olan Cirmena Teyze çocuğun cepleriyle mendiline şekerleme doldurmaktaydı. Zacco kız kardeşler ise, büyük abla kibarlık olsun diye hiçbir şey almadığından ötürü, birbiri ardından, hepsi ikramı reddettiler, ama tepside gözleri kalmıştı. Don Luca alsınlar diye özendiriyordu:

– Hepsi taptaze. Santa Maria kilisesiyle Collegio'ya ben kendim gidip rahibelere ısmarladım. Masraftan kaçınmadık.

– Vay canına! – dedi Zacco, sıcak davranmak için bahane arıyordu. – Vay canına! Ne güzel şey bunları görmek!.. – Öbürleri de bir ağızdan destekliyorlardı – İşte Trao'ların hanesi yeniden doğuyordu. Tanrı'nın iradesiyle. Annesinin evinde dünyaya gelmeyi istemiş olan o çocukla. Hatta Başrahip Lupi Marki Limòli'yi de kutladı, öyle ya, ailenin Don Ferdinando'nun ölümüyle tükenmesini engellemenin çaresini akıl etmiş olan oydu.

– Elbette, elbette – diye söylendi Don Gesualdo. – Anlaşma çoktan yapılmıştı... Size daha o zamandan evet demiştim... Ağzımdan bir söz çıktı mı da...

Ve gidip kızını karısının kucağına verdi, bebeği teyzelerin biri bırakıyor, biri alıyordu. Barones Mèndola ne dediklerini merak ediyordu. Gayretkeş Zacco kimsenin düşünmemiş olduğu Don Ferdinando için şekerleme istemeye geldi.

– Tabii, tabii. Evin sahibi o.

– Görüyor musunuz? – dedi Rubiera Teyze. – Kızınızı da, malınızı mülkünüzü de sizden alıp götürecek kişi dünyaya gelmiştir bile.

Herkes kahkahayı bastı. Donna Agrippina dudak büktü ve nice şeyler söyleyen iri gözlerini, sanki ayıp bir şey işitmiş gibi yere indirdi. Don Gesualdo da gülüyordu, herkese güler yüz gösteriyordu. Sonunda Yaradan'a sığınıp o da bir nükte yaptı:

– Sonra da evlendiğinde Trao adını geri verecek... Ama drahomayı hayır, onu geri vermez!..

Barones Rubiera uygun anın geldiğini düşündü, fırsatı kaçırmak istemiyordu, onu baş başa konuşmak üzere yatağın yanına sürükledi, o arada koridorun ucunda Mèndola ile Don Ferdinando'nun avaz avaz bağrışarak kavga ettikleri işitiliyordu, hepsi ne oluyor diye görmeye koştular.

– Don Gesualdo, dinleyin beni; ben sözümü sakınmam. Oğlum olacak o serkeşten söz etmek istiyorum. Bana sen yardımcı ol, Bianca.

– Ben mi, teyze?..

– Kusura bakmayın, benim içim dışım birdir... anamdan nasıl doğmuşsam öyleyim... Şimdi artık siz de babasınız Don Gesualdo, yüreğimdeki acıyı anlarsınız... nasıl bir diken... nasıl bir işkence!..

Dikkat kesilmiş gözlerini yeğeniyle kocasının birinden öbürüne çeviriyordu, yüzünde netameli işleri konuştuğu zamanlar için annesiyle babasının öğrettikleri sade, iyi niyetli gülümseme vardı. Don Gesualdo sakin sakin durmuş, dinliyordu. O girizgâhtan işkillenmiş, minik kızı kucağında, balmumundan bir heykeli andırıyordu.

– Ninì ile şu tiyatro aktrisi hakkında yapılan dedikoduları biliyorsunuz, değil mi? Pekâlâ. Ben bunu dert etmem. Hayatındaki kadınların ne ilki, ne sonuncusu olacak. Rahmetli babası da tıpkı böyleydi. Yine de şimdiye kadar bir saçmalık yapmasını engelledim. Ama şimdi arada birtakım düzenbazlar, kötü arkadaşlar da var... Bianca, bak ne diyeceğim, ben olsam kızımı bu başrahibe vaftiz ettirmezdim!..

Bianca şaşkınlık içinde, kansız dudaklarını oynatıyor, ama diyecek söz bulamıyordu. Don Gesualdo'nun dudaklarında ise, barones ağzından o yorumu kaçırınca, bir gülümseme dolaştı. Kadın, gidenlerin geri döndüklerini işitince, sonunda açık açık sordu:

– Bana doğruyu söyleyin. Sizden borç para istedi, değil mi? Verdiniz mi?

Don Gesualdo açıkça gülüyordu. Sonra baktı ki barones pancar gibi kıpkırmızı oluyor, şöyle yanıtladı:

– Af buyrun... af buyrun... Yani gerekiyorsa... Bunu neden kendisine sormuyorsunuz?.. Amma da iş!.. Ben oğlunuzun günahını çıkaran papaz değilim ki...

Mèndola odaya dalıverdi, gelip enişteşiyle barışmak istemeyen Don Ferdinando olacak o yabaniyle aralarında geçen sahneyi kahkahalardan kırılarak anlatıyordu. Barones Rubiera, başka bir şey söylemeksizin, şekerlemelerden yapış yapış olmuş mendiliyle dudaklarını kuruluyordu, akrabalar ise kapıya yönelmişlerdi. Vedalaşırken, her biri davetin ne kadar güzel geçtiğini övgü dolu sözlerle belirtiyordu. Donna Marianna alçak sesle Rubiera'ya dikkati çekmemek için, dedikoduları susturmak için kalkıp gelmekle çok iyi ettiğini söylüyordu... Beriki ters ters bakarak yanıtladı, Donna Agrippina derhal kavradı:

– Çok işime yaradı doğrusu! Yılan bunlar! Başka bir şey demiyorum. Yılanı koynumuza aldık!.. Günün birinde göreceksiniz...

Karısıyla yalnız kalan Don Gesualdo, tek söz etmeden, koca bir bardak soğuk suyu başına dikti. Bianca, handiyse bayılacak gibi, yüzü allak bullak olmuş, çocuğunu göğsüne bastırarak, onun her hareketini ürkmüş görünen gözlerle izliyordu.

– Ya sen, içmek ister misin? – dedi o. – Sen de susamışsındır.

Bianca başıyla evetledi. Ama bardak elinde öylesine titriyordu ki, bütün suyu üstüne başına döktü.

– Önemi yok, önemi yok – diye ekledi kocası. – Şimdi nasıl olsa bizi gören yok.

Ve mendiliyle çarşafı kurulamaya koyuldu. Sonra çığlık çığlığa feryat eden bebeği kollarına aldı, susturmak için pışpışladı, odada gezdirdi.

– Gördün mü, ha, ne insanlar? Ne sevgi dolu akrabalar? Ama kocanı gafil avlayamazlar, hayır.

Dışarda, meydanda, bütün komşular davetlilerin çıkışını izlemek için toplanmışlardı. Dipte, damların üstünde, Margarone'lerin penceresinden de ikide birde kafasını uzatanlar oluyordu. Rubiera uzaktan, yelpazesiyle, mendiliyle selamlamaya başladı, bir yandan da Marki Limòli ile konuşuyordu, hem öylesine ateşlenmişti ki, gören de şimdi saç saça baş başa gelecekler derdi.

– Yılan soyu bunlar! Namussuzlar sürüsü! Oğlum olacak o serkeşi bir lokmada yutarlar!.. Ama önce benimle kozunu paylaşması gerekecek! Dinleyin, Margarone'lere uğrayacağım, yanımda gelin... Ne zamandır görüşmedik... Sonuçta eski dostlarla bozuşmak için bir sebep yok... bir çocukluk işte... Siz evli barklı adamsınız... kimi zaman... yerinde söylenen bir söz...

Kapıyı Donna Giovannina açtı, suratı beş karış asıktı. Dipte, misafir salonunun kapısının ardına kadar açık olduğu görülüyordu; mobilyaların kılıfları çıkarılmıştı. Yani tören havası esmekteydi.

– Ne var? – diye sordu marki, içeriye girerken. – Ne oluyor?

– Benim haberim yok! – diye ünledi Donna Giovannina, dokunsan ağlayacak gibiydi. – Orada birileri var, sanıyorum; ama benim bilgim yok.

– Zavallı yavru! Zavallı yavru!

Marki kızı okşayarak holde oyalanıyordu. Hınzırca göz kırparak, rahiplerin yaptığı gibi, yanağından makas alıyordu, çevresine bakınarak alçak sesle dedi ki:

– Elden ne gelir? Ya sabır! Kim önce doğmuşsa hak onundur. Herhalde misafirleri annenle birlikte ağırlayan Donna Fifì olmalı, ha? Don Bastiano, ha? Şu jandarma Yüzbaşısı?..

Gerçekten de Don Bastiano salondaydı, sivil giyinmişti, yepyeni elbisesi üstünde pırıl pırıldı, yeni tıraş olmuştu;

damat gibi kanepede, anne Margarone'nin yanında oturuyordu, arada bir de bir türlü biçime girmeyen yeni uzattığı bıyığını sıvazlayarak, kıza baygın baygın, içli içli şöyle bir bakıyordu. Donna Fifi, Rubiera'nın geldiğini görünce, kibirlendi, horozlandı; ona inat, yabancıyla alttan alta cilveleşiyordu.

– Oh, oh, – dedi marki, biraz şaşalayan Don Bastiano'yu selamlayarak. – Siz hâlâ buralarda mısınız? Güzel! Güzel!

Ve başladı Yüzbaşı'yla gevezeliğe; o arada hanımlar hep bir arada konuşuyorlar, onu soru yağmuruna tutuyorlardı: Neden Jandarma Birliği onsuz çıkıp gitmişti, niyeti bir süre kalmak mıydı, kasabayı sevmiş de askerlikten ayrılmayı mı düşünüyordu. Don Bastiano ortadan konuşuyordu, doğal manzarayı, iklimi, kasaba halkını övüyor, sözlerini Donna Fifi'den yana anlamlı bakışlarla vurguluyordu; kız da hülyalı gözlerle balkondan dışarıya bakarmış gibi yapıyor, o iltifatları her duyduğunda, sanki ona yöneltilmişler gibi yüzü kızararak başını öne eğiyordu. Marki birden Don Filippo nerelerde diye sordu; Nicolino'yu gezdirmeye dışarı çıktığı yanıtını verdiler.

– Oh, güzel! Güzel!

Barones Rubiera, kuzen Limòli'nin sözü o bildiği konuya getirmesini bekleyerek dudaklarını ısırıyordu. Ama göz ucuyla Donna Fifi'nin ayım bayım oluşunu izliyordu, kız Don Bastiano Stangafame'nin ateşli bakışları altında eriyordu sanki, iskemlesinde rahat duramaz olmuştu, dümdüz göğsü körük gibi kabarıp iniyor, ikide birde elbisesinin eteğinden görünüp kaybolan ufacık tedirgin ayakları neler neler söylüyordu. Sohbet tavsamaktaydı. Vaftiz töreninden ve kimlerin gittiğinden söz edildi. Ama her birinin aklı kendi meselelerindeydi, o arada dudaklarında dalgın bir gülümsemeyle sözcükleri aranarak, havadan sudan gevezelik ediyorlardı. Yalnız marki, kendince düşünceleri yokmuşçasına, Yüzbaşı'nın söyledikleriyle pek ilgilenirmiş gibiydi. Sonra,

aralık kapıdan gözetlemekte olan Donna Giovannina'nın kızarmış yüzünü fark edince, yüksek sesle çağırdı:

– Gelin, gelin, güzel kızım. O dilber yüzünüzü gösterin. Burada biz bizeyiz, aile içindeyiz...

Annesiyle ablası kıza canını alacakmış gibi baktılar; Giovannina eşikte duraklamıştı, öyle, ev kılığıyla yakalandığından ötürü utanmış, hizmetçi ellerini önlüğünün altında gizliyordu. Limòli, hiçbir şeyi fark etmeyerek, alçak sesle Donna Bellonia'ya soruyordu:

– Bu güzel kızı ne zaman everiyoruz? İlkin sırada en büyükleri var, haliyle. Ama unutmayın ki ben burada çöpçatanlığa hazırım... *gratis et amore**, tabii... Eski dostuz biz!..

Donna Bellonia markiye ters ters kaş göz ediyordu, ama marki hiç oralı olmuyordu. Sonra alçak sesle dedi ki:

– Neler söylüyorsunuz!.. Kafasına ne fikirler sokuyorsunuz!.. O daha çok küçük... daha dün kısa entariyle geziyordu...

– Görüyorum! Görüyorum! – diye yanıtladı marki, Donna Giovannina'nın beyaz çoraplarına bakarak.

Donna Fifì Yüzbaşı'yı alıp balkondaki çiçeklerine bakmaya götürmüştü. Güzel bir karanfil koparıp, gözlerini yumarak uzun uzun kokladı ve kendisine uzattı.

– Görüyorum, görüyorum – diye tekrarladı ihtiyar adam.

O noktada Rubiera, zoraki bir gülümsemeyle, şapkasında titreşen sarı çiçeklerle, ayrılmak için izin istedi. Hanımlar öpüşüp kucaklaşırlarken, marki Yüzbaşı'ya döndü:

– Tebrik ederim!.. En kalpten tebriklerim... samimi söylüyorum... Don Bastiano.

– Neden?.. Neyi tebrik ediyorsunuz?..

Yüzbaşı şaşırmış ve sıkılmıştı, bir yanıt araştırıyordu. Ama beriki ona sırtını dönmüş, hanımların her birine bir nazik söz söyleyerek vedalaşıyordu; suratı hâlâ asık olan Giovannina'yı babaca okşuyordu.

---

* *Gratis et amore (Dei)*: (Lat.) Ücret almadan, Tanrı aşkına. (ç.n.)

– Neyin var? Neyin var? Bu da ne demek oluyor? Kız dediğin şen olmalıdır. Anneni duydun mu? Daha büyümeye zamanın var diyor. Haydi öyleyse! Yüzün gülsün!

Barones Rubiera şalının altında kendini patlayacak gibi hissediyordu; sokaktan dönüp balkonda sıralanmış bütün Margarone'lere el salladıktan sonra, başladı söylenmeye:

– Anladınız, değil mi?

– Elbette, canım! Anlamak için arif olmaya gerek yoktu. Giovannina için de yüreğini serin tutmak gerek...

– Tabii canım, tabii! Ben yüreğimi seve seve serin tutarım... Amma da fettanmış!.. Gördünüz mü o karanfil numarasını? Oğlumun da benim de çekeceğimiz varmış... Neredeyse hak ediyordu ama o! Sefih! Öz anasının düşmanı!..

İki adım ilerde Canali'yle karşılaştılar, Margarone'lere gidiyordu ve uzaktan sokakla balkon arasında gidip gelen öpücükleri görmüştü. Canali'nin yüzünde tuhaf bir ifade vardı, baronesi durdurup selamladı, lafı uzaktan dolandırdıktan sonra meraktan iri iri açılmış gözlerini hanımın yüzüne dikti.

– Donna Bellonia'ya gittiniz, ha? İyi etmişsiniz. Sizinki gibi eski bir dostluk!.. Ne yazık ki Don Ninì...

Barones de zaman kazanmaya çalışıyordu, rahat bir halde yelpazeleniyor, lafı uzatıp duruyordu.

– Ne yapalım canım... cahillik... gençlik cahilliği işte...

– Yo, yo, af buyrun! – diye yanıtı yapıştırdı Canali. – Onun yerinde olsanız siz ne yapardınız acaba!.. Bir baba evladını kime verdiğini bilmek için gözünü açık tutmak zorundadır... Oğlunuz bakımından söylemiyorum... İyi delikanlıdır... altın gibi yüreği vardır... Ama başkalarının sözüne kandı, sürüklendi... çevresinde sahte dostlar var... Düzenbazlar hiçbir zaman eksik olmaz... Elinden birkaç imza koparmışlar...

Barones artık daha fazla dinlemeden onu olduğu yerde bırakıp yürüdü.

– Duyuyor musunuz? Görüyor musunuz? – diye söyleniyordu Limòli'ye. Sonra onu da öylece ekti gitti, çünkü marki adımlarına yetişemiyordu.

– Hoşça kalın, hoşça kalın. – Ve ekip beti benzi atmış, soluk soluğa Noter Neri'ye koştu, bakmak için... duymak için... Noter hiçbir şey bilmiyordu... en azından somut hiçbir şey.

– Biliyor musunuz, Don Gesualdo kurnaz tilkinin biri... Böyle şeyler oluyorsa, el altından yapılıyordur... Yabancı bir noterde sözleşme yapmışlardır... Militello'daki Noter Sghembri, diyorlar... Ama sakin olun... Bu tür bir mesele yüzünden bu hale de gelmemek lazım... Yüzünüzün halini hiç beğenmiyorum.

Hanımı eve döndüğünde kümesi temizlemekte olan Rosaria, avludan apansızın tüyleri diken diken eden bir haykırış işitti, sanki yukarı katta iri bir hayvanı boğazlıyorlarmış gibiydi, öyle bir hızla seğirtti ki çarıkları ayağından fırladı. Barones hâlâ oracıktaydı, soyunmaya başladığı yerde, konsola dayanmış, böğrüne sancı saplanmış gibi iki büklüm olmuştu; inim inim inliyor, sızlanıyordu, ağzından köpükler saçılıyor, gözleri yuvalarından uğruyordu:

– Katil! Hayırsız evlat!.. Yo! malımı mülkümü yedirmem ben!.. Ona bırakacağıma yoksullara bırakırım... manastırlara... Vasiyetname yapmak istiyorum!.. Bağış yapmak istiyorum!.. Noteri çağırın bana, derhal!..

Don Ninì borcunu ve Don Gesualdo'yu sırtına yüklendiği andan beri ona cehennem olan o izbe han odasında sevgili Aglae'siyle kavga etmekteydi. Dağılmış yatak, kadının pasaklı giysileri, darmadağın saçları, hatta okşayışları, dostu Pallante'nin pişirdiği yemekler, hepsi pek pahalıya patlamaya başlayalı ona zehir oluyordu. Alessi onu çağırmaya gelip, noterden ve bağıştan söz edince, birdenbire rengi attı. Baş aktris, yarı çıplak, ne mutfaktan koşup gelen Pallante'ye ne

gözleri fal taşı gibi açılmış, ellerini ovuşturan Alessi'ye aldırmadan boş yere onun boynuna sarıldı.

– Ninì! Ninìm benim!.. Beni bu halde bırakıp gitme!..

– Lanet olası! Bırakın gideyim... hepiniz birliksiniz!.. Size şaka gibi geliyor!.. O kadın her şeyi yapabilir!

Don Ninì yeniden mal mülk aşkına tutulmuştu, bayılma sahnesinden bile duygulanmadı. Bir trajedinin son perdesindeymiş gibi yerlere upuzun serilmiş yatan zavallı Aglae'yle, onun elbisesini çoraplarının üstüne çekeleyen Pallante'yi oracıkta bırakıverdi, şapkasını bile almadan eve koştu. Evde ana oğul arasında korkunç bir sahne yaşandı. Delikanlı ilkin inkâra kalkıştı; sonra öfkesi beynine sıçradı, kendisine çocuktan beter, köle muamelesi yapıldığından, cebinde harcayacak beş parası olmadığından yakındı; barones de vasiyetname düzenlemek için noteri çağırmazlarsa, notere kendisi bizzat, hemen o saatte, hem de olduğu gibi, kombinezonla gitmekle tehdit ediyordu. Bunun üzerine Don Ninì aşağıya inip giriş kapısına kilit vurdu, anahtarını kendi cebine koydu, uşağı da ağzını açacak olursa kemiklerini kırmakla tehdit etti.

– Ya! Demek ödülüm bu! – diye homurdandı Alessi. Bir dahaki sefere notere sahiden gideyim de görsün.

Nihayet, biraz tatlılıkla, biraz zorla, baronesi yatağına sokmayı başardılar; kadın debeleniyor, malını har vurup harman savurmak için onu fücceten öldürmek istediklerini haykırıyordu:

– Don Gesualdo usta!.. Evet, o!.. Malımı mülkümü o yiyor!

Oğlu bir güzellikle, bir zorla, yatıştırmaya çalışıyordu:

– İyi halde olmadığınızı görmüyor musunuz? Hasta düşüp de benim ruhumu cehennemlik mi etmek istiyorsunuz yani?

Sonra bütün gece gözünü yummadı, dakikada bir kalkıp annesi hâlâ öyle çığlık çığlığa bağırıyor mu diye kulak

kabartıyordu, komşular duyar da jandarmayla noteri alıp evine gelirler diye korkuyordu; baş aktrisi de, onu karşısına çıkaranı da içinden lanetliyordu, bir an uykuya dalsa bir alay karabasanla allak bullak oluyordu: Don Gesualdo usta, borç, üstüne üşüşen ve evine doluşan insanlar, müthiş bir kalabalık.

Sabahın köründe Rosaria gelip kapısını vurdu:

– Don Ninì! Baron hazretleri! Bir gelin, bakın... Hanımefendinin dili tutulmuş!.. Ben korkuyorum, bir görseniz...

Barones yatağında, kasabın darbesini yemiş bir öküz gibi serilmiş yatıyordu; bütün kanı yüzüne basmış, dili bir yana sarkmıştı. Safrası, midesinde toplanmış olan üzüntüler, bütün o kötü safralar midesinde kaynayıp kabarıyor, ağzından burnundan fışkırıp, yastığının üstüne akıyordu. Ve o halinde, sanki toparlanmak ister gibi, sanki şişmiş, ağırlaşmış elleriyle çırpınır gibi, imdat ister gibi, o vıcık vıcık salyaya anlaşılmaz sesler karışıyordu.

– Anne! Anneciğim!

Don Ninì dehşete kapılmış, uykusuzluk başına vurmuş, bağıra çağıra odadan odaya dolaşıyor, kafasına yumruklar indiriyor, balkona çıkıyor, umutsuzlanıyordu; o arada komşular kilitli kapıyı çalıyor, yumrukluyorlardı. Çok geçmeden bir alay insan; doktor, berber, hısım akraba, meraklılar eve üşüştü. Gece gördüğü karabasan gerçek oluyordu. Don Ninì gözyaşlarını siler, burnunu borazan gibi öttürerek sümkürürken, herkese aynı şeyi anlatıyordu. Noter Neri'nin de geldiğini görünce, artık annesinin başucundan ayrılmaz oldu, dakikada bir doktora soruyordu:

– Ne dersiniz, doktor? Yeniden dili açılır mı?

– Zamanla, zamanla – diye yanıtladı sonunda doktor sıkılarak. – Ne yani, hapşırık mı tuttu sanıyorsunuz?

Don Ninì bir günde tanınmaz oldu; sakalı uzamış, saçı başı karmakarışık, annesinin başucunda bekliyor ya da evin işleriyle uğraşıyordu. Artık onun izni olmadan evden bakla

tanesi bile çıkmıyordu. Belalar kişinin aklını başına devşirir derler, doğrudur. Annesi de ona bunu söylerdi, eğer dili açılsaydı. Gözleri kan çanağına dönmüş, eşiğin pervazına asılı anahtarı almaya her geldiğinde onun ellerine bakışından belliydi. Ve şimdi artık mal kendi ellerinden geçiyordu ya, zavallı kadına ne kahırlar çektirmiş olduğunu o da kavrıyordu; bin pişmandı, sabırla, sevgi gösterileriyle o kahırları bağışlatmaya çabalıyordu, yanından hiç ayrılmıyordu, hastaya ve ziyarete gelenlere göz kulak oluyor, annesi yabancıların yanında dilini zorlamaya çabaladıkça beti benzi atıyordu. Zavallı felçlinin tehdit ettiği gibi malını ondan esirgemek için bile kıpırdayamadığını ve konuşamadığını düşündükçe yüreğini büyük bir rikkat kaplıyordu.

– Hayır, hayır, yapmayacaktır bunu! Bir öfke anında söylenen şeyler onlar... Yapar mı hiç!.. Sonuçta evladıyım... Malını mülkünü şuna buna bırakmaktansa daha önce kahrından ölür...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Küçük Isabella, daha beş yaşını doldurmadan, Collegio di Maria'ya* gönderildi. Don Gesualdo, artık servet sahibi olmuş ve kasabanın ileri gelenleriyle eşitlik ilişkileri kurmuştu ya, kızının da aynı konumda olmasını istiyordu: Görgü kurallarını, okuyup yazmayı, dinsel ayinlerde kullanılan Latinceyi bile, aynen bir baronun kızıymış gibi öğrenmeliydi; nasıl olsa, hamdolsun, drahomadan yana sıkıntısı olmayacaktı, çünkü Bianca ona başka mirasçılar vaat etmiyordu. Doğumdan sonra eski sağlığına bir türlü kavuşamamıştı; tersine, Trao ailesinin bütün fertlerini kemiren illetle sağlığı her geçen gün biraz daha kötüye gidiyordu, başka çocuk doğuramayacağı kesindi. Tanrı'nın tam bir cezasıydı. O dürüst adam, kendisine o işi öneren Başrahip Lupi'ye bile yakınmayacak kadar ihtiyatlı davranmıştı, ama hatalı bir iş yaptığı kesindi. Ve insan aptalca bir iş gördü müydü, düşmanlarını sevindirmemek için susup oturması, bir daha ağzına almaması evlaydı. – O evliliğin hiç ama hiçbir hayrını görmemişti; ne drahoma, ne erkek evlat, ne akrabaların desteği, daha önce kendisine Diodata'nın sunduğu şey bile yoktu, bütün gün çalışıp didinmiş olan o adamcağıza bir bardak şarap gibi gelecek bir anlık bir oyalanmaca, bir saatlik bir keyif!

---

* Kız çocuklarına eğitim de verilen rahibe manastırı. (ç.n.)

O bile yoktu! – Ellerinin arasından kayıp giden, o korkmuş halleriyle, o yüzüyle, o gözleriyle, sanki her seferinde onu cehennemlik edecek bir günaha sokuyormuş gibi, sanki kendisi evet dediğinde rahip evliliklerini kutsamamış gibi, okşayışlarını donduran bir eş... Kabahat Bianca'nın değildi. Soyunun kanıydı onu reddeden. Zeytin ağacına şeftali aşılanmaz. Bianca, zavallıcık, başını önüne eğiyor, hatta Tanrı'nın buyruğuna uymak için, sanki o işi yapsın diye para alıyormuş gibi kıpkırmızı kesilerek, kendisini teslim ettiği de oluyordu...

Ama Gesualdo kendini aldatmıyordu, hayır. Köylü olmasına köylüydü gerçi, ama köylülerin hassas sezisi de vardı onda! Ve onun da bir gururu vardı. Kendi elleriyle kazanmayı başardığı, hepsi kendi emeğinin ürünü olan eşyaların gururu: İçinde birbirlerine sırtlarını çevirerek uyudukları ince kumaştan yatak takımlarının ve Trao kızının bakışları altında, çatalın ucuyla yemek zorunda kaldığı o nefis yemeklerin gururu...

Ama hiç değilse kendi evinde, her şey onun emrince olsun istiyordu. Madem Tanrı onu kendi yasasına göre dünyaya getirmeyi istediği evlatları vermeyerek, beklediği yasal mirasçısı olacak erkek evladın yerine bir kız çocuğu göndererek cezalandırmıştı, hiç olmazsa Isabella kendisinin sahip olamadığı her şeye sahip olmalı, ismen de, fiilen de hanımefendi olmalıydı. Bianca'ya kalsa, uzun süre yaşayamayacağını sezmiş gibi, minik kızından ayrılmayı istemezdi. Ama evin efendisi oydu, yani Don Gesualdo. İyi yürekliydi, sevecendi, ama kendince; doktor olsun, eczacı olsun, karısından hiçbir şeyi esirgemiyordu, aynen yüklü bir drahomayla gelmiş gibi. – Bianca, Tanrı'nın kendisini yolladığı evi içinde doğduğu evle karşılaştırınca, doğrusu şükrünü dile getirecek söz bulamıyordu. Orada, kendi ağabeyi, gündüzün yiyecekten, geceleyin yorgandan mahrumdu... Şayet hısım akraba kendisine fark ettirmeden, usulünce yardım etmeseler, yokluktan ölür-

dü. Yalnız ondan Don Ferdinando hiçbir şey kabul etmiyordu, oysa Don Gesualdo ona hiçbir yokluk çektirmezdi, pek gönlü gani bir adamdı! Kendi akrabaları da zaten öyle söylüyorlardı:

– Sen Tanrı'ya da kocana da ne kadar şükretsen azdır. Bırak o karar versin, evin efendisi o, hem kızı için en iyisi nedir, o biliyor.

Sonra Tanrı'nın onu cezalandırmakta olduğunu düşünüyordu, o zavallı masum yavrunun kocasının evinde kalmasını istemiyordu, bunu düşündükçe de geceleri gözyaşlarını yastığına akıtıyordu. Tanrı'ya kendisine güç vermesi için yakarıyordu ve ıstırabının günahlarının kefareti olduğunu düşünerek avunuyordu. Don Gesualdo'nun ise kafasında başka bin bir mesele, omuzlarında büyük çaplı işlerin yükü vardı; karısını hep öyle, o suratla görmeye alışmıştı zaten, aldırmıyordu bile. Bazı sabahlar onun her zamankinden de solgun, her zamankinden de perişan kalktığını görünce, yüreklendirmeye çalışarak diyordu ki:

– Kızını yatılı okula yerleştirince göreceksin ki sen de memnun olacaksın. Dişini çektirmek gibi bir şey bu. Bu sağlıksız halinle sen çocuğuna bakamazsın. Hem sonra, büyüğünde o da kendisi kadar zengin olmayan başka birçok kızların bile bildikleri şeylerin hepsini bilmeli. Evlatları boyunduruğa küçük yaştan alıştırmalı, her biri kendi konumuna göre... Ben biliyorum bunu!.. Hem benim elimden tutan kimse yoktu. O yavrucuk kısmetiyle dünyaya geldi.

Yine de, minik Isabella'yı manastırın ziyaretçi odasına götürdüklerinde gözyaşları ve ağlamalar dinmedi. Bianca günah çıkartmış, komünyon yapmıştı. Ayini diz çökerek izledi, bayılacak gibi oluyor, boynuna sarılıp ayrılmak istemeyen yavrusu bir kez daha bedeninden koparılıyormuş gibi hissediyordu kendini.

Don Gesualdo minik Isabella manastır okulunda mutlu olsun diye hiçbir masraftan kaçınmadı: Şekerlemeler, resimli

kitaplar, aziz tasvirleri, içinde balmumundan bir bebek İsa bulunan cevizler, Bongiovanni'nin* elinden çıkma, bütün bir masanın üstünü kaplayan koskoca bir *presepe***, en büyük beylerin kızlarında ne varsa, onun kızında da vardı; ve en kıymetli yiyecekler, kasabanın sunduğu her türlü turfanda meyve, kirazlar, kayısılar ta uzaklardan onun için geliyordu. Diğer kızlar gözleri fal taşı gibi açılarak bakıyorlar, içlerini çekip duruyorlardı. Zacco kız kardeşlerin en küçüğüyle, Mèndola'ların küçük kızları, kahvaltıda manastırın verdiği soğanlarla, siyah zeytinlerle yetinirken, karşılık olsun diye evlerinde ve arazilerindeki zenginliklerden dem vuruyorlardı. Ne evleri, ne arazileri bulunanlar soylu akrabalarını, annelerinin kardeşi olan hâkimi, tüylü şapka giyen uşağı olan barones teyzelerini, babalarının Caltagirone eyaletinde birbirine bitişik tam beş tane derebeylik arazisinin sahibi olan kuzenlerini ileri sürüyorlardı. Her yortuda, her yılbaşında, küçük Isabella'ya yeni yeni pahalı armağanlar, üstünde çarmıha gerili İsa'sıyla bir gümüş haç, *gloriapatri*'leri*** altından bir tespih, okuma öğrenmek için bağa ciltli bir ayin kitabı geldikçe, miniklerin arasında yeni yeni savaşlar, yeni yeni küskünlükler, bir şekerlemenin ya da bir aziz resminin verilmesine ya da esirgenmesine bağlı olarak kurulup bozulan arkadaşlıklar doğuyordu. Daha o zamandan kibirle ya da hasetle parlayan minik gözler, ateşlenmiş minik yüzler, sızlanmalar görülüyordu, ardından hepsi gidip ziyaretçi odasında, annelerin kulağına boca ediliyordu. Bütün o minik kızların, bütün ailelerin arasında, Don Gesualdo ustanın kasabanın ileri gelenleri arasına soktuğu nifak ortaya çıkıyordu. Kim para harcayabilir, kim harcayamaz artık bilinmez olmuştu.

---

* Giacomo Bongiovanni (1772-1859): Romanın geçtiği Caltagirone ilinin yetiştirdiği ünlü seramik sanatçısı. Sicilya halk yaşantısını canlandıran gerçekçi heykelcikleri birçok müzede yer almaktadır. (ç.n.)

** Hz. İsa'nın bir ahırda doğumunu canlandıran minik heykellerden oluşan kompozisyon. (ç.n.)

*** İlahileri ya da duaları sonuçlandıran kısa dua. (ç.n.)

Akrabalar abuk sabuk şeylere para savurma yarışına girmişlerdi ve hep birinci sırada bulunmuş olanlarla sonradan gelenler karmakarışık olmuştu. Maddi imkândan yoksun olanlarla, sırf Don Gesualdo ustanın keyfi istiyor diye dünyanın parasını savurmaktan hoşnutsuz olanlar onun aleyhine birtakım imalarda bulunuyor, ağızlarından alaylı sözler kaçırıyorlardı; rahibe okulu öğrencilerinin küçücük kafalarında mayalanıyordu hepsi. İç savaşa rahibeler de katılıyorlardı, başrahibeyi destekleyen ya da devirmek etmek isteyen hiziple olan ilişkilerine göre, sempatileri nasıl gerektiriyorsa. Kapıcı kadın bile kendini kaptırmıştı, manastırın hizmetini gören kadınlar bile, Don Gesualdo ustanın kızına da hizmet etmekle kendilerini aşağılanmış duyuyorlardı; öyle ya, o da onlar gibi yoksulluktan gelmişti, zenginliğe daha dün kavuşmuş biriydi. Dışarının husumetleri, anlaşmazlıkları, çıkar ya da kibir mücadeleleri, manastırın içine sızıyor, boş vakitleri dolduruyor; kapalı kapılar, yüksek duvarlar ardında bile dedikodulara, misillemelere, kaba saba sözlere dönüşüyordu.

– Senin babana ne diyorlarmış, biliyor musun? Don Gesualdo usta.

– Senin evinde ne oluyormuş, biliyor musun? Tarlaları ekebilmek için bir çift öküzü satışa çıkarmak zorunda kalmışlar.

– Senin Speranza Halan var ya, para kazanmak için kenevir ipliği eğiriyormuş, çocukları da yalınayak geziyorlarmış.

– Senin evine icracı gidip haciz koymuş.

Küçük Alimenta bir pazar günü gidip çan kulesinin merdivenlerine bile saklanmıştı, sırf Isabella'nın babasının başına köylü beresi giydiği doğru mu diye görmek için.

O da minik kızını yüzü hâlâ kıpkırmızı, göğsü hıçkırıklarla tıkanmış buluyordu; kızcağız her pencere kafesinin gerisinde öbür miniklerin hain gözlerinin pırıltısını görme korkusuyla başını çevirerek, sahiden kireç lekeleri var mı diye onun ellerine bakıyor, öperken diken diken sakalı batarsa

bir içgüdüyle kendini geri çekiyordu. Annesinin tıpkısıydı. – Öyle ya, zeytin ağacına şeftali aşısı tutmaz. – Bunların hepsi ona iğne gibi batıyordu; hayatını her gün mü her gün zehirlemiş olan hep o aynı kötü talih; her zaman, herkese karşı yürütmek zorunda olduğu aynı amansız savaş; ve onu orada bile, mini mini yavrusunun sevgisinde bile yaralıyordu. Sesini çıkarmıyordu, yakınmıyordu, çünkü enayi değildi, düşmanlarını güldürmek istemiyordu; ama aklına babasının sözleri geliyordu, hep aynı hınçlar, aynı hasetlerdi. Sonra kendi kendine şöyle düşünüyordu: Bu dünyada herkes kendi çıkarını kollar, kendi yoluna gider. Babasına o öyle yapmıştı, kızı da ona aynını yapıyordu işte. Doğrusu oydu. İçi rahatlıyordu, ama yüreğinde hep bir diken kalıyordu. Kızı için yapmış ve yapmakta olduğu her şey kendisini ondan uzaklaştırıyordu: Onu bir hanımefendi gibi yetiştirmek için harcadığı onca para, aralarında büyümesini istediği arkadaşlar, minik kızın yüreğine kibir tohumlarını eken cömertlikler ve lüks, hatta bir Trao kızıyla evlenerek ona verdiği soyadı – üstelik o evlilikten hiçbir yararı olmamıştı! – Mini mini Isabella hep şöyle diyordu:

– Ben Trao'nun kızıyım. Benim adım Isabella Trao.

Don Ninì Rubiera evlendiğinde, kızların arasında savaş yeniden kızıştı:

– Madem akrabasınız, dayın sana neden nikâh şekeri göndermedi? Demek ki sizi akraba olarak istemiyorlar.

Artık büyükler gibi yanıtı yapıştırmayı öğrenmiş olan Isabella da şöyle dedi:

– Şekerleri bana babam kendi alacak. Rubiera'larla aramız bozuldu, çünkü bize dünya kadar borç taktılar.

Balmumcu kadının kızı onunla aynı hiziptendi, o da başka dedikodular ekledi:

– Genç baron beş parasız kalmış. Margarone'lerin kızı onunla barışmayı kabul etmemiş. Kendisinden yaşça hayli büyük olan Donna Giuseppina Alòsi ile parası için evleni-

yormuş, çünkü başkasını bulamamış: Anasının dükkânında, bütün kahvehanelerde, bütün aktarlarda, kapıdan kapıya ne anlatılıyorsa hepsi.

Kasabada Don Ninì Rubiera'nın evliliğinden başka konu kalmamıştı.

– Bir menfaat evliliği! – diyordu Yüzbaşı'nın hanımı hep o yapmacıklı konuşmasıyla. Zamanla o da kasabanın kötü huylarını edinmişti; şimdi kendisinin saklayacak şeyi kalmamıştı ya, başkalarının işlerine burnunu sokmakla uğraşıyordu. *Cavaliere* Peperito'ya rast geldiğinde, yüzünde kendisini yirmi yaş gençleştiren, neler neler tahmin etmek isteyen hınzırca bir ifade beliriyordu, başını hızla sallıyor, şirin şirin onun vereceği sırları, kıskançlığını dökmesini dinlemeye hazır olduğunu belirtiyordu, *cavaliere*'yi yelpazesiyle tehdit ediyor, onun müthiş bir çapkın olduğunu ve şimdi sevgilisini kaptırıyorsa, geçerli nedenleri olması gerektiğini söylemek istiyordu... ama er ya da geç...

– Hayır! – diye onu susturuyordu Peperito, cinleri başına sıçramış. – Ne er ne de geç! Bunu gidip böylece söyleyebilirsiniz Donna Giuseppina'ya! Efendi olup emredemedimse, işine geldiği yerde kullanılmayı da istemiyorum, anlıyor musunuz?.. Soylu horoz olamam... anlıyor musunuz? O konuda Donna Giuseppina'nın içi rahat etsin!

Şimdi meydanda Alòsi'nin bütün kirli çamaşırlarını ortaya döküyordu; efendim, size bir sepet üzüm gönderirse sepeti iade edin istermiş; ördüğü çorapları el altından satıyormuş, bir parmak kalınlığında hizmetçi çoraplarıymış – hem onu kışkırtmak için onları kendi bacağında göstermiş... işine geleni koparmak içinmiş... Ama kendisi, hayır efendim!..

Uzun sözün kısası, kadının ipliğini pazara çıkarmıştı. Soylular Kahvesi'nde okkalı tokatlar da aşkedildi. Ciolla, dedikoduları öğrenip, kendi de yaymak amacıyla onun kuyruğundan ayrılmıyordu. Derken günün birinde bayram etti: Bayan Aglae Bay Pallante'yle birlikte, Baron Rubiera'nın

önünde rezalet çıkarmaya gelmişti, kendi hakkını versinler istiyordu, yoksa onu baştan çıkaran kişi kilisede mihrabın önündeyken karşısına dikilecekti. Ta Modica'dan mahsus kalkıp gelmişti, düzgünlere bulanmış, rengârenk boyalar sürünmüş, horoz tüyleri ve cam parçaları takmış takıştırmış, peşi sıra Don Ninì'nin hovardalığının masum kanıtını da sürüklüyordu, dünya şirini bir minik kız. Böylece millet diyordu ki Don Ninì oldum olası çapkının tekiydi ve eğer anası olacak yaştaki Alòsi ile başgöz oluyorsa, o işte pek ciddi çıkarı var demekti. Herkes kendince bir açıklama getiriyor, kendince bir yana çekiyordu. Baron ise, ağzından laf almak için hayırlı olsuna gelenleri birkaç lafla savuşturdu. İşi ayarlamış olan Sganci, ziyaretine ağzından laf almak için gelen arkadaşlarının karşısında susuyordu. Don Gesualdo'nun herhalde başkalarından daha fazla bir bildiği vardı, ama omuzlarını kaldırıyor, şu tür yanıtlarla geçiştiriyordu:

– Eh, ne olsun? Herkes kendi çıkarını kollar. Baron Rubiera da Bayan Alòsi ile evlenmekte kendince bir yarar görmüş olmalı.

İşin aslı şuydu: Don Ninì, evinden geri kalanı elinden almak isteyen Don Gesualdo'dan kurtarabilmek için Alòsi ile evlenmek zorunda kalıyordu. Aslında şimdi aklı başına gelmiş, işlerinden başka şeyle uğraşmıyordu; ama iskemlesinde canlı cenaze gibi duran annesi, elinde bir kuruş bırakmıyordu; her şeyin hesabının kendisine verilmesini istiyordu; her şey kendi gözünün önünden geçsin istiyordu; konuşamadığı, kımıldayamadığı halde, insanlara eskisinden beter hükmediyordu. Ve malına mülküne kene gibi yapışmış, başkasına kaptırmamak için ille de hayata tutunuyordu. O arada da kendi borcu yıldan yıla artıyordu; öyle bir mesele ki, Don Ninì'yi gecelerce uyku tutmuyordu; bazen hiç gözünü yumamıyordu; ve vadesi dolduğunda, kapital artı tefeci faizi pek yüklü bir meblağa varıyordu. Genç baronun adına öde-

menin ertelenmesini ricaya giden Başrahip Lupi, Don Gesualdo'yu kaya gibi sert buldu:

– Ne oyunu oynuyoruz, muhterem Başrahip? Dokuz yılı geçti, ne faizden ses var, ne verdiğim borçtan. Artık parama kendi ihtiyacım var, ödemem yapılsın istiyorum.

Don Ninì, ihtiyaç sıkıştırınca, onca zaman sonra gidip kuzin Bianca'ya yalvar yakar olacak kadar alçaldı. Eski zamanlardan dem vurarak yakalamaya çalıştı. – Görüşmeyeli nice zaman olmuştu! Şerefi üstüne yemin ediyordu ki, karşısına çıkacak yüzü yoktu! Şimdi kendini temize çıkarmaya kalkışıyor değildi. Gençlik cahilliği işte. Artık gözü açılmıştı, ama ne yazık ki çok geç kalmıştı, hatalarının yükü omuzlarını çökertiyordu. Gelgelelim o sırada ödeme yapması olanaksızdı.

– Ben dürüst bir adamım. Sonuçta borcumu karşılayacak malım var. Kocandan aldığımı son kuruşuna kadar geri vereceğim. Ama şu sırada elimden gelmiyor! Teyzen nasıldır, sen bilirsin! Ne kadar inatçıdır! Onun o inadı başımıza ne dertler getirdi! Ama sonuçta ebediyen yaşayacak değil ya, zavallıcık, zaten o hale düştü ki...

Bianca onu ilk gördüğünde sözü soluğu kesilmişti, bir sararıyor, bir bozarıyordu. Ne diyeceğini bilemeden kekeliyordu, soğuk terler döküyordu, elleri öylesine titriyordu ki mihaniki bir hareketle önlüğünün uçlarını çekiştirerek gizlemeye çabalıyordu. Derken birden ağzından biraz kan geldi.

– Neyin var? Neyin var öyle? Dişetlerin mi rahatsız? Dilini mi ısırdın yoksa?

– Hayır – diye yanıtladı o. – Zaman zaman oluyor böyle. Don Diego'ya da olurdu, hatırlıyor musun? Bir şey değil.

– Tamam, tamam. Ama sen bana bu iyiliği yap; kocanla konuş bu meseleyi. Şu sırada ödemek kesinlikle elimden gelmiyor... Ama dürüst adamım, bildiğim kadarıyla!.. Tanrı gecinden versin, annemin bütün malını mülkünü bırakacak benden başka kimsesi yok.

Bianca özür dilemeye çabalıyordu. – Kocası evin efendisiydi. O her şeye kendi kafasından karar verirdi. İşlerine kimsenin burun sokmasını istemezdi.

– Öyleyse sen ne demeye onun karısı oluyorsun? – diye karşılık verdi kuzeni. – İyi bir neden doğrusu! O başını kaldırıp senin yüzüne bakmaya bile layık değildi!.. Başına böylesi bir devlet kuşu konduysa Tanrı'ya ve annemin inadına şükretsin!.. Şimdi, bu ertelemeyi sağlamak için elinden geleni yapacaksın, değil mi?

– Peki sen ne dedin ona? – diye sordu Don Gesualdo, karısını o ziyaretten sonra hâlâ allak bullak bulunca.

– Hiçbir şey... Bilmem... Kendimi çok kötü hissettim...

– İyi. İyi etmişsin. Sen merak etme, işleri ben düşünürüm. Akraba demek insanın koynunda yılan demek... Gördün, değil mi? Ancak ihtiyaçları olduğunda seni arıyorlar; onun dışında hayatta mısın, öldün mü, umurlarında bile olmaz. Bırak ben kuzenine yanıtı kapıcıyla gönderirim...

Böyle kotarılmıştı o evlilik, Baron Rubiera ilkin Don Gesualdo'ya ödemesi gereken parayı bulabilmek için ortalığı altüst etmişti; sonunda değerli toprakların sahibi olan Donna Giuseppina Alòsi ipoteği ödemişti. Don Gesualdo, toprakları öylece sağlama bağladıktan sonra, paraya ihtiyacı olduğundan söz etmez olmuştu.

– Zamana bırakalım... – diye açıkladı karısına. – Rahat bırakalım onları. Ne faiz ne kapital öderler, zamanla da o toprakları Isabella'ya drahoma olarak kullanırız. Ne dersin? Gülünecek şey, değil mi? Rubiera Teyze böylece senin kızının drahomasını toparlamayı üstlenmiş oluyor!..

Onun böyle nükteli çıkışları olurdu bazen, karısıyla baş başa kaldığında, geçirdiği günden memnunsa, yatmadan önce, kollarını sıvamış, gecelik takkesini kafasına geçirirken. Onunla yalnız kaldıklarında, tam aslında olduğu gibi görünürdü, basit, iyi bir adam olarak; iri beyaz dişlerini ortaya çıkaran uzun bir kahkahayla, mala mülke doyamayan biri-

nin yutacağı iyi lokmayı önceden tatması gibi, bir yandan da dilini dudaklarında gezdirirdi.

Isabella biraz daha büyüyünce, Collegio di Maria'dan, Palermo'daki yatılı okula geçti. Zavallı anacığı için bir darbe daha oldu o, kızını bir daha göremeyeceğinden korkuyordu. O halini gören kocası, avutmak için şöyle dedi:

– Bak, biz onun için en iyisi neyse onu yapalım diye didiniyoruz, her birimiz elinden ne geliyorsa, ama gün gelecek, o bizi hiç düşünmeyecek bile. Dünya böyledir işte. Zaten kızını hep yanında tutamayacağını kafana sokmalısın. Evlendiğinde kasabadan çekip gidecektir. Burada onunla evlenebilecek hiç kimse yok, öyle bir drahoma vereceğim kendisine. Onun uğruna o kadar didindiğime göre, evladımı kime vereceğimi olsun bilmek isterim. Şimdi seninle konuşuyoruz ya, bana bir teşekkür bile etmeksizin bütün emeklerimin meyvesinden yararlanacak olan kişi çoktan doğmuş bulunuyor.

Aslında o da kahırlanıyordu, zavallıcık, her ne kadar karısıyla baş başa kaldıklarında laf olsun diye içini döküyorduysa da, görevini yerine getirmekten geri durmuyordu. Elinden geldikçe kızını görmeye Palermo'ya gidiyordu, işleri izin verdiğinde, yılda bir kez olsun. Isabella güzel bir genç kız olmuştu, hâlâ biraz narin, solgundu, ama nazik bedeninin her yanında doğal bir zarafet vardı, teni açık renkliydi, Trao'ların gaga burnunu almıştı; uzun lafın kısası, başka bir fidanın çiçeğiydi o; öyle seçkin ve soylu bir hali vardı ki, babası bile görmeye gittiğinde karşısında çekingenliğe kapılıyordu; kız aralarında yetiştirildiği arkadaşlarının havasını edinmişti, hepsi de en soylu ailelerden geliyorlardı, her biri rahibe okuluna Sicilya'nın dört bir yanından baronların kibrini getirmişti. Ziyaretçi salonunda onu Bay Trao diye çağırıyorlardı. Nedenini öğrenmek istediğinde Isabella kıpkırmızı kesildi. Orada da Collegio di Maria'daki aynı hikâye. Kızı

da akrabalarından ötürü aynı aşağılanmaları yaşamış olmalıydı. Bereket Isabella'nın ufak tefek armağanlarla gönlünü kazandığı Leyra'lı küçükhanım onu hararetle savunmaktan geri durmuyordu. Kız Trao ailesini adından tanıyordu; öyle ya, dük ağabeyinin birtakım topraklara sahip olduğu o uzak ilde ileri gelen ailelerden biriydi. Düşes küçükhanım kolejde parasız okumakla birlikte, adı da, sesi de pek yüksekten geliyordu, o sayede arkadaşları Trao'yu kabullendiler. Fakat Don Gesualdo da kabullenmek, kızını görmeye gittiğinde ona yakıştırılan adı üstlenmek zorunda kaldı.

– Göreceksin kızın ne kadar güzelleşti! – diyordu döndüğünde, hep öyle yarı hasta olan karısına.

Bianca kızını nihayet 1837'de, kolejden çıktığında yeniden görebildi; Palermo'da ilk kolera söylentileri yayılmaya başlamıştı, Don Gesualdo da derhal koşup kızını okuldan çekti. Zavallı anne, onca zaman sonra arabanın kapının önünde durduğunu işitince, göğsüne bir darbe yemiş gibi oldu.

– Kızım benim! Kızım benim! – kollarını uzattı, titreyen bacaklarıyla merdivenlerden aşağıya koştu.

Isabella da kollarını açmış, koşarak merdivenleri çıkıyordu.

– Anneciğim! Anneciğim! – Ve sonra, birbirlerinin boynuna sımsıkı sarılıp kaldılar, annesi yavrusunu hâlâ küçüklüğünde yaptığı gibi yandan yana sallıyordu.

Sonra sıra akrabaları ziyarete geldi. Bianca yeniden güçlenmiş, kızını gururla gezdiriyordu, Sganci'lerin evine, Limòli'lerin evine, yatılı okula girmeden önce çocukken gittiği her yere; hasır şapkası, güzelim sarı saç örgüleriyle artık genç kız olmuştu – tam bir çiçekti. Geçtiğini görmek için herkes pencerelere çıkıyordu. Artık sağır ve kör olan Sganci Teyze onu tanıyabilmek için elleriyle yüzünü yokladı:

– Tam bir Trao! Ona hiç diyecek yok.

Marki amca gözlerini methetti, bir çift yıldızmış o gözler.

– Günahı gören gözler bunlar – dedi marki, nüktesi hep hazırdı ya.

Don Ferdinando Dayısına götürdüklerinde, okuldayken masum böbürlenme emelleriyle arkadaşlarına hep annesinin konağını anlatan Isabella, o evi yeniden görünce şaşkınlığa, hüzne kapıldı, düş kırıklığına uğradı. Parçalanmış sokak kapısından giren çıkan belli değildi. Avlu daracıktı, taşlarla ve yıkıntılarla dolmuştu. Isırgan otları sarmış daracık bir yoldan yine ayrık otları bürümüş kırık dökük, zangır zangır sallanan büyük merdivene varılıyordu. Tepesindeki köhne kapı bir paslanmış mandalla yarım yamalak tutturulmuştu; içeriye adım atar atmaz, insanın yüzüne nemli, ağır bir esinti çarpıyordu, pis bir küf ve mahzen kokusu, soylu armalar resmedilmiş, çömlek parçaları, kırıklar saçılmış yer döşemesinden yükseliyor; sıvaları dökülmüş tavandan yağıyor; dehliz gibi karanlık koridordan, rezeleri gevşemiş pencerelerden sızan ışık şeritlerinde seçilen, sıra sıra terk edilmiş, bomboş, loş salonlardan geliyordu. Dipte dayısının odası vardı, is pis içinde, köhne tavanı parça parça dökülüyordu, içinde Don Ferdinando'nun gölgesi, bir hayalet misali, sessizce oradan oraya dolaşıyordu.

– Kim o?.. Grazia... gir içeri...

Don Ferdinando eşikte belirdi, gömleğinin kolları sıvalı, sapsarı, upuzun, gözlüğünün gerisinden kız kardeşiyle yeğenine şaşkın şaşkın bakıyordu. Dağınık yoksul döşeğinin üstünde, yama vurmakla uğraştığı Don Diego'nun eski gocuğu vardı. Onu bir başka çul bohçasıyla birlikte, telaşla sarıp toparladı, konsolun çekmecesine tıkıştırdı.

– Ha!.. Sen misin, Bianca?.. Ne istiyorsun?..

Sonra iğneyi hâlâ elinde tuttuğunu fark etti, utandı, hep öyle mihaniki gibi görünen bir hareketle, cebine tıktı.

– Yeğeniniz burada da... – diye kekeledi kız kardeşi, sesi titriyordu. – Isabella... hatırlıyor musunuz?.. Hani Palermo'da yatılı kolejdeydi...

O oradan oraya kaçışan o masmavi, iri iri açılmış gözlerini kızın üzerine dikti ve mırıldandı:

– Ha?.. Isabella mı?.. Yeğenim mi?..

Tedirginlikle odayı süzüyordu ve ikide birde, masanın ya da bir ayağı kırık iskemlenin üstünde unutulmuş bir şey, bir kirli çamaşır, kurusun diye güneşe serilmiş bir pamuklu mendil gördü mü, hemen gizlemeye koşuyordu. Derken döşeğin kenarına oturdu, gözlerini kapıya dikti. Bianca yüreği sızlayarak konuşurken, o yine kuşkulu gözlerini etrafına çeviriyor, bambaşka bir şeyler düşünüyordu. Birden gitti, yazıhanenin çekmecesini anahtarla kilitledi.

– Ha!.. Yeğenim mi, diyordun?..

Hep o kararsız bakışı genç kızın üstüne dikti, ardından gözlerini yere indirdi.

– Sana benziyor... tıpkı sen... buradaykenki halin...

Gözleri kız kardeşinin ve yeğeninin gözleriyle karşılaşmaktan kaçınarak, çevrede oradan oraya dolaşırken, elleri hafiften titreyerek, solgun, sersemlemiş bir yüzle, sözcükleri araştırır gibiydi. Bir saniye, Bianca, neredeyse gözleri yaşararak, yalvaran bir sesle kulağına bir şeyler fısıldarken, o iki büklüm durduğu yerden öyle bir doğruldu ki, boyu upuzun göründü, açık renk gözlerine bir gölge düşmüştü, Trao'ların kanından geriye ne kaldıysa, solgun yüzünü renklendiriyordu.

– Hayır... hayır... Hiçbir şey istemem... Git artık, git... Görüyorsun... yapacak dünya kadar işim var...

Yürek burkan bir durumdu. İddialı anılarını, kolejdeki arkadaşlarıyla sırdaşlığından doğmuş romantik düşlemleri, kasabaya başrolü oynayacağı düşüncesiyle dönen kızcağızın kaprisli kafasını dolduran hayalleri yerle bir eden bir yıkım, bir bunalım. Sganci Teyze'nin biçare süsü püsü, kendi soğuk ve kasvetli evi, kolejdeyken çocuksu bir gururla sık sık anlattığı Trao'ların bu harap konağı, şimdi hepsi küçülüyor, kararıyor, yoksullaşıyor, hüzünleniyordu. Orada, karşısın-

da, Margarone'lerin balkonu vardı, çocukluğunda gepgeniş, güneş ışığında, çiçekler içinde, gösterişli giysileriyle onu şaşırtan şen genç kızlarla dolu olarak nice kez anımsamıştı orayı. Oysa şimdi şu yüksek mi yüksek, sıvaları dökülmüş duvarın gölgesinde, nasıl da daracık ve gamlıydı! Ya Donna Giovannina ne kadar ihtiyarlamıştı, şimdi yeniden gördüğünde, toz tutmuş çiçek saksılarının arasında oturmuş, siyah yas giysileri içinde, çorap örmekteydi, şişmanlamış, gülle gibi olmuştu! Daracık sokağın ucunda Büyükbaba Motta'nın yoksul evi büzülmüş duruyordu. Babası kendisini oraya götürdüğünde, saçları ağarmış, suratı sert kırışıklarla dolu, iplik eğiren Speranza Hala'yla karşılaşmışlardı. Zeminin yerinden oynamış tuğlaları ayağını tökezletiyordu, suratı beş karış, göğsü bağrı açık bir genç çocuk onardığı semerden başını kaldırdı, ama hoş geldiniz bile demedi. Nunzio usta, kirloz bir yorganın altında romatizmadan inliyordu:

– Ya, beni görmeye mi geldin? Öldüm mü sanıyordun yoksa? Hayır, hayır, öldüğüm falan yok. Senin kızın bu mu? Bana göstermeye mi getirdin?.. Tam bir küçükhanım olmuş, ona diyeceğim yok! Güzel bir de ad vermişsin! Ama senin ananın adı Rosaria idi! Biliyor musun? Sizi bu harap kulübede kabul ettiğim için af buyrun, yeğenim... Ben burada doğdum işte, ne yapalım... Burada ölmeyi umuyorum... Babanızın beni hapsetmek istediği konakla değiştirmek istemedim... Ben sabahleyin kalkar kalkmaz derhal sokağa fırlamaya alışkınımdır... Hayır, hayır, insan böyle şeyleri zamanında düşünse daha iyi olur. Herkes nasıl doğduysa öyle kalmalı.

Speranza doğru dürüst işitilmeyen başka sözcükler homurdanıyordu. Suratı beş karış çocuk, çıktıklarında, gözleriyle onları kapıya değin izledi.

O arada kolera söylentileri yayılmaktaydı. Catania'da bir ayaklanma olmuştu. Lentini'den Don Bastiano Stangafame yanında Donna Fifì ile geldi; kadın kupkuru, sapsarı

yüzüyle, illete çoktan tutulmuşa benziyordu, öyle şeyler anlatıyordu ki, saçlarını yirmi dört saatte ağartmış olmalıydılar. Siracusa'da, tiyatroda terbiyeli atların terkisinde dans eden Bakire Meryem gibi güzel bir kızcağız, o fırsattan yararlanarak kolerayı yayıyor diye öfkeden gözü kararan halk tarafından linç edilmişti. İnsanlar kuşkulara kapılmışlar, ilk kötü haberde kasabadan sıvışmak için hazırlıklarını yapmışlar, yoldan geçen tanımadıkları her yüzü işkillenerek izliyorlardı.

O sıralarda iki seyyar tuhafiyeci geldi, ipek kurdeleler ve mendiller getiriyorlardı. Mallarını satmak için evden eve dolaşıyorlar, kapılardan ve avlulardan içeri bakıyorlardı. Sanki yeni yetişen genç kızlarmış gibi süslenip püslenmek için seve seve para harcayan Margarone kızları, dünya kadar alışveriş ettiler; hatta el altında bozuk paraları bulunmadığından, o kibar adamlar da ertesi gün dönüp alacaklarını söylediler.

Oysa arkalarından kıyamet koptu. Ciolla, tavuklarımı zehirlediler diye Hâkim'e başvurmuştu; hâlâ soğumamış leşlerini de kanıt olarak elinde taşıyordu. Don Nicolino aklı başından gitmiş halde eve döndü, ablalarına kapıları pencereleri sürgüleyip, hiç kimseye açmamalarını tembihledi. Doktor Tavuso sarnıcın kapağını da kapattırdı. Kasabadaki namuslu adamlar, Ciolla'nın ne mal olduğunu hatırladılar; öyle ya, on altı yıl önce kelepçelenip Kale'ye götürülmüştü, dişlerine değin silahlandılar ve ne olur ne olmaz yine bulanık suda balık avlamaya kalkışırsa diye kasabada bekçilik etmeye koyuldular. Parolaları ilk kötü belirtide Tanrı yarattı demeden üstüne ateş etmekti. İki tuhafiyeci bir daha ortalıkta gözükmediler. Karanlık bastırmadan yük dolu arabaların kafilesi yola düzüldü, kasabadan kaçıyorlardı. Akşam duasından sonra sokaklar tam bir ıssızlığa gömüldü. Geç vakit bir araba geldi, içinde Don Corrado La Gurna vardı, yas giysileri içindeydi, mendilini gözlerine tutuyordu. Köpekler bütün gece uludular.

İnmeli Barones Rubiera'nın da kaçtığı görülünce panik patlak verdi; hanım aşırı şişmanlamıştı, tahtırevana sığmıyadığı için bir koltuklu iskemleye oturtmuşlardı, dört adam güç bela taşıyordu, başı bir yana kaykılmış, ablak suratı mosmor, salyalar akan ağzının ortasından kan kırmızısı dili sarkıyordu; yalnız gözleri capcanlı, tedirgindi, cesedi andıran elleri hiç durmadan tir tir titriyordu. Ardında yirmi yaş ihtiyarlamış oğlu baron, iki büklüm, saçları kırlaşmış, çevresi çocuklarla sarılı, karısının yine karnı burnunda, bir de ilk evliliğinden olan evlatları. Geçtikleri yerde sokağı dolduruyorlardı: Korkunç bir şeydi. Kasabada kalmaktan başka çaresi olmayan yoksullar dehşet içinde seyrediyorlardı. Kiliselerde *Sacramento** sergileniyordu. Onun üzerine eski kinler bastırıldı, efendilerinden arakladıklarını geri veren ortakçılar bile oldu. Don Gesualdo kucağını ve ambarlarını yoksullarla hısım akrabaya açtı; Canziria ve Salonia'daki kır evlerini de. Yine geniş mi geniş bir evlerinin bulunduğu Mangalavite'de bütün aileyi bir araya toplamaktan söz etti.

– Şimdi bir koşu babama gideyim, bizimle gelmesi için ikna etmeye çalışayım. Sen de o arada ağabeyine git – dedi Bianca'ya. – Kendisine anlat ki böyle zamanlarda geçmişe bir sünger çekmek lazım, yani ona bir hainlik etmiş olsam bile... Koleranın soluğu ensemizde... Hem sonuçta, kan bu, su değil ya! Zavallı ihtiyarı koleranın ortasında yalnız başına bırakamayız... Millet bize lanet etse haklı olur, ha?..

– Ne kadar iyi yüreklisiniz siz! – diye kekeledi karısı, yüreği sıcak duygularla dolmuştu. – Ne kadar iyi yüreklisiniz!

Gel gör ki Don Ferdinando ikna edilemedi. Boynuna ufak bir kap asmış, bir duvarcı merdivenine tırmanmış, pancurların bütün aralıklarına kâğıttan şeritler yapıştırmakla pek meşguldü.

---

* Sakrament. Burada, kutsal ayin ekmeği. (ç.n.)

– Evi terk edemem – diye yanıtladı. – İşim başımdan aşkın!.. Ne kadar çok delik var, görüyor musun?.. Kolera gelecek olursa... Hepsini tıkamak lazım...

Kız kardeşinin defalarca yalvarıp yakarması boşuna oldu.

– Bana bu pişmanlığı yaşatmayın, Don Ferdinando!.. Sizin evde yapayalnız olduğunuzu bildikçe, geceleri nasıl gözümü yumabilirim ben?..

– Hah! Hah!.. – oldu yanıtı, yüzünde bir aptal gülüşüyle. – Gece gelip bana kolera üfleyemeyecekler!.. Bütün aralıkları kapatacağım... bak, böyle!

Sonra yine aynı karşılığı tekrarlıyordu:

– Evimi terk edemem... aile evrakına göz kulak olmak zorundayım...

Zangocun karısı, Donna Bianca'nın sokak kapısından çaresizlik içinde çıktığını görünce, ağlayarak peşinden koştu:

– Bir daha görüşemeyeceğiz!.. Herkes gidiyor... Kimse kalmıyor ki ayin ve sabah duası çanı çalalım!

Nunzio usta da oğluyla birlikte çıkıp gitmeyi reddetmişti.

– Ben yemeğimi elimle yerim, oğlum. Sofrada babanın yüzünü kızartırsın... Ben yontulmamış bir adamım... Beylerle birlikte olamam!.. Hayır, hayır, bunları önceden düşünmek daha iyi olurdu! Kendi kendimi yiyeceğime koleradan gebereyim, daha iyi!.. Hem sonra, biliyor musun? Ben evimin efendisi olmaya alışkınım... Köylüyüm ben... Karımın ayağına paspas olmayı beceremem, hayır!

Speranza ise sıtmadan yatağa düşmüş Burgio'yu işaret etti.

– Bizim âdetimiz tehlikede yakınlarımızı terk etmek değildir!.. Kocam yerinden kıpırdayamaz, biz de yerimizden kıpırdayamayız!.. Biz böyleyiz işte!.. İnsanın kocası yatak döşek yatıyorken bütün aileyi geçindirmek ne demektir, bilirsiniz!..

– Tamam da, ben sana her zaman evin hâkimi olursun demedim mi?.. Nasıl istersen öyle olsun!.. – diye ünledi sonunda Don Gesualdo.

– Hayır!.. Ben sizden sadaka istemedim!.. Muhtaç olmasaydık hiçbir şey kabul etmezdik... Tanrı'ya hamdolsun!.. Madem bize bir hayırseverlik ediyorsunuz, Canziria'ya gideriz... Korkmayın! Gidelim de elâlem babanızı koleranın ortasında yapayalnız terk ettiniz diyemesin!.. Siz bize iaşe göndermeye bakın... Hayvan gibi ot yiyemeyiz ya!.. Bakın!.. Eğer kızınızın eski entarileri de varsa, artık hiç işine yaramayacak entariler... Nasıl olsa o bir hanımefendidir, ama biz yoksulların işine her zaman yararlar!..

Margarone'ler hemen Pietraperzia'ya yollandılar; hepsi de hâlâ Don Filippo'nun yasını tutuyorlardı; damadı Don Bastiano Stangafame'nin verdiği kahırlardan ötürü kalp sektesinden ölmüştü, adam ne zaman babası para göndermese Fifi'ye kötek atıyordu. Geçtikleri yollara dert saçıyorlardı. Sganci Teyze'ye kur yapan Baron Mèndola onu alıp Passaneto'ya götürdü, orada ateşlendi; zavallı ihtiyar Zacco ile Noter Neri Donferrante'ye gittiler. Kasaba ıssızlaşmıştı. Akşam duasından bir saat önce, San Sebastiano caddesinde, yemekten sonra her zaman yaptığı gezintiye çıkan Marki Limòli'den başka kimsecikler görülmüyordu. Hatta o gezintileriyle kuşku uyandırdığını, ilk kolera vakası patlak verdiğinde onun hesabını göreceklerini bildirdiler kendisine.

– Ha? – oldu yanıtı. – Hesabım mı? Ödeyecek olan sizsiniz, siz düşünün. Ben her zaman ne yaptıysam onu yaparım, yoksa zaten nasıl olsa gebereceğim.

Ve kendileriyle birlikte Mangalavite'ye gitmesi için yalvarıp yakaran yeğenine:

– Döndüğünde beni bulamazsın diye mi korkuyorsun?.. Yo, yo, korkma; kolera beni ne yapsın.

Bianca ile kızı arabalarına binmeye hazırlanırlarken, Cirmena Teyze geldi, umutsuzdu.

– Gördünüz mü? Herkes çekmiş gidiyor! Akrabalar benden yüz çevirdiler!.. Üstelik başıma bir de şu zavallı öksüz Corrado La Gurna çıktı... Evinde büyük bir felaket olmuş!.. Bir gecede hem babası hem anası... kolera yıldırım gibi çarpmış!.. Kimsede bendeki yürek yok, hayır!.. Yardım edecek kimsesi olmayan, nereye gideceğini bilmeyen bir zavallı kadınım!.. Orada, Mangalavite'de, evinizin yakınındaki o iki odacığınızın anahtarlarını bana verseniz!.. Hani zeytin değirmenindeki odalar... Başvurabileceğim tek akraba sizsiniz, Don Gesualdo!..

– Olur, olur – diye yanıtladı o – ama sakın öbürlerine söylemeyin...

– Söylemez olur muyum, söyleyeceğim elbette!.. Hayatta kalırsam hepsinin yüzüne vurmak isterim!

II

Mangalavite'de kır evi dedikleri ev, ufak vadinin kuytuluğuna gizlenmiş koskoca bir villaydı. Isabella, penceresinden iki yanında zeytin ağaçları yükselen uzun dağ yolunu, içinden su akan mağarayı belirten gür yeşil fundalığı, patikanın kıvrılıp büküldüğü sarp yamaçları ve ötesinde, sumaklarla beneklenmiş yarın üstünde, çini gibi masmavi gökyüzüne yükselen çıplak, taşlık Budarturo dağını görüyordu. O tablodaki tek şen fırça darbesi yolun başlangıcında, bakımsızlıktan öylece unutulmuş, ha bire çiçeklenen bir yabangülü çitiydi.

Yamaçlarda her mağara, gür hintinciri kümelerinin içine gizli derme çatma kulübeler kolera korkusundan kasabadan kaçmış yoksullarla doluydu. Dört bir yanda horoz ötüşleri ve çocuk çığlıkları çınlıyordu; güneşe serilmiş çullar görülüyor, şuradan buradan, ağaçların arasından yükselen duman sütunları seçiliyordu. Akşam çanlarına doğru, evlerin bitişiğindeki ahırlara sürü sürü taylar ve öküzler dönüyor,

gepgeniş avlularda toplanıyorlardı. Ardından gece boyunca duyulan tedirgin ayak sesleri, apansızın yükselen böğürtüler ve melemeler, çıngırak çınlamaları, bir yaban ve ahır kokusu, Isabella'yı sabaha kadar uyutmuyordu. Zaman zaman uzaklarda, karanlığın bağrında çılgınca tüfek atışları dolaşıyordu; tehlike uyarısı veren vahşice haykırışlar onlara kadar ulaşıyordu; ertesi gün köylüler gelip anlatıyorlardı, uçurumlarda sinsice dolaşan gölgeler fark etmişlerdi; Cirmena Teyze Donferrante taraflarında tek tek, ışıl ışıl havai fişekler gördüğünü yemin kasem ederek anlatıyordu. Onun üzerine hemen birilerini gönderip kolera vakası mı var diye soruşturuyorlardı. Oysa orada bulunan Baron Zacco ise havai fişeklerin Mangalavite taraflarında görüldüğünü belirtiyordu.

Geceleyin görülen havai fişeklerden, yamaçlardan yukarı tırmanan patikalardan geçen her yeni yüzden işkillenmesi bir yana, Don Gesualdo orada, sürüleri, köylüleri, işi gücü arasında bir kral gibiydi; sabahtan akşama değin durup dinlendiği yoktu, hep bağırıp çağırıyor, dört bir yanda ağalık taslıyordu. Akşam olunca da adamlarının arasında, yola doğru çıkan merdivenin basamağında, demir parmaklığın önünde, mintanının kollarını sıvamış oturuyor, serinliğin ve ortakçılarının bitip tükenmeyen yakınmalarıyla başı sonu belirsiz konuşmalarının keyfini sürüyordu. Kır havasının hiç yaramadığı karısını teselli etmek için şöyle diyordu:

– Burada hiç değilse koleraya tutulma korkun yok. Kolera olmasın da, gerisi kolay.

Orada kendisini koleraya karşı güvenceye almıştı, krallığında bir kral gibi, gece gündüz korunuyordu – köylülerin her birine güzel bir tüfek verip silahlandırmıştı, 1812'den ya da 1821'den* beri toprağa gömülerek saklanmış eski çakmaklı tüfeklerdi, hem öyle bekçi köpekleri vardı ki bir insanı paralayabilirlerdi. Herkese hayrı dokunuyordu; hepsi de o

* Sicilya'da yakın zamanlarda gerçekleşmiş halk ayaklanmalarının tarihleri. (ç.n.)

koşullarda onun canını korumak için kendileri postu deldirmeye hazırdılar. Buğday olsun, bakla olsun, ekşimeye yüz tutmuş bir fıçı şarap olsun, bir eksiği olan herkes ne ihtiyacı varsa koşa koşa gelip ondan ödünç istiyordu. O da Tanrı gibi eli açık davranıyordu. Samanlıklarda, ahırlarda, bekçi kulübelerinde, yukarılarda, Budarturo'nun mağaralarında kasaba halkının yarısını barındırıyordu. Günün birinde peşinde bütün avenesiyle Nanni l'Orbo bile gelmişti, onu bir kenara çekip, göz kırparak durumunu açıkladı:

– Don Gesualdo... burada sizin ahfadınız da var. Nunzio ile Gesualdo'ya bir bakın, nasıl da size benziyorlar! Ayda dört fırın ekmek yiyorlar, afiyet şeker olsun! Kapıyı yüzlerine kapatamazsınız... Onca kişiye hayrınız dokunmadı mı? Bir de bu hayrı işleyin, Tanrı'nın emridir.

– Amma da parlak fikir gelmiş aklına!.. Şimdi karımla kızım buradalar!.. Bari zeytin değirmenine gidin de sizi buralarda görmesinler...

Ama onca cömertlik, onca hayırseverlik gelip onun kanatlarının altına sığınmak istememiş olan yakınlarının inadı yüzünden ona zehir oluyordu. Çoğu zaman akşamları, kapıları pencereleri kapatıp kendini güvende duyduğunda Bianca'ya içini döküyordu:

– Bunca insanı koleradan kurtarıyoruz... Bunca insanı kanatlarımızın altına aldık da yalnız kendi yakınlarımız şuraya buraya dağılmış duruyor... Mahsus yapıyorlar... lokmamız boğazımızdan geçmesin diye... yüreğimizde ukde olsun diye!.. Sözüm ağabeyine değil, zavallıcık... onun kafası işlemiyor... Ama benim babam... Yüreğime bu derdi vermeyecekti, o!..

Ama başına kızının açacağı asıl öbür dertten habersizdi, zavallı adamcağız! Isabella yatılı kolejden kafasında kavak yelleri eserek gelmişti, Mangalavite'de Palermo'nun Favorita parkındaki güzellikleri bulacağını hayal etmişti: Mermer banklar, heykeller, her yan çiçekler içinde, ulu ağaçlar, her

biri birer dans salonuymuş gibi bakımlı yollar ve oraya varınca yeni bir düş kırıklığına uğramıştı. Bula bula dağ patikaları, cici pabuçlarını hırpalayan taşlar, toz toprağa batmış bağlar, gözlerini kamaştıran güneşten kavrulmuş anızlı tarlalar, o yükseklikte pas lekeleri gibi görünen sumaklar serpili, günbatımıyla akşamın çarçabuk gamlara bürüdüğü sarp kayalıklar bulmuştu. Üstelik o uzlette günler hep birbirinin tıpkısıydı; sürekli kuşku, her şeye güvensizlikle bakmak, içilen sudan, gelip geçenlerden, havlayan köpeklerden, gelen mektuplardan işkillenmek – dışardan gelen her şeyi tütsülemek için, bahçe parmaklığının önünde hep bir ıslak saman yığını duruyordu – gelen tek tük mektubu dumanın ardından, bir kamışın ucuyla veriyorlardı – ve tek oyalanmaca Cirmena Teyze'nin gevezelikleriydi; kadın her akşam elinde fener, koluna çorap örgüsü sepetini takmış, çıkageliyordu. Yeğeninin ona eşlik ettiği enderdi; kendi içine kapanmayı, evde kalmayı, kendi meselelerini ya da kim bilir, belki ölmüşlerini düşünmeyi yeğliyordu... Cirmena Teyze özür bulmuş olmak için o çocuktaki büyük yetenekten dem vuruyordu, bütün gün odacığına kapanmış, başını ellerinin arasına alıp, koskoca defterleri şiirleriyle dolduruyordu, ama ne şiirler, taşları bile ağlatırdı. Don Gesualdo'ya o lafları dinledikçe uyku bastırıyordu. Annesi de pek konuşmuyordu, hep soluğu kesik, hep yatakla şezlong arasında. Teyzeye kulak veren tek kişi oydu, o bomboş günlerin sonunda esnemelerini zor tutan Isabella. Kendisi gibi oraya buraya savrulmuş olan kolej arkadaşlarına ne yazacağını bilemiyordu doğrusu. Leyra'lı Marina her hafta ona serüvenlerle, ilginç dedikodularla dolu armalı sayfalar gönderiyordu. Isabella'yı kışkırtıyor, sorup soruşturuyor, o da kendi sırlarını açsın istiyordu, her mektupta sanki kocaman kibirli gözleriyle karşısına dikiliyor, dolgun dilber dudaklarıyla, kulağına yüzüne ateş bastıran, içinde sanki kendisinin de bir sırrı gizliymişçesine yüreğini çarptıran şeyler fısıldıyordu. Birbirlerine karşılıklı

bir hatıra defteri armağan etmişlerdi, içine en mahrem düşüncelerini, her şeyi ama her şeyi, hiçbir şey gizlemeksizin yazacaklarını vaat etmişlerdi! Isabella'nın güzelim mavi gözleri, Limòli Amcasının söylediği gözler, istemeden, hatta hiç bakmadan, o düşünceleri araştırıyor gibiydi. Saç örgüleri hâlâ omuzlarından aşağı sallanan kafacığında bir kaynaşmadır başlıyordu, sanki bir arı oğulu kayalıkların ötesinden, Butarduro'nun ötesinden, uzaklardan kırın bütün seslerini ve kokularını o kafaya taşıyıp getiriyordu. Özgür hava, dalların yaprakların hışırtısı, sımsıcak güneş kanını ateşliyor, incecik mavimsi damarlarına sızıyor, yüzünün pembeliğinde çiçekleniyor, okul önlüğünün altında yeni filizlenen göğsünü iç çekişleriyle kabartıyordu.

– Görüyor musun kır sana nasıl da yarıyor? – diyordu babası. – Nasıl da güzelleştin, görüyor musun?

Fakat kız mutlu değildi. İçinde bir tedirginlik, bir tasa vardı, elleri nakışının üstünde hareketsiz kalıyor, kolejdeyken çamaşırlarının altında sakladığı o birkaç kitapçığı okumak için bazı belli yerleri aranıyordu. Evin önünden başlayan yolun ucunda, ceviz ağaçlarının gölgesinde, su kaynağının yakınında hiç olmazsa büyük bir dinginlik, büyük bir sessizlik vardı; mağarada suyun damladığı, dalların deniz gibi hışırdadığı, uçsuz bucaksız mavilikte nokta gibi seçilen bir çaylağın apansız gaklayışı işitiliyordu. Onu yavaş yavaş kendilerine çeken yığınla ufacık şeydi onlar; peş peşe bir karınca dizisine, bir duvar çatlağından çekingen başını uzatan küçük bir kertenkeleye, alçak bir duvarın üstünde salınan bir yabangülüne, toprağın üstünde ışık-gölge oyunlarına saatler saati dalıp gitmesine yol açıyorlardı. Uykuyla uyanıklık arası bir hal bastırıyordu üstüne, çevresindeki her şeyden yayılan ve varlığını saran bir dinginlik, orada onu öylece, dizinin üstünde kitabı, iri iri açılmış gözleri bir noktaya takılmış, zihni ta uzaklarda koşarken yakalıyordu. Hafif bir okşayış gibi, kimi zaman yüreğini sızlatan tat-

lı bir melal sarıyordu içini, bilinmedik şeylerin belli belirsiz arzusu. Günden güne içinde doğan yepyeni bir duyuşu, okuduğu dizelerden, ona iç geçirten günbatımlarından doğan belirsiz bir coşku, alttan alta bir sarhoşluk, herkesten gizleme ihtiyacını duyduğu gizemli, utangaç bir tedirginlik. Geceleyin sık sık annesine duyurmamak için usulca karyolasından iniyor, mumu yakmadan pencereden bakıyor, yıldızlarla kırpışan gökkubbeyi seyrederek hayallere dalıyordu. Ruhu kırın seslerinin peşi sıra avare dolaşıyordu, puhu kuşunun feryadı, uzaklarda köpek havlamaları, gecenin içinde dolanan karmakarışık şekiller, yüreğine tatlı mı tatlı bir korku salan bütün o şeyler. Yüzüne, ellerine, dolunaydan büyük bir yumuşaklık, büyük bir teslimiyet, büyük bir ağlama isteği yağıyormuş gibi bir duyguya kapılıyordu. O muazzam, o apak aydınlıkta, Budarturo'nun ötesinde, uzaklarda, tanıdık imgelerin, sevgili anıların, kimi yıldızların ışığı gibi yanıp sönen pırıltılar saçan hayallerin geçtiğini belli belirsiz görür gibi oluyordu: Okul arkadaşları, Leyra'lı Marina, Marina'nın mektuplarında hep yer verdiği bir başka bilinmedik çehre, dalgalanan ve biçim değiştiren bir yüz, bir sarışın, bir esmerdi, bazen de kuzen La Gurna'nın solgun gözaltlarıyla dudaklarının üzgün kıvrımını alıyordu. Çevresindeki şeylerin duyumu, eğreltiotlarının yaprakları arasından damla damla süzülen su kaynağının hüznü; uzaklarda, kırda yiten yalnızlıkların korkusu, ay ışığının erişemediği sel yataklarının perişanlığı, yukarıda, Budarturo'da, kenarları gümüşlenerek, o muazzam aydınlıkta büyülü şatolar gibi kesin hatlarla çizilen kayalıkların neşesi varlığına siniyordu. Kendini o düşüncelerle, sanki kanatlanmış da yukarılara, ta yukarılara, o gümüşten ışığın içine yükseliyormuş gibi duyuyordu ve dudaklarına tatlı sözler, uyumlu sesler, insanı ağlatan dizeler geliyordu, tıpkı kuzeni La Gurna'nın yüreğinde filizlenen dizeler gibi. O zaman yüzünü hemen hiç görmediği, odacı-

ğına kapanmış yaşayan, kendisi gibi hayallere dalan, düşler kuran o genç çocuğu düşünmeye koyuluyordu. Oracıkta, o tepenin ardında, o aynı mehtap onun pencerelerinde de ışıldıyordu herhalde, onun içini de aynı tatlılık sarıyor olmalıydı. Ne yapıyordu acaba? Neler geçiyordu aklından? Zaman zaman, ağaçlar hışırdayıp ona ta uzaklardan birçok ses getirdiğinde soğuk bir ürpertiyle irkiliyordu.

– Apak dolunay, güzelim dolunay!.. Ne yapıyorsun, aydede? Nereye gidiyorsun? Neler düşünüyorsun sen de?

İncecik, narin ellerine bakıyordu, onlar da ay gibi apaktılar, büyük bir sevecenlik, belirsiz bir şükran duygusu ve neredeyse gurur hissediyordu.

Derken o yüceliklerden yorgun düşüyor, zihni hareketsiz kalıyor, babasının bütün evi dolduran horultusuyla sarsılıyordu. Onun yanında yatan annesi soluğunu duyurmaya bile cesaret edemiyordu; kocasının yanındayken kızına bütün sevecenliğini göstermeye de cesaret edemiyordu, o hüzünlü gözleri ve solgun gülümseyişiyle, çekinerek, en basit sözcüklerle neler neler demeye çalışıyordu:

– Kızım! Yavrum benim!..

Gerisini ancak cılız kollarının kucaklayışı, tedirginlikle kapıya dikilen bakışları anlatıyordu. Neredeyse yavrusunu okşayışını, onun yüzünü araştıran titrek ellerini, kızını dikkatle süzen kaygılı gözlerini gizlemesi gerekirmiş gibiydi.

– Neyin var? Benzin solmuş!.. Rahatsız mısın?

Cirmena Teyze genç kızı öylesine cılız, gözaltlarında o mor halkalarla yüzünü öylesine soluk görüyordu ki, onu oyalamaya çalışıyor, yeni yeni elişleri öğretiyordu; saman çöplerinden yapılmış minik çerçeveler, yünden portakallar ve kanaryalar. Ona çeşit çeşit öyküler anlatıyor, yeğeni Corrado'nun yazdığı şiirleri getiriyordu okusun diye, gizliden gizliye, örgü sepetinin içinde.

– Bunların daha mürekkebi kurumadı, dün yazmış. Şimdi biraz dolaşmaya çıktı ya, masasından aldım. Çok içine

kaparık, o mübarek çocuk. Öylesine çekingen ki! Biraz desteğe ihtiyacı var, o kadar yetenekle, yazık!

Sonra genç kıza biraz güçlenmesi için çareler öğütlüyordu, bir şişe suya atılmış çivi başları, her derde devadır. Mutfakta yardımcı olmak için didinip duruyordu, eteğini beline dolayıp, yeğeni Bianca'ya güzel bir kemik suyu kaynatıyor, hiçbir şeyler yemeyen Isabella için bir haşlama yapıyordu.

– Bu işi bana bırakın. Neye ihtiyacı var, ben biliyorum. Siz Trao'lar ay ışığı ile beslenirsiniz.

Yaman kadındı o Cirmena Teyze. Yaptığınız iyiliğin karşılığını vermesini biliyordu. Çoğu kez ortalığı şenlendirsin diye Corrado'yu da yanında sürüklüyordu.

– Sen bütün o kitaplarınla, konuşmalarınla, neler neler yapmayı biliyorsun, ortalığa biraz neşe katarsın. Tanrı biliyor ya, hep böyle kitaplarınla odana kapanıp kalırsan, yeteneklerinden nasıl haberi olur herkesin?

Sonra, o bulunmadığı zamanlar daha da açık konuşuyordu:

– Onun yaşında!.. Artık çocuk sayılmaz... Kendini gösterıneyi bilmeli!.. Her zaman akrabalarının sırtından geçinemez ki!..

Üstelik delikanlı İblis gibi kibirliydi, birisi ona yardım etmeye, onu beğendirmeye çalışırsa ayak diriyor, karşı koyuyordu; teyzesi yeğeni Corrado'nun değerini akrabalarının gözleri önüne sermek için çırpınıyordu; yazdığı kâğıtları gizlice alıp götürüyor, Motta ailesinin toplantısında kendisi ortaya döküyordu, heceleyerek okuyor, malını sergileyen bir satıcı gibi coşuyordu; o arada Don Gesualdo yavaş yavaş uyuklamaya başlıyor, esneye esneye başıyla evetliyordu, Bianca ise gözlerini Isabella'ya dikiyordu, genç kız loşlukta gözleri iri iri açılmış, dalgındı; zaman zaman kan dalgaları gelip ışıldatırcasına, narin yüzünün ifadesi her an değişiyordu. Bütün dikkatini okumaya vermiş olan Donna Sarina hiçbir şeyi fark etmiyordu, ara sıra gözlüğünü yerine yerleş-

tiriyor, şamdana doğru eğiliyor ya da öyle ince ince yazan yeğenini çekiştiriyordu:

– Ama ne yetenek, ha! İdareci olarak... ne bileyim ben... kırdaki işleri denetlemek için... bir çiftliği yönetmek için, o çocuk ağırlığınca altın eder. Yüreğim diyor ki, Don Gesualdo, hani siz ona işlerinizden birinde şöyle bir yer verseniz, dünyanın en kârlı işini yaparsınız!.. Hem... şimdi nasıl olsa bizi işitmiyor ya... ufak bir ücretle yani! Delikanlının daha gözü açılmadı, hani nasıl derler... daha dünyadan haberi yok... az bir şeyle yetinir! Sevap yapmış olursunuz, sevap!

Don Gesualdo ne evet diyordu ne hayır, ihtiyatlıydı, ağzından enayice bir söz kaçırmadan önce gırtlağının dokuz boğumunda dolaştırıyordu. Koyup kaldırıyor, sonuçlarını düşünüyor, horlarken bile bir gözünü açık tutuyor, kızını izliyordu. Öylesine genç, öylesine dünyadan habersiz, yoksul ya da zengin olmak ne demektir bilmeyen kızcağızın bütün o kıvır zıvıra kafasını takmasını istemiyordu. Kendisi cahil adamdı, hiçbir şey bilmiyordu gerçi, ama bütün o kulağa hoş gelen şeylerin gafilleri yakalamak için kurulan tuzaklar olduğunu anlıyordu. Edebiyattan anlayanlar insanın elini kolunu bağlamak için de, bir işte karşınıza engeller yığmak için de aynı araçları kullanırlardı. Kızının okulda öğretilen her şeyi öğrenmesini istemişti, çünkü zengindi ve günün birinde kârlı bir evlilik yapacaktı. Ama işte zengin olduğundan ötürü de, birçok kişi kendince planlar kuracaktı. Uzun lafın kısası, teyzenin o konuşmalarından da, onun planına uyarak, sofraya oturmadan önce nazlanan o çekingen havalı yeğenden de hoşlanmıyordu; malını pahalı satmak isteyen birinin davranışıydı bu. Üstüne üstlük, kızının ondan gözlerini alamayışı, o inatçı suskunlukları, göğsüne yapışmış duran çenesi, kendi de edebiyata heveslenerek, kitaplarını alıp birtakım ıssız yerlere gizlenme merakı; oysa gülüp eğlenmeyi düşünmesi gereken bir kızdı...

Şimdiye değin yaptıkları şeyler düpedüz çocukluktu; gülüp geçilecek saçmalıklar, ya da ikisine de birer tokat aşkedilecek türden; pencerede durmuş, sineklerin uçuşunu seyre dalan küçükhanımla, ağaçların arasına gizlenerek evin çevresinde dolanıp duran, duvarın üstünden hasır şapkası görünen, ta uzaktan ona düşüncesiyle ulaşmaya çalışan çocukcağız. Don Gesualdo'nun gözleri keskindi. O iki uçtum akıllının kafalarında –bir mil uzaklıktan– mayalanmakta olan garipliklerin hepsini sezinleyemezdi –havaya uçurulan öpücükler, o düete aracı olan güneşle bulutlar– gerçi, yine de belirtilerini okumayı bilirdi: Patikada gördüğü taze ayak izleri, yaprakları saçılmış yabangülleri, işe bak ki tam da kuzeni salondayken Isabella'nın pek masum bir edayla makasını ya da yüksüğünü almak için aşağı kata inmesi, ona hiç bakmıyormuş gibi yapan genç çocuğun kurnazlığı, hani hayvan panayırında satın almaya niyetlendiği ineğin önünde hiç durup bakmadan gidip gelenler gibi. Nanni l'Orbo, kuşkulu bir halle sumaklar arasından doğrulup da elini gözlerine siper ederkenki, aşağıya, villaya giden yola bakarkenki, ya da hintincirleri arasında emeklerkenki hinoğluhin suratını da görüyordu, ya da hiçbir şey anlamazmış gibi yaparak ona çeşmenin yanında bulduğu kâğıt parçalarını, banktan kopmuş sıvaları getirdiğinde:

– Don Gesualdo, şu yukarı taraflara siz mi çıktınız?.. Hani... gezinmek için diyorum... Düzlüğün otları ezilmiş de, hani üstüne eşek yatmış gibi. Hırsız falan olmaz, değil mi?.. O değil de, şu kolera bulaştıranlar olmasın.

– Yok yahu?.. Gündüz gözüyle mi!.. Seni hayvan seni!.. Hiç korkma, biz burada gözümüzü dört açıyoruz.

Sahiden de gözünü dört açıyordu; ihtiyatla, rezalet çıkmasını önleyerek, şu kolera hele bir geçsin, evi silip süpürsünler de, dedikodulara yer bırakmadan Donna Sarina'yı da, bütün akrabalarını da kibarca kapının önüne koysun diye; böylece son zamanlarda bilgelik taslamaya, kırılıp dö-

külerek imalı imalı konuşmaya başlayan Cirmena Teyze'ye de cevabını vermiş, esnemekten çenelerini yoran o başı sonu belirsiz gevezeliklerin ardını kesmiş olacaktı. Günün birinde, hepsi toplanmış oturuyorlarken, kafasındakini açıkça söyleyiverdi.

– Ha... şiir mi? Canlarım benim, şiirler karın doyurmaz ki!

Cirmena Teyze nihayet alındı:

– Siz de her şeyi tartıya ölçüye vurmak istiyorsunuz, Don Gesualdo! Ne anlamları var, bilmiyorsunuz... Keşke sizin de elinizden gelse!..

– Bunun üzerine Don Gesualdo, her zamanki alaycı haliyle, masanın üstündeki kitaplarla dergileri tomarıyla aldı, Donna Sarina'nın kucağına dolduruverdi, kahkahalarla gülerek, onu sepetlemek istercesine, bir işi bağladıklarında simsarların yaptığı gibi, omuzlarından itekliyordu. Sesi öylesine yüksek çıkıyordu ki, gören de öfkelenmiş derdi, kahkahalar arasında:

– Eh... alın sizin olsun, madem hoşunuza gidiyor... Onları yiyip içersiniz artık!..

Hepsi bakıştı, Isabella tek söz söylemeden kalktı, odadan çıktı.

– Ya!.. – diye söylendi Don Gesualdo. – Ya!..

Ama zamanın uygun olmadığını gördüğünden, öfkesini bastırıp şakaya boğdu:

– Kızımız da... şiirlerden hoşlanıyor. Oyalanmaca olarak... gitar eşliğinde falan... şimdi yazlıktayız ya... bir diyeceğim yok. Ama onun uğruna geceli gündüzlü emek vermiş biri de var, anlıyor musunuz?.. Ve onda Trao'ların inadı varsa, sırası geldiğinde Motta'ların da şaka kaldırır yanları yoktur...

– İyi de – diye atıldı teyze, – bu başka bir konu.

– Ya, size başka bir konu gibi geliyor demek?

– Tabii ya! – diye atıldı, birden yeğenine çatarak. – Amcan senin iyiliğin için söylüyor. Onun gibi seven bir akrabayı dünyada bulamazsın, ona göre!

– Elbette, elbette... Siz aklı başında bir kadınsınız, Donna Sarina, sözün nereye gittiğini havadan kapıyorsunuz.

Bunun üzerine Cirmena yetenekli bir gencin nereye isterse ulaşabileceğini kanıtlamaya girişti; kâtip olsun, çiftçi olsun, bir konağın kâhyası olsun. Artık onun da arkasında bir desteği vardı.

– Elbette, elbette – diye yinelemeyi sürdürüyordu Don Gesualdo. Ama daha ileri bir söz vermiyordu. Kalkmış iskemleleri yerlerine yerleştiriyor, pencereleri örtüyordu. – Şimdi gidin artık – der gibiydi. Ama baktı ki delikanlı bütün o yoksul düşmüş akrabaların kibriyle sırtını dönmüş, yanıt vermiyor, Donna Sarina artık dilini tutamadı, çorap şişleriyle gözlüğünü alelacele topladı, kimseye hoşça kalın demeden sepetini koluna geçirdi.

– Böyle davranmak da olur mu canım! İnsan akrabalarının ilgisine böyle mi teşekkür eder? Ben artık elimi çekiyorum... Bundan sonra kendin bilirsin... Herkes kendi evine...

– İşte bunu doğru söylediniz, Donna Sarina. Herkes kendi evine. Bekleyin de sizi ben götüreyim... Ha? Ha? Ne oluyor?

Bir süredir, bir yandan konuşurken, bir yandan köpeklerin havlamasına, avluda kazlarla hindilerin yaptığı şamataya, dışardaki telaşlı koşuşturmalara kulak kabartıyordu. Derken kendi adamlarının gevezeliği arasında yabancı bir ses işitildi. Bahçe parmaklığına yaklaşan bekçi ona telaşla işaretler yapıyordu.

– Geliyorum, geliyorum, bir dakika bekleyin.

Az sonra geri döndü, yüzü gözü allak bullak, telaş içindeydi, hasır şapkasını ensesine kaydırmış, terini siliyordu. Donna Sarina korkuyormuş gibi yaparak, ille de ne olduğunu bilmek istedi.

– Yok bir şey... Şu yukardaki ekin sapları tutuşmuş olmalı... Sizi evinize götüreyim. Önemsiz bir şey.

Harman yerinde bir kargaşadır gidiyordu. Sundurmanın altında Nardo usta Don Gesualdo'nun kır katırına eyer vurmaktaydı. Bahçe parmaklığının önünde Nanni l'Orbo ile diğer birçok kişi başka yöreden gelmiş bir köylüyü dinliyorlardı; adam heyecanlar içinde, coşkuyla elini kolunu sallayarak, paramparça olmuş giysilerini göstererek müthiş bir şeyler anlatıyordu.

– Yok bir şey, yok bir şey – diye yineledi Don Gesualdo. – Ben sizi evinize götüreyim. Acelemiz yok.

Ama tedirginliği belli oluyordu, sözünü şaşırıyor, alnından boncuk boncuk terler süzülüyordu. Donna Sarina korkmakta ısrarlıydı, ayaklarının üstünde dikeliyor, meraklı gözlerle sağı solu araştırıyor, altında ne yattığını anlamak için onun yüzüne bakıyordu:

– Kolera vakası, değil mi? Buraya kadar getirdiler, değil mi? Hainin biri mi? Suçüstü mü yakalamışlar?

Sonunda Don Gesualdo ellerini onun omuzlarına koydu, gözlerini onun gözlerinin akına dikti:

– Donna Sarina, ne oyunu oynuyoruz böyle? Bırakın da kendi evimin işlerine bakayım! Çattık yahu!

Ve onu köprünün öteki yanında, yolun ortasında bırakıverdi. Döndüğünde öfkesini sanki ayaklanmışa benzeyen bütün o insanlardan çıkardı, Lia kadın ekmek hamuru yoğururken bırakmıştı, kızı da yine elleri una bulanmış halde koşup gelmişti.

– Ne var? Ne var? Siz, Nardo usta, katırı alıp önden gidin. Yolda arkanızdan yetişirim. Gidiyor muyum, kalıyor muyum, bütün konu komşuya ilan etmeye gerek yok. Sizler de haydi kendi işinize. Ağzınızı da sıkı tutun, ha!.. Ötede beride borazan çalarak başıma gelenleri anlatmayın!..

Sonra bedenini taşımaz olmuş bacaklarını sürüyerek yukarı kata çıktı. Bianca onu o suratla görünce ürktü. Ama o

karısına bir şey söylemedi. Kedinin yokluğunda sıçanlar cirit atar diye korkuyordu. Karısı çizmelerini çekmesine yardım ederken, birtakım tembihlerde bulunuyordu:

– Eve göz kulak ol. Kıza göz kulak ol. Ben bir gidip gelirim. Ben yokken gözünü dört aç, anlıyor musun?

Dizüstü duran Bianca şaşkın yüzünü kaldırdı.

– Hele bir ayıl yahu! Neler oldu sana böyle? Ağabeyin Fernando'nun aynısın! Kızının başında kavak yelleri esiyor, farkına varmadın mı? Kafasına onca kıvır zıvırı soktuk da iyi halt ettik! Kim bilir aklından neler geçiriyor? Öbürleri de öyle... Donna Sarina da, bütün diğerleri de! Yılan besledik koynumuzda!.. Diyordum ki, ben dönene kadar ziyaret falan yok... kızını da gözünün önünden ayırma. Kız kısmı aklına bir şey koydu mu nasıl olur, bilirsin!.. Bir vakitler sen de gençtin... Ama ben o senin ağabeylerin gibi burnumdan sürüklemelerine izin vermem, biliyorsun!.. Yo, yok, ses etme! Sitem olsun diye söylemiyorum... O zaman benim için öyle davrandıydın. Bana iyi bir eş oldun, uysal, itaatli, gözün evinden başka şey görmedi... Pişman değilim. Bunları söylüyorsam şimdi sana ders olsun diye. Kızlar ille de evlenirim diye tutturdular mı, gözleri dünyayı görmez olur... Sen hiç değilse çılgınlık etmiyordun... Sen de pişman falan olmadın, öyle değil mi? Ama şimdi bu hikâye farklı. Dağ başındaymışız gibi soyamazlar bizi...

Bianca, solgun yüzüyle eşiğin orada dimdik durmuştu, gözlerini iri iri açtı, içlerinde belirsiz bir dehşet, acılı bir şaşkınlık vardı; Don Ferdinando'nun gözlerindeki o bulanık zihnin şöyle bir belirmesiydi.

– Hah! Nihayet anlamışsın! Sen de farkına varmışsın! Bana da hiçbir şey söylemiyordun!.. Siz kadınlar hep aynısınız... birbirinize arka çıkarsınız!.. İyiliğiniz için canını harcayan kişiye karşı birlik olursunuz!

– Hayır!.. Size yemin ederim!.. Hiçbir bildiğim yok!.. Be-

nim suçum yok... Benden ne istiyorsunuz?.. Ne haldeyim, görüyorsunuz işte!..

– Bilmiyor muydun? İşin ne öyleyse? Kızına böyle göz kulak oluyorsun, ha... Ana dediğin böyle mi yapar?.. Her şey benim sırtımda! Sırtım da kuvvetli nasıl olsa. Şuracığıma oturmuş yığınla kahır var... Ama ben demir gibiyim!.. Derim kalındır benim.

Ve sırtı kamburlaşmış, kavurucu güneşin alnında, başındaki bütün dertleri sayıp döke döke çekti gitti. Salonia'dan onu çağırmaya gelen ulak onu patikanın tepesinde, topallayarak katırın başını çeken Nardo ustayla birlikte bekliyordu.

– Çabuk olun, efendim. Geç kalırsak felaket olur, sonra da bütün suç üstüme yüklenir.

Yolda giderlerken insanın kafasında saçlarını diken diken edecek şeyler anlatıyordu. Marineo'da bir yolcuyu öldürmüşlerdi, adam öğle sıcağında, su yalağının çevresinde dolanıp duruyormuş, üstü başı lime lime, yalınayak, tozdan bembeyaz olmuş, yüzü ateşli, bakışı tehditli, kuşkulanmış, uzaktan gözetleyen yerli halka inat, melanetini yapmaya çalışıyormuş. Callari'de bir çitin ardında bir ceset bulmuşlar, tulum gibi şişmiş: Leş kokusundan fark etmişler. Akşam olunca her yanda havai fişekler, bir ışık yağmuru görülüyormuş, Tanrı korusun, Aziz Lorenzo gecesi* gibiymiş! Trimmilito'ya odun taşırken, bir yabancının yardımını kabul eden bir gebe kadın, hemen o gece apansızın ölüvermiş, karnı hintincirleriyle dolu; – Tanrım sen yardım et – bile diyemeden.

– Babanız koleraya çanak tuttu, öyle efendim. Herkes ona söylüyordu: Güneş gökte yükselmedikçe kapıyı açma! Ama nasıl katır inadı vardır, bilirsiniz! Kolerayı Salonia'ya omuzunda heybesiyle oradan oraya dolaşan bir yolcu getirdi. Bu zamanda, düşünün bir! Bazıları onu çiftliğin yanın-

* 10 Ağustos gecesinde Perseus yıldız kümesinin göktaşları dünyamızın görüş alanından geçer; söylenceye göre, o kayan yıldızlar din şehidi Aziz Laurentius'un gözyaşlarıdır. (ç.n.)

daki duvarın üstünde bitkin, otururken görmüş. Sonra da gece boyunca damda ve kapıların ardında patırtılar... Gün ağardıktan sonra şurada burada bulduğumuz yağ lekeleri!.. Salyangoz sümüğü gibi... Evet efendim!.. Eczacı olacak o hayvan da kolerayı uzak tutmak için hâlâ aman evlerinizi süpürün, domuzlardan, tavuklardan sakının diye vaaz veriyor! Meğer zehri bize Tanrı'nın o kötülük nedir bilmeyen yaratıkları bulaştırıyormuş! Anladınız mı efendim?.. Yani hepsini gebertmek lazım, doktorlar olsun, papazlar olsun, eczacılar olsun, tamamını, çünkü onlar öbür dünyaya gönderdikleri her Hıristiyan için Kraldan on iki *tarì* ücret alıyorlarmış! Bir de Başpapaz Bugno bunu mihraptan vaaz edecek cesareti bulmaz mı: "Evlatlarım, biliyorum ki kolera yüzünden beni suçluyorsunuz. Ama ben masumum. İşte, bu kutsal ekmeğin üstüne yemin ediyorum!" Şimdi, masum muydu, değil miydi, ben bilmiyorum. Ama şunu biliyorum ki koleraya o da tutuldu, çünkü evinde hani şu Napoli'den Hıristiyanları öldürsün diye yolladıkları şişeler vardı. Ben hiçbir şey bilmiyorum. Tek bildiğim insanlar sinek gibi düşüp düşüp ölüyorlar: Donna Marianna Sganci, Peperito...

III

Salonia'ya vardıklarında bir baktılar, çiftliğin bütün diğer sakinleri oradan kaçmak için katırları, eşekleri yüklemekteler. Bağdan gelen Bomma beyhude yere gırtlağını paralarcasına haykırıyordu:

– Hayvanlar sizi! Sıtma bu, sıtma!.. Adam ateşler içinde yanıyor! Kolera ateş yapmaz!

– Sıtmaysa da fark etmez! – diye homurdandı sonunda Giacalone. – Doktorlara iyileştirsinler diye para dökülüyor!..

Nunzio ustanın durumu gerçekten de kötüydü: Ecel burnunu çimdiklemiş, gözaltlarında parmaklarının izini bırakmıştı, incelmiş burun deliklerine bir isli gölge rengi vermişti,

çukura kaçmış gözleriyle, dişsiz ağzını kapkara deliklerin dibine gömmüştü, kırçıl bir sakalla kaplı kül rengi yüzünü örtüyordu. Oğlu Gesualdo'nun yatağın yanında dikildiğini hissedince, zorlukla açtı o gözleri ve mağaradan çıkıyormuş gibi bir sesle dedi ki:

– Ya! Demek nihayet şenliği görmeye geldin, ha?

Santo, gözlerinde yaşlar parlayarak, kapının merdivenlerine baykuş gibi tünemişti, ağzından tek söz çıkmıyordu. Burgio ile karısı, ihtiyar gözlerini yumar yummaz gidecekleri yerde açlıktan ölmemek için alaş telaş çuvallara biraz buğday doldurmaktaydılar. Avluda yüklenmiş katırlar da duruyordu. Don Gesualdo Bomma'yı giysisinden yakaladı, adam gitmek üzereydi.

– Ne yapılabilir, Don Arcangelo? Emredin! Babam için, elden ne geliyorsa... varımı yoğumu!.. Masrafa bakmadan...

– Eh! Fazla masrafınız olmayacak... Yapacak hiçbir şey yok çünkü... Geç geldim. Kininin artık yararı olmaz!.. Şiddetli bir sıtma bu, azizim! Ama koleradan ölüyor değil, şunların yaptığı gibi konu komşuyu velveleye verecek sebep yok!

Kapkara göz çukurlarının dibinde tedirgin, kuşkulu gözleriyle, ihtiyar hepsini dinliyordu. Eczacının çevresinde yalvarıp yakaran Gesualdo'ya, kocasının yol hazırlıklarına yardım ederken çığlık çığlığa bağırıp hıçkıran Speranza'ya, aptallaşmış duran Santo'ya, evde ve avluda koşuşturan torunlarına, ona sırtını dönmüş, başını iki yana sallayarak umutsuzluk işaretleri yapan Bomma'ya bakıyordu. Speranza sonunda gitti, yine homurdanarak, anahtarları ağabeyine teslim etti:

– İşte! İyi ki geldiniz... Böylece babamız gözlerini yumar yummaz kocamla benim mallarınızı yağmaladığımızı söyleyemezsiniz...

– Hayır, ben daha ölmedim ki – diye sızlandı ihtiyar, yattığı döşekten. Onun üzerine öbür oğlu Santo, yüzü göz-

yaşlarıyla kirlenmiş, öfkesi başına vurmuş, yerinden fırladı; bağırıyor, herkese birden çatıyordu:

– Sizi gidi domuzlar sizi, son hizmetini yaptırmayacak mısınız?.. Böyle köpekten beter gebersin diye bırakacak mısınız?..

– Ben daha ölmedim! – diye sızlandı, ölmek üzere olan adamcağız. – İlkin bırakın da rahat rahat öleyim!..

– Mallarınız için değil, hayır! – diye yanıtladı damadı Burgio, yatağa yaklaşıp, hastanın üstüne bir çocukla konuşurmuş gibi eğilerek. – Tam tersine, sizi sevdiğimiz için, gözlerinizi yummadan önce günah çıkarın, Ahret Azığı alın istiyoruz.

– Ah!.. Ah!.. Dört gözle bekliyorsunuz!.. Rahat bırakın beni... Bırakın beni!..

O halde akşam oldu, gece gelip geçti. Nunzio usta gölgede, bir tahta parçası gibi sessiz, kıpırtısızdı; yalnız ilaç içmeye zorladıklarında inliyor, tükürüyor, zehir gibi acı bu diye yakınıyordu; öldüm artık, ayakaltından çekileyim diye dört gözle bekliyorsunuz diyordu. Sonunda artık rahatsız etmesinler diye burnunu duvardan yana çevirdi ve bir daha kımıldamadı. – Gece yarısı olabilirdi, ama kimse yıldızlara bakmak için pencereyi açma tehlikesine girmiyordu. – Speranza, arada bir ayaklarının ucuna basa basa hastaya yaklaşıyor, dokunuyor, alçak sesle adını çağırıyordu; ama ondan ses yoktu. Ardından gidip yeniden kocasıyla fısır fısır konuşmaya koyuluyordu, adam merdivenin basamağında büzülmüş, uyuklayarak, sakin sakin beklemekteydi. Gesualdo öteki tarafta, çenesini ellerinin arasına almış, oturuyordu. Geniş odanın ucunda Santo'nun horultusu işitiliyordu. Torunlar öbür kiracılarla birlikte, mallarla çoktan çekip gitmişlerdi ve terk edilmiş bir kedi, miyavlayarak, Ahret'teki ruhlar misali çiftlikte dolaşıp duruyordu: Karanlıkta ışıldayan o gözler çatının kirişleri arasında ve duvarın deliklerinde göründükçe ıstavroz çıkarıyorlardı; ihtiyarın takke-

sinin gölgesi kirli duvara devasa yansıyordu, adamda hayat belirtisi yoktu. Derken üç kez baykuşun öttüğü işitildi.

Tanrı'nın izniyle, gün iyice ağarmış, ışığı pancurlardan içeri sızalı, fıçının üstüne yerleştirilmiş kandili soluklaştıralı hayli zaman geçmişti ki, Burgio kapıyı açmaya karar verdi. Bulanık bir gündü, gökyüzü bulutluydu, cansız, taşlık ovaya büyük bir sessizlik hâkimdi. Orada burada öbek öbek kararmış evler, dipteki tepede kasabanın uzantısı, sisin içinden ağır ağır, ıssız sessiz doğar gibiydi. Ne bir kuş, ne bir arı vızıltısı, ne bir rüzgâr esintisi. Yalnız ekin saplarının arasından bir hışırtı Burgio'nun yaklaşmasıyla ürkerek fırladı, esniyor, geriniyordu.

– Fortunato Dayı!.. Buraya gelin, gelin! – diye çağırdı o anda karısı telaşlı bir sesle.

Gesualdo babasının yoksul döşeğinin üstüne eğildi, ona sesleniyor, sarsıyordu. O cılız ışıkta rengi büsbütün sarı görünen, saçı başı birbirine karışmış, yarı çıplak kız kardeşi çığlığı basmaya hazırlanıyordu. Sonunda Burgio, bir cesaret, fikrini söyledi:

– Beyler, bana kalırsa yüz yıldır ölmüş.

O zaman trajedi patlak verdi. Speranza başladı bağırmaya, kendi suratını tırmalamaya. Sıçrayarak uyanan Santo kafasına yumruklar indiriyor, gözlerini ovuşturuyor, çocuklar gibi ağlıyordu. Ama hiçbir şey demese de, içlerinde en fazla duygulanan Don Gesualdo olmuştu, donuklaşmış gözünün ucuyla kendisine bakan ölüye bakıyordu. Sonra elini öptü ve çarşafı yüzüne örttü. Tesellisiz Speranza, kasabaya gidip kendini sarnıca atmakla, yemek yemeyip açlıktan ölmekle tehdit ediyordu:

– Ben bu dünyada nasıl yaşayacağım artık? Dayanağımı yitirdim! Evimin direği yıkıldı!

O ağlayıp sızlama gün boyunca öylece sürdü. Kocası Don Gesualdo'nun onları terk etmeyeceğini söylüyorduysa da boşuna. Hepsi onun çocukları, muhtaç öksüzlerdi.

Santo kirli suratıyla, ağızlarını açtıkça bir ona bir buna bakıyordu.

– Hayır! – diye ayak diriyordu Speranza. – Öldü ya babam artık! Bizi düşünecek kimse kalmadı!

Gesualdo, gözleri şişmiş, başını sallayarak, onun bir süre öyle içini boşaltmasına fırsat verdikten sonra, nihayet şöyle dedi:

– Hakkın var!.. Sizler için asla hiçbir şey yapmadım ben!.. Yakınmaya yerden göğe kadar hakkın var doğrusu!..

– Hayır, – diye atıldı Burgio – hayır! Bunlar acıyla söylenmiş sözler, kaynım.

O arada kucakla para verseler bir el atacak kimsecikler yokken, ölüyü nasıl defnedeceklerini de düşünmeleri gerekiyordu! Ta Camemi'de bir marangoz, dört tahta parçasını birleştirip tabuta benzer bir şey yaptı, Nardo usta da evin arka tarafında çukuru kazdı. Sonrasını Santo ile Gesualdo kendi elleriyle yapmak durumunda kaldılar. Hastalık bulaşmasından korkan Burgio ise uzaktan bakmakla yetiniyordu, karısı da yüreğinin ölüye el sürecek gücü olmadığını söyleyerek sızlanıyordu. Yüreği paralanıyormuş, efendim! Derken gözlerini sildi, yatağı topladı, eve biraz çekidüzen verdi, sonra halka olup oturmuş, Nardo ustanın katırları hazırlamasını bekliyorlarken, kadın esas konuya giriverdi.

– E, şimdi nasıl halledeceğiz meseleyi?

O çıkış üzerine hepsi bakıştılar. Fortunato Dayı beresinin püskülünü çekiştiriyordu, Santo gözlerini fal taşı gibi açtı. Ama Don Gesualdo lafın nereye gittiğini anlamamıştı, havalara bakarak, sözleri araştırıyordu.

– Nasıl mı halledeceğiz? Niçin? Hangi meseleyi yani?

– Kendi işlerimizi, değil mi ya? Rahmetlinin bıraktığı mirası paylaşmayı, mekânı Cennet olsun! Üç evladız... Her birimize kendi payı... artık vicdanınıza danışırsınız... En büyüğümüz sizsiniz, paylaştırmak size düşer... biz her birimiz de kendi payımızı alırız... Yok eğer elinizde vasiyetname

varsa... Bir şey demem... O halde çıkarırsınız vasiyetnameyi, bakarız.

Don Gesualdo, Don Gesualdo iken, o sözler karşısında ağzı açık kaldı. Şaşkınlık içinde, sözcükleri araştırıyor, kekeliyordu:

– Miras mı?.. Vasiyetname mi?.. Neyin payı?..

Bunu duyan Speranza çileden çıktı.

– Nasıl mı? Tabii ki bundan bahsediyorlardı. Evin başı kimdi? Şimdiye değin her şeyi çekip çeviren, alan satan Don Gesualdo olmuştu... Şimdi herkes kendi payını almalıydı. Ne yani, bütün o güzelim topraklar, Canziria, o anda bulundukları Salonia, gökten zembille inmemişti ya? – Burgio daha sakindi, arayı bulmaya çalışıyor, babanın ölüsü daha soğumamışken bunun sırası değil diyordu. Karısının ağzını kapatıyordu:

– Hayır! Bırak diyeceğini desin! – diye bağıran kayınbiraderi Santo'yu geri geri itekliyordu. Sonunda orada, zavallı yetimler olarak kaldıkları o odada kucaklaşsınlar istedi. Don Gesualdo dürüst adamdı, iyi yürekliydi. Onlara kazık atmazdı.

– Kaçmayın! Bakın, dinleyin! Doğru değil mi? Dürüst bir adam değil misiniz yani?

Ama kız kardeşi artık onu dinlemiyordu, kapının dışında bir taşın üstüne oturmuş, kendi kendine söyleniyordu. Fortunato Dayı da başka yanından girişti: Başlarında Tanrı'nın belası dolaşıyordu, vakit geç olmaktaydı. O arada Nunzio usta katırı ahırdan çıkardı. Bir süre dışarda öyle dargın durdular. Sonra Don Gesualdo hepsini alıp Mangalavite'ye götürmeyi önerdi. Enişte Burgio kapıyı kilitliyor, çıkın yaptığı birkaç parça eşyayı semerin üstüne yüklüyordu. Speranza ağabeyinin davetine hemen yanıt vermedi, yola düşmek için atkısını açıyor, ters ters öteye beriye bakıyordu. Sonunda baklayı ağzından çıkardı:

– Mangalavite'ye mi?.. Yo, çok teşekkürler!.. Benim orada ne işim var... madem kendi mülkünüz olduğunu söylüyorsunuz?.. Hem karınızla kızınızın da rahatını kaçırırız... sereserpe yaşamaya alışmış iki hanım... Biz yoksullar bir yerlere bir türlü başımızı sokarız artık... Canziria'ya gideriz. Olmazsa rahmetli babamın bıraktığı kireç ocağına gideriz... Orası uygun işte! Orada hiç olmazsa kendi evimizde oluruz. Kireç ocağını da kendi paranızla satın aldığınızı söylemeyeceksiniz ya!.. Tamam, tamam, Fortunato Dayı, susuyorum işte! Daha ilerde konuşuruz, sağ kalırsak eğer. Bütün yıl hayatta kalan bütün yortuları görürmüş. Sağlıcakla kalın, Don Gesualdo. Tanrı'nın iradesi neyse o olur. Ne mutlu babama ki şimdi rahat yatıyor, toprağın altında!..

Yola revan olduğunda hâlâ söyleniyordu, sırtı iki büklüm olmuş, katırın adımlarıyla sarsılıyordu, rüzgâr arkasında atkısını şişiriyordu. Don Gesualdo da atına bindi, ters yönde ilerledi, hayatta hep karşılaştığı nankörlükten ötürü yüreği kabarmış, ikide birde arkasına dönüp, hâlâ taze mezarın yanında kapalı, ıssız kalmış çiftliğe, peş peşe sıra olmuş giden yakınlarına bakıyordu, kararmakta olan çıplak kırda birer siyah noktaya dönüşmüşlerdi bile. Biraz gittikten sonra, durup düşünmüş olan Nardo usta ölünün ardından methiye düzdü:

– Zavallıcık! Ne kadar da çok çalışmıştı... evlatlarını yetiştirmek için... onları zengin edip bırakmak için... Şimdi kara toprağın altında işte! Hatırlıyor musunuz efendim, Fiumegrande'de köprü çökmüştü de, kendini suya atıp boğulmak istiyordu!.. İşte hayat bu! Bugün sıra sende, yarın bende.

Efendisi dönüp ters ters baktı, lafını ağzına tıkadı:

– Kes sesini, hayvan!.. Bir sen eksiktin!..

Don Cosimo çeşmesine vardıklarında gecenin ikisi falandı; yıldızlı, güzel bir akşamdı, bütün gökkubbe Butarduro'nun çevresinde, belli belirsiz seçilen düzlüklerin ve dağla-

rın üstünde kıpır kıpırdı. Ahırını yakında duyan katır başladı anırmaya. Onun üzerine köpekler de havladılar; aşağılarda, vadinin dibinde, evi çevreleyen ağaçların koyu lekesinin arasında ışıklar belirdi, sesler işitildi, birileri koşuyormuş gibi hızlı ayak sesleri duyuldu; vadiden doğru tırmanan patika boyunca bir kuru yaprak hışırtısı, sanki birisi ihtiyatla tırmanıyormuş gibi yerinden oynayarak aşağıya yuvarlanan taşlar işitildi. Ardından sessizlik. Birden, koruluğun sınırında, karanlıktan bir ses çıktı:

– Hey, Don Gesualdo, siz misiniz?

– Hey, Nanni, ne oluyor?

Nanni yanıt vermedi, katırın yanından yürümeye koyuldu. Bir an sonra alçak sesle, handiyse üzülerek ağzında geveledi:

– Olan şu ki, ben burada sizin arkanızı kolluyorum!

Don Gesualdo başka soru sormadı. Patikadan aşağı peş peşe iniyorlardı. Nanni l'Orbo ancak biraz gittikten sonra ekledi:

– Cenaze kaldırdınız, ha? – Efendisi yine ses çıkarmadığından, lafı bağladı:

– Yüzünüzün halinden anladım, efendim. Kahpe dünya!.. Biri bitiyor, biri başlıyor! – Nihayet çeşmeye vardıklarında dedi ki:

– Burada atlardan inelim, olur mu? Nardo usta hayvanlarla evin yolundan gitsin, biz bu yandan gidelim de, daha çabuk varırız.

Don Gesualdo derhal kavradı, lafı tekrarlatmadı. Gözleri karanlıkta görür gibi, duvar boyunca ilerliyorlardı. Az ötede Nanni l'Orbo yere saçılmış bazı taşları gösterdi, duvarı taçlandıran dikenlerin arasında bir tür gedik açılmıştı, alçak sesle dedi ki:

– Görüyor musunuz, efendim?

Beriki başıyla evetledi ve çitin öbür yanına atladı. Nanni l'Orbo bir kibrit çaktı ve ayak izlerini eve kadar adım adım

izlediler. Donna Isabella'nın penceresinin altında Nanni ses etmeden, bütün çimenlerin ezilmiş olduğunu gösterdi, sahiden üstünde eşekler yatmış gibiydi.

– Hem sonra köpekler, sanki uyuyorlardı! – diye yorum yaptı Nanni o esrarlı haliyle. – Eğer benim kulağım hassas olmasaydı... Diodata'ya diyordum ki: Efendimiz burada yokken arkasını kollamak için kulağımız kirişte olmalı... O zaman Nunzio'yu köprüye yolladım, biz Gesualdo ile birlikte zeytin değirmenine vardık... Evet efendim, hani Donna Sarina yeğeniyle oturuyor... Kendi kendime diyordum ki, madem köpekler çıt çıkarmadılar...

– Tamam, tamam. Şimdi kes sesini. Yukardan duyabilirler.

Ertesi gün, siyah elbiseler içinde, sakalları uzamış, başsağlığı ziyaretlerini kabul ederken, Donna Sarina gözyaşlarını sile sile ölüye olsun diriye olsun övgüler düzüp, o keşmekeşte yardımcı olmak için kollarını sıvarken, Don Gesualdo onu koridorda durdurdu ve sözü uzatmadı.

– Ne diyeceğim, biliyor musunuz, Donna Sarina?.. Bana yapacağınız en büyük lütuf çekip gitmek olacak. İyi dostluklar açık konuşmayla olur, öyle değil mi? O iki odaya benim ihtiyacım var... kendi işlerim için. Bugüne değin size bir şey demedim. Yine de benim ihtiyatlı davranışımı takdir etmişsiniz, değil mi?

Cirmena'nın rengi attı. Elbisesini düzeltti, gülümseyerek ve pişkinlikle:

– Tamam, tamam. Anladım. O iki tane odacık madem kendinize lazımmış... Madem kendi işiniz varmış... Böyle damdan düşer gibi de olsa... kolera varmış, yokmuş!.. Kolera salgınının ortasında beni böyle kovmanıza kimse bir şey demez!.. Patron sizsiniz. Herkes kendi evinin işlerini bilir. Şimdi ses çıkarmadan çıkıp gidersem ne düşünürler, bilemem artık... Dedikoduculari bilirsiniz!..

Bianca'nın aklı alınıyordu:

– Nasıl? Çıkıp gidecek misiniz? Kolera salgınının ortasında mı? Neden? Ne oldu ki?

Donna Cirmena alelacayip nedenler sıralıyordu: Mecbur kalmışlardı; herkesin kendince nedenleri vardı; evinde önemli işleri çıkmıştı; Corrado pek acil bir mektup almıştı.

– O da üzülüyor, zavallıcık. Durduk yerde başına iş açıldı. Buraları da pek sevmişti... Daha az önce diyordu ki: "Teyzeciğim, bugün çeşmeye son gezintimi yapacağım..."

Don Gesualdo, çileden çıkmıştı, o ipe sapa gelmez lafları kestirip attı.

– Kusura bakmayın, Donna Sarina. Karım hiçbir şey anlamaz oldu... Onun ailesindekiler böyle oluyor... Benim kısmetim işte!..

Isabella ise ölü gibi bembeyaz kesilmişti. Ama kımıldamadı, tek söz söylemedi; taş gibi, aklından geçeni ele vermeyen yüzüyle tam bir Trao'ydu. Hatta teyzenin sevecenlikle sarılmasına, veda etmesine bile karşılık veriyordu, iki kaşının ortasında incecik bir kırışıklıkla, gülümsemeye çabalıyordu. Sonra, yalnız kaldığında, apansızın, bir umutsuzluk hareketiyle, kendisini boğan yakalığını çekip attı; yüzüne bir kan dalgası bastırmış, gözleri aniden kamaşmıştı; yüreğine bir hançer saplandı, şiddetli bir acıyla sendeledi; kendinden geçmiş halde, ellerini, kollarını sallıyordu.

Görmek istiyordu onu, son kez, ne pahasına olursa olsun, öğleden sonra, herkes uykuya daldığında, evde hiçbir canlılık belirtisi kalmadığında. Meryem Ana yardımcısı olurdu:

– Meryem Ana!.. Meryem Ana!.. – Ağzından başka söz çıkmıyordu, fikirlerinde acılı bir karmaşa, başı alevler içinde, güneş tepesinde kavuruyor, gözleri yanıyor, yüreğine bir ateş düşmüş paralıyor, başına vuruyor, gözlerini kör ediyor, onu hezeyanlara sürüklüyordu:

– Onu görmeliyim! Ne pahasına olursa olsun!.. Yarın artık bir daha göremeyeceğim!.. Asla!.. Asla!..

Dikenleri hissetmiyordu; gizlice ona ulaşmak için yürüdüğü sapa patikanın taşlarını hissetmiyordu. Soluk soluğa, ellerini göğsüne bastırmış, her adımda korkuyla sıçrayarak, kaygılı bakışlarla yolu gözetliyordu. Ürken bir kuşcağız tiz bir sesle kaçtı. Düzlük, koyu bir gölgeye bürünmüştü, ıssızdı. Gamlı bir sarmaşıkla sarılı alçak bir duvar, içinde su bitkileri çürüyen ufak bir havuz vardı; duvarın ötesinde ufacık tozlu bostanlar uzanıyordu, sarı kuru yapraklarla diken diken çalılıkların koruluğunda kaybolup giden bakımsız patikalar. Her yanda o terk edilmişlik, umutsuzluk hissi, bir kenarda çürüyen kereste yığınında, ceviz ağaçlarının dibinde kümelenmiş ıslak yapraklarda, kaynağın, mağarayı kaplayan eğreltiotu tutamlarından sanki inleyerek gözyaşları gibi damlayan suyunda. Yalnız delikanlının geleceği patikayı saran yaban otlarının arasında gösterişsiz devedikeni çiçekleri güneşte parlıyordu, nazlı nazlı sallanan yeşil meyveler ona – Gel! Gel! Gel! – diye sesleniyorlardı. Sağına soluna bakınarak villaya inen ağaçlıklı yolun öbür yanına geçti, yüreği ağzına geliyor, şakakları zonkluyor, soluğu kesiliyordu. Orada, delikanlının nice kez oturduğu alçak duvarın yanında, kuru yaprakların arasında, yarı yanmış, nemli kâğıt parçaları duruyordu, sanki canlı nesnelermiş gibi hâlâ kımıldıyorlardı; sönmüş kibritler, koparılmış sarmaşık yaprakları, onun upuzun bekleyiş saatlerinde, zihni hayallere dalıp gitmişken hummalı elleriyle mihaniki olarak mini mini parçalara ayırdığı dallar duruyordu. Uzaklarda bir baltanın çekiç gibi vuruşları işitiliyordu; sonra yukarda, patikada yitip giden bir hüzünlü türkü. Ne uzun bir can çekişme! Güneş yavaş yavaş patikadan çekiliyor, yarları büsbütün gamlı görünen kaya kitlesinde solup ölüyordu ve Isabella hâlâ bekliyordu, hep öyle bekliyordu.

– Don Gesualdo, efendim... Bir dakika buraya gelin, lütfen... Size bir diyeceğim var.

Nanni l'Orbo, harman yerinden onu ısrarla çağırıyor, esrarlı bir halle avluya ayak basamayacağını belirtmeye çalışıyordu; sonunda efendisi ne zıkkım istediğini görmeye gitti, ilk iş olarak da bir güzel payladı:

– Sana bin kez söyledim bu taraflarda görünme diye yahu! Lanet olası!.. Mahsus yapıyorsun galiba...

– Hayır efendim. Onun için sizi buraya, dışarıya çağırdım. Bu diyeceğim şey var ya, ikimiz baş başa konuşmalıyız... Burada, bahçede. Bizi bekliyorlar.

Gerçekten de Diodata'nın oğulları Nunzio ile Gesualdo oradaydılar; bayramlıklarını giymişler, elleri ceplerinde, boyunlarında yas işareti olarak birer siyah mendil bağlıydı. Nanni efendisine onu belirtti.

– Evlat evlattır. İtirazınız var mı? Her ikisi de... rahmetli babanızın yasını tutmayı istediler... saygı etmek için, yoksa bir art niyetleri yok... Yalnız şu var efendim, siz onlara elinizi hiç cebinize atmadan yardım edebilirsiniz... Bakın, onlar çeşmenin alt yanındaki o araziyi ortakçı olarak işletmeyi istiyorlar. İkisi de iyi çocuklar, gayretliler. Tıpkı size benziyorlar, Don Gesualdo... Siz onlara bir sevap yaparsanız, aklınızda olsun ki sevabınız eloğluna gitmez!..

Don Gesualdo tereddüt ediyordu, bir yandan öyle apansız yakalandığından ötürü işkillenmişti, bir yandan da içinden bir ses adamı Nanni'nin onu ikna etmek için önüne serdiği bütün nedenleri tekrarlıyordu. – Sonuçta istedikleri neydi?.. İşten ibaret... Onun her şeyi yapacak gücü vardı!.. Bir vicdan meselesiydi!.. Hem kârlı bir iş de yapmış olurdu... – Derken Nanni çocuğu gönderip Diodata'yı çağırtmayı önerdi, o da fikrini söylesin diye. O noktada Don Gesualdo başından atmak için, berikinin söylediği gibi, vicdanını ferahlatmak için, elleri ceplerinde, tek söz etmeksizin konuşmayı adım adım izleyen o iki çocuk irisine bakarken, ağzından kaçırdı:

– Peki... peki, eğer çeşmenin alt yanındaki araziden söz

ediyorsak... eğer elimi verdim diye kolumu kapmaya kalkışmazsanız...

– Evet efendim! Hiç öyle yapar mıyız! – diye atıldı Nanni, o sözü anında fırsat bilerek. – Yalnız o arazi! Hepsi hepsi yarım *salma* tarla. Gidip bakabiliriz. Hemen burada, yakında. Gözlerinizin önünde işaretleriz, hazır siz buradayken, hani fazlasını çalmamızdan korkmayın diye... Doğrusu bu!.. Hem tanıklarımız da var, bakın... Şu yukarda küçükhanım duruyor, ulu cevizin altında...

Don Gesualdo Nanni'nin söylediği yere baktı, yüzü sarardı. Birdenbire havası da, hali de değişiverdi, hepsini kabaca başından savdı:

– Pekâlâ, sonra konuşuruz... Vaktimiz var. İnsan böyle sıkboğaz edilmez ki, lanet olası! Evet dedim ya işte; şimdi haydi yolunuza!

O öfke karşısında iki oğlan süklüm püklüm sıvıştılar, Nanni ise o sahnenin keyfine varmak için çalıların arasına gizlendi. Don Gesualdo allak bullak olmuş, yoldan yukarıya doğru yirmi yaşındaymış gibi hızla tırmanmaya koyulmuştu bile. Isabella onun birdenbire, yüzü o halde, karşısında bitiverdiğini görünce ödü patladı. Don Gesualdo kızına hiçbir şey söylemedi. Sanki çocukmuş gibi elinden yakaladı, dosdoğru eve götürdü. O ise, kendini bırakmış, sürükleniyordu, ölü gibiydi, yüreği ölmüştü, bastığı yeri görmüyor, taşlara takılıp tökezliyordu. Yalnız arada bir sanki içine baygınlık geliyormuş, büyük bir acıya kapılıyormuş gibi elini saçlarına daldırıyordu.

Bianca, onların o gelişini görünce yaprak gibi titremeye başladı. Kocası canını alacakmış gibi bakarak, başını sallayarak, kızını ona teslim etti. Ama tek söz söylemedi. İkide birde ağzındaki zehri mendiliyle silerek, başladı odada gezinmeye. Evi temelinden sarsan sesi her yandan işitiliyordu:

– Nardo, şimdiye kadar neredeydin? Hani bana bağa budama makasını getirecektin?

– Taylar hâlâ dönmediler mi? Brasi olacak hayvan topal edecek onları! Hele bir dönsün, göstereceğim gününü!

– Santoro, söylesene, yukardaki sumakları biçecektiniz, bitirdiniz mi?.. Öyleyse bütün gün ne yaptınız, ha?.. Patron bir an başınızdan eksik oldu muydu!.. Katiller! Paramla tuttuğum düşmanlar sizi!..

– Martino! Mumu yaksana, Martino, koyunları sağarken! Bu karanlıkta sütü yerlere dökeceksin, hayvan seni!..

– Yukarda ışığı hâlâ yakmamışlar! Ne yapıyorlar, yahu? Akşam duası mı ediyorlar?.. Concetta! Concetta! Bak, hâlâ karanlıktayız! Ne halt karıştırıyorsunuz? Ne biçim ev bu, ben sırtımı döner dönmez!.. Ya gözlerimi yumarsam ne olacak?..

Biraz zaman geçtikten sonra yeniden kadınların kapısını tıklattı, baktı ki açmıyorlar, bir tekmede kırdı geçirdi. Onun üzerine Bianca civcivlerini koruyan bir anaç tavuk gibi vahşileşmiş, ona karşı geldi, yüzünde o güne değin kimsenin görmediği bir ifade vardı; Trao'ların kaçık suratıydı, korkunç zayıflığının ve solgunluğunun ortasında gözleri deli gözleri gibi ışıldıyordu, yüzükoyun yatağa uzanmış, yüzünü yastığa gömmüş, sinirli hıçkırıklarla sarsılan kızının bedenine kendi bedenini siper etti.

– Ah! Evladımı bir de öldürmek mi istiyorsunuz? Yetmedi mi? Yetmedi mi? Öldürmek mi istiyorsunuz evladımı?

Tanınmaz olmuştu, o kadar ki Don Gesualdo bile ürkerek duraladı. Şimdi ona tatlılıkla yaklaşmaya çalışıyordu, büyük bir üzüntüye kapılmıştı, kemikleri sızım sızım sızlıyor, yüreği katran karası, öylesi bir nankörlüğün acısı gırtlağını sıkıyordu.

– Eh, hakkınız var doğrusu!.. Ben zorbanın biriyim! Yüreğim katı, derim kalındır benim! Ne de olsa yük öküzüyüm... Çalışmaktan helak oluyorsam sizin içindir, anlamıyor musunuz? Bana kalsa bir parça peynir ekmekle yetinirim... demek oluyor ki her şeyi kurda kuşa yem etmek için

çalışmışım... kanımı da, malımı da!.. Yerden göğe hakkınız var!..

Bianca ağzında birkaç sözcük geveleyecek oldu. Onun üzerine Gesualdo çileden çıkmış halde ona döndü, elleri havada, ağzı bir karış açıktı. Yine de hiçbir şey söylemedi. Zangır zangır titreyerek karyolanın kenarına dayanmış duran kızına baktı; yüzü şişmiş, saç örgüleri gevşemişti; o zaman kolları iki yanına düştü, başladı ellerini birbirine vurarak odada aşağı yukarı gezinmeye, gözlerini yere dikmiş, ofluyor, pufluyordu; sözcükleri aranır, o iki dik kafalıya nasıl dert anlatacağını düşünür gibiydi...

– Haydi, haydi, Isabella!.. Saçmalığın daniskası bu, anlasana!.. Bir saçmalık yüzünden üzülmenin âlemi yok... Kahırlanmak istemiyorum ben... Başka onca derdim varken! Yüreğim kabarmış zaten!.. Keşke başımda ne kadar çok bela var, görebilsen!.. Tanrı şahidim olsun, gülerdin bunlara!.. Ondan ötesi ne saçmalık görürdün!.. Daha hâlâ pek gençsin... Bazı şeyleri anlamıyorsun... Bak, bu dünya var ya, soyguncu yatağıdır... Herkesin muradı aynıdır: Kalk ordan, elindekini bana bırak... Herkes kendi çıkarını kollar... Bak, bak... açıkça söyleyeyim mi?.. Hiçbir şeyin olmasaydı, kimse gelip kapını çalmazdı... Bu bir iş, anlıyor musun?.. Ömür boyu geçimini güvence altına almanın yolu. İnsan hayatta yoksulsa, erkek olsun, kadın olsun, kimse üstüne alınmasın ama, elinden geleni ardına koymaz... Şöyle çevresine bakınır; kendi işine yarayacak olanı görür... ve o zaman ona varabilmek için elindeki bütün imkânları seferber eder, artık her birinin elinden ne gelirse... Birisi, diyelim ki soyunu sopunu ileriye sürer, bir başkası elinden ne iyi geliyorsa onu... güzel sözleri, anlamlı bakışları... Ama öte tarafta, aklı başında olan kendi çıkarını kollamalıdır... Görüyor musun, ağlayıp umutsuzlananlar nasıl saçmalık ediyorlar?..

Kızının solgun yüzü, ona diktiği şaşkın gözleri karşısında lafları ağzında dondu kaldı. Karısının da tek söylediği şuydu:

– Rahat bırak onu!.. Ne halde, görmüyor musun?..

– Sersem gibi bir halde!.. – diye haykırdı Don Gesualdo usta, sonunda çileden çıkarak. – Hem dünyadan habersiz, hem haberi olmasını da istemeyen bir halde!.. Ama ben sersemlik etmeyeceğim, hayır!.. Ben ne demek olduğunu biliyorum!..

Ve öfkesi beynine vurmuş, çekti gitti.

IV

Kolera korkusu geçip de kasabaya döner dönmez, Don Gesualdo, kız kardeşinin, kocası Burgio'nun verdiği izinle yolladığı mahkeme celbini aldı; babasının mirasından –yani Gesualdo'nun tüm mallarından– kendi payını istiyordu, alçaklığın daniskasıydı; o malların, başkanı Nunzio Motta usta olan şirketin kârlarıyla edinilmiş olduğunu ve şimdi onun, hepsine el basmak istediğini ileri sürüyordu; oysa Gesualdo o güne değin hepsinin yükünü sırtında taşımıştı! Babasının hatalı spekülasyonlarını sineye çekmek zorunda kalmıştı! Kayınbiraderi Burgio'ya mahsulün kötü gittiği yıllarda elini Tanrı'nın eli gibi uzatmıştı! Kardeşi Santo'nun Pecu-Pecu'nun meyhanesinde taktığı veresiye borçlarını da ödeyen oydu! – Santo da ayrıca celp yollamıştı, o da payını istiyordu, o boş gezenin boş kalfası da şirketin üyesiymiş meğer! Şimdi icra memurunu göndererek onu aşağılıyorlardı; hırsız diyorlardı ona; mallarını mühürletmek istiyorlardı; varını yoğunu elinden almaya kalkışıyorlardı. Onu davalara, avukatlara, dava vekillerine sürüklüyorlardı –dünyanın masrafı, dünya kadar dert, dünya kadar vakit kaybı, o arada kaçırdığı dünya kadar iş, düşmanlarının ekmeğine yağ sürüyorlardı– kahvehanelerde, eczanelerde konuşulan tek konu oydu – zengindi ya, vurun abalıya, herkes onun meteliksiz akrabalarından yana çıkıyordu! Aralarındaki eski ve yeni sürtüşmelerden ötürü, Noter Neri karşı tarafın avukatlığını

bile üstlenmişti, *gratis et amore*. Speranza onu hakaretlere boğmak için mahkeme merdivenlerinde bekliyor, boş yere boy büyütmüş olan büyük oğullarını ona karşı kışkırtıyordu, Santo'yu da dürtüklüyordu, ama onun Don Gesualdo ile uğraşmaya yüzü yoktu doğrusu, aradan sıvışmaya bakıyordu.

– Sizin hiçbirinizde erkeklik yok! Tıpkı kocam gibisiniz!.. Burada erkek gibi davranan bir benim! O hırsızı hapishaneye tıktırmadan rahat etmeyeceğim! Sırtımdaki gömleği satmak zorunda kalsam da. Kendi payımı istiyorum, babamın kanıyla kazandığı mallar onlar...

Açtığı davayı hâkim ilk reddettiğinde daha da beter oldu:

– Bakın şu işe, efendiler!.. Bu devirde artık parmağın oynadı mı her şeyi satın alabiliyorsun!.. Ama ben Palermo'ya kadar başvuracağım, Krala kadar gideceğim, bu dünyada adalet denen bir şey var mı göreceğiz!..

Baron Zacco, o sıralar Don Gesualdo ile birlikte bir iş çevirmeye niyetlendiğinden ötürü, arabuluculuk edip onları barıştırmak istedi. Bir pazar günü Speranza'nın hayvanın teki olan ve derdini anlatmayı beceremeyen kocası dahil, bütün Motta'ları evinde topladı. Santo, ağabeyi Don Gesualdo ile yüz yüze gelmeye zorlanınca, ilk iş olarak af dilemeye koyuldu:

– Ne yapayım işte?.. Benim hiç suçum yok. Beni alıp avukata götürdüler... Ne yapsaydım ki?.. Neden mi avukata danıştık?.. Eh, avukat ne dediyse onu yapıyorum ben...

Don Gesualdo uysallık gösteriyordu. Mecbur olduğundan ötürü değil, hayır! – Yasalardan haberi vardı. – Ama yüreğinin iyiliğinden ötürü. Akrabalarına elinden gelen yardımı her zaman yapmıştı, hâlâ da yapmak istiyordu. İki taraf arasında sonu gelmez bir çekişmedir başladı. Speranza baktı, iyilikle konuşulunca mirastaki payı elinden gidecek, kendilerini savunmayı beceremiyorlar diye kocasıyla oğullarına çatıyordu. Santo da büyük bir kabahat işlemiş bir

çocuk gibi suspus olmuş, oturuyordu. Bereket ki Speranza kendini savunmayı biliyordu:

– Bize vermeyi istediğiniz nedir, iane mi? Zaman zaman, işinize geldikçe birkaç *salma* buğday mı? Birkaç *salma* şarap mı, hani şu kimseye satamadıklarınızdan?

– E, ne vereyim istiyorsun yani, Alìa'yı ya da Donninga'yı mı? Taş atıp kolunuzu yormadınız, şimdi sizi zengin edeyim diye kendim açıkta mı kalayım istiyorsun? Evlatlarım var benim. Malıma mülküme el süremem.

– Demek senin malın mülkün, ha?.. Bakın, a dostlar, şunun söylediğine! Yani demek oluyor ki rahmetli babamız hiçbir şey bırakmadı, öyle mi? Ya o ortak işlettiğiniz kireç ocağı? Ya birlikte aldığınız köprü ihalesi? Rahmetliye hiçbir şey kalmadı mıydı? Getirdikleri kârlar yalnız sizin için miydi? Kendinize o güzelim çiftlikleri alasınız diye miydi? Evlatlarım var diye el basmak istediğiniz o çiftlikler?.. Yukarda Tanrı var, bilesiniz!.. Bu masumların gırtlağından koparmak istediğiniz şeyleri size inat deve yapan kişi ortaya çıktı bile! Gidin bakın, akşam oldu muydu, pencerelerinizin dibinde o ne gezinmeler, ne gezinmeler!..

Toplantının sonu gürültü patırtı oldu. Barışmak yerine oracıkta saç saça baş başa gelmelerini engellemek için baron avaz avaz bağırmak zorunda kaldı. Speranza yine öyle bağırıp çağırarak bir yana gitti, Don Gesualdo kahırlar içinde öte yana, şimdi kız kardeşinin içine düşürdüğü kurt da ayrıca kıvrandırıyordu. Onca üzüntünün, onca derdin arasında şimdi bir de kızıyla Corrado La Gurna olacak o katili de gözaltında tutması gerekiyordu; Cirmena Teyze ona inat olsun diye, masrafını cebinden ödeyerek orada, kasabada, delikanlıyı ayağına dolaştırıyordu. Her girene, her çıkana, hizmetçilere, evde eksilen kâğıtlara, gizliden gizliye sunturlu bir dolap çeviriyormuşa benzeyen o upuzun, zapzayıf, solgun kızına gözünü dört açmak durumundaydı... Kendini yiyip bitiriyordu, aksi yaratık! Gesualdo da öfkesini içine

gömmek, daha beter bir şey yapmamak için öylece yutup oturmak zorundaydı. Sonunda bir akşam pencerede yakaladı onu, oysa dışarda berbat bir hava vardı.

– Ya!.. Hikâye devam ediyor demek!.. Ne yapıyorsun burada... bu saatte?.. Mevsim yaz da serinlemeye mi çıktın? Yıldızları saymayı öğretirim ben sana! Sen daha benim çileden çıkmış halimi görmedin! Birtakım küçükbeylere akşam vakti pencerelerimin altında dolaşmayı öğretirim ben! Hele bir yakalayayım, döve döve kemiklerini kırarım ben adamın! Sen beni şimdiye kadar yumuşak yüzümle gördün; ama öbür yüzümü de göstereyim de gör! Sabanı nasıl yoluna sokuyorsam, seni de öyle yoluna sokarım ben!

O günden sonra, sabah akşam cehennem azabı başladı. Don Gesualdo o çılgınlığı kafasından söküp atabilmek için Isabella'ya bir yandan tatlılıkla, bir yandan terslikle yaklaşıyordu; ama o çılgınlık hep oracıkta, kaşlarının arasındaki hiç açılmayan o kırışıkta, o solgun yüzünde, tek söz söylemeyen kısılmış dudaklarındaydı, Trao'ların o kurşuni, inatçı gözleri ise şöyle diyorlardı:

– Evet, evet, öleceğimi bilsem de!

Açıkça başkaldırmaya cesaret edemiyordu. Yakınmıyordu. Gençliğini, sağlığını heba ediyordu. Yemek yemez olmuştu; yine de baş eğmiyordu, dediğim dedikti, gerçek bir Trao'ydu, üstüne üstlük bir de Motta'ların inadıyla.

Adamcağız sonunda vicdan muhasebesi yapmak zorunda kaldı. Ana babasından o kız ala ala kusurlarını almıştı. Ama mal tutkusunu, hayır! Kimin onun iyiliğini istediğini, kimin kötülüğünü istediğini anlayacak kadar aklı, çıkarlarını kollayacak kadar aklı, hayır! Annesi gibi uysal ve itaatkâr bile değildi. Bianca'nın da huyunu bozmuştu! O da, evladını bir deri bir kemik kalmış görünce, yavruları elinden alınmak istenen, tüyleri dimdik kabarmış dişi kedilere dönmüştü – hastalıktan ötürü iki büklüm olmuş sırtı, ateşten parıldayan gözleriyle aynen öyle. Tırnaklarını çıkarmış, dili sivrilmişti.

– Yavrumu ince hastalıktan öldürmek mi istiyorsunuz? Görmüyor musunuz, ne hale geldi? Günden güne eriyip gidiyor, görmüyor musunuz?

Gizlice yardım da ederdi ona, olmayacak bir şey yapmasına da, kafasını taşa vurmasına da. Yavrusu uğruna kocasına ihanet de ederdi. Diyordu ki:

– Çekip ağabeyimin evine giderim! Ben de, kızım da! İster misin, yapayım mı?

Kor gibi yanan gözlerle. Karısını hiç o halde görmemişti. Bir seferinde, kızı için çağırdıkları doktorun arkasında, baktı, hiç hoşuna gitmeyen bir surat: Eczacının ilacını getiren komşulardan bir kocakarı, tıpkı bir zamanlar zangoç Don Luca ile karısı Grazia'nın Trao'ların konağına kendi sevda pusulalarını taşıdıkları gibi. Doktorun reçeteleriyle, Bomma'nın gönderdiği hapların sarıldığı kâğıtları kontrol edecek hale gelmişti. Bir ayda beş tane hizmetçi değiştirdiler. O hödüktü gerçi, ama Trao kardeşler gibi ahmak değildi. Her şeyleri kilit altında tutuyordu; kendisini aldatmalarına yarayabilecek tek kuruş çıkmıyordu elinden. Zavallı adam, kendi de zincire vurulmuş bir köpek olup çıkmıştı. Sonunda o cehennemden kurtulmak için Isabella'yı manastıra sokmaya karar verdi, hemen oracıkta, Collegio di Maria'ya, çocukluğunda olduğu gibi, dört duvar arasına! Karısının ağlayıp çırpınması beyhude oldu. Evin efendisi oydu!

– Dinleyin! – dedi Bianca, ellerini dua eder gibi birleştirmişti, – benim çile çekecek az ömrüm kaldı. Ama gözlerimi yummama değin kızımı yanımdan ayırmayın.

– Hayır! – oldu kocasının yanıtı. – O nankörün sana da acıdığı yok! Canımızı feda ettik, başımıza nankör kesilsin diye! Ana babasına sevgisi kalmamış... evinden uzaklarda!

Ve asıl ihaneti ona oracıkta, Collegio'da yaptılar: Yine onun hayrını görmüş olan başkaları, manastırda kapıcılık eden Gerbido'nun kız kardeşi, Cirmena Teyzesinin armağanlarını götüren ve pusulaları kapıdaki döner dolaptan

geçiren Giacalone, Don Corrado La Gurna'ya kolaylık sağlamak için eczanede milleti lafa tutan Bomma; kız mahsus manastırın çan kulesine tırmanır tırmanmaz, başlıyordu delikanlı hemen telgraf çekmeye. Birkaç kuruş kazanmak için, iyilik olsun diye, laf olsun diye, düşmanlık olsun diye yapıyorlardı o hainliği. Kızını da malını mülkünü de ondan çalmak için hepsi birlik olmuş, kumpas kurmuşlardı, sanki onları kendilerinden çalarak edinmiş gibi. Sonunda günlerden bir gün, *Kırksaat duası* için rahibeler ilahi okumaya koroya çıkmışlarken, kız suç ortaklarına kapıyı açtırdı, kuş olup uçtu.

Şubatın ikisiydi, Bakire Meryem günü. O yıl ekim ayından beri yağmur yağmadı diye, çok sayıda dindar yortuya gelmişlerdi. Don Gesualdo da gitmişti kiliseye, üstündeki o azabı dindirsin diye Tanrı'ya dua etmişti. Ama Yaradan o sabah başka işlerle meşguldü herhalde. O mübarek günde ayinden döner dönmez evini altı üstüne gelmiş buldu; karısı saçını başını yoluyor, hizmetçiler oradan oraya koşturuyorlardı. Sonunda ne olduğunu anlattılar. Adamcağıza inme inecek gibi oldu. Alelacele birini gönderip berberi çağırttılar, biraz kanını alsın diye. Lia Teyze öyle bir şamar yedi ki az kalsın dişleri ağzına dökülecekti. Bianca, merdivenleri yuvarlanırcasına iniyordu, korkusundan neredeyse o da kaçıp gidecek gibiydi. Gesualdo öfkesinden mosmor olmuş, ağzından köpükler saçıyor, gözü dünyayı görmüyordu. Kadıncağızın ne halde olduğunun farkında bile değildi. Hâkim'e, Belediye Başkanı'na gitmek, bütün kasabanın altını üstüne getirmek, Caltagirone'den jandarmaları çağırmak istiyordu; her ikisini de tutuklattıracaktı, kızını da suç ortağını da; o haini kasaba meydanının orta yerinde astırmak istiyordu! Bedenini cellada verip parçalattırmak istiyordu! Mahpushanede gebertsinler istiyordu!

– O katil! O hain! Mahpushanede gebersin istiyorum!.. Hem ikisi de!..

O kıyametin ortasında Cirmena Teyze çıkageldi; ayin kitabı elinde, ipek giysiler içinde, hiç tınmadan gülümsüyordu.

– Sakin olun, Don Gesualdo! Kızınız emin yerde bulunuyor. Bakire Meryem gibi terteniz! Sakin olun! Rezalet çıkarmayın, daha beter olur! Karınızın haline bir bakın, zavallıcık, ölecek hale gelmiş! O bir anne! Şu anda yüreğinden neler geçiyor, bilemeyiz! Ben bu kepazeliği düzeltmeye geldim. Başkaları gibi dilimi tutma âdetim yoktur. Kin de beslemem. Bilirsiniz ki akrabalarım için oldum olası kendimi paralamışımdır. Beni sokağa attınız... koleranın ortasında... sırtımda bir zavallı öksüzün yüküyle... Ama önemi yok. İşte meseleyi yoluna koyalım diye geldim. İyi yürekliyim, ne olacak! Zararı kendime! Ama ne yapayım yani! Şimdi zararı nasıl telafi edeceğimizi düşünmeliyiz. Olan oldu ya, artık o çocukları evermek lazım. Başka çaresi yok. Zaten delikanlıya bir diyeceğiniz yoktur... iyi aileden geliyor.

Don Gesualdo bu kez ona saygısını da elden bıraktı, ağzı açık kalmıştı, kadına canını alacakmış gibi bakıyordu:

– O dilenci parçası mı?.. Ona kızımı vermek mi!.. Bırakırım, anası gibi veremden ölsün, daha iyi!.. Dağ başında! Manastırda! Bana getirdiğiniz çareye de bakın!.. Tam kendinize layık!.. İnsanda yüz ister, yahu!.. O güzelim soyluluğunuza güleyim bari... Kaç buçuk para ettiğini biliyorum!.. hepiniz aynı soy!..

Çıngar çıktı. Donna Sarina da, suratı horozibiği gibi kıpkırmızı, sivri dilini esirgemedi:

– Kendi seviyenize göre konuşuyorsunuz, Don Gesualdo! Hiç olmazsa karınıza saygı edip susmalıydınız, hödük efendi! Don Gesualdo usta, n'olacak! Bütün akrabaların yüzkarasısınız siz!..

– Hah! hah! Yüzkarasıymışım. Utanmaktan sıkılmaktan söz edecek haliniz mi var!.. Muhabbet tellallığı yapan sizsiniz! Bu belayı başımıza siz açtınız! O hırsızın suç ortağısınız!.. Sizin yaşınızda güzel bir uğraş doğrusu! Sizi de onunla

birlikte tutuklattırayım da görün, Donna Sarina olacak!.. Donna... bilmem ne demeliydiler sizin adınıza!

Derken Limòli Amca, ağrılarına sızılarına aldırmadan, aile haysiyetini kurtarmaya geldi, biraz tatlılıkla biraz zorla, onları barıştırmaya çabalıyordu.

– Rezalet çıkarmayın! Böyle çığlık çığlığa bağırmayın, daha beter ediyorsunuz! Kol kırılır yen içinde. Gelin de bu kepazeliği bir hale yola koyalım. Kepazelik olmuş bir kere, azizim, üstüne bir bardak su içmek gerekiyor. Bianca! Bianca, yapma böyle, sağlığından olursun... O da hiçbir işe yaramaz...

Don Gesualdo yıldırım gibi Caltagirone yollarına düştü. Tutuklama emri çıkarmak istiyordu, Jandarma Birliği işe el koysun istiyordu. Marki amca da öte yandan, ihtiyat ve basiretle, kendi açısından ne yapabilirse onu yaptı. Her şeyden önce gidip yeğenini aldı, Santa Teresa manastırına götürdü, oradaki bir akrabasına emanet etti. Ev halkı, biraz tehditle, biraz parayla, susturuldu. Çok geçmeden Caltagirone'den Corrado La Gurna için tutuklama emri geldi. Donna Sarina Cirmena da korktu, sesini kesti.

O arada marki el altından Isabella'ya koca aramaya girişti. Kız tek evlattı, Don Gesualdo, ister istemez, ona yüklü bir drahoma vermek zorunda kalacaktı; çok yerde tanıdıkları vardı, kıza hayırlı bir kısmet bulacağından emindi. Dostlarına mektuplar yazdı; o çeşit işlerde kendisine yardımcı olan kişilerle, yani Başrahip Lupi ve Noter Neri ile koyup kaldırdı. Noter aradı, taradı, sonunda uygun birini buldu: Mülkünü kendisinin yönettiği pek büyük bir soylu, aslında işleri hayli kötü gidiyordu, davalarla borçlar arasında bunalmıştı, ama çok ünlü bir ailedendi, Don Gesualdo ustanın torunlarına güzel bir isim verirdi. Gelgelelim sıra onunla drahoma konusunu konuşmaya gelince, işin rengi değişti. Eloğluna diri diri lokma olmak istemiyordu. Tek kuruş vermeyecekti! Parasını o alnının teriyle kazanmıştı, ömrü boyunca. Paler-

mo'dan kanını içmeye gelecek birine buyrun efendim diye damarlarını kesmek niyetinde değildi.

– E, nereden gelsin istiyorsunuz ya, aydan mı? Azizim, boş laflar bunlar. Durum ne merkezde, biliyorsunuz. Sizin anlayacağınız çeşitten bir mecaz yapayım, o zaman aklınızı başınıza alırsınız: Farz edin ki bağınıza dolu yağdı, ürünü mahvetti... Boynuzu kırılan danayı panayıra göndermek, verdikleri fiyata da eyvallah demekten başka çare yoktur. İster istemez başını eğmeli insan. Öte yandan başka evladınız da yok... Hiç olmazsa onu anlı şanlı bir hanımefendi yaptığınızı bilirsiniz!..

Marki aynı zamanda yeğenini ziyarete gidiyordu. Ona tatlılıkla yanaşıyordu, kimi konulara değinirken gereken duyarlıkla:

– Yerden göğe haklısın! Ne kadar ağlasan yeri! İçini boşalt bana, böyle işlerden anlarım ben... Yüreği paramparça olur insanın, ölecek gibi olur! Baban bunu hiç mi hiç anlamıyor, zavallıcık. Onun ömrü kendi işlerinin, kendi köylülerinin arasında geçti... biraz da haşin tabiatlı, diyelim... Ama senin için çalışıp didindi, sen zengin olasın diye. Sen, annenin ismi, babanın da parasıyla, bir büyük kentte bile baş oyuncu olursun, istediğin zaman... Burada, bu izbe yerde değil... Burada ben bile boğulacak gibi oluyorum. Ben de gençtim bir vakitler; gençliğimin güzel yıllarının keyfini sürdüm... Yani diyordum ki sana... Gencecik yüreğinde neler vardır şimdi, anlıyorum. Gençlikte insan yalnız o bir tek şeyden başkası yok sanır... Baban hatalı bir yola saptı... Ama şayet o sana bir şey vermemekte ayak direrse, eh, o delikanlı da, zavallıcık, meteliğe kurşun atıyor... O durumda... Senin işin gücün evi süpürmek olursa... o da havaiyattan başka şey yapamazsa... Başını büyük bir derde sokmuş olursun, anlıyor musun? Başlar tartışmalar, pişmanlıklar, beş karış surat asmalar. Surat asınca sen de çirkinleşirsin, o da, sevgili yeğenim. Hem sonra niçin? Eline ne geçer ki?

Madem baban hayır dedi, hayır demektir, onunla evlenmeyeceksin demektir. Burada ölüp gidersin, müebbet hapis gibi bir şey; gençlik yıllarını burada heba edersin. Corrado polisin keyfinin istediği kadar sürgünde kalır, baban dilediği kadar; onun eli şimdi her yere erişiyor... Diretecek olursan, sevdiğin kişiye de iyilik etmezsin. Kuzeninin sakin kalmaya, huzur içinde çalışmaya ihtiyacı var, ancak öyle dürüst yoldan geçimini sağlayabilir... Öyle yapacak yerde soylu bir bey evladıyla evlenebilirsin, o delikanlı da şayet seni o kadar seviyorsa, herkesten önce onun memnun olması gerekir. Sevda diye ona denir... Soylu bir bey evladı diyorum, anlıyor musun? Şimdilik arkadaşlarına bir şey çıtlatma... hani burada, manastırda, biliyorsun, hasetlerinden çatlarlar sonra... Ama ben biliyorum ki ortada seni bir bey evladıyla evlendirme tasarısı var. Prenses ya da düşes olursun! Öyle sadece Falan hanım değil yani! Arabalar, atlar, her akşam tiyatroda özel loca, canının çektiği kadar mücevherler, elbiseler... Şu benim tanıdığım güzelim yüzünle bir büyük şehirde kimler başını çevirip bakar sana! Şöyle sırtında dekolte bir tuvalet, tepeden tırnağa pırlantalar, bir balo salonuna girdin miydi, herkes sorar birbirine: "Şu güzel hanımefendi de kim?.." Ve cevaplar da Falan düşes ya da Filan prenses olur!.. – Haydi, gel de anneni bir gör, zavallıcık, yataklara serildi! Bu darbe onu mahvetti! Biliyorsun ya, zaten sağlığı yerinde değil!.. Baban da kucak açtı, bekliyor seni. Zavallıcık, iyi bir adamcağız aslında! Altın gibi bir yüreği var, seni zengin etmek için çalışa çalışa canı çıktı!.. Gel, eve dön şimdi... Sonra bakarız...

Marki amcası yolunu şaşırmış kuzucuğu nihayet evine döndürdüğünde, yürekler paralayan bir sahne yaşandı. Isabella annesinin yatağının yanına diz çöktü, onu öylesine değişmiş bulmuştu ki, hıçkırarak af diliyordu; zavallı annesi, mutluluğundan bir ayılıp bir bayılıyordu. Derken Don Gesualdo çıkageldi ve hepsi suspus oldular. Sonunda o söze

girişti, biraz o da duygulanmıştı, gözleri şiş şişti, ne de olsa evlat evlattır, hem taş yürekli de değildi.

– Bana karşı büyük bir kabahat işledin! Ben bunu hak etmiyordum. Seni zengin edeceğiz diye annenle ben yemedik, içmedik!.. Zavallıcık ne hale geldi, görüyor musun?.. Gözlerini yumduğunda cesetten farkı yok!.. Yine de sen bizim evladımızsın, yavrumuzsun, yani seni affettik gitti. Kapatalım artık konuyu.

Oysa Isabella konuyu konuşmaktan hiç geri durmuyordu, marki amcasıyla olsun, Mèndola Teyzesiyle olsun, Macrì Teyzesiyle olsun, ne kadar akraba varsa hepsiyle; herkesten yardım dileniyordu, günah çıkartmaya gittiği papazdan bile, aklı başından gitmiş gibiydi, umutsuz gözyaşlarıyla kilisenin döşemesini suluyordu. Herkesin lafı aynıydı:

– Biz ne yapabiliriz ki, eğer baban olmaz diyorsa? Kararı verecek olan o. Drahomayı cebinden çıkaracak olan o. Senin iyiliğin için böyle yapıyor; senin çıkarını düşünüyor o. Kız kısmına düşen ana babası kimi uygun görürse ona varmaktır!

Günah çıkaran papaz da Tanrı'nın emrini ileri sürüyordu. Cirmena Teyze de, Don Gesualdo'nun elini cebine atıp drahomayı ödemesine evden kaçmanın bile yetmediğini görünce boynunu bükmüştü:

– Ne yapalım istiyorsun, yavrum? Ben elimden geleni ardıma koymadım. Ama papaz bile parasız ayin yapmaz. Corrado'nun meteliği yok; eh, senin de yok, baban olmaz demekte ayak diredikçe... Güzel evlilik olur, doğrusu sizinki! İşin sonu gide gide nereye vardı, gördün mü? O biçare çocuk, senin babanın canı istedi diye hapsi boyladı! Hiç değilse onu rahat bırak, çünkü şimdi her gün akrabalarına yazdığı mektuplarda hep başına gelenlere ağlayıp sızlıyor, hep para istiyor, yani durumu berbat!..

Marki Limòli ise başka telden çalıyordu:

– Yavrucuğum, insan zengin olmadı mı, öyle gönlünün istediği kişiye sevdalanamaz. Siz ikiniz de gençsiniz, dünyadan habersizsiniz. Gözünüz yalnız bir tek şeyi görüyor! Halbuki ardından gelecekleri düşünmek lazım, ocağa koyacağınız tencereyi, yamayacağın gömlekleri... Pek keyifli olur doğrusu! Sen iyi aileden geliyorsun, anne tarafından, biliyorum onu. Ama annene bak, ne yapmak zorunda kaldı, Ferdinando Dayın da öyle, ben de öyle!.. Hepimiz Âdemoğluyuz, yavrucuğum!.. Corrado da Âdemoğlu. Ama paralar babanın elinde! Eğer sana vermeyi istemezse, ikinize de gidip çöpçülük etmek düşer, aradan bir ay geçince de saç saça baş başa gelirsiniz. Öyle olacak yerde anlı şanlı bir evlilik yapabilirsin, bir büyükşehirde soylu bir hanımefendi olarak fiyaka satabilirsin!.. Daha sonra, mutfakta bir aşçın, kapında hazır bekleyen bir araban olduğunda, bol bol gelirin drahoma sözleşmesinde güvence altına alınmışken, başka şeyler düşünme lüksüne sahip olabilirsin...

Paskalya arifesinde, kasabaya Leyra Dükü geldi, o havalide yoluna koyması gereken işleri bulunduğu bahanesini ileri sürdü. Yakışıklı bir adamdı, zayıf, şık giyimli, saçları biraz dökülmüş, son derece kibardı. Köylülerin selamlarına karşılık vermek için bile şapkasını çıkarıyordu. Daha ilk günden başına üşüşen densizlerin hepsini de aynı gülümsemeyle, aynı nazik tavırla karşılıyordu. Kasabada bütün gevezeliklerin konusu o oldu: Ne demişti; ne yapmaya gelmişti; ne kadar süreyle kalacaktı; kaç yaşındaydı. Hanımlar kırkından fazla göstermediğini ileri sürüyorlardı. Öldükten sonra dirilen Hz. İsa için düzenlenen dinsel alay geçerken, Soylular Kahvesi hanımlarla tıklım tıklım doldu. Zacco kızları göze batan birtakım şapkalarla; Yüzbaşı'nın hanımı kendini daha genç gösteren bitmek bilmez yasının giysileri içinde kupkuru kalmıştı, ama kocası öleli on yıl geçmişken, hâlâ kendine genç güzel dul dedirtiyordu. – Margarone ailesinin kızları, tüyleri, kurdeleleri, zamanla kararmış bukleleri rüzgârda

uçuşan yeşilli allı sarılı bayraklıklarını giymişlerdi, patlayacak gibi şişmandılar, yüzleri kiremit rengine boyalıydı. Hepsi cıvıl cıvıl konuşuyor, yabancı beylerin dikkatini çekmek için büyük bir gayret gösteriyorlardı. Dük *comendador** unvanlı amcasını da birlikte getirmişti, – dedikoducular daha genç görünmek istediği için diyorlardı: Mirasını ona bırakacak olan tombul, güleç bir ihtiyarcıktı, o arada hanımlara kur yapıyordu; – günümüzde artık yapmayı unuttukları gibi – diye yorumladı Capitana.

Dinsel alayın en civcivli anında, İncilci Yuhanna heykeli hoplaya sıçraya İsa'dan Meryem'e gittiği, halk da "Yaşasın Dirilen Tanrı!"** diye haykırdığı anda, Don Gesualdo Motta'nın yeni arabası oraya geldi. Kendisi altın düğmeli bir yelek giymiş, gömleğinin göğsüne bir tektaş pırlanta takmıştı, karısı da bayramlıklarının içindeydi; zavallıcık, upuzun boyuyla iskelete dönmüştü, yeni elbisesi her yanından dökülüyordu; kızı ise Palermo'dan özel olarak getirilmiş bir yeni kıyafet giymişti. Onlara yol vermek için kalabalık, itiş kakışa gerek kalmaksızın iki yana açılıyordu. Meraklılar ağızları açık seyrediyorlardı. Dük bile kim olduklarını sordu:

– Ha! Trao ailesinden bir hanım demek! Hemen belli oluyor, zavallı hanımın biraz hastalıklı bir hali var ama.

Marki Limòli ona bir baş işaretiyle teşekkür etti, ardından onu yeğenine tanıttı. Dük ile Leyra'lı *comendador,* Don Gesualdo'nun ailesi ve Marki Limòli ile birlikte Soylular Kahvesi'nin kaldırımında ayrı bir öbek oluşturdular. Etrafları çepeçevre işsiz güçsüzlerle sarılmıştı.

Baron Zacco o durumun altında neler döndüğünü anlayabilmek için arabacıyla konuşmaya girişti. Mèndola atları okşarmış gibi yapıyordu. Canali sağa sola göz kırpıyordu:

---

* Şövalyeliğin bir üst derecesi olan san. (ç.n.)

** Hıristiyan inancına göre, Hz.İsa çarmıha gerilerek işkenceyle öldürüldükten üç gün sonra dirilmiştir; olay Paskalya yortusunda heykeli görkemli bir dinsel alayla dolaştırılarak kutlanır. (ç.n.)

– Şu işe bakın beyler, feleğin çarkı nasıl dönüyor!

Artık dinsel alaya bakan kimse kalmamıştı. Bütün kahvede bir fiskostur gidiyordu. Don Ninì Rubiera, uzaktan, şapkası sırtına aldığı bastonunun ucuna takılı, hırsından dudaklarını kemiriyordu, kaderin kendisine neyi reva gördüğünü düşünüyordu: Zevce diye Donna Giuseppina Alòsi, sürü sepet çocuklar, onca zaman sonra, borcunu ileri sürerek Don Gesualdo ustanın el basmaya çalıştığı ev yüzünden açılan dava... Onu öyle, gözlerini kuzinine dikmiş, dalmış gitmiş gören karısı sipsivri dirseğini onun böğrüne sapladı.

– Ne zaman vazgeçeceksiniz şundan?.. Düpedüz rezalet!.. Kendi çocuklarınızın gözü önünde! Ayıp bu, ayıp!

– Sen deli misin yahu? – oldu berikinin yanıtı. – Git işine! Aklımda başka şey var şu anda! Saçı başı ağarmış artık, görmüyor musun? Mumyaya dönmüş!.. Deli misin, nesin?

Kendi de yaşlanmıştı, bedeni pörsümüş, saçları dökülmüş, göbek bağlamış, yüzü kıpkırmızı, yanaklarıyla burnu, onu annesinin hastalığıyla tehdit eden incecik bir damar ağıyla kaplanmıştı. Artık birbirlerine yabancı gibi bakışıyorlardı, Bianca da o da; her birinin kafası kendi dertleri, kendi çıkarlarıyla meşguldü. Aradan onca zaman geçtikten sonra, dedikoducular da iki kuzen hakkında dolaşan söylentileri unutmuşlardı. Onun yerine, Don Gesualdo'ya o mevkiye geldiğinden ötürü haset ediyorlardı; Donna Bianca'ya da öylesine parlak bir evlilik yaptı diye. Kızı da kim bilir nerelere ulaşacaktı! Donna Agrippina Macrì ile Zacco kuzinler Isabella'nın şık şapkasına, elleri eldivenli Leyra Dükü'nün o güzel soylu kafasının altında iri bir ipek kravat, altın saplı ince bastonuyla oynayarak onun önünde eğilip bükülüşüne ateş fışkıran gözlerle bakıyorlardı. Capitana, o baş aktris hikâyesinden sonra adı artık uçarı çapkına çıkan Don Mommino Neri'yi uyardı:

– Boşuna uğraşırsınız! Şöyle bir bakın, yeter, kimin karşısında olduğunuzu anlamanız için. Belki şu anda söylediği

şeyler saçma sapandır... Ama onları ne şekilde söylüyor!.. Her bir sözcüğü sanki tepsiye koymuş da sunarmış gibi...

Dük hazretleri ardından Motta'ların evine saygılarını sunmaya gitti. Don Gesualdo onu misafir salonunda bekledi. Bütün gün salonu havalandırmakla, silip süpürmekle uğraşmışlardı, hem hizmetçiler, hem kendisi, hem Nardo usta. Dük hazretleri konuşkandı, her telden çalıyordu, ev sahibiyle tarımdan, hanımlarla yeni modalardan, Marki Limòli ile eski ailelerden söz etti. Sicilya adasının tüm soylu ailelerinin şeceresini ezbere biliyordu. O arada kendi ailesinin kökenlerinin o kasabada olduğunu da bir sır verir edasıyla söyledi. Don Ferdinando Trao'ya karşı görevini yerine getirmek, konağı ziyaret etmek istiyordu, herhalde çok ilginç olmalıydı. Isabella ile konuşurken, sözü o sıralar revaçta olan operalara getirdi; birkaç sosyete dedikodusu aktardı; Palermo'da sarayın, Kraliçe Carolina'nın, İngilizlerin bulunduğu zamanlar üstüne birkaç olay anlattı: Lafazanlıktan oluşan bir âlemdi, içinden büyük hanımefendiler, lüks yaşantılar, eğlentiler kafilesi geçen bir büyülü fener. Vedalaşırken Donna Bianca'nın elini öptü. Dükün geçişini seyretmek için evde kim var kim yoksa merdivenlere, kümese, kereste ambarının eşiğine üşüşmüştü. Sonra, akşam mutfakta, hizmetçilerin arasında tek konuşulan konu oydu, Nardo usta da gözlerini iri iri açıyordu.

Leyra'lı *comendador* ile Marki Limòli ise bambaşka bir meseleye değinmişlerdi, şöyle laf arasında, genel ilkelerden ötesine gitmemişlerdi. Ertesi gün işe dük de katıldı ve her şeyden önce kıza âşık olduğunu söyledi, gerçek bir kır çiçeği, gölgelikte açmış gizli bir menekşeymiş; ve gülümseyerek açıkladı ki, kalan meselelere gelince... işler demek istiyordu... ne yazık ki onlarla asla bizzat uğraşmamıştı!.. hayatta başarılı olduğu alan iş değildi, o sebeple Noter Neri'yi görevlendirmişti...

Tam bir tefeciydi o noter, kurnaz mı kurnazdı, açgözlüydü, ne alsa doymuyordu. Don Gesualdo'ya kalsa işi damadıyla yüz yüze, centilmence halletmeyi bin kez yeğlerdi.

– Hayır, hayır, aziz kayınpederim. Meselenin orasına yabancıyım. Hiçbir şey anlamıyorum. Siz kendi aranızda ne yaparsanız uygun derim. Benim kendi açımdan, sizden talep ettiğim tek hazine kızınızdır.

Gel gör ki pazarlık uzadıkça uzuyordu. Don Gesualdo usta malını mülkünü savunmaya çabalıyor, o meseleyi açık açık görmeyi, damat efendinin terazinin öbür kefesine koyduğu şeylerin saf altın değerinde olduğunu açıkça görmek istiyordu. Dük büyük topraklara sahipti gerçi, havalinin yarısı onundu, ama o mülklerin durumlarının çok karışık olduğu; davalar, ipotekler bulunduğu da söyleniyordu. Noter Neri'ye güvenemiyordu. Öbür aracı, Marki Limòli desen, kendi mülkünü bile koruyamamıştı. Başrahip Lupi, eski dostluklarını ileri sürerek işin içine karışmak istiyordu. Ama o şöyle yanıtladı:

– Teşekkür ederim! Çok teşekkürler, muhterem Başrahip! Bir sefer yardımınız bana yetti! İstismar etmiş olmak istemem...

Hepsi gözünü onun mallarına dikmişti. Çekişmeli pazarlıklar yapıldı, her adımda yeni yeni güçlükler çıkıyordu, ne olduğu anlaşılamayan birtakım eski evrakta yolu şaşırıyorlardı. Öte yandan, kızın gönlü hep ötekindeydi. Annesiyle babasına onu feda etmesinler diye yalvarıp yakarıyordu. Akrabalarına gidip ağlıyor, yardım diliyordu:

– Yapamam bunu! Yapamam!

Günahını çıkaran papazın ayaklarının dibinde yüreğini açtı, her şeyi söyledi! Tamiri imkânsız o büyük günahı işlemişti!.. Tanrı'nın o hizmetkârı da hiç mi hiç anlamıyordu. Yalnızca bir daha günaha kapılmamasını tembihleyip günahını bağışlayarak ruhunu huzura kavuşturuyordu. Zavallı-

cık sonunda çareyi Trao Dayısının konağına kaçıp, kollarının arasına sığınmakta buldu.

– Dayıcığım, bırakın burada kalayım! Beni siz kurtarın, ne olur. Dünyada sizden başka kimsem yok! Sizin kanınızdan geliyorum. Beni geri göndermeyin!

Don Ferdinando hastaydı, astımı tutmuştu. Konuşamıyordu, zaten hiçbir şey anladığı yoktu. Bir deri bir kemik kalmış eliyle belirsiz hareketler yapıyor, gördüğü her yeni yüzden ürküyor, çocuk gibi Grazia'yı yardıma çağırıyordu.

– Evet, beni Grazia'nın yerine koyun. Hizmetinizi kendi ellerimle görürüm. Beni geri göndermeyin. Zorla evermek istiyorlar beni!.. oysa ben büyük günaha girdim!..

Bunun üzerine ihtiyarın bulanmış gözlerinde, renksiz, buruş buruş yüzünde bir anı belirir gibi oldu. Diken diken sakalının bütün ağarmış kılları ürperir gibi oldu.

– Annen de zorla evlendirildiydi... Diego istemiyordu... Git, şimdi... yoksa baban gelip alır, götürür!.. Git haydi, git...

Marki amca görmüş geçirmiş adamdı, sağdan soldan tesadüfen kulağına çalınan dedikoduları hepsinden iyi biliyordu, Don Gesualdo'yu karşısına aldı:

– Yani, anlıyor musunuz, anlamıyor musunuz? Kızınızı hemen başgöz etmek durumundasınız. Kimi isterseniz ona verin; ama kaybedecek zaman yok. Anladınız mı?

– Ha?.. Nasıl olur?.. – diye kekeledi zavallı baba, yüzü kireç gibi olarak.

– Öyle ya!.. Bir beyefendi buldunuz, alıyor onu... iyi niyetle... Ama ondan da çok fazla şey bekleyemezsiniz!..

Öyle ki Don Gesualdo, her taraftan sıkıştırılarak, saçından sürüklenerek, damarlarını açmalarına boyun eğdi ve evlenme sözleşmesine bakla kadar harflerle kendi adını yazdı: Gesualdo Motta; üst yanında damadın iki satır tutan imzası: Leyra'lı Alvaro Filippo Maria Ferdinando Gargantas.

Palermo'dan muhteşem armağanlar geldi; gelinin gözyaşlarını yavaş yavaş dindiren mücevherlerle elbiseler, o

şatafatlı büyüklük gösterisi Isabella'nın başını döndürdü, annesinin dudaklarında bile yeniden solgun bir gülümseme belirdi; marki amca dört bir yanda böbürlenip duruyordu. Yalnız Don Gesualdo gizliden gizliye homurdanıyordu. O düğün için debdebeli törenler bekleniyordu. Capitana Catania'nın en ünlü terzisine acele mektup yolladı. Zacco kızları sekiz gün boyunca evlerine kapanıp habire dikiş diktiler. Gel gör ki düğüne kimse çağrılmadı: Seyahat kıyafeti içinde gelinle damat, anne baba, tanıklar, dört tane mum, hepsi o kadar, vaktiyle Bianca'nın evlendiği gösterişsiz Sant'Agata kilisesinde. Zavallı annenin yüreğinde ne kadar anı canlanıyordu, aynı mihrabın önünde diz çökmüş, dirseklerini iskemleye dayamış, yüzünü elleri arasına almış, dua ediyordu! Dışarda yeni evlileri alıp götürecek araba hazırdı. Akrabalar da, bütün kasaba halkı da düş kırıklığına uğradılar, herkesin keyfi kaçtı. Öyle, sanki gizlice kıyılan o nikâhın çevresinde dedikodularla eleştiriler aldı yürüdü. Birileri Margarone'lere ya da Alòsi'lere ziyarete gitti, gelinin yüzü kızarmış mıydı yoksa solmuş muydu, öğrenmek için. Capitana uğraşıp duruyor, şimdi düğünler böyle yapılıyor diyerek, bozuntuya vermemeye çalışıyordu. Donna Agrippina, o şekilde yapılan bir nikâhın kendisine dine uygun bile görünmediği yanıtını verdi; zavallı Isabella!.. Cirmena da dişlerinin arasında başka şeyler geveliyordu:

– Tıpkı anası gibi!.. Göreceksiniz, talihi yaver gidecektir, anasının kızı o!..

Arabanın meydandan geçtiğini gören Ciolla başladı haykırmaya:

– Yeni evliler! İşte yeni evlilerin arabası gidiyor!

Sonra eşikten eşiğe, Kahve'ye, Bomma'nın eczanesine sır vermeye dolaştı.

– Don Corradino La Gurna'ya da bir mektup yola çıktı... Eminim! Krallık dışına bir mektup. Postacı bana gizlice gösterdi. İçinde ne yazdığını bilmem; ama elyazısı Cirmena'nın

değildi. İçinde neler yazdığını bilebilmek için varımı yoğumu verirdim...

Mektupta pek güzel şeyler yazılıydı; hem kendisi hem de uzaklarda cezasını çekerken umutsuzlanan kuzeni durumu içlerine sindirebilsinler diye.

"Elveda! Elveda! Eğer beni hatırlıyorsan, eğer hâlâ beni düşünüyorsan, nerede olursan ol, sana o kadar çok sevmiş olduğun Isabella'nın son sözünü yolluyorum! Direndim, uzun süre mücadele ettim, çok büyük acılar çektim... Sel gibi gözyaşı döktüm! Sel gibi gözyaşı!.. Elveda! Yollara düşeceğim, bana hâlâ seni hatırlatan bu yerlerden uzaklara gideceğim!.. Uzaklara gideceğim... Eğlentilerde, başkentin tantanası arasında, nerede olursam olayım... hiç kimse düşes tacı altında yüzümün solgunluğunu görmeyecek... Gönlümdekini kimse bilmeyecek... hiçbir zaman, hiçbir zaman!.. Unutma! Unutma!.."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Aradan topu topu altı ay geçmişti ki, Don Gesualdo'nun başına yeni dertler açıldı. Isabella kendini öldürmekle tehdit ediyordu; damadı başını alıp Krallığın dışında yolculuklara çıkmıştı ve karakter uyuşmazlığını ileri sürerek ayrılma davası açmaya* kalkışmasından korkuluyordu. Daha başka dedikodular gizlice zavallı babanın kulağına kadar geldi, adamcağız apar topar düşesin sağlık nedenleriyle kapatıldığı Carini villasına koştu. Geri döndüğünde on yaş ihtiyarlamıştı, olup biteni kavrayamayan karısına çattı; içinden Cirmena ile tüm akrabalara lanet okuyordu, ona üzüntüden başka şey vermemişlerdi; durumu halletmek, damat beyi etek dolusu para dökerek yatıştırmak için noterin peşinden koşmak zorunda kaldı. Zavallıcığa büyük bir darbe oldu. Karısına, boşu boşuna büsbütün kahrolmasın diye asıl nedenini söylemedi; her şeyi içine attı; ama kendi kendini yiyordu; sanki insanlar onu parmaklarıyla gösteriyorlarmış gibi geliyordu; yalnız başınayken düşünecek olduğunda ya da Cirmena olacak o haine rastladığında, kanının beynine sıçradığını hissediyordu. Köylü olmasına köylüydü gerçi; ama öylesi utançlara alışkın değildi! O arada düşes kızı varını yoğunu

* Katolik nikâhının boşanması yoktur; ancak belli nedenlerle, örneğin evlilik akdi sırasında gizlenmiş olan önemli bir gerçeğin ortaya çıktığı ileri sürülerek dini makamlardan "ayrılık kararı" istenebilir; karakter uyuşmazlığı, toplumda rezaleti önlemek üzere bulunan bir bahanedir. (ç.n.)

tüketiyordu. Her şeyden önce ona drahoma olarak verdiği Canziria, Alìa ve Donninga toprakları; onları yeniden gördüğü her seferinde yüreği kan ağlıyordu, şuna buna kiralanmış, lokma lokma parçalanmışlardı, kendisinin bir araya getirmek için verdiği onca emekten sonra şimdi sahiplerinin gözünden ırak, doğru dürüst bakılmıyor, doğru dürüst işletilmiyorlardı, sahipsiz kalmış gibiydiler. Zaman zaman kulağına daha başka kötü haberler de geliyor, atsineği gibi, eşekarısı gibi musallat oluyor, rahat huzur bırakmıyorlardı; kasabada diyorlardı ki dük hazretleri o arazilere dolu yağar gibi, iki eliyle birden borç yağdırıyormuş, kendi topraklarını sarmış, mahveden ayrıkotu gibi borçlar, çekirge sürüsünden beter, karısının mülklerine de yayılmaktaymış. Don Gesualdo'nun onca alın terine, onca yokluğa mal olan, ilk kez sahibi olduğu toprağa ayak basmanın heyecanını yaşadığı o zavallı Canziria! Bütün kasabanın nefretini üzerine çekmesine neden olan Donninga! On yıl boyunca sabah akşam gözleriyle okşadığı güzelim Alìa toprakları, bol güneşli, bir tek taşı bulunmayan, hem öylesine gevşek ki, insan elini daldırır ve onları avucunda canlı bir ten gibi yağlı, sıcacık hissederdi... Hepsini mi hepsini o kangren sarmıştı! Nasıl olmuş da Isabella eline kalemi alıp onca borcun altına imzasını basabilmişti? Lanet olsundu ona yazı yazmayı öğrettirdiği güne! Onun onca alın terine mal olan arazilerin üstüne, mart ayında apansız geliveren, yoğun ilkbahar sisinden beter, taze filizlenen buğdayı kavuran kırağı gibi, ipoteklerin gölgesinin düştüğünü görür gibi oluyordu. Ağır koşullar altında, iki üç kez daha kanını emmelerine boyun eğmeye zorlanmıştı. O açılan damardan tüm birikimleri, tüm emekleri, gece uykusu, her şey akıp gidiyordu. Üstüne üstlük, Isabella yine de mutlu değildi. Carini'deki debdebeli villada onu öyle bir halde görmüştü ki! Yüreğine ateş düşüren, kalın derisine sıtma bile işlemezken onu armalı kâğıtların nazik kokusuyla zehirleyen o mektupları yazdığında altında herhalde neler

yattığını sezinliyordu. Oysa dük hazretleri o çeşit işlerin aracılığını Noter Neri'ye bırakmıştı – öyle ya, *en başarılı olduğu alan iş değildi.*

Ve sonunda, Don Gesualdo usta cidden ayak direyip, puflayarak reddettiğinde, ona şöyle dedirtmişti:

– Anlaşılıyor ki kayınpederim, zavallıcık, kızını taşıdığı ada layık bir vakarla yaşatmanın ne demek olduğunu bilmiyor...

– Vakar mı?.. Ben o vakarla çizmelerimi parlatırım! Düşes hanımın tantanasının parasını ödeyebilmek için ben soğan-ekmek yiyorum! Damat efendiye bunu böylece söyleyin! Birkaç yıl içinde bir servetin altından girip üstünden çıktı!

Kıyametler koptu. Sağlığı zaten hayli bozuk olan, her sabah kan tüküren Donna Bianca, öyle bir krize girdi ki, on beş günde ölümün eşiğine geldi. Verem olduğu kasabada artık biliniyordu: Bütün o Trao'lar öyleydi işte! *Tükenmişlikten* ölen bir aile, diyordu doktor. Yalnızca hep evin dışında, iş güç peşinde, kafasında yığınla düşünce ve dertle dolaşan kocası, onu alıp Mangalavite'ye götürür götürmez iyileştireceği hayaline kapılıyordu, oranın havası merhem gibiydi, ölüyü bile diriltirdi. Bianca üzgün üzgün gülümsüyor, hiçbir şey demiyordu.

İskelete dönmüştü, uysallıkla yazgısına boyun eğiyordu, artık hiçbir şey beklemez, istemez olmuştu. Tek dileği yavrusunu bir daha görebilmekti. Kocası ona söz vermişti. Gelgelelim damadıyla arası şekerrenk olduğundan, bir daha ağzına almamıştı. Isabella hep gelmeyi vaat ediyordu, bir sonbahardan öbürüne, ama bir türlü karar vermiyordu, sanki o lanet olası kasabaya bir daha ayak basmamaya yemin etmiş, yüreğinden söküp atmış gibiydi. Güçleri kendisini bıraktıkça, Bianca, kendinden kaçıp uzaklaşan hayatmış gibi, o umudun da silindiğini hissediyordu ve sayıklayarak, yüzü son canlılık alevleriyle tutuşarak, gözleri sevecenlikmiş gibi

görünmek isteyen, aslında üzüntüden kaynaklanan yaşlarla buğulanarak geleceğe yönelik hayaller kuruyordu:

– Şunu yaparım! Bunu yaparım!

Kafeste, göremeyecekleri ilkbaharın türküsünü içlerinde duyan kuşcağızlar gibiydi. Yatak bedenini kemiriyordu, humma onu ağır ateşte eritiyordu. Şimdi öksürük nöbeti tuttuğunda tükeniyor, soluksuz kalıyordu; ağzı açık, derin çukurların dibine kaçmış gözleri fal taşı gibi açılmış, çırpıya dönmüş biçare kollarıyla sanki hayata tutunmak istercesine debeleniyordu.

– Pekâlâ! – diye içini çekti karısını o halde gören Don Gesualdo. – Bunu da yapacağım!.. Dük hazretleri sana kızının yüzünü göstersin diye bu kez de kesenin ağzını açacağım!.. Nasıl olsa yük hayvanıyım ya...

Doktor gidip geliyordu; bütün tedavileri, o koca koca kara kitaplarında okuduğu her türlü ipe sapa gelmez çareyi deniyordu; eczane hesabı ürkütücü boyutlardaydı.

–Bari bir işe yarasa! – diye homurdanıyordu Don Gesualdo. – Ben karım için yapacağım masrafa bakmıyorum; ama paramı ona yaraması için, sonucu yüzünde görülsün diye harcamak istiyorum... hastanelerde yaptıkları gibi yeni ilaçları denesinler diye değil!.. Artık beni zengin belleddiler ya, her biri kendi maksadına yararlanmaya bakıyor.

Gelgelelim o yakınmaları doktorun önünde üstü örtülü olarak ima etmeye ilk kalkıştığında, rahmetli Tavuso'dan beter bir azametli doktor olan Saleni ona dik dik baktı, sertçe yanıtladı:

– Madem öyle, beni niçin çağırıyorsunuz?

Hiçbir şeye yaramasa da bildiğini okumaya devam etsin diye bir de yalvarıp yakarması gerekti. Immacolata yortusu* arifesinde zavallı Bianca sahiden ruhunu teslim edecek gibi oldu. Doktoru merdivenlerde karşılayan kocası hemen dedi ki:

---

* Her yıl 8 Aralıkta, Hz. Meryem'in ebedi bekâretinin onurlandırıldığı yortu. (ç.n.)

– Hiç hoşuma gitmiyor, doktor bey! Bu akşam karımın hali hiç hoşuma gitmiyor!

– E, daha yeni mi farkına varıyorsunuz? Benim epey zamandır hoşuma gitmiyor. Anladınız sanıyordum.

– Ama hiç çaresi yok mu efendim? Elinizden geleni ardınıza koymayın. Masrafa bakmayın... Para dediğin böyle durumlar içindir!..

– A, bunu bana şimdi mi söylüyorsunuz? Sebebini şimdi mi anladınız? Tebrik ederim sizi!

Saleni komediye yeniden başladı: Nabız, dil, şapkası başında, bastonu dizlerinin arasında, karyolanın ucuna ilişip biraz gevezelik. Ardından her zamanki reçetesini yazdı, hiçbir şeye yaramayan her zamanki iğrenç şeyler, sonra da karıkocayı dertleriyle baş başa bırakıp çekti gitti. Ev mağaraya dönmüştü. Herkes uzağından dolaşıyordu. Hizmetçiler bile hastalık bulaşacak diye korkuyorlardı. Karayolunun ihalesinde işbirliği ettiklerinden beri Don Gesualdo ile dost olan Zacco, felaket zamanında onları hatırlayan tek akrabalarıydı. Tanrı'nın her günü bütün ailesiyle birlikte geliyordu; barones kösele gibi kupkuru kalmıştı; yaşları ilerlemiş, gürbüz, top atsan bana mısın demeyecek kızları odayı dolduruyorlardı. Baronun hastalık kapmaktan falan korkusu yoktu! Saçmalıktı!.. Hem sonra akrabalar arasında!.. O akşam meydanda kuzin Bianca'nın büsbütün kötüleştiğini duyunca her zamankinden de erken gelmişti. Don Gesualdo'yu biraz oyalayabilmek için balkonun önüne çekti, işlerinden konuşmaya girişti.

– Canınız gülmek ister mi? Kuzen Rubiera karayolunun öbür iki kısmı için açacakları ihalenin açık artırmasına katılacakmış!.. Evet efendim! O salak işte!.. Ha? Ne dersiniz, ha?.. Daha size baş aktris yüzünden aldığı borçları bile ödeyemeyen kişi?.. Sizin o mesele yüzünden, borcu kendi malından ödemek istemeyen karısı ile kavga kıyamet gidiyormuş!.. Çocuklarını, evet, drahoma olarak getirdi!.. Ama pa-

racıklarını kendine saklamak istiyor! O zavallı Don Nini'nin alınyazısı çoktan yazılmış!.. Hem açık artırmaya onun adına katılan kim, biliyor musunuz? İster misiniz söyleyeyim?.. Canali, düşünün bir kez!.. Canali Baron Rubiera ile birlikte şirket kurmuş, müteahhitlik yapıyor!.. Artık herkesin gözünü para hırsı bürüdü!.. Nasıl?.. Söylemekte haksız mıymışım?.. Gülmüyor musunuz?..

Ama dostu onu dinlemiyordu, tedirgindi, kulağı hep öteki yandaydı. Ardından kalktı, Bianca'nın bir şeye ihtiyacı var mı diye bakmaya gitti. Hiçbir şeye ihtiyacı yoktu, o masum yaratık gözleriyle sabit bakıyor, arada bir mendilini ağzına götürüyor, ardından yine yastığının altına sokuşturuyordu. Zacco kuzinler elleri kucaklarında, karyolanın çevresinde halka olmuş oturuyorlardı. Anneleri sessizliği bozmak için çekine çekine kekeledi:

– Biraz sakinleşmiş görünüyor... biz geleli beri...

O sözler üzerine kızlar hep birlikte baktılar, başlarıyla onayladılar.

Baron da karyolaya yaklaştı, hastayla yakından ilgilendi:

– Evet, evet, kıyas kabul etmez!.. Gözleri daha canlı; yüzü de canlandı... Eh, tabii!.. Çevresinde konuşulduğunu işitince... Oyalamak lazım, biraz konuşmak lazım... Bereket iyi ellerdesiniz. Doktor işinin ehli. Hem sonra insanın elinde imkânı olunca!.. Hiçbir eksiği olmayınca! Halbuki başka nicelerini tanıyorum ki... iyi yerlerde doğmuşlardır... iyi ailedendirler... ama gündüzün yiyecek ekmekleri, gece örtünecek yorganları yoktur!.. İhtiyarlamış, hastalanmışlardır; ne doktor bulurlar, ne eczacı...

Don Gesualdo'nun kulağına eğildi, gerisini fısıldadı. Bianca onu işitti ya da insanların yüzlerine diktiği ışıl ışıl gözleriyle tahmin etti ve çocuk eline dönmüş sıska ve kansız eliyle kocasına yaklaşmasını işaret etti. Don Gesualdo onun üstüne eğilmiş, başıyla evetliyordu. Baron, baktı ki artık gizliliğin yeri yok, açık konuştu:

– Gelmeyecek! Don Ferdinando artık iyice çocuklaştı. Hiçbir şey anlamıyor, zavallıcık!.. Acımak lazım ona. Şimdi burada, akraba arasında konuşuyoruz ya... Nesi eksik kalırdı?.. Böyle iyi yürekli bir eniştesi varken!..

Hasta kendi kendine konuşan elini bir kez daha havada salladı.

– Ha? Ne diyor? Ne istiyor? – diye sordu baron.

Kızların en büyüğü Donna Lavinia ne istiyorsa yerine getirmek için hemen davranmıştı. Öbür kardeş, Donna Marietta ise babasını ceketinin eteğinden çekti. Bianca avurdu avurduna çökmüş yüzünü bıçak gibi keskinleştiren bir suskunluğa gömülmüştü, öyle ki baron da farkına vardı, konuyu değiştirdi.

– Yüce Tanrı kimi zaman bizi daha fazla denemek amacıyla günlerimizi uzatır... Barones Rubiera'dan söz ediyorum, zavallıcık! Öyle değil mi?.. Bin bir emekle toparladığı malın mülkün gözlerinin önünde dağılıp gittiğini görmek için yaşıyor... öyle değil mi? Ha? Oğlu hayvanın biri. Gelini yediği lokmaları sayıyor!.. Tanrı şahidimdir! Ölsün de başımdan gitsin diye dört gözle bekliyor!.. Ama o, hayır! Gitmeye niyeti yok! Oğlunun Don Gesualdo'dan aldığı borcu nasıl ödeyebileceğini görmek için hayata tutunuyor... Öyle değil mi? Az önce kocanızla konuştum, Don Ninì'nin aklına koyduğu büyük projeleri anlattım...

Don Gesualdo sesini çıkarmıyordu, düşüncelere dalmıştı. Sonra, baronun Bianca'nın vereceği yanıtı beklediğini görünce, dudaklarından eksik etmediği gülümsemesiyle söylendi:

– Yo, pek de öyle gülünecek şey değil... Perdenin gerisinde Başrahip Lupi de vardır.

Zacco kararsız kaldı:

– O sahtekâr mı? O dalavereci mi?.. Nereden biliyorsunuz?.. Kim söyledi?..

– Hiç kimse. Benim fikrim. Ama göreceksiniz, yanılmıyorum. Zaten hiç umurumda da değil! Aklım şimdi başka yerde benim!

Ama baron bir türlü yatışmıyordu:

– Nasıl? Umurunuzda değil mi? Teşekkür ederim! Hem biliyor musunuz, başka ne diyorlar? Nahiye topraklarını da elimizden almayı istiyorlarmış!.. Diyorlar ki bu sefer ne yoldan, ne şekilde yapacaklarını biliyorlarmış... ve ne siz ne ben çare bulamayacakmışız, anlıyor musunuz?..

Don Gesualdo omuzlarını silkti. Artık sahiden hiç ama hiçbir şeyi umursamıyormuş gibi görünüyordu. Alçak sesle hep bir ağızdan başrahibi çekiştiren yakınlarının arasında yavaş yavaş yatıştı.

– Demek dolapçının biri!.. dalaverecinin biri!.. Kasabada hiçbir iş yapılmıyor ki o gelip burnunu sokmaya kalkışmasın!..

Daha ihtiyatlı olan Donna Marietta, babasının ceketini bir kez daha çekiştirdi.

– Kusura bakmayın! Kusura bakmayın! – diye ekledi o. – İşte laf olsun diye gevezelik ediyoruz... Hastayı oyalayalım diye... Hani insan ne konuşacağını bilmiyor da... Hem sonra Ciolla gibi kötü niyetliler ne anlatıyorlar, biliyor musunuz?.. Sekiz güne kalmaz devrim yapacaklarmış... hani namuslu kişilerin yüreğini oynatmak için... Bin sekiz yüz yirmi biri hatırlıyor musunuz, Don Gesualdo?

– Ha?.. Ne yapayım?.. Devrim benim evimde şimdi!

– Anlıyorum, anlıyorum... Ama aslında, sanmam ki...

Gerekmedikçe ağzını açmayan barones, o şeamet kuşu suratıyla Don Gesualdo'ya döndü, Düşes hanıma annesinin o durumda olduğunu yazmışlar mı diye sordu... Bianca'da ağır hastaların keskin kulağı vardı.

– Hayır! Hayır! Acelesi yok! – diye sözünü kesti Zacco. O arada Donna Lavinia gidip bir bardak su getirmek için

kalkmıştı. Aynı zamanda kapı çıngırağının çaldığı duyulduğundan ötürü, koşup kim geldi diye bakmak istiyordu.

– Bulunmaz Hint kumaşı! – diye ünledi alçak sesle baron, neredeyse sır verirmiş edasıyla ve memnunlukla gülümseyerek. – Bir kız ki evde varlığı hazine değerinde... Aklı başında!.. Hem kuzini Bianca uğruna kendini ateşe bile atar!..

Karısı da edepli edepli gülümsüyordu. O sırada hizmetçi geldi, Baron Rubiera'nın karısıyla birlikte geldiğini bildirdi.

– O mu? Amma da yüzsüzmüş!.. – diye yerinden fırladı baron, o arada başında duran şapkasını aranıyordu. – Göreceksiniz, o size söylediğim işi konuşmaya geliyordur! Evin başka bir kapısı yok mu?.. Suratını görmek istemiyorum o hayvanın!..

Aile efradı da onun gibi alaş telaş vedalaşıyordu, atkılarını aranıyorlar, iskemleleri deviriyorlar, neredeyse Don Ninì odaya elinde silahla dalıverecekmiş gibi birbirlerine tosluyorlardı. Zavallı hasta, o kargaşadan ürktü, ancak işitilen bir sesle ağzından şu sözler döküldü:

– Tanrı aşkına... Dayanamıyorum artık!

– Olmaz... Görmek istemem diyemezsiniz, sevgili yeğenim!.. Onlar da akrabadır!.. Göreceksiniz mahsus geliyorlardır, fırsattan yararlanmak için... Sizi ziyaret edermiş gibi yapacaklar... Biz kalkıp gidelim, daha iyi... Doğrusu bu... Erken gelen çorbayı içer...

Ama Rubiera'lar henüz ortalıkta görünmüyorlardı. Don Gesualdo hole çıktı, orada hizmetçi kendisini salonda beklediklerini söyledi, Zacco ailesinin orada olduğunu duymuşlar da...

– Daha iyi! – dedi baron. – Bu demek oluyor ki Don Ninì sizinle baş başa konuşmayı istiyor!.. Madem öyle, biz yerimizden kımıldamayalım. Siz işlerinizi yapadurun, biz yeğenimin yanında kalalım. Sonra konuşuruz, bakalım o sersem size ne söylemeye gelmiş!

Hizmetçi salona bir şamdan getirmişti, o yarı karanlıkta Don Ninì'nin cüssesi dağlar gibi görünüyordu; paltosuna bürünmüş, kaşkolu kulaklarına kadar dolanmış, mayıs ayına kadar kestirmediği saçları ensesine iniyordu. Donna Giuseppina ise onun tersine, kamburlaşmıştı, çepeçevre başlığının altında yüzü pörsümüş, buruşmuştu; saçları kirloz kırçıldı, doğru dürüst taranmamıştı, elleriyle çarçabuk şöyle bir bastırmış, çenesinin altından bağladığı ipek eşarpla tutturmuştu; elleri yıpranmış, kararmıştı, iyi bir ev kadını elleriydi; bedenini tepeden tırnağa örten, etekleri çamur lekeleriyle kaplı paltosuyla coşuyor, kocasının çıkarlarını savunmak için o elleri sallıyordu; bütün o haliyle süs satmaya ihtiyacı olmayan zengin hanımın, artık çocuk doğurmaz olmuş ve kendini de kocasına beğendirmek zorunda olmayan zevcenin bakımsızlık ve ihmalinin resmiydi. Ve dişsiz ağzında bir fukara gülümsemesi, bir lütuf dilemeye gelen kişinin ezik gülümseyişi donmuş kalmıştı; Don Ninì ise, külüstür şapkasını elleri arasında dolaştırarak, lafını araştırıyordu; burnuna kadar sarındığı kaşkolu ona tehditli bir hava veriyordu. Karısı ona bir göz atarak cesaretlendirdi ve söze kendisi başladı:

– Kuzinimiz hastaymış diye duyduk... Ninì ile hemen koşup geldik... Sonuçta akrabayız biz... aynı kanı taşıyoruz... Hani meseleler... çıkarlar... malum, her ailede olur böyle şeyler... Ama bazı durumlar vardır ki hepsini bir yana bırakmak gerekir... Ninì de... zavallım, kendi kendini yiyordu... Hep diyordu ki... Yani, bilmeyi isterdim neden...

Don Ninì el kol hareketleriyle ve gıcırdatarak çöktüğü kanepeden bütün vücuduyla evetlemekteydi ve hemen niçin geldiklerini anlatmaya girişti – karısı, Don Gesualdo ille de ikisinin arasına, çapraz ateşin ortasına otursun diye ısrar etmişti.

– Azizim Don Gesualdo, şu yeni ihale işi var önümüzde. Ben derim ki şimdi niçin birbirimizle mücadele edelim? Baş-

kalarının ekmeğine yağ sürmek için mi?.. Öyle ya, sonuçta akrabayız biz!..

– Elbette ya! – diye sözünü kesti karısı. – O yüzden gelmiştik... Kuzinimiz ne halde?

– Tanrı'nın iradesi neyse o halde işte!.. Tanrı'nın gazabı omuzlarıma çöktü sanki!.. İş düşünecek halim yok şu anda...

– Hayır, hayır, ben de düşünün demiyorum... Zaten diyecektim ki... işi güvendiğiniz birisine bıraksanız... Çıkarınız korunmak şartıyla tabii...

Don Ninì'nin yüzü bir anda karardı, geriye kaykıldı, kuşkulu bakışlarını onun yüzüne dikti:

– Söyleyin hele, siz Zacco'ya güveniyor musunuz? Ha? Güveniyor musunuz?

Don Gesualdo, hiç gülecek halde olmamasına karşın, ağzını gülümser gibi kastı, hiç kimseye güveni olmadığı anlamında.

– İyi öyleyse! O adam neyin nesidir, bir bilseniz!.. Daha önceleri hakkınızda neler diyordu!.. Sizinle canciğer olmadan önce!.. Ne laflar çıkıyordu ağzından!..

Donna Giuseppina, kendi de ağzından kaçırmak istemiyormuş gibi, avurtlarını şişirmiş, dudaklarını büzüyordu.

– Her neyse, bırakalım bunu şimdi! Hepsi geçmişte kalmış gevezelikler... Nihayet o da akrabamız!.. Biz kendimize bakalım yine. Niçin birbirimizle mücadele edelim ki? Niçin avukatlarla hâkimleri sırtımızdan geçindirelim ki? Akrabalar arasında niye tatsızlık olsun? Size olan o birkaç kuruşluk borcumun yüzünden mi? Evet, birkaç kuruş! Sizin için bir tutam enfiye parası sayılır...

– Af buyrun, af buyrun ama, sizin için de öyle...

O noktada Donna Giuseppina lafa karıştı, geçim sıkıntısından, kalabalık ailelerinden, kayınvalidesi baronesten dem vurdu, o hayatta olduğu sürece...

– Af buyrun... Ama bunun ilgisi yok... Para insana lazım

oluyor, biliyor musunuz... Bense kendi paralarını kalkıp kocanıza verdim.

Don Ninì karısının önünde başladı özürler dilemeye. Tabii... paraları borç alnıştı... aklının başından gittiği bir devirde... insan gençken... yani öyle zaman olur ki kafasını kestirse daha iyi eder... Niyeti ödemekti... zamanla... son kuruşuna kadar, mahkemesiz, ona daha başka masraf çıkarmadan... hele bir annesi hayata gözlerini yumsun... İyi de, Tanrım, baronesi de ona karşı kışkırtmak, doğru muydu? Onu korkunç bir şey yapmaya sürüklemek?..

– Ya? – dedi Don Gesualdo. – Ya?

Ve gözlerini Donna Giuseppina'ya çevirdi, peki neden o ödemiyor diye sorarcasına.

Don Ninì ne yapacağını şaşırmış, bir ona bakıyordu, bir karısına. Kadın sonunda çantasından çekip çıkardığı bir mendili sallayarak onun sözünü kesip konuştu.

– Mesele yalnız bu değil... Arazi meselesi... Kuzeniniz Gesualdo'ya hâlâ açmadınız mı onu?..

– Evet... Nahiye arazisi işi...

– Biliyorum – oldu Don Gesualdo ustanın yanıtı. – Kira sözleşmesi ağustosta sona eriyor. Sonra açık artırmaya katılmak isteyen...

– Hayır! Hayır!.. Ne size ne bana nasip olacak değil ki.

– Yeni yasa! – diye atıldı Donna Giuseppina buruk bir gülümsemeyle. – Araziyi artık kiralamayacaklarmış! Nahiye idaresi onları işlesinler diye yıllık kiralayacakmış... en yoksullara... Her birine bir lokmacık... Çok geçmeden kasabada hepimiz toprak sahibi olacağız!.. Haberiniz yok muydu?

Don Gesualdo bir an için dertlerini bir yana itip kulak kabarttı. Sonra yüzünde gönülsüz bir gülümseme belirdi.

– Tanrı şahidimdir! – diye ekledi Baron Rubiera. – Ben tasarıyı gördüm, evet, Belediye'de! Diyorlar ki hem nahiye kazançlı çıkacakmış, hem her bir köylünün kendi tarlası olacakmış.

Bunun üzerine Don Gesualdo enfiye kutusunu çıkardı, tuzak kokusu almıştı.

– Nasıl yani?

– Don Gesualdo! – diye seslendi hizmetçi eşikten. – Bir dakika, efendim...

– Buyrun, buyrun, ne işiniz varsa yapın! – dedi Donna Giuseppina. – Bizim acelemiz yok. Bekleriz.

– Hanımefendi! Sizinle konuşmak istiyor!

– Neymiş? Ne istiyorlar? Ne diyorlar? – diye hemen üstüne çullandılar Zacco'lar, Don Gesualdo hastanın odasına girer girmez.

– Sizi çağırtan benim – dedi baron kurnaz bir gülümsemeyle.

Ama o yanıt vermedi, karısının üstüne eğilmişti, kadıncağız söylemek istediği şeyi gözleriyle ve onun yerine konuşan o zavallı sıska eliyle dile getiriyordu:

"Hayır!.. Onunla birlik olmayın sakın... bana bir defacık olsun kulak verirseniz... Siz kuzenim Rubiera ile birlik olmayın!.. Bakın, ölüm halindeyken söylüyorum!.."

Sesi kısılmıştı, ışıldayan sabit gözleri insanın içine işliyordu. İşitmek için karyolanın üstüne eğilmiş olan Zacco zaferle ünledi.

– Tanrı'nın mübarek kulu! Öbür dünyadan seyreden biri gibi konuşuyor! O adamla hiçbir hayırlı iş yapamazsınız! Ahmağın biridir! Fırıldak gibi döner! Karınızın böyle bir anda söylediği şey Tanrı kelamıdır, Don Gesualdo! Bunu hiç aklınızdan çıkarmayın! Ben olsam onun dediğine kulak asmazsam vicdanım sızlar, şerefim üzerine!..

– Ya o Donna Giuseppina? Numaracıdır, kötü yüreklidir!.. – diye ekledi Zacco'nun hanımı. – Kayınvalidesinin ömrünü törpüledi! Ayakaltından çekileceği günü dört gözle bekliyor!

– Gidin, gidin gerisini dinleyin. Biz buradayız. Gidin, gidin, yoksa yarına kadar kalırlar orada.

Don Ninì hâlâ kanepede oturuyordu, şapkası kafasında, yün kaşkolu boynunda, sıcaktan pufluyordu; Donna Giuseppina ise mobilyaların üstüne güzelce dizilmiş duran süs eşyasını karanlıkta seyrediyordu: Kahve takımı, cam fanuslar altında yapma çiçekler, yelkovanla akrebi kımıldamayan saat. Don Gesualdo'nun döndüğünü görür görmez dedi ki:

– Sizi Baron Zacco mu çağırtmış? Hiç gereği yoktu... Burada gizli kapaklımız yok...

– Gizli kapaklımız yok! – diye oradan sözü aldı kocası. – Aramızda anlaşmalıyız... bütün iyi niyetli kişiler... Tabii o da iyi niyetliyse... o bey de!..

– İyi de, – dedi Don Gesualdo, – işler bu bana dediğiniz merkezdeyse, benim elimden bir şey gelmez ki... Benden ne istiyorsunuz peki?

Donna Giuseppina'nın suratı bile değişmişti, kara ağzında bir gülümseme geveleyerek, iğne gibi delen gözlerini bir ona bir ötekine çeviriyordu. Kocasını iyice geriye itti, kuzeni Motta'yı hepten kuşatma altına aldı.

– Evet, var bir çaresi!.. Var! – Ve sözlerinin etkisini artırmak için bir an gözlerini onun yüzünden ayırmadı. Ardından, çantasını elleriyle sıkı sıkı tutmuş, bir kalça atıp, sır verecekmiş gibi yaklaştı ona:

– Toprakları bizim adamlarımızın almasını sağlamalıyız... el altından... – dedi baron.

– Hayır! hayır!.. Bırakın da ben anlatayım... Nahiye arazisi kiraya verilecek, değil mi? Ufacık parçalara bölünecek ki her köylü kendi payını alsın, ha? Pekâlâ! Bırakalım yapsınlar. Daha iyisi, el altından, daha başka istekliler öne sürelim... imalatçı ustaları, tarlayı ne işe yaratacaklarını bilmeyen, kirasını bile ödeyemeyecek kimseler. Herkesin hakkı eşit, değil mi? O halde biraz akıllı davranıp, ona buna ufak borçlar vererek... Yıl sonunda hepsi iflas edecektir, biz de verdiğimiz borcun karşılığında tarlalarına el koyarız. Anladınız mı? Elden geldiğince, işe köylülerin el basmalarını ön-

lemek lazım. Çünkü onlar tarlalarını bir daha asla ellerinden bırakmayacaklardır. Topraklarını vereceklerine canlarını verir onlar!

Don Gesualdo birden yerinden fırladı, burun delikleri kabarmış, odada gezinmeye koyuldu. Sonra, şaşırarak ayağa kalkmış olan öbürlerinin yüzüne yeniden baktı:

– Bu fikir sizin kafanızdan çıkmamıştır! – diye ünledi. – İyi fikir bu! Nereden geldiğini biliyorum!

– Ah! Ah! Anlıyor musunuz? Görüyor musunuz?.. – diye yanıtladı baron zafer edasıyla. – Her şeyden önce Nanni l'Orbo'nun ağzını kapamak lazım... Akıllıca tarafından... biraz para yedirerek... tabii kimseye zarar vermeden... Adli merciler...

– Sizin nüfuzunuz vardır... Adam dalaverecinin, kışkırtıcının biri... bütün kasabayı aleyhimize kışkırtabilir. Sizin nüfuzunuz var ya, onun ağzını kapamalısınız.

Don Gesualdo içinden geldiği gibi davranıp sürüklendiğine pişman olmuştu, başını kaşıyarak yerine oturdu.

Ama kapı arkasından dinleyen Baron Zacco daha fazla kendini tutamadı.

– Af buyrun, af buyrun, beyler! – diyerek içeri girdi. – Eğer rahatsız ediyorsam... gizli konuşuyorduysanız... Giderim... – Ama şapkası başında, oturmuştu bile.

Hepsi suspus oldu, her biri göz ucuyla yanındakini izliyordu; Don Ninì'nin burnu kaşkolunun içinde, karısı dudaklarını kısmış. Durdu durdu, Bianca'nın hastalığına pek üzüldüğünü söyledi.

– Sahi söylüyorum! Kasaba yasa boğuldu. Ninì ne zamandır bana söyleyip duruyordu: Giuseppinacığım, gidip bir bakalım, kuzinim ne halde... İnsanın çıkarı başka şeydir, hısımlık başka şey...

– Diyordum ki, – diye yine sözü Don Gesualdo aldı, – nahiye arazisini el altından sahiplenmek gibi parlak bir fikir kimin kafasından çıktı?

O noktada numara yapmanın gereği kalmamıştı. Donna Giuseppina yeniden kasabanın cadı kazanına döndüğünden, devrim tehdidi bulunduğundan dem vurmaya koyuldu. Baron Zacco telaşlandı, Don Gesualdo'ya bir baş işareti yaptı.

– Ha? Ha? Az önce ne demiştim size?

– Sonuçta... – diye lafı bağladı Donna Giuseppina, – en iyisi birbirimizle açık konuşalım ve zararlı çıkacak olan hepimiz elbirliği edelim...

Ve bir kez daha, nahiye arazisini en yoksul kesime dağıtma tasarısı dedikleri o hainlikten bahsetmeye girişti, toprağı bin parçaya böleceklerdi, her birine minnacık bir şey, kimseye zararı olmaz!.. Öylesine gülüyordu ki, öfkesinden göbeği hop hop hopluyordu.

– Ya??? – diye haykırdı baron yüzü mosmor kesilmiş, gözleri yuvalarından fırlamıştı. – Ya??? – Ve başka şey demedi. Don Gesualdo da gülmekteydi.

– Ne? Siz gülüyorsunuz, ha?

– Ne yapayım istiyorsunuz? Hiç umurumda değil, diyorum size!

Donna Giuseppina şaşkınlığından donakaldı:

– Nasıl olur!.. Siz!.. – Sonra onu bir kenara çekti, işlemeyen saatin bulunduğu büfenin yanında, elleri gözleri hizasında, alçak sesle konuşmaya başladı. Don Gesualdo çenesini sıvazlayarak, insanları çileden çıkaran o sakin gülümsemeyle, susuyordu. İki baron uzaktan, bekçi köpekleri gibi, gözlerini ona dikmişlerdi. Sonunda başını salladı.

– Hayır! Olmaz! Başrahip Lupi'ye deyin ki böyle dalavereler için artık benden para çıkmaz. Araziyi kim istiyorsa alsın... Benim kendi arazim var...

Öbürleri hepsi birlik oldular, bağrışarak, birbirlerini fitilleyerek, onun aleyhine döndüler. Zacco, şimdi meselenin ne olduğunu anlamıştı ya, hepsinden fazla coşuyordu:

– Mükemmel bir buluş! Sakalı değirmende ağartmamış bir adamın buluşu! Nahiye arazisini yoksullara dağıtmak

hainliğini engellemenin en iyi yolu!.. Anlıyor musunuz?.. O demek olur ki benim malım benim olmaktan çıkıyor, herkes de kendi payını istiyor!..

Don Gesualdo yumuşamıyordu, kafasını sallıyor; aynı sözleri yineliyordu:

– Hayır! Hayır! Benim başımı bir daha derde sokamazlar! – Birden Baron Zacco Don Ninì'yi kaşkolundan tuttu, kanepeye doğru itekledi, onu neredeyse yiyecekmiş gibi kulağına fısıldadı:

– Beni dinler misiniz? Açık söyleyeyim ister misiniz? Bu demektir ki bu adam topumuzu şapa oturtmak için bir şeyler tasarlıyor!.. Onu iyi tanırım ben!..

O patırtıyı işiten Zacco ailesinin hanımları holün kapısına çıkmışlardı. Akrabalar bir an ne yapacaklarını bilemeden kalakaldılar. Zacco ile Don Ninì anında yatıştılar, yine teklifli davranmaya koyuldular.

– Af buyrun! Af buyrun! Kuzin Bianca böyle bağrıştığımızı duyunca kim bilir ne sanacaktır... hem de hiç yoktan!..

– Zacco, hâlâ ateş basmış yüzüyle masum masum gülümsüyordu. Don Ninì kaşkolunu yeniden boynuna dolamaktaydı. Karısı da nazik bir gülümseyişle veda etti.

– Donna Bianca'ya çok çok selamlar... Rahatsız etmek istemiyoruz... Meryem Ana bir mucize yapar diye umalım...

Don Ninì açık kalmış ağzında bir şeyler gevelediyse de işitilmedi.

– Bir dakika. Sizinle geliyorum – diye seslendi Zacco. Ve şapkasıyla bastonunu aranır gibi yaparak, holün karanlığında Don Gesualdo'ya yaklaştı.

– Dinleyin beni... Hata ediyorsunuz, şerefim üzerine! Ciddi bir teklif bu!.. Baron Rubiera ile anlaşmamakla hata ediyorsunuz!..

– Hayır, başımı derde sokmak istemiyorum!.. Zaten başka yığınla dert var başımda!.. Hem sonra, karım olmaz dedi. Kendi kulağınızla duydunuz.

Baron sahiden zıvanadan çıkacak gibi oldu!

– Ya!.. Karınız, ha? Demek sözünü dinliyorsunuz, işinize geldiğinde!

Ama hemen ses tonunu değiştirdi.

– Her neyse, nasıl biliyorsanız öyle yapın!.. Nasıl biliyorsanız öyle yapın, dostum!.. Bekleyin, Don Ninì. Hemen geliyoruz.

Karısı uzattıkça uzatıyordu. Hastanın yatağından ayrılamaz gibiydi, üzgün bir yüzle, ağzında Meryem Ana'ya dualar geveleyerek yorganını düzeltiyor, yastığını kabartıyor, su bardağıyla ilaçları elinin erişeceği yere koyuyordu. Gerekirse kızı orada kalsın da, gece bakımını üstlensin istiyordu. Donna Lavinia canla başla evetliyordu, o da özen gösterisinde, bir şeyler yapma derdindeydi, daha şimdiden anahtarları ele geçirmişti, sanki evin hanımıymış gibi her şeyi denetliyordu.

– Hayır!.. – diye mırıldandı Bianca, boğuk sesiyle. – Hayır!.. Kimseye ihtiyacım yok!.. Kimseyi istemem!..

Onların odada dolaşmalarını tedirgin, kuşkulu, güvensiz bakışlarla izliyordu, sanki bir mağaranın dibinden gelen sesinde biraz hınç sezilyordu. Olduğundan daha güçlü görünmeye çabalıyor, neredeyse geceliğini delip çıkacak sipsivri omuzlarıyla, titrek dirseklerine dayanarak güç bela doğruluyordu. Sonra, Zacco ailesinin hanımları çekip gider gitmez, bitkin düşerek kocasına yanına yaklaşmasını işaret etti.

– Dinleyin!.. Dinleyin!.. Bunları bir daha görmek istemiyorum!.. Şu kadınları bir daha başıma getirmeyin... Akıllarına sizi başgöz etmeyi koymuşlar... sanki çoktan ölmüşüm gibi.

Çukurlaşmış boynunun gölgesinde sivri çenesiyle başını evet, evet, hiç de yanılmıyorum anlamında sallıyordu; Gesualdo da onun üzerine eğilmiş, bir çocukla konuşur gibi konuşuyor, gülümsüyordu, ama gözleri şiş şişti.

– Lavinia'yı sizin evinize getiriyorlar... Bir an önce gözlerimi yumayım diye sabırsızlanıyorlar...

Beriki hayır diye itiraz ediyordu, Lavinia umurunda değildi, hayatta bir daha evlenmeyi istemiyordu, yeterince felaket yaşanıştı. Zavallıcık da memnun mutlu dinliyordu, doğru mu söylüyor diye, ışıldayan gözleriyle onun yüreğinin içini araştırıyordu.

– Dinleyin... bakın... bir şey daha...

Hep eliyle işaretler yapıyordu, çünkü sesi çıkmaz olmuştu, sanki uzaklardan geliyordu o ses, gözlerine ara sıra gölge düşüyordu. Doğrulmak, sanki hayata tutunmak için ondan başka şey kalmamış gibi, kolunu onun boynuna dolamak için büyük bir çaba harcamıştı; sanki ona bir günahını açıklamak ister gibiydi, büsbütün incelip uzamış yüzünü onun göğsüne saklamak için kımıldandı. Ama bir an sonra kollarını gevşetti, yeniden katılaşan yüzünde anlaşılmaz bir ifadeyle, bambaşka bir sesle şöyle dedi:

– Daha sonra... Başka zaman söylerim... Şimdi söyleyemiyorum...

II

Artık Don Gesualdo'nun hayatında her şey tepetakla gidiyordu; evde düzen diye bir şey kalmamıştı; kırdakiler, efendilerinin gözünden ırak, bildiklerini okuyorlardı; hizmetçiler bile veremin bulaşmasından korkarak birer birer kaçıyorlardı; elzem ihtiyaçları için yanlarında kalmış olan Mena bile, çamaşırcı kadının öbür müşterilerini kaybetmemek için dereye götürmeyi reddettiği hasta çamaşırlarını yıkasın dediklerinde açık açık söylemişti:

– Don Gesualdo, kusura bakmayın, ama ne kadar zengin olursanız olun, benim canım da sizinki kadar kıymetli... Karınız ne hale geldi, görmüyor musunuz?.. İnce hastalık bu, Tanrı korusun! Ben korkuyorum, haydi, hoşça kalın.

Oysa hepsi onun evinde palazlanmıştı! Şimdi sanki başlarına yıkılacakmış gibi, o evi terk edip gidiyorlardı,

şamdanları yakmak için olsun kimse kalmamıştı. Salonia'da, babasını kendi elleriyle tabuta koymak zorunda kaldığı o gece gibi. Ne paranın hükmü vardı, ne başka bir şeyin. O zaman Don Gesualdo gerçekten cesaretini yitirdi. Hangi taşa başını vuracağını bilemediğinden, eski dostları aklına geldi, şu insanın başı darda kaldığında hatırlananlar ve yardım etsin diye Diodata'yı çağırttı. Onun yerine kocası geldi, kuşkular içinde çevresine bakınıyor, ayağını bastığı yere dikkat ediyor, sağa sola tükürüyordu:

– Ben kendim olsam... canım size feda, Don Gesualdo!.. Ama Diodata'nın çoluğu çocuğu var, biliyorsunuz... Başına bir felaket gelirse, hepimizi Tanrı korusun... karınızın hastalığı bulaşırsa... biz yoksul insanlarız... Sizin paranız başınızdan aşıyor; ama bende doktora eczacıya verecek para yok...

Sözün kısası, biraz para koparmak için her zamanki hikâyeler, her zamanki nakarat. Sonunda, biraz pazarlıktan sonra, ücret üzerinde anlaştılar. Don Gesualdo'nun göz yummaktan ve boyun eğmekten başka çaresi yoktu. Nanni l'Orbo, yaptığı işten pek memnun, sözü bağladı:

– Bizim gözümüzde siz canımızın da sahibisiniz, Don Gesualdo. Gece olsun gündüz olsun, yeter ki siz emredin. Gidip karımı alıp getireyim.

Ama Bianca'yı şimdi bir başka illet tutmuştu. Diodata'yı evde dolaşır görmeye dayanamıyordu. Onun verdiği hiçbir şeyi almıyordu.

– İstemem!.. Sen, hayır!.. Defol! Sen neye geldin? – Açlıktan nefesi kokan, gelmiş sırtından geçinen o insanlara sinirleniyordu. Sanki son anında malına da bağlanmış gibiydi; sanki yüreğinde eski bir hınç, gözlerini kapatmak için mahsus gelen o kötü insanların çalmak istedikleri kocasını da kıskanıyordu. İyice çocuklaşmıştı, kuşkuluydu, öfkesi burnundaydı, kapris yapıyordu. Et suyuma *bir şeyler* katmışlar, ilaçlarımı değiştirmişler diye sızlanıyordu. Kapı

çıngırağının çaldığını her işittiğinde olay yaratıyordu. Gelen ziyaretçileri o görmesin diye geri çevirdiklerini ileri sürüyordu.

– Ağabeyim Don Ferdinando'nun sesini duydum!.. Kızımdan bir mektup geldi, ama bana vermek istemediler!..

Kızının düşüncesi bir başka işkenceydi; Isabella çok uzakta oturuyordu, sağlığı bozuktu, kocası öyle bir yolculuk yaparsa kendini bir daha toparlayamayabilir diye yazıyordu. Öte yandan Bianca'nın nice zamandır karyolayla sedir arasında, birinden öbürüne sürüklenerek yaşadığını biliyorlardı ve felaketin öylesine yakın olacağı akıllarına gelmezdi. O arada biçare anne kendi kendini yiyordu, öfkesini Don Gesualdo ile çevresindeki herkesten çıkarıyordu. Dayanabilmek için evliya sabrı gerekirdi. Kocası ne söylese beyhudeydi:

– Bak şu söylediğine!.. Aklına ne saçmalıklar geliyor şimdi!.. Kıskançlık etmek bile geliyor!..

Gözaltları karısında hiç görmediği şekilde simsiyah kesilmişti. Sesinde hiç işitmediği bir boğuk tonla şöyle diyordu:

– Kızımı elimden aldınız... hem de şimdi bu düşkün halimde!.. Vicdanınız hiç huzur bulmasın diye söylüyorum!..

Ya da çevresine yeni getirdiği o insanlardan ötürü sitem ediyordu... Ya da hiç yanıt vermiyor, yüzünü duvara dönüp öylece kalıyordu, yatıştırmanın yolu yoktu.

Nanni l'Orbo, Don Gesualdo'nun evine sultan gibi yerleşmişti. Yiyip içiyordu. Her gün midesini doldurmaya geliyordu. Diodata yapılacak işlerle uğraşırken, o meydanda keyfe gidiyor, ahbaplarıyla gevezelik ediyordu, şu lazım, bu yapılmalı diyor, nahiye arazisinin paylaşılması meselesinde yoksulların davasını savunuyordu; Tanrı'nın iradesi oydu, her birine bir tarlacık ve namuslu adamların sırtında kaç çocuğun yükü vardıysa o kadar tarla! Kodamanların topraklara el basmak amacıyla çevirdikleri bütün dalavereleri elifi elifine biliyordu. Bir seferinde o konuda Canali ile aralarında şiddetli bir tartışma çıktı, sonunda boğaz boğaza

geldiler; öyle ya, şimdi zorbalık devri kapanmıştı, herkes kendi düşüncesini açıkça söylüyordu.

Ertesi gün Titta usta Canali'ye sakal tıraşı yapmaya gitmişti; kapı çalındı, Canali çenesinin sabunuyla açmaya gitti. Titta usta bıçağını bilerken, salt merakından şöyle bir boynunu uzattı ve Canali'nin holde Gerbido ile konuştuğunu gördü; ikisinin de suratı öyle bir haldeydi ki, kim olsa kulak kabartırdı. Canali Gerbido'ya diyordu ki:

– Tamam da, sen ona güveniyor musun?

Gerbido'nun yanıtı yalnızca bir – Oh!!! – oldu, başka söz etmedi.

Canali yine sakal tıraşını olmaya döndü, hiçbir şey olmamışçasına sakindi, Titta usta da üstünde durup düşünmedi. Ancak akşamüstü, nedenini kendi de bilmiyordu... Gerbido'yu Masera'nın köşesini tutmuş gördüğünde içine doğdu, koltuğunun altında karabinası vardı!.. Az önceki laflar aklına geldi.

– O kurşun kim bilir kime kısmet olacak, Tanrı korusun!.. – diye geçirdi içinden.

Artık devir kötülemişti, millet çanlar akşam duasını çalmadan evine koşuyordu. Az ilerde o taraflarda oturan Nanni l'Orbo'ya rastlayınca, içinden bir ses Gerbido'nun beklediği kişinin işte o olduğunu söyledi.

– Bu saatte sokakta ne işiniz var, Nanni Dayı? – dedi Titta usta. – Bize gelin, yolu da birlikte yaparız...

– Hayır, Titta usta, şurada tütüncüye uğrayacağım, sonra da bir koşu gidip Diodata'yı görürüm, Don Gesualdo'nun karısına bakıcılık ediyor da.

– Bana bir iyilik edin, Nanni biraderim! Oraya gideceğinize bizim eve gelin! Tütünü size ben veririm, karınıza da yarın gidersiniz. Bu saatte sokaklarda dolaşılacak devir değil!.. Kulak verin sözüme!..

Beriki şakaya bozuyordu; ben korkmam diyordu, param yok ki çalsınlar diyordu... karısının onu bir tabak makarna

hazırlamış beklediğini söylüyordu... daha başka şeyler de... Ve bir tabak makarna yüzünden, Tanrı herkesi korusun, canından oldu!

Titta usta tüfek sesini duyduğunda, iki dakika sonra, içinden dedi ki:

– Bu Nanni Dayıdır, kısmetini buldu.

Don Gesualdo'nun o gün daha başka sıkıntıları da olmuştu. Speranza ona icra memurunu tam en canını yakacağını bildiği anda göndermişti. Yıllar yılıdır rahat huzur vermiyorlardı, o dava yüzünden saçlarını ağartmışlardı. Speranza da cadıya dönmüştü; ağabeyine geçmişte kin bağlamış olan herkesin kışkırtmasıyla tarlasını da, bağını da o yolda yemişti. Dört bir yanda onu yerin dibine geçiriyordu. Sokaklarda yolunu bekleyip hakaretler kusuyordu. Oğullarını üstüne salıyordu, kocası başını belaya sokmak istemiyordu – zaten yalnız kasabada boy göstermeyi bilirdi o –, Santo'ya gelince, o da paraya ihtiyacı oldu mu ağız değiştiriyor, Gesualdo'nun tarafını tutuyordu, kendisinin ağabeyine söylediği bütün hakaretleri ona iade ediyordu: Fırıldak misali, rüzgâra göre yön değiştiriyordu.

– Düpedüz alçaklıktır bu, görüyorsunuz işte, Don Camillo! Tam gırtlağıma kadar derde batmışken saldırıyorlar başıma. – Herkese hayrım dokundu, şimdi hepsinden kötülük geliyor, görüyorsunuz işte!

Don Camillo omuz silkti.

– Af buyrun, Don Gesualdo. Ben kendi işimi yapıyorum. Neden Başrahip Lupi ile bozuştunuz ki?.. Karayolu ihalesi yüzünden!.. Bir hiç yüzünden... Tanrı'nın bir hizmetkârı o, iyi geçinmekte yarar var... Şimdi akrabalarınızın ateşine körükle gidiyor... Kimsenin aleyhinde konuşmuş olmayı istemem; ama sizi daha çok uğraştıracak böyle, azizim Don Gesualdo!

Ve Don Gesualdo susuyordu; şimdi herkes ona sayıp döküyor, elinden gelen de bir zarar veriyordu; o da ne yapsın,

sırtını kamburlaştırıyordu. Karısının durumunun kötüleştiğini biliyorlardı ya, Marki Limòli yeğenini yoklamaya gelmişti, Don Ferdinando'yu da birlikte getirmişti, ikisi kol kola, birbirlerine destek oluyorlardı. Kasaba için için kaynaşırken onları o saatte sokakta görenler –Ecel ve cahil– diye gözlemliyorlardı; sırtında lime lime olmuş gocuğuyla Don Ferdinando'yu hâlâ hayatta görenler ıstavroz çıkarıyorlardı. İki ihtiyar, karyolanın önüne oturmuş, çenelerini bastonlarına dayamışlardı, Don Gesualdo hastalığın nasıl geliştiğini hikâye ediyordu, kayınbiraderi ona sırtını dönmüş, tek söz etmeden kız kardeşine bakıyordu, o ise herkese memnunluk göstermek isteyen gözlerini birinden öbürüne çeviriyordu; o sırada sokakta bir haykırışmadır koptu, birileri avaz avaz bağırarak koşuşuyorlardı, duyan da beklenilen devrim patlak verdi sanırdı. Derken aşağı kapıya vurulduğu işitildi, bir ses bağırıyordu:

– Diodata Teyze, açın! Çabuk, koşun! Gidin bakın hele, kocanızı tüfekle vurdular!.. Şurada, eczanede!..

Diodata ev haliyle sokağa fırladı; başı açık, çığlık çığlığa bağırarak koşuyordu. Don Gesualdo'nun evi bir anda altüst oldu. Baron Zacco da geldi, kuşkular içinde, tedirgin, sözleri ağzında geveliyor, ağzını açmadan önce önüne ardına bakınıyordu.

– Gördünüz mü? Ne halt ettiler! Diodata'nın kocasını öldürdüler!

Don Gesualdo'nun artık sabrı taştı.

– Benim elimden ne gelir? Başımda bir bu eksikti! Benden ne zıkkım istiyorsunuz?

– Elinizden ne mi gelir?.. Af buyrun! Bana teşekkür edersiniz sanıyordum... hemen size haber vermeye koştum diye... dostunuz olarak... akrabanız olarak sizi sevdiğim için...

O arada daha başkaları da geliyordu. Zacco her seferinde kim gelmiş diye bakmaya gidiyor, holün kapısını aralık bırakıyordu. Kapının her an çarptığı duyuluyordu, biçare

hasta her seferinde yerinden sıçrıyordu. Derken Zacco yüzü gözü allak bullak geldi:

– Palermo'da kıyamet kopuyormuş... devrim... Burada da yapalım diyorlar... Nanni l'Orbo olacak alçak da tam kendini öldürtecek zamanı buldu!..

Don Gesualdo, artık hiçbir şeyi umursamayan birinin edasıyla, yine öyle omuzlarını kaldırıyordu, ömrünün son demlerini yaşayan o zavallıcıktan başka şeyi gözü görmüyordu. Az sonra Baron Zacco'nun karısıyla kızları da geldiler, sırtlarında ev entarileri, atkılarına sarınmış, üzgün yüzlerle, kimseye selam vermediler. Anlaşılıyordu ki artık iş bitmişti. Barones ikide birde gidip kocasıyla fısıldaşıyordu. Donna Lavinia anahtarları sahiplendi. Bunu gören Don Gesualdo'nun yüzü kireç gibi oldu. Ecel geldi mi diye sormaya bile cesareti yoktu. Ancak, yaşlar parlayan gözleriyle o yanıtı araştırıyordu, teker teker, herkeste.

Ama yarım yamalak sözlerle yanıtlıyorlardı. Baronun yüzü üzüntüyle kasılıyor, karısı ellerini kavuşturarak gözlerini göğe kaldırıyordu. Uyku bastırmış kızları, hastanın bitişiğindeki odada oturmuş, susuyorlardı. Gece yarısına doğru, zavallıcık yavaş yavaş yatışmışken, Don Gesualdo gidip dinlenmelerini istedi.

– Olmaz – dedi baron, – sizi bu gece yalnız bırakmayacağız.

Bunun üzerine Don Gesualdo'nun ağzından tek söz çıkmadı, demek ki umut kalmamıştı. Başını önüne eğmiş, elleri arkasında, aşağı yukarı gezinmeye koyuldu. Arada bir karısının yatağına eğiliyordu. Ardından yine bitişik odada gezinmeye koyuluyordu, kendi kendine söyleniyor, başını sallıyor, omuzlarını kaldırıyordu. Sonunda ağlamaklı bir sesle Zacco'ya döndü:

– Ben birini gönderip yakınlarını çağırtalım derim... Don Ferdinando'yu... ha? Siz ne dersiniz?

Zacco yüzünü buruşturdu.

– Yakınları mı?.. Ha, olur tabii... Nasıl isterseniz... Yarın... hele ortalık iyice aydınlansın da...

Ama zavallı adam daha fazla kendini tutamadı, sözler içini de, dudaklarını da yakıyordu.

– Anlıyor musunuz?.. Kızını ona son bir defa olsun göstermek istemedi!.. O dük efendi domuzun teki! Üç aydır yazıp duruyor, bugün geleceğiz, yarın geleceğiz diye! Sanki bu biçarenin yüz yıl ömrü kalmış gibi! Ne derler, gözden uzak olan gönülden de uzak olur. Hem kızımızı hem drahomayı çaldı bizden o katil herif!

Öylece bir süre Zacco'nun karısına içini döktü; o da anneydi, evet evet diye baş sallıyordu, ama o arada kapanan gözlerini açık tutmakta zorlanıyordu. Gesualdo ise ne uyku hissediyordu, ne de başka bir şey, yine başlıyordu söylenmeye:

– Amma da gece! Amma da sonu gelmez bir gece! Nasıl da uzunmuş bu gece, Tanrım sen bilirsin!

Gün ışır ışımaz balkonu açtı, amele Nardo'yu çağırdı, bütün akrabalara zavallı Bianca'nın çok ağırlaştığını, görmek istiyorlarsa gelmelerini söylesin diye yolladı. Sokaklarda alışılmadık bir kaynaşma vardı, aşağıdaki meydandan da şiddetli bir uğultu geliyordu. Nardo usta dönüşte haberi iletti.

– Devrim yapmışlar. Çan kulesine bayrak çekmişler.

Don Gesualdo onu cehennemin dibine yolladı. O anda devrim falan umurunda mıydı! Devrim onun evindeydi şimdi! Oysa Zacco onu sakinleştirmeye uğraşıyordu.

– İhtiyatlı davranın, aman ihtiyatlı davranın! Zaman ihtiyat zamanı, aziz dostum.

Çok geçmedi, aşağı kapıya yeniden vurulduğunu işittiler. Don Gesualdo koştu, gidip kendisi açtı, gelen doktordur ya da çağırttıklarından biridir sanmıştı. Oysa Başrahip Lupi ile yüz yüze geldi, cüppesizdi, başına eski püskü bir bere geçirmişti, Baron Rubiera da arkasında, az ötede duruyordu.

– Kusura bakmayın, Don Gesualdo!.. Rahatsız etmek istemeyiz... Ama durum ciddi... Bakın ne diyeceğim...

Onu ahırdan yana çekip niçin geldiklerini alçak sesle açıkladı. Don Ninì uzaktan, suratı hâlâ beş karış, başıyla evetliyordu.

– Bir gösteri yürüyüşü yapmamız lazım, anlıyor musunuz? Biz de Dokuzuncu Pius'u* istiyoruz, biz de özgürlük istiyoruz diye bağırmamız lazım... Yoksa köylüler bizden önce davranırlar. Siz de bulunmalısınız. Kötü örnek olmayalım, Tanrı aşkına!..

– Ha? Yine o Carboneria hikâyesi mi? – diye yerinden sıçradı Don Gesualdo, öfkesinden gözü dönmüş halde. – Çok teşekkür ederim, muhterem Başrahip! Ama ben artık devrim mevrim yapmam! Devrime soyunduğumuzda kârlı çıktık doğrusu! Şimdi alıştılar artık, ikide birde devrim yapıyorlar, maksatları cebimizden paramızı çekmek. Ne menem şey olduğunu anladım artık ben: Sen kalk oradan, mülkünü bana ver!

– Yani Bourbon'u savunduğunuzu mu söylemek istiyorsunuz?

– Ben kendi malımı savunuyorum, azizim! Çalışmışım, didinmişim... alnımın teriyle... O halde... tamam... Ama şimdi meteliksizlerin, çulsuzların çıkarını kollamak için nedenim yok artık...

– O zaman da onlar çıkarlarını sizden kollarlar, anlayın artık! Evinizi de, varınızı yoğunuzu da talan ederler!

Başrahip ekledi: Kaybedecek şeyi olanların, dolayısıyla o durumda hepsinin iyiliği için elbirliği etmesi gerekenlerin çıkarını kollamak için gelmişti... Yoksa onun evine adımını atmazdı... karayolu ihalesinde ona oynadığı o oyundan sonra...

---

* IX. Pius (1792-1878): Siyasal tutuklulara af çıkarılmasını sağlamasından ve Kilise Devleti yönetimine uyruklarının katılımını genişletmesinden ötürü liberal olarak ün salmış, Reform isteklerinin yoğunlaştığı bir çağda papalığa seçilmesi Avrupalı liberallerde hoşnutluk ve umutla karşılanmıştı. (ç.n.)

– Af buyrun! Madem anlamamazlıktan geliyorsunuz... Şunu bilmiş olun ki dünya kadar düşmanınız var! Size haset edenler falan... varoğlu var... Artık dünyalığı doğrulttunuz ya, siz öbürlerinden de beter olmuşsunuz diyorlar. Eğer canınızı kurtarmak istiyorsanız şimdi keseyi açma zamanıdır!

O noktada söze Don Ninì de karıştı:

– Biliyorsundur, bizi Nanni l'Orbo'yu öldürtmekle suçluyorlar... susturalım diye... En başta da siz varsınız!.. Geçen akşam karımla birlikte size geldiğimi gördükleri kötü oldu...

– Tabii, – dedi başrahip, – açık konuşalım. Nanni'nin o kadar gevezelik etmesini engellemekte kimin çıkarı olabilirdi?.. Cehennem zebanisi gibi konuşuyordu, efendim! Hem Diodata hikâyesini kasabada bilmeyen yok. Şimdi oğullarını da sizin üstünüze salacaklardır... göreceksiniz, Don Gesualdo!

– Pekâlâ, – diye yanıtladı Don Gesualdo. – Güle güle. Gevezeliklerinizi dinlemek için karımı o halde bırakamam. – Ve onlara sırtını döndü.

– Ah, – diye ekledi başpapaz onun arkasından merdivenleri tırmanarak. – Affedin, hiç bilmiyordum. Hastalığın bu noktaya geldiğinden haberim yoktu...

Oraya kadar gelmişken, o da baron da, artık bir dakikalığına çıkıp Bianca'yı görmeden edemezlerdi. Don Ninì şapkası elinde, eşikte durdu, o halin ehli olan başrahip az sonra Don Gesualdo'ya bir baş işareti yaptı, evet demek anlamında, vakit gelmişti.

– Ben gidiyorum – dedi Don Ninì şapkasını yeniden başına geçirirken. – Bağışlayın beni, yüreğim dayanmıyor.

Don Ferdinando Trao gelmişti bile, mumya gibi karyolanın başucunda dikiliyordu, Macrì Teyze de oradaydı, bir tülbentle yeğeninin terini kuruluyordu. Zacco kızlarının benizleri uykusuz geçirdikleri geceden ötürü solmuştu, Lavinia da ayakta duramıyordu. Marki Limòli günah çıkara-

cak papazla birlikte geldi. Bunun üzerine Donna Agrippina hepsini kapı dışarı etti. Kapanan o kapının ardında Don Gesualdo'nun boğazına bir şey tıkanmış gibiydi, sanki zavallı karısını vaktinden önce elinden çekip alıyorlardı.

– Ah!.. – diye söylendi marki. – Amma da komedi, zavallı Bianca! Biz her gün komediyi seyredelim diye kalıyoruz burada, ha, Don Ferdinando!.. Ecel de dünyadaki varlığımızı unuttu gitti!..

Don Ferdinando öylece durmuş, dinliyordu, sersemlemişti. Ara sıra gözleri şiş şiş olmuş, yüzü sapsarı, sakalları diken diken, göz ucuyla çekinerek enişte sine bakıyor, ürkerek kalkıp gidecek oluyordu.

– Olmaz! – dedi marki. – Kız kardeşinizi bu anında terk edemezsiniz. Çocuk gibisiniz, yahu!

O sırada içeriye Baron Mèndola girdi, soluk soluğaydı, ilkin yüksek sesle özür dilemeye başladı:

– Müteessirim... Hiç haberim yoktu... Sanmıyordum ki...

Sonra, çevresinde o yüzlerle o sessizliği görünce sesini alçalttı, gidip lafını bir köşede, Baron Zacco'nun kulağına fısıldayarak tamamladı. O ise yine geçirdikleri geceyi anlatıyordu: Kızları gözlerini yummamışlardı, hele Lavinia ayakta duramıyordu. Don Gesualdo, şaşkın şaşkın sağa sola bakınıyordu gerçi, ama onu dinlemediği belliydi. O sırada papaz ayaklarını sürüyerek dışarıya çıktı, zavallı ihtiyarın sarkık dudakları heyecandan titriyordu.

– Bir azize bu!.. – dedi kocasına. – Böylesine azize denir!

Don Gesualdo başıyla onayladı, onun da yüreği sıkışıktı. Bianca şimdi sırtüstü yatıyordu, gözleri fal taşı gibi açılmış, yüzü hafiften gölgelenmişti. Donna Agrippina komodinin üstünde mihrabı hazırlamaktaydı, işlemeli örtüyle gümüş şamdanları yerleştiriyordu. Gümüş şamdanlar artık ne işe yarardı ki? Don Ferdinando her şeyi elleyerek geziniyordu, tıpkı meraklı bir çocuk gibiydi. Sonunda karyolanın önünde dikildi durdu, o anda Tanrı'ya hesap vermekte olan kız

kardeşine bakakaldı, başladı hüngür hüngür ağlamaya. Herkes ağlıyordu. O anda Donna Sarina Cirmena kapıdan başını uzattı, saçı başı birbirine karışmış, paltosunu ters giymişti, kararsızdı, nasıl karşılanacağını anlamak için çevresine bakınıyordu, işlemeli mendiliyle gözlerini silmeye başlamıştı bile.

– Affedin! Bağışlayın! Ben küskünlük nedir bilmem... Duydum ki yeğenim... Benim de yüreğim var, nah buramda çarpıyor!.. Ona kızımmış gibi davrandıydım!.. Bianca!.. Bianca!..

– Olmaz, teyze! – dedi Donna Agrippina. – Papaz Ahret Azığı'nı getirsin diye bekliyoruz. Şimdi dünyevi düşüncelerle rahatsız etmeyin onu...

– Haklısınız – dedi Donna Sarina. – Bağışlayın beni, Don Gesualdo.

Komünyon yaptıktan* sonra, Bianca biraz sakinleşmiş göründü. Nefes darlığı geçmişti, hatta birkaç kelime söyleyebildi. Ama sesi belli belirsiz işitiliyordu.

– Görüyor musunuz? – dedi Donna Agrippina. – Görüyor musunuz, şimdi Tanrı'nın lütfuna mazhar oldu ya!.. Bazen Tanrı bir mucize yapar.

Göğsünün üstüne okunmuş bir Meryem Ana resmi koydular. Donna Agrippina giydiği rahibe cüppesinin kemerini çözüp onun yastığının altında sokuşturdu. Cirmena Teyze mucizevi iyileşme vakaları anlatıyordu: İnsan azizlere ve kutsal kalıntılara iman etsin, yeterdi: Tanrı her şeye kadirdi. Bunun üzerine Don Gesualdo başladı çocuk gibi ağlamaya.

– O da! – diye söylendi Donna Sarina, Macrì'nin kulağına fısıldarmış gibi yaparak. – Aslında o da kötü yürekli biri değil. Ama Isabella nasıl oldu da gelmedi, bir türlü anlayamıyorum... isterse düşes olsun!.. İnsanın annesi hayatta bir taneciktir!.. Bu güzel sonuca varmak için onca mesele etmeye değer miydi...

---

* Dindar Hıristiyanın kutsal şarap-ekmeği alarak Tanrı'nın varlığıyla ilişkiye girmesi. (ç.n.)

– Domuzun biri!.. Alçağın biri!.. Hainin biri o! – diye homurdanmayı sürdürdü Don Gesualdo, şaşkın bakışları, kısılmış dudakları, ateşler saçan gözleriyle çılgından farksızdı.

– Ha? Ne dediniz? – diye soruşturdu Cirmena.

– Hişşt! hişşt! – diye susturdu Donna Agrippina.

Baron Mèndola Zacco'nun kulağına eğilip bir şey söyledi. Beriki kocaman, saçı başı birbirine karışmış, şiş kafasını iki üç kez hayır anlamında salladı. Barones o uygun zamandan yararlanıp Don Gesualdo'yu Lavinia ona elceğiziyle bir şeyler yedirsin diye zorladı.

– Evet, birazcık et suyu olsun, zavallı adam iki gündür ağzına lokma koymadı!..

Sokağa bakan öbür odaya geçtiklerinde, uzaktan fırtınalı denizi andıran bir uğultu işitildi. Onun üzerine Mèndola gelirken yolda ne gördüğünü anlattı.

– Evet efendim! Çan kulesine bayrak çekmişler. Diyorlar ki bütün gümrük resimlerinin ve arazi vergisinin kaldırılışının simgesiymiş. Onun için hemen şimdi meydanda gösteri yapılacakmış. Posta ulağı haberler getirdi: Palermo'da gösteri yapmışlar bile... yol boyundaki bütün kasabalarda da... Yani şimdi biz de burada yapmayacak olursak onlardan geri kalırız... Sonuçta kaç buçuk paraya çıkar ki? Bando mızıka, dört karış bez, hepsi o kadar... Bakın! Bakın!..

Rosario sokağından bir sırığın ucuna bağlanmış bir kırmızı-beyaz-yeşil bayrak* belirdi, ardından da bir insan seli; haykırıyorlar, kollarını sallıyorlar, şapkalarını havaya fırlatıyorlardı. Arada bir de tüfek atışları işitiliyordu. Küp gibi sağır olan marki sordu:

– Ne var? Ne oluyor?

Kıyamet kopuyordu! Don Gesualdo, et suyu fincanı elinde, kalakaldı. O anda dış kapı çıngırağının şiddetle

* O yıllarda kurulması için savaşım verilen İtalyan devletinin bayrağı. (ç.n.)

çalındığı işitildi ve Zacco kim diye bakmaya koştu. Bir an sonra holün kapısından başını uzattı, yüksek sesle çağırdı:

– Marki! Marki Limòli!

Bitişik odada durup alçak sesle tartıştılar. Anlaşıldığına göre baron o sırada gelmiş üçüncü bir kişiyle konuşurken alttan alıyordu, marki ise giderek öfkelenmekteydi.

– Hayır! Hayır! Buna ayıp derler!

O noktada Zacco yalnız başına, heyecanlı bir yüzle yeniden içeriye girdi.

– Dinleyin, Don Gesualdo!.. Bir dakikacık... bir tek sözcük...

Kalabalık oraya, evin önüne gelmişti; bayrak balkon hizasında görülüyordu, neredeyse içeriye girmek ister gibiydi. Bağrışmalar işitiliyordu: Yaşasın diyorlardı, kahrolsun diye haykırıyorlardı.

– Bir dakika! – diye bağırdı Zacco, onun üzerine. – Bir saniye balkona çıkın, Don Gesualdo! Bir an görünün şunlara, yoksa başımıza bir şey gelecek!..

Başrahip Lupi aşağıdaydı, elinde IX. Pius'un resmini taşıyordu, ölü gibi sapsarı kesilmiş Baron Rubiera mendilini sallıyordu, daha başka yığınla insan vardı, hepsi de avaz avaz haykırıyorlardı:

– Yaşasın!.. Kahrolsun!.. Gebersin!..

Sandalyeye yığılmış olan Don Gesualdo, elinde fincan, hâlâ öyle, başını sallıyor, omuzlarını kaldırıyordu; yüzü gömleği gibi bembeyaz, paçavraya dönmüştü. Marki, bütün o kalabalık aşağıda ne istiyor, ille de öğrenmek derdindeydi:

– Ne var? ne oluyor?

– Ne olacak, malınızı mülkünüzü istiyorlar işte! – diye haykırdı sonunda Baron Zacco, iyice çileden çıkmıştı. Marki başladı gülmeye:

– E, alsınlar! Buyursun, alsınlar – diyordu. O anda Donna Agrippina Macrì kara cüppesinin eteğini arkasında savu-

rarak telaşla oradan geçti, can çekişen hastanın odasında bir patırtı koptu, sandalyeler devriliyor, kadınlar çığlık çığlığa bağrışıyorlardı. Don Gesualdo ayağa fırladı, sendeleyerek, saçları kafasında dimdik olmuş, fincanı masanın üstüne bıraktı, çılgın gibi aşağı yukarı odayı arşınlamaya koyuldu, ellerini birbirine vuruyor, aynı sözcükleri tekrarlıyordu:

– Olan oldu!.. Olan oldu!

III

Çok geçmeden, felaketten habersiz olan Isabella'dan bir mektup geldi, taşları bile ağlattı. Dük hazretleri de birkaç satır yazmıştı –kenarları bir parmak eninde siyah şeritli, arması da yine yas renginde bir kâğıda–, kayınvalidesinin kaybından dolayı duyduğu teselli kabul etmez teessürü bildiriyordu. Doktorların öğüdüne uyup düşesten gerçeği saklamak zorunda kaldıklarını söylüyordu, onun da sağlığı öyle bozukken, annesini görmek için yola çıkmasının arifesinde, kendisini yıkacak bir darbe olurmuş!.. Mektuba ona merhumeden bir anı göndermelerini rica ederek son veriyordu; ufacık bir şey, bir tutam saç, dua kitabı, parmağındaki alyansı falan...

Ardından notere yazıp sordu, acaba rahmetli drahoma dışında kalmış birtakım mallar da bırakmış mı diye. – Bunu daha sonra posta memuru Don Emanuele Fiorio'dan öğrenmişlerdi, adamın işi gücü bütün kasaba halkının ne yapıp ne ettiğini kurcalamaktı; çünkü noter kendisi yanıt bile vermemişti, yaşlandıkça her şeye homurdanır olmuştu ya, bazı yakınlarına diyordu ki:

– Bana öyle geliyor ki Dük hazretleri sinekten yağ çıkarmaya bakıyor, galiba!

Zavallı mevta mezarına alelacele gitmişti, dört tane mumun ortasında; ayaklanmış, şunu isteriz bunu isteriz diye bağıran kalabalığın kargaşası ortasında; sabahtan akşama

değin meydanda, elleri ceplerinde, ağızları açık bağıra çağıra dolaşıyorlar, bayrak çekili çan kulesinden yağacak nimeti bekliyorlardı. Ciolla nihayet önemli bir kişi olmuştu; şapkasında bir siyah tüy, sırtında bir kadife mintanla o yaşında çocuk gibiydi, meydanda bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, insanlara – Hey! artık ayağınızı denk alın, ha! – der gibi bakıyordu. Tabutun önünde haçı taşıyan Don Luca kalabalığın arasından yol açabilmek için nazik nazik yüz göz işaretleri yapıyor, yol boyunca Don Gesualdo ustanın arkasından insanların neler sayıp döktüğünü duydukça tanıdıklara gülümsüyordu.

– Haydutun biri! Katilin biri! Nice insan eskisinden beter yoksul, çulsuz kalırken küpünü doldurmuş biri! Ambarları bin bir nimetle dolup taşarken, hâlâ başkalarının borcuna icracı gönderiyordu. – En tiz perdeden bağıranlar da ekini daha hasattan önce yiyip bitirmiş olan borçlulardı. Başkalarının nahiye arazisinden nemalanmakla, her birinin kendi tarlacığını edinmesini engelleyenlerin başında gelmekle de suçluyorlardı. O iddianın kimden çıktığı belli değildi; ama artık gerçek sayılıyordu. Herkesin dilindeydi: Dişine kadar silahlanmış Başrahip Lupi de, sırtına yoksullar gibi kaba kumaştan bir ceket geçirmiş Baron Rubiera da. O ikisi toplaşan öbeklerin ortasındaydılar hep, sıcak ve candan davranıyorlar, yürekten konuşuyorlardı:

– Şu Don Gesualdo usta var ya, hiç değişmiyor! Palermo'dan bir doktor bile çağırmadan karısını ölüme terk etmişti! Bir Trao kızını! Kendisini yüze çıkar hale getiren bir kadını! Onca servet kadıncağızın ne işine yaramıştı ki? – Başrahibin ağzından kaçırıverdiği bir sır daha vardı: Ruhunun selameti için yapılması gereken duaları bile esirgemişti zavallıcıktan!

– Kesin bilgi sahibiyim. Kiliseye uğradım. Kendi karısına bile yüreği yanmıyor!.. Benim ağzımı açtırmayın, yarın sabah ayinim var! – Soylularla ayaktakımı, ilk korku anı

geçince, birbirleriyle canciğer olmuşlardı. Soylular şimdi ateşli özgürlük savunucuları kesilmişlerdi; boyunlarında asılı haçları ya da yakalarında IX. Pius rozetleri, omuzlarında tüfekleriyle rahipler ve papazlar da öyle. Don Nicolino Margarone kendi kendine yüzbaşı olmuş, mahmuzlar takınmış, pırpırlı kep giymişti. Donna Agrippina Macrì sargı bezleri hazırlıyor, savaş başlar başlamaz cepheye gideceğini söylüyordu. Yüzbaşı'nın hanımı tepeden tırnağa bayrağın renklerine bulanmıştı: Kırmızı ceket, beyaz eteklik giymiş, tepesine yeşil tüylerle süslü şirinlik muskası bir minik Kalabriya şapkası kondurmuş, tüfek satın alınması için para topluyordu. Öbür soylu hanımlar kasaba kapılarının dışında, kurdelelerle süslü ufak sepetlerle barikatlara taş taşıyorlardı, bando mızıka da önlerinden gidiyordu. Sabah akşam, bütün o bayraklar, sokaklarda o kalabalık, her dakika o yaşasın ve kahrolsun bağrışmaları, kilise çanlarının çınlayışı, bando mızıkanın çaldığı havalar, ardından fener alayları, ortalık şenlik yerine dönmüştü. Açılmayan pencereler yalnız Don Gesualdo'nunkilerdi. Kurt gibi inine çekilmiş, servet edindiği kasabaya düşman kesilmiş, her Tanrı'nın günü kendisinden para sızdırmaya geldiklerinden yakınıp duruyordu: Yoksullar heyeti, mecburi borç, tüfek alımı için katkı!.. Adını listenin başına yazmışlardı, ondan başkalarının iki katı kadar para istiyorlardı. Kendini savunmak, resmi itirazda bulunmak zorunda kalıyordu. Bir saat pazarlık ettikten sonra evinden yorgun argın çıkan Komite üyesi beyler, inanılmaz şeyler anlatıyorlardı. Hiçbir şey anlamaz olmuş, aptallaşmış, Don Gesualdo usta gitmiş, yerine gölgesi gelmiş, canlı cenaze; yalnız kendi mallarını korumak için hâlâ ayakta duruyor, ama Tanrı'nın eli er geç gelip yetişir diyorlardı!

O arada köylülerle açlar sabahtan akşama meydandan ayrılmıyorlardı; ağızlarını açmış, bir türlü yağmayan nimeti beklerken, çektikleri zorbalıklardan, zor bela geçirdikleri

kışlardan dem vurarak karşılıklı birbirlerini kızıştırıyorlardı; oysa bazılarının ambarları tıklım tıklım nimetle doluydu, tarlaları, bağları vardı!.. Soylulara ya sabır, ne olsa onlarınki doğuştandı... Ama Don Gesualdo tıpkı kendileri gibi aç, çıplak doğmuştu, işte onu bir türlü içlerine sindiremiyorlardı. – Gariban bir rençper halini herkes anımsıyordu. Özbeöz kardeşi Speranza, oracıkta, Belediye binasına çekilmiş bayrağın karşısında vaaz veriyordu: Zorla el basılan malları geri almanın, adaleti kendi eliyle yerine getirmenin nihayet zamanı gelmişti. Artık serpilmiş, iriyarı delikanlılar olmuş oğullarını dayılarına karşı kışkırtıyordu; onlar haklarını almayı bilirlerdi, tabii eğer babaları gibi birer besi horozu olmasalardı: Ancak Bianca hasta yatağındayken, kayınbiraderi başında zaten dünya kadar dert olduğunu, herkesle barışmak istediğini söyleyerek bir miktar para gönderince, Burgio sesini kesivermişti. Don Gesualdo'nun, mahsul borcunu ödemesi için katırını yok pahasına sattırdığı Giacalone, simsarın kendisiyle birlikte öbür dünyaya götürdüğü birtakım paralardan ötürü onunla halen davalı olan Pirtuso'nun mirasçısı, şu ya da bu nedenle ona diş bileyen herkes de şimdi hakkında korkunç şeyler söylüyorlar, bütün kirli çamaşırlarını ortaya döküyorlar, her meyhanede, her toplaşmada aleyhinde atıp tutuyorlardı; hepsinin gözünü dikmiş, kendi parçacığını beklediği şu paylaştırılacak nahiye arazisinin hâlâ ağza alınmadığı, ağzına alanların da susturmak için pusu kurularak öldürüldüğü martavalıyla, onunla görecek bir hesabı olmayanları da kışkırtıyorlardı... Ateşin nereden açıldığı artık biliniyordu! Titta usta Don Gesualdo'nun eski çırağı Gerbido'yu, yüzü mendiliyle örtülü kaçarken tanımıştı. Böylece Nanni l'Orbo hikâyesi yeniden su yüzüne çıktı: Adam Don Gesualdo'nun eski oynaşını çocuklarıyla birlikte üstlenmişti, o zavallı piçler de ekmeklerini kazanmak için babalarının tarlalarında kazma sallıyorlar, üstüne üstlük gidip bir de elini öpüyorlar-

dı; Diodata olacak o hayvan da kendisine tekme savurana teşekkür ediyordu.

Onları doldura doldura, Gesualdo'ya düşman ettiler, bir akşam meyhaneye götürüp dedikoduların içine karıştırmışlardı, o iki hayırsız evladın da ahpaplarının hesabını ödeyecek paraları bile yoktu. Don Gesualdo bir de baktı, ikisinden en gözü pek olan Nunzio gecenin o saatinde karşısına dikilmiş. – Babasının adını ona vermişti vermesine, ama malını, hayır! – Baba oğulun gırtlak gırtlağa gelmelerine ramak kaldı. Bağrışmalar ayyuka çıktı, kavga kıyamet yarım saat dinmedi. Diodata da saçı başı karmakarışık, sırtında yas giysileriyle koştu geldi. Kütük gibi sarhoş Nunzio, hemen oracıkta kendi hakkını istiyordu, her ikisine de ağzına geleni saydı. Yengesinin ölümünden sonra ağabeyiyle arası düzelmiş, onun sırtından yiyip içerek o zor zamanı atlatmasına yardımcı olan Santo Amcası kavgayı durdurmak için sopaya sarılmak zorunda kaldı. Zavallı Don Gesualdo, ölmüşten beter oldu, gidip yatağına girdi.

Onca derdin ortasında gerçekten hasta düşmüştü. İnsanların yaptığı bütün o dedikodular onu kahretmekteydi. Neredeyse son hizmet vakti gelmiş gibi evine sızan zangoç Don Luca, bedeninin ve ruhunun selameti için ambarlarını yoksul halka açması gerektiğini söylüyordu. Onun sırtında beş evlat vardı, doyurmak zorunda olduğu beş mide, bir de karısı, etti altı. Titta usta, Don Gesualdo'dan kan almaya geldiğinde*, neşteri tutan eli havada, gerisini açıkladı:

– Görüyor musunuz? Öyleleri var ki, akıllarını başlarına almazlarsa, bu sefer işin sonu kötüye varacak! Milletin canına tak dedi artık! Bakın bana, kırk yıldır sakal tıraş ediyor, kan alıyorum, hayatta bir adım ileri gidemedim!

Hastalanmış, benzi sapsarı Don Gesualdo'nun ağzında hep zehir gibi bir tat vardı, uykusu da, iştihası da kaçmıştı;

* Hastanın bedeninin illetten arındırılması için bir damarının neşterle kesilerek kan akıtılması görevini berberler yerine getirirdi. (ç.n.)

midesine öyle sancılar giriyordu ki, sanki içine kuduz köpekler salınmış gibiydi. Baron Zacco geriye kalan tek dostuydu. Millet diyordu ki, onun da dostluk göstermekte bir çıkarı vardı herhalde, kafasında bir şeyler kuruyor olmalıydı. Sabah akşam onu yoklamaya geliyor, karısıyla kızlarını da götürüyordu, hepsi yas giysileri içinde, sokağı karartıyorlardı. Ona baksın diye kızını bırakıyordu:

– Lavinia'nın ıhlamur kaynatmakta üstüne yoktur. – Lavinia eve göz kulak olmakta ustadır. – Bırakın, Lavinia yapsın, kıyı bucağı iyi bilir.

Öte yandan Diodata, başında kara başörtüsü, peşinde çocukları, saçları erkenden ağarmış, ihtiyar gibi beli bükülmüş, yüzü tutup Don Gesualdo'nun önüne çıkacak olursa, suratı asılıyordu:

– Yok, yok, kadıncağızım. Size hiç ihtiyacımız yok! Siz kendi işinize bakın daha iyi, artık yağma Hasan'ın böreği bitti burada.

Sonra baş başa kaldıklarında, dostunun kulağına babaca öğütler fısıldıyordu.

– Ne yapacaksınız burada o kocakarıyı?.. Ayakaltında dolaştırmanız uygun sayılmaz, artık dul o!.. Evlenmeden önce yanınızda tutmuştunuz ya... Elâlemin dedikodusu bitmez, biliyorsunuz! Hem sonra öbür hikâye var... kocasının ölümü... O da hak etmesine hak ediyordu gerçi!.. Ama elâlemin ağzını kapatmakta yarar var!.. Zaten hiçbir şeye ihtiyacınız yok, benim kızım burada nasıl olsa.

Kendisi de kuzen Don Gesualdo'nun evini çekip çevirmek için didinip duruyordu, bütün işlerine burnunu sokuyor, elinde ambarların ve kilerin anahtarlarıyla oradan oraya koşturuyordu. Bir yandan da nakit parası varsa faizle yatırmasını öğütlüyordu, çünkü işler daha da kötüye gidebilirdi.

– Ödünç verirsiniz, noter huzurunda sağlam bir sözleşmeyle... Kaybedecek şeyleri olmadığından ötürü hepsinden çok bağırıp çağıranlar, ambarlarınızı talan edip evinizi ateşe

vermekle tehdit edenler var ya, her birine birazcık. Sonra, nahiye arazisini sahiden ele geçirebilirlerse, siz de hemen bir güzel ipoteği bastırıverirsiniz. Durum hep böyle gidemez ya. Devir yine değişecektir, siz de zamanında kendinizi sağlama almış olursunuz.

Ama beriki para sözü edildiğini duymak istemiyordu. Damadının onu mahvettiğini söylüyordu, evini ateşe vermeye ya da ambarlarını talan etmeye gelen olursa elinde çifteyle karşılamayı tercih ediyordu. Tehditler savuruyordu:

– Ne yapacaklarmış? Benim malımı, ha? Gelsinler de göreyim! O malı biriktirmek için kırk yıldır didiniyorum... kuruş kuruş üstüne koyarak!.. Ciğerimi de, başka neyim varsa onu da bir seferde söküp alsınlar daha iyi, zaten kahır çekmekten hepsi çürüdü gitti!.. Elimde çifteyle karşılarım onları, ilkin şöyle bir düzinesini gebertmek isterim! Malını elinden almaya kalkışanın canını almalı insan!

O niyetle Santo'yu ve ihtiyar çırağı Nardo ustayı kılıçlarla, karabinalarla silahlandırmıştı. Dış kapının ardına sürgü çektirmişti, avluda bir çift vahşi bekçi köpeği vardı. Evinde bir silah deposu bulunduğu söyleniyordu; akşamları Canali'nin, Marki Limòli'nin, daha başka kimselerin o eve kumpas kurmaya gittiği söyleniyordu; bir sabah bakacağız ki, diyorlardı, meydana darağaçları kurulmuş, devrimi yapan kim varsa ipe çekilmiş. O yüzden, kötü gözle bakmasınlar diye, en yakın dostları bile onu terk etmişlerdi. Aslında Zacco ona gitmekle ve ailesini de götürmekle kendini büyük bir tehlikeye atıyordu.

– Yazık ki insan sizinle hem yârdan oluyor hem serden! – demişti birkaç kez. Sonunda karısı, baktı ki o adamla bir yere varılacağı yok, bir gün Don Gesualdo ölü gibi sapsarı, sedire serilmiş uyukluyor, pencerede bekçilikle görevlendirilmiş kızı da hastabakıcılık ederken, ağzındaki baklayı çıkardı.

– Kusura bakmayın, kuzenim! Ne de olsa anneyim,

daha fazla dilimi tutamıyorum... Sen, Lavinia, öbür odaya geç şöyle, benim kuzen Don Gesualdo ile konuşacağım bir şey var... Şimdi kızım burada değil ya, yüreğinizi açın bana, aziz kuzenim... niyetiniz neyse, açıkça söyleyin... Ben kendi açımdan dünden razıyım... eh, kocam da öyle... Ama açık konuşmamız lazım...

Zavallı adamcağız hâlâ midesinin sancısından perişan, uykulu gözlerini iri iri açtı:

– Efendim? Ne diyorsunuz? Ne istiyorsunuz? Lafın nereye gittiğini anlamıyorum.

– Ya! Anlamıyorsunuz, ha? O halde benim kızım Lavinia'nın burada işi ne? Bekâr bir kız! Siz de nihayet dul kaldınız, yani bir karara varacak, ne yapmak istediğinizi bilecek yaştasınız herhalde!

– Hiçbir şey. Benim hiçbir şey yapmak istediğim yok. Kafamı dinlemek istiyorum, rahat bırakırlarsa tabii.

– Ya? Öyle mi? Rahatınıza bakın o halde... Ama bu arada... yani yakışıksız görünüyor... iyi anlayın beni lütfen!.. Ben anneyim...

Ve bu kez kararlılıkla, kızına mantosunu alıp kendisiyle birlikte gelmesini buyurdu. Lavinia itaat etti, onun da öfkeden gözü dönmüştü. O evden son kez çıkıp giderlerken ikisi de eşikte bir güzel ıstavroz çıkardılar.

– Ev değil, mahpushaneydi o baraka! Zavallı kuzin Bianca tevekkeli değil orada ince hastalıktan ölüp gitmişti!

Hemen o akşam Zacco, mum parasına kıyamadığından karanlıkta karnını sıvazlayarak, bütün akşamı sızlanmakla geçiren Don Gesualdo denen o köylünün yanında sıkıntıdan patlamaktansa gidip Baron Rubiera'nın kapısını çaldı.

– Beni istiyor musunuz, ha? Kuzen Rubiera... Donna Giuseppina...

Don Ninì önemli meselelerin görüşüldüğü bilmem hangi toplantıya gitmişti. Baron Zacco onu beklerken, valide baronese karşı görevini yerine getirmek istedi, kendisini gör-

meyeli epey zaman oluyordu. Onu odasında, yanında hâlâ rahmetli kocasının av tüfeği asılı duran çift kişilik yatağının yanında, koltuğuna çivilenmiş buldu; eski bir atkıya burnuna değin sarınmış, elleri kucağında hareketsiz duruyordu. Çocuklaşmıştı, kuzen Zacco'nun içeriye girdiğini görür görmez, duygulandı, başladı ağlamaya: Bulanmış gözlerine yavaş yavaş kocaman, sessiz yaşlar doluyor, pörsümüş yanaklarından aşağı ağır ağır süzülüyordu.

– Güzel, güzel, çok memnun oldum, kuzin Rubiera! Kafanız sapsağlam! İnsanları hâlâ tanıyabiliyorsunuz!

Barones dertlerini de anlatmaya çabalıyordu, kocaman dili, salyalar saçan mosmor dudaklarıyla lafları ağzında geveliyor, pufluyor, birbirine karıştırıyordu. Baron, sevecenlikle, kulak kabartıyor, onun üzerine eğiliyordu.

– Ha? Efendim? Evet, evet, anlıyorum, zavallıcık!

O sırada gelini, öfkesi beynine vurmuş çıkageldi.

– Tek söz anlaşılmıyor! – diye gözlemledi Zacco. – Siz yakınları için cehennem azabı olmalı.

İnmeli barones onları müthiş bir bakışla yıldırım gibi çarptı, omuzuna devrilmiş kafasını elinden geldiğince doğrultuyordu; Donna Giuseppina ise kirloz bir mendille çenesini silerken çocuk gibi paylıyordu.

– Neyiniz var? Ne istiyorsunuz? Aptal!.. Sağlığınızı mahvediyorsunuz!.. Süt bebeğine döndü, Tanrım! Söylediklerine aldırmamak lazım! Buna dayanabilmek için insanda evliya sabrı ister!..

Kayınvalidesi şimdi fal taşı gibi açılmış gözleriyle ona dehşetle bakıyordu, neredeyse dayak yemekten korkuyormuş gibi, kafasını omuzlarının arasına gömüyordu:

– Görüyor musunuz? Tanrım sen sabır ver!

– Dedim ya – diye bağladı sözü baron. – Araf azabını yeryüzünde çekiyorsunuz, sonra dosdoğru Cennet'e gideceksiniz.

Derken Don Ninì mahzenin anahtarlarını almaya geldi. Kuzenini orada bulunca, afallar gibi oldu.

– Ah... Kuzen Zacco!.. Ne var ne yok? Hanımınız iyi mi?.. Burada, benim evimde... derdin bini bir para! Anne, neyin var? Yine tutarağın mı tuttu? İzninizle, Don Zacco, bir dakikalığına aşağıya inmek zorundayım...

Anahtarlar hep orada, kapının pervazına asılı duruyordu. İnmeli barones tek söz söyleyemeden, onları gözleriyle izliyordu, oğlunun attığı her adımda başını elinden geldiğince çeviriyordu, cenazemsi yüzünü ansızın pençe pençe kan basıyordu. Onun üzerine, Zacco Don Gesualdo ustanın aleyhinde sayıp dökmeye başladı.

– Tanrı şahidimdir, günah benim ve nedamet getirdim! Ona fazlasıyla tahammül ettim! Düşkün zamanında terk etmek ayıp gibi geliyordu... dünya âlem ona düşmanken... En azından Hıristiyan merhameti... ama tamam! yetti artık!.. O adama akrabaları bile dayanamıyor! Düşünün bir! O Don Ferdinando salağı bile!.. Eniştesinin hediye ettiği elbiseyi sırtına geçirmemek için artık evden çıkmıyor... Ömür billah, anladınız mı? Don Gesualdo ustanın aşkına kendimi mahvetmeye niyetim yok. Karım, çocuklarım var benim. Ne yani, onu taş gibi boynuma asayım da boğulayım mı?

– Ha!.. ben size demedim miydim? Haydi elinizi vicdanınıza koyun! Bundan yirmi yıl önce Don Gesualdo usta neydi?.. Şimdi kalkmış tepemize çıkıyor! Bakın şu işe, beyler, bir Baron Zacco onun hizmetine koşuyor ve onun hatırına akrabalarını kendine düşman ediyor!

Beriki nedamet getirmiş, başını önüne eğiyordu. İtiraf ediyordu, bir hatadır işlemişti, aslında iyi niyetle, onun daha fazla fenalık etmesini engellemek için, içinde hâlâ birazcık iyilik varsa açığa çıkarabilmek için. İnsan bu, hayatta bir kez hata yapabilir ne de olsa...

– Anladınız mı sonunda? İkimizden hangimiz haklıymışız, gördünüz mü?

Karısı bir dirsek atarak lafını ağzına tıktı:

– Bırakın da konuşsun. Bizden ne istediğini söylemesi gereken o şimdi... bakalım ne yapmaya gelmiş...

– Pekâlâ! – diye sözünü bağladı Zacco, iyi niyet dolu bir gülüşle. – İncil'in yazdığı Müsrif Evlat durumunda geldim*, haydi bakalım! Memnun oldunuz mu?

Donna Giuseppina pek de memnun değildi. Kocası ilkin ona baktı, sonra kuzen Zacco'ya baktı, ne diyeceğini kestiremedi.

– Pekâlâ – diye yine söze girişti Zacco. – Haber aldım ki bu akşam şu çocuklar sokakta biraz şamata etmeye niyetlenmişler. Elinizde şu kilerin anahtarları var ya, onların keyfini yerine getirin. Ama bakın, birileri gelip de penceremin dibinde rahatsızlık verirse, ben dilimi tutmam hani. Benim de bildiğim birçok şey var, Don Gesualdo usta gibi tümen tümen düşman edinmek istemem!..

Karıkoca bakıştılar.

– Benim ailem var! – dedi yine baron. – Kendi mallarımı savunmak zorundayım... Bağışlayın... Şimdi birbirimizin ayağına çelme takmaya kalkışırsak...

Donna Giuseppina, aklı almıyormuş gibi söze karıştı:

– Aman, bunlar nasıl söz öyle?.. Şimdi işlerinize burnumu sokuyorsam bağışlayın, ama yani, sonuçta biz akrabayız...

– Ben de işte onu söylüyorum ya. Biz akrabayız! Ve birlik olalım, daha iyi... bu devirde!..

Don Ninì ona elini uzattı:

– Elbette, canım!.. Saçmalamayalım!..

Ardından yelkenleri hepten suya indirdi, bir yandan da karısına göz atıyordu...

---

* Lucas İncil'inde yer alan mesele göre, bir adamın müsrif evladı tüm malvarlığını evinden uzakta har vurup harman savurduktan sonra, nedamet getirerek geri döner, af diler ve cezalandırılmayı beklerken, babası tarafından çok iyi karşılanır, çünkü "yitirilmişken yeniden bulunmuştur". (ç.n.)

– Bu akşam tiyatroya gelin, hep bir arada marş söyleyeceğiz. Bizimle birlikte görsünler sizi. Başrahip de orada olacak. Günah sayılmaz diyor, çünkü Papanın marşı... Sonra oturup konuşuruz... Elini cebine atmak gerek, dostum. Biraz paradan çıkmak, bahşiş falan dağıtmak lazım. Beni görüyor musunuz?

Ve elinde kilerin anahtarlarını sallıyordu. Kimse kendisine aldırmasa da, bütün o konuşmayı tek sözünü kaçırmadan dinlemiş olan kocakarı bir inatçı çocuk öfkesiyle homurdanmaya başladı, suratı mosmor olsun diye boynunun damarlarını mahsustan şişiriyordu. Yine kavga kıyamet koptu. Geliniyle oğlu ikisi bir ağızdan onu paylıyorlardı; o da kafasını hiddetle sallayarak, onlardan daha fazla bağırmaya çabalıyordu. Rosaria da koşup yetişti, koskocaman karnı, kirli elleri girift olmuş kır saçlarında, inmeliyi o da tehdit ediyordu:

– Şuna da bakın hele! Kızıl donlu eşekler gibi, laf dinlemiyor! Nesi eksik, ha? Aç kurt gibi yiyor!

Rosaria öyle, ağzına geleni sayıyordu. O durumda Baron Zacco vedalaşma sırası geldi diye düşündü.

– Tamam öyleyse, bu akşam, tiyatroda birlikte marş söyleyelim bari.

IV

Giriş bedavaydı ya, tiyatro hıncahınç dolmuştu. Işıklar, marşlar, alkışlar göklere çıkıyordu. Bayan Aglae, nahiye idaresinin hesabına, Modica'dan IX. Pius'un marşını ve duruma uygun birtakım şiirler söylemeye gelmişti. Onu öyle eski Yunan giysilerine bürünmüş, helal olsun, Tanrı övmüş de yaratmış, bütün seyircileri coşturur görünce, Don Ninì Rubiera'nın da gözlerine yaşlar doluyor, herkesten fazla alkışlıyordu, içinden de diyordu ki:

– Vay canına!.. Hâlâ muhteşem bir kadın!.. Bereket ki karım burada değil!..

Ama dışarda kalıp da girebilmek için itişenler, sonunda kendi başlarına yaşasın, kahrolsun diye haykırmaya giriştiler; tiyatronun içindekiler de, o şamatayı işitince, bıraktılar baş aktris ile Bay Pallante ellerindeki bayrakları kendi kendilerine sallasınlar; dışarıya, meydana çıktılar. Bir anda hıncahınç bir kalabalık toplandı ve her an, nehir gibi, kabardıkça kabarıyordu. Yeri göğü inleten bir haykırışmadır gidiyordu, avazeler o karanlıkta ve kargaşada tehditle çınlamaktaydı. Don Nicolino Margarone, Zacco, Mommino Neri, bütün namuslu kişiler, göz gözü görebilsin de bir felaket olmasın diye, gırtlaklarını paralarcasına "Şamdanları çıkarın!" diye haykırıyorlardı.

Kalabalık epey zaman şurada burada duraklayıp bağırdı çağırdı. Ardından San Giovanni kilisesinin sokağından aşağıya sel gibi aktı. Pecu-Pecu'nun meyhanesinin önünde bir tezgâh vardı, üstüne kızartılmış bir şeylerle dolu tencereler koymuşlardı, hepsi darmadağın edildi – patlıcanlarla domatesler ayaklar altında ezildi. Orada kendini evinde duyan Santo Motta, bütün o malların ziyan zebil olduğunu gördükçe deliye dönüyordu.

– Eşekler! Hayvanlar sizi! Tanrı'nın nimetini yemez misiniz siz?

O öfke dalgasında ezilmesine ramak kaldı. Giacalone ile en coşkulu olanlar şenlik tamam olsun diye kilisenin kapısını kırıp, aziz heykelini sırtlayalım da dinsel alay düzenleyelim diye öneriyorlardı.

Olur diyenler vardı, olmaz diyenler vardı. Oracıkta, karanlıkta, kilisenin girişinde sövgülerle sille tokat gırla gidiyordu. O arada Cosimo usta çan kulesine tırmanmış, tehlike çanlarını çalıyordu. Haykırışlar, çan sesleri kasırga esintileri gibi, ta Alìa'ya, Monte Lauro'ya değin varıyordu. Kasaba-

nın yukarı kesiminde koşuşan fenerler görülüyordu, kıyamet kopmuştu. Ansızın, sanki emir verilmiş gibi, kalabalık gürültü patırtıyla, elebaşı gibi görünen birilerinin peşinde Fosso'ya doğru ilerledi, Mèndola ile Don Nicolino, hatta iyi niyetle kalabalığın arasına karışmış olan Başrahip Lupi, beyhude yere – Durun! Durun! – diye bağırıyorlardı. Baron Zacco da, bacaklarında eski gücü kalmadığından, sağırlara laf anlatabilmek için, bastonunu sağa sola, kime rast gelirse ona vuruyordu.

– Hey! Ne yapıyorsunuz?.. Yavaş olun, efendiler!.. İşi çığrından çıkarmayalım şimdi! Böyle şeyler bir başladı mı nereye varır, bilinmez...

Birçokları kapıları kıralım, her şeyi talan edelim lafına kulak vermişlerdi ya, ayaktakımı şimdi Don Gesualdo ustanın ambarlarının önünde itişiyordu.

Tavana kadar tıka basa dolu bunlar deniyordu.

– Hazreti Eyüp gibi yoksul doğmuş biriydi, şimdi kibirlendi, fukara takımıyla liberallerin can düşmanı oldu! – Taşlarla, sopalarla – iki üç tanesi kocaman bir taş yakalamışlar, kapıya öyle darbeler indiriyorlardı ki duyan top gürlemesi derdi. Brasi Camauro'nun incecik tiz sesi işitiliyordu, çocuk gibi sızlanıyordu:

– Efendilerim! Din iman elden gitmiş! Ne İsa'ya ne azizlere saygı kalmış! Hepimizi açlıktan öldürmek istiyorlar!

Ansızın o kargaşadan tüyleri diken diken eden çığlıklar yükseldi. Santo Motta, hırpalanmış, kan revan içinde, yerlerde yuvarlanarak, ambarın kapısı önünde birazcık yer açmayı başardı. O noktada, aklı başında olanlar da avaz avaz bağırarak, itekleyerek, sille tokat, en azılıları geri püskürttüler. Pencerenin parmaklığına sarılmış Başrahip Lupi sesini duyurmak için çırpınıyordu:

– ...Olur mu?.. Din, iman!.. Başkasının malı!.. Tanrı korkusu!.. Bir başlarsak...

Kalabalıktan başka sesler yanıt veriyordu:

– Hepimiz eşitiz... yoksullar... bacaklarından sürüyelim!.. besili öküz!..

Giacalone, kalabalığı azdırmak için, kargaşaya karışmış bulunan Diodata'nın iki piçini öne çıkardı, avaz avaz bağırıyordu:

–...Don Gesualdo!.. Bu dünyada adalet yok mu!.. Buncağızları sokağa terk etti!.. Tanrı'nın gücüne gider!.. Gidin de hesabını görün şunun!..

Santa Maria di Gesù kilisesinin meydanında, San Sebastiano'nun ilk evlerinde oturanlar korku içinde, bir insan selinin aktığını gördüler; bir hengâmeydi, parıldayan silahlar, havada sallanan kollar, meşalelerin alevinde ancak seçilen coşmuş, kendinden geçmiş suratlar. Kapılar, pencereler gürültüyle kapatılıyordu. Uzaktan kadın çığlıkları, ağlamaları işitiliyordu, sesler duyuluyordu:

– Kutsal Meryem Ana! Mübarek Hıristiyan azizleri, siz koruyun!..

Don Gesualdo hastaydı, yatağa düşmüştü, yan sokaktaki kapıya kıracak gibi vurulduğunu işitti. Ardından, yaklaşan kasırganın gümbürtüsü. Aynı akşam bir hayır sahibi koşup uyarmıştı: Haberiniz olsun, Don Gesualdo! Bourbon yanlısısınız diye hesabınızı görmeye niyetliler. Evinizden çıkmayın!

Onunsa başında başka o kadar çok derdi vardı ki, omuz silkmişti. Ama şimdi baktı ki durum ciddi, o haliyle, başı mendille sarılı, midesinin üstünde yakıyla yatağından fırladı, alaş telaş ayağına pantolonunu geçirdi, kendi dertlerini bir yana bırakıp bağırıp duran o sese koştu:

– Don Gesualdo!.. Çabuk!.. Kaçın!..

Bin yıl geçse unutmayacağı bir sesti! Saçı başı birbirine karışmış, göğsü bağrı açık, gözleri yırtıcılaşmış bir kedi misali ışıldayarak, yüzü öfkesinden sapsarı kesilmiş, odada oradan oraya dolaşıyor, hiç olmazsa postunu pahalı satmaya kararlı, tabanca, bıçak aranıyordu. Nardo usta ile ev

halkından ihtiyaçtan ötürü kendisine sadık kalmış birkaç kişi ruhlarını Tanrı'ya emanet etmekteydiler. Neden sonra Baron Mèndola yan sokaktaki kapıyı açtırabildi. Elinde tüfekle pencerede mevzilenmiş olan Don Gesualdo az kalsın ateş edecekti.

– Hayrola! – diye haykırdı Mèndola soluk soluğa içeri girerken. – Bir de ateş edip beni öldürmeye mi kalkışıyorsunuz? Ödülüm bu mu?

Öbürünün kulak asacak hali yoktu. Öfkesinden zangır zangır titriyordu.

– Ya! Demek böyle, ha? Namuslu bir adam evinde bile güvencede olmuyor? Malı onun malı sayılmıyor? İşte buradayım! Ama ben postumu pahalı satacağım! Kurt bile, duvara sıkıştırıldığında!..

O arada çıkagelen Zacco ve birkaç iyi niyetli, aklını başına getirelim diye ter döküyorlardı, hep birden bağrışıyorlardı:

– Ne yapmak istiyorsunuz? Bütün kasaba var karşınızda? Çıldırdınız mı? Her şeyi ateşe verecekler! Hepimizi kesmeye buradan başlayacaklar! Hepimizi geberttireceksiniz!

O, saçları kafasında dimdik olmuş, öfkeden deliye dönmüş, ayak diriyordu:

– Madem öyle!.. Madem bizi zorla soymak istiyorlar!.. Madem hakkımı böyle ödüyorlar!.. Onca hayır işledim... Bütün kasabaya ekmek verdim... Şimdi de ilk elime geçirdiğimi cehennemin dibine gönderirim!..

Aynen öyle! Kırıp geçirmeye kararlıydı. Bereket Başrahip Lupi odaya daldı ve tehlikeye aldırmadan onun üstüne atıldı; oraya buraya itekleyip savurarak, sonunda av tüfeğini elinden almayı başardı.

– Ne halt ediyorsunuz yahu!.. Ateşli silahla oyun olmaz!

Dişlerinin arasından soluyordu, dazlak kafası kıpkırmızı olmuş, gençliğindeki gibi ter fışkırıyor, kesik kesik konuşuyordu:

– Hay kahrolası şeytan!.. Hey ya Rabbim, sen beni bağışla! Beni de küfürlü konuşturuyorsunuz, eşek efendi! Buraya canınızı kurtarmaya geldik, ama siz bunu hak etmiyorsunuz! Bütün kasabayı yakıp yıksınlar mı istiyorsunuz? Sizin gibi bir hayvan umurumda değil! Ama bazı şeyleri şakacıktan olsun başlatmamak lazımdır, anlıyor musunuz? Can düşmanınız bile olsa! Şimdiye kadar bağırıp çağırmakla hınçlarını döküyorlardı, şimdi elâlemin malına el atmaya da başlarlarsa, yandık gitti!

Başrahibin aklı başından gitmiş gibiydi. Öbürleri de hepsini birden tehlikeye atan Don Gesualdo usta olacak o laf anlamaz adama yükleniyorlardı; çevresini sarıyorlardı; duvara doğru itiyorlardı; nankörlüğünü yüzüne vuruyorlardı; serseme döndürüyorlardı. Hatta Baron Zacco koluyla onun boynuna bile sarıldı, sır verircesine kulağına fısıldıyordu, kendisi de ayaktakımına karşı onunla birlikti; ama o anda ihtiyatlı davranmak şarttı, bırakmalıydılar yapsınlar, baş eğmeliydiler.

– Peki deyin... şu anda ne isterlerse... Noter gelmiş de her vaadinizi kayda geçiriyor değil ya... Birazcık idare etmek, biraz paradan çıkmak... Canınıza olacağına kesenize olsun...

Don Gesualdo bir iskemleye oturtulmuş, mintanının yeniyle terini siliyordu, sersemlemişti, artık hiçbir şey söylemiyordu. O arada aşağıda, büyük kapıda, Baron Rubiera, Don Nicolino, Neri'nin oğlu en azılıları yatıştırmak için paralanıyorlardı.

– Efendiler... Tamam, haklısınız... Ne istiyorsanız yapılacak... Boğaz derdi hepimizin başında... Yaşa! Varol!.. Hepimiz kardeşiz!.. El ele verelim... Yarın... hele gün doğsun. İhtiyacı olan buraya gelsin, bize gelsin... Şimdi geç oldu, hem karanlık ya, hepimiz aynı renkte görünüyoruz... haydutlar da dürüst adamlar da... Hey! Hey! Bana bak!..

Don Nicolino aralık kapıdan içeriye süzülmeye kalkışan birini ensesinden yakalamıştı, adam keşmekeşi ve çığlık çığ-

lığa bağıran, yalvarıp yakaran bir kadının çevresindeki kargaşayı fırsat bilmişti:

– Nunzio! Gesualdo! Evlatlarım!.. Ne yaptırıyorlar size?.. Nunzio... Ah kutsal Meryem Ana!..

Diodata idi, oğullarının o kalabalığa karışmış olduklarını, onların da Don Gesualdo'ya karşı kahrolsun, gebersin diye bağırdıklarını söylemişlerdi, saçını başını yolarak gelip yetişmişti.

– Kutsal Meryem Ana! Size ne yaptırıyorlar!..

O arada Zacco ile Nardo usta dolu fıçılar getirmişlerdi, isteyene şarap dağıtarak ortalığı yatıştırmaya yardımcı oluyorlardı; başrahip de yukardan vaaz ediyordu:

– Yarın! Yarın dönün, kim ihtiyaç sahibiyse... Şu anda evde kimse yok... Don Gesualdo dışarda, kırda... ama onun da yüreği burada, bizimle birlikte... sizlere yardım etmek için... Elbette... Herkes ekmeğini de alacak, tarlasını da... Elimizden geleni yapacağız... Şimdi gidin, yarın gelin...

– Ne yarını be! – diye homurdandı içerden Don Gesualdo. – Bana öyle geliyor ki, muhterem Başrahip, her şeyi benim cebimden hallediyorsunuz!

– Siz sussanıza! Beni yalancı çıkarmaya mı niyetlendiniz?.. Evde yoksunuz dedim, canınızı kurtarayım diye...

Don Gesualdo yine isyan etti:

– Nedenmiş o? Ne suçum var ki? Kendi evimde oturuyorum işte!..

– Suçunuz Karun gibi zengin olmak! – diye haykırdı nihayet kulağına başrahip; artık sabrı taşmıştı. Onun üzerine hepsi de ona yüklendiler; kimi iyilikle, kimi kötülükle, diyorlardı ki, eğer isyancılar onu orada bulurlarsa, evde taş üstünde taş bırakmazlardı; ne var ne yok yağmalarlardı; ona ağlayacak göz bile bırakmazlardı. Nihayet onu yan sokaktan kaçmaya razı ettiler. Mèndola gidip Limòli Amca'nın kapısını çaldı.

Artık küp gibi sağırlaşmış marki, damdan düşercesine başına o dert açıldığında, omuzlarına bir gocuk atmış, gecelik entarisiyle, elinde toprak mangalı, terlikli ayakları çıplak, balkonun camlarının ardından durmuş bakıyordu. Gecenin o saatinde ondan ne istediklerini anlatmak için hayli çırpındılar, Don Gesualdo usta canlı cenazeye dönmüştü, öbürleri peş peşe avaz avaz bağırıyorlardı kulağına.

– Hesaplaşmak istiyorlar... yeğeniniz Don Gesualdo'yla... Saklamak lazım kendisini...

Marki pörsümüş sarkan gözkapaklarını kırpıştırıyordu, başıyla evetliyordu, ama yüzünde hınzırca bir gülümseme belirmekteydi.

– Ha?.. Hesaplaşmak mı?.. Don Gesualdo ile mi? Doğrusu da bu zaten! Vaktiniz geldi, dostum... Malın fiyakalısı sizsiniz!..

Fakat sonunda, onu linç etmeyi istediklerini işitince lafını değiştirdi, huzursuzlanmış gibi yaptı, tiz sesiyle:

– Ne? Onu da mı? Muratları ne öyleyse?.. Bu işin sonu ne olacak?

Mèndola anlattı ki, Don Gesualdo en varlıklıların hesabını görmek için bahaneydi; ama para aramaya onun evine gelmezlerdi nasıl olsa. İhtiyar adam, dişsiz ağzında o buruk gülümseyişle çevresine göz gezdirerek başını yok, yok, gelmezler anlamında sallıyordu.

Kendiyle birlikte kocamış iki yoksul odada, her alışkanlığının izi kalmıştı: Öğle yemeğinden sonra kestirdiği koltuğun arkalığındaki yağ lekesi, o noktada kapıyla pencere arasında yerinden oynamış olan zemin tuğlaları, yatağın yanında, mumu yaktığı noktada sıvaları dökülmüş olan duvar. Ve o kir pas içinde marki bir prens gibi duruyordu, kendi sefaletini hepsinin suratına tükürüyordu.

– Kusura bakmayın, beyler, sizi bu sıçan deliğinde kabul etmek zorundayım... Size layık değil, Don Gesualdo... Amma da güzel akrabalar edinmişsiniz hani, değil mi?..

Duvara dayalı kanepeyi o kırık tuğlalarla destekleyip, üstüne artık ayakta duracak mecali kalmamış Don Gesualdo'ya üstünkörü bir döşek hazırladılar; o sırada marki hâlâ söyleniyordu:

– Yaşa yaşa gör temaşa! Hayatta başıma bin türlü şey geldi! Ama bunu beklemiyordum doğrusu...

İçine yumuşasın diye ekmek kabukları attığı bir çanak sütü onunla paylaşmayı da önerdi.

– Görüyorsunuz ya, süt çocuğu oldum yeniden. Akşam yemeğine size ikram edecek başka nevalem yok. Et artık benim dişime göre değil, keseme göre de... Siz başka şeylere alışkınsınızdır, dostum... Ne yaparsınız? Devran herkes için değişiyor, azizim Don Gesualdo!..

– Ah! – diye yanıtladı o. – Yok, mesele o değil, marki hazretleri. Midem almıyor da ondan. Midem zehir zemberek! İçine bir kuduz köpek salmışlar sanki.

– Tamam, tamam – dediler diğerleri. – Tanrı'ya şükredin. Burada size kimse ilişmez.

Don Gesualdo için müthiş bir darbe oldu bu. Karışıklıklar, öfke, vücudundaki illet... Geceyi nasıl geçirdiğini Tanrı bilir. Fakat ertesi gün, sabah duası okunurken, Mèndola bir gocuğa sarınmış, yine geldi, şapkasını gözlerinin üstüne indirmişti, kapıdan içeriye girmeden çevresine bakındı.

– Alın size bir bela daha! – diye bağırdı içeri girerken. – Sizi ele vermişler, Don Gesualdo! Gelip buradan da çekip çıkarmak istiyorlar, başrahibin ettiği vaatleri yerine getiresiniz diye... Ciolla'nın ta kendisi... şu aşağıda gördüm, bekçilik ediyordu...

Bütün o keşmekeşin ortasında, kulak kabartarak, birkaç sözcük kapabilmek için burnunu sokan marki yeniden canlanmış, keyfi yerine gelmişti, balkona seğirtti:

– Tabii! İşte orada, çocuk gibi gömlek giymiş... Bu demektir ki topu birden yeniden gelecekler!..

Don Gesualdo oflayarak ayaklanmıştı, işi toptan halletmenin daha iyi olacağını söylüyor, aşağıya inip vaatleri nasıl yerine getireceğimi Ciolla'ya bizzat göstereyim de görsün diye bağırıyordu! Eh, madem onu arıyorlardı, kendisi oracıktaydı işte, onları karşılamaya hazır ve nazırdı!..

–Tabii, tabii – diye yanıtlıyordu marki. – Madem sizi arıyorlar, size ihtiyaçları var demektir. Beni aramaya gelmedikleri kesin! Gidip onlarla birlikte yaşasın, kahrolsun falan diye bağırasınız diye mi geliyorlar? Eh, siz de gidip bağırın öyleyse! Onları bağırtacak malınız var ya, siz de bin yaşayın!

– Hayır! Ne istediklerini biliyorum ben! – diye yanıtladı Don Gesualdo, çileden çıkmıştı.

– Kusura bakmayın, ama mesele yalnız siz değilsiniz şimdi! – diye düşüncesini belirtti Mèndola. – Sizin arkanızdan sıra biz bütün kasabaya gelecek!..

Derken, kafasını kaşıyarak, başrahip çıkageldi; olayın gidişi onu düşüncelere salmıştı. Kargaşanın sonu gelmiyordu. Kimilerine hava hoştu! Köşeye sıkışınca ağzından kaçırdığı barış laflarına kafayı takmışlar, bütün gün gökten nimet yağmasını bekliyorlardı:

– Benim başımı sunturlu bir derde soktunuz, siz, Don Gesualdo!

Başrahibin o çıkışı ikisi arasında bir tartışmaya daha yol açtı:

– Ben soktum, ha?.. Ben ha!.. Onlara dünyaları vaat eden ben miydim?

– Vaat ettimse ağızlarını kapamak içindi, Tanrı şahidimdir! Öyle laf olsun diye söylenen sözler işte! O Tanrı'nın gazabı gibi suratların karşısında siz olsaydınız görürdüm halinizi!

Marki keyifleniyordu:

– Neler de diyor neler! Bak bak bak!

– Yani, – diye bağladı sözü Mèndola, – laf ola beri gele,

şimdi vakit kazanmak lazım. O arada siz ayakaltından çekilin, çünkü *baş müsebbipsiniz*! Artık bir sarnıcın dibine mi saklanırsınız, bir kovuğa mı girersiniz, ne cehenneme isterseniz, ama sizin yüzünüzden onca aile babasının tehlikeye girmesi olacak iş değil!

– Trao'ların evine! – diye bir fikir attı ortaya başrahip. – Kayınbiraderiniz size kucak açacaktır. Onun hâlâ bu dünyada olduğunu kimse bilmiyor, oraya değin gelip aramazlar sizi.

Marki bunu da onayladı:

– Çok iyi olur. Harika bir fikir! Kediyle köpek bir arada...

Don Gesualdo inatla ayak diriyordu.

– O halde, diye bağırdı başrahip, – ben de bu meseleden elimi yıkarım. Hatta gidip Ciolla ile bütün hempalarını da çağırayım, istediğiniz buysa!..

Don Gesualdo öyle bir hale düşmüştü ki, diledikleri gibi parmaklarında oynatıyorlardı. Gecenin ikisinde, kimsenin geçmediği bazı sapa yollardan gidip, aşağı kapının anahtarını saklayan Grazia'yı uykusundan uyandırdılar ve karanlıkta, el yordamıyla, Don Ferdinando'nun kapısının önüne kadar geldiler.

– Kim o? – diye içerden astımlı bir sesin melediği işitildi. – Grazia, kim o?

– Biziz, Don Gesualdo, enişteniz...

Hiç yanıt gelmedi. Sonra karanlıkta birinin bir şeyler karıştırdığı duyuldu. Ve birden Don Ferdinando sürgüyü itip içeriye kapandı, kapının arkasına iskemleler, masalar yığmaya koyuldu, bir yandan da korku içinde, avaz avaz bağırıyordu:

– Grazia! Grazia!

– Aksi şeytan! – diye bağırdı Mèndola. – Çattık belaya! Bu salak bütün kasabayı başımıza toplayacak!

Başrahip başını sallayarak kıs kıs gülüyordu. O arada Grazia bir mum yakmış, teker teker her birinin yüzüne bakıyordu, afallamıştı, gözlerini kırpıştırıyordu.

– Niyetiniz nedir, efendilerim? – diye, cesaretini toplayıp, çekine çekine sordu. Artık ayakta duracak hali kalmamış Don Gesualdo, benzi kül gibi, perişan, umutsuzca atıldı:

– Ben kendi evime dönmek istiyorum!.. Ne pahasına olursa olsun... Kararım karar!..

– Hayır efendim! – diye sözünü kesti başrahip. – Burada zaten evinizdesiniz. Karınızın payı var konakta. Vay canına! Şimdiye kadar sabrettiniz... Şimdi artık yetti!.. Şuracığa, Donna Bianca'nın odasına. Yatağı hâlâ olduğu gibi duruyor.

Odayı hazırlarlarken Mèndola'nın keyfi yerine gelmişti. Her yeri karıştırıyordu. Kapının ardındaki karanlık koridora burnunu uzatıyordu. Eskileri anıyor, yaşanmış olayları anlatıyordu. Neler neler! Neler görmüştü o odalar!

– Kim derdi ki, Don Gesualdo, ha?

Başrahip Lupi bile kaçamak gülümsedi.

– Burada kaldığınız sürece, vakit öldürmek için, hayatla ölüm üstüne tefekküre dalabilirsiniz. Amma da tiyatro ha, şu kahpe dünya! *Vanitas vanitatum*!*

Don Gesualdo ona korkunç bir bakış attı, ama yanıt vermedi. Felaketlerini de sıkıntılarını da içine gömecek bir yüreği vardı hâlâ, dostlara anlatıp da onları güldürmek istemiyordu. Kendini döşeğin üstüne attı, karanlıkta dertleriyle baş başa kaldı; inlememek için zorlanıyor, bütün anıların boğazına kadar getirip tıkadığı acıları gerisingeri bastırıyordu. O zaman humma içinde, bulanan gözlerinin önünden Bianca, Diodata, Nunzio usta, daha başkaları geçiyorlardı; aralarında çalışıp duran, güneşin alnında, yağmurda çamur-

* (Lat.) Eski Ahit'te geçen ünlü deyiş: "Beyhudeliklerin beyhudeliği ve her şey beyhudedir." (ç.n.)

da didinen bir başka kendisi de vardı, hepsi de sert bir yüzle suratına tükürüyorlardı:

– Hayvan! Hayvan seni! Ne yaptın! Hak ettin bunu!

Gün ışıyınca biraz yardım etmek için Grazia geldi, bitkindi, bir iskemleyi yerinden kaldırsa tıknefes oluyordu, ikide bir koskocaman karnıyla onun önünde duraklıyor, yeniden Don Ferdinando'nun akrabalarından yakınmaya başlıyordu, biçareyi onun sırtına yüklemişler, ekmeği şarabı bile esirgiyorlardı.

– Efendim, şuracıkta, bir köşeye büzülmüş, hasta bir it gibi, hiçbirinin aklına gelmiyor!.. Gel gör ki benim yüreğim dayanmıyor... Bunca yıllık komşumuz... onca hizmet ettik aileye... büyük aileydi, büyük... Yüreğim kaldırmıyor, kaldırmıyor işte!

Ardından sürü sepet çocukları geliyor, her şeyi altüst ediyorlardı. Derken Speranza çıkageldi, handiyse ruhunu teslim etmek üzereymiş gibi, ağabeyimi göreceğim diye çığlık çığlığa bağırıyordu.

– Bırakın gireyim! Ne de olsa benim kanımdan! Şimdi bu hale düştü ya, kardeşi olduğumdan başka bir şey düşünmüyorum.

O, kocası, çocukları. Bütün komşuları ayaklandırdı. Don Gesualdo oflayarak yatağından kalktı. Bağlasalar durmayacaktı.

– Evime dönmek istiyorum! Burada işim ne? Nasıl olsa herkes biliyordur!..

Güç bela akşama kadar orada alıkoyabildiler. Akşam duası çanlarından sonra da, Burgio ve diğer yakınları onu kimselere görünmeden evine götürdüler. Speranza öylesine hasta olan ağabeyine bekçilik etmek için kalmak istedi ve mucize eseri, o gece her şeyini talan edip yağmalamamışlardı.

– Davalı da olsak fark etmez. İnsanların yüreği ihtiyaç zamanında görülür. Çıkar başka şey, sevgi başka. Kavgalı-

yız, kıyamete kadar da hep kavga edeceğiz, ama aynı ana babanın evladıyız!

Ona gözbebeği gibi bakacağını iddia ediyordu; ona da, malına da. Hırslı bakışlarını çevrede gezdiren kocasıyla çocuklarını onun yatağının çevresine dizdi, tekrarladı:

– Bunlar sizin kanınızdan! Bunlar sizi arkanızdan vurmaz!

Gesualdo bitkindi, perişandı, isyan edecek gücü bile bulamadı.

Böyle böyle, yavaş yavaş, hepsi başına yerleşti, kaldılar. Yeğenleri evde ve topraklarında gönüllerince fink atıyorlar, bildiklerini okuyorlardı, ellerinin erişmediği yer kalmamıştı. Kız kardeşi, anahtarları beline asmış, araştırıyor, karıştırıyor, ilaç arasın, şifalı otlar toplasın diye kocasını şuraya buraya gönderiyordu. Fortunato Dayı, yirmisindeki bacaklarım yok ki böyle koşuşturayım diye yakındıkça, Speranza kalayı basıyordu:

– Ne istiyorsunuz? Kaynınızın hatırına yapmaz mısınız yani? Dostluk dediğin mahpusta, hastalıkta, ihtiyaçta anlaşılır.

Kadının ne Ciolla'dan ne de o ayar insanlardan korkusu vardı. Bir seferinde Vito Orlando cebine tabancasını koyup, Don Gesualdo ile görecek hesaplarım var diye gelip efelenmeye kalkıştığında, adamı merdivenlerden aşağı kovaladı, ardından da üstüne bir leğen dolusu pis suyu boca etti. Başrahip Lupi bile kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırmak zorunda kalmıştı; Ciolla ile en azılılar bayraklar elde, borazan çalarak talihlerini kentte denemeye gitmişlerdi ya, o da bir daha elâlemin malıyla cömertlik gösterisinde bulunmadı.

Başrahip, diğerlerini yatıştırmak için dinsel alaylar düzenleyip, Hz. İsa'ya eziyet edilen kamçıyla başına takılan dikenli tacı sokak sokak dolaştırmayı âdet edinmişti; böylece, kendisi kardeşlik ve hemcinsini sevme yollu vaaz ediyor,

öbürleri de heyecanlarını dinsel kutlamalarla, *kırk gün* dualarıyla yatıştırıyorlardı.

– Güzel de, cebinden tek kuruş çıkarıp verdiği yok! – diye bas bas bağırıyordu Speranza kadın. – Onu iyi yapıyor gerçi. Ama buraya bize gelip de kabadayılık taslamaya kalkışırsa, nasıl karşılayacağını bilirim ben... Vito Orlando'yu nasıl karşıladıysam öyle!

O arada Don Gesualdo'nun evini yine de yağma ve talan etmekteydiler. Şaraplar, zeytinyağları, peynirler, hatta arşınlarla bez, gözle kaş arasında sır oluveriyordu. Canziria'dan ve Mangalavite'den çiftçilerle ortakçılar geliyor, Fortunato Burgio'nun oğullarından yakınıyorlardı; delikanlılar zorbalığı ele almış herkese emirler yağdırıyor, dayılarının topraklarını sahipsizmişçesine talan ediyorlardı. Zavallı Gesualdo, yataktan kalkamaz olmuş, sessiz sessiz kendini yiyordu; eniştesiyle kız kardeşine başkaldırmaya cesaret edemiyordu; kendi canının derdine düşmüştü. Orada, karnının içinde bir köpek varmış da karaciğerini paralar gibiydi, aynen din şehidi Aziz Vito'nun azgın köpeği*, ona da işkence ediyordu. Speranza sevgi gösterileriyle şifalı otlar, ilaçlar araştırıyor, şarlatanlardan ve adı Lokman Hekime çıkmış birilerinden yardım istiyordu. Her biri de yeni bir çare getiriyordu, kaynatılmış otlar, merhemler, hatta azizin kutsal kalıntısı ve okunmuş heykeli; onu Don Luca kendi elleriyle uygulamayı istedi. Hiçbir yararı olmuyordu. Hasta aynı şeyi tekrarlayıp duruyordu:

– Bir şey değil... şu karnımda biraz sancım var, o kadar. Çok üzüntü çektim ya, ondandır. Yarın ayağa kalkarım...

Ama dediğine kendi de inanmıyordu ve hiç kalkamıyordu. Bir deri bir kemik kalmış, iskelete dönmüştü; yalnız kar-

* Sicilya'nın önemli azizlerinden sayılan Aziz Vito, halk arasında inanıldığına göre, Regalbuto yakınlarında kırda çobanlara rastlamış. Azgın bir köpek bir çocuğu paraladı diye ağlaşıyorlarmış. Aziz, çobanlardan çocuğun parçalarını getirmelerini istemiş, okuyup üfleyip onu diriltmiş. (ç.n.)

nı davul gibi şişmişti. Kasabada vadesinin dolduğu söylentisi yayıldı: Tanrı'nın eli uzanmış, onu servetinin içinde boğuyordu. Damat bey Palermo'dan mektup yazıp yerli yerince bilgi istedi. Aynı zamanda görülmesi gereken birtakım hesaplardan, dolmakta olan acil vadelerden dem vuruyordu. Kısa süre önce yediği büyük darbeden hâlâ toparlanamamış olan Isabella da altına pek dokunaklı iki satırlık not eklemişti. Ağabeyi mektubu okuyup duygulanırken orada bulunan Speranza zehrini döktü:

– İşte! Şimdi de kalkmış bunu üzüntü yapıyorsunuz! Öbür dünyaya yapayalnız, terk edilmiş halde göçüp gideceksiniz... malı mülkü olmayan biri gibi!.. İhtiyaç anında yanınızda kimi buldunuz, söyleyin? Kızınız size yalnız güzel sözler yolluyor... Ama kocası sadede geliyor!

Don Gesualdo yanıt vermedi. Ama yüzünü duvara çevirdi, sessiz sessiz ağlamaya başladı. Çocuklaşmıştı. Tanınmaz olmuştu. Öylesine hasta yattığını öğrenen Diodata, ziyaretine gidip ayaklanma gecesi oğullarının yaptıkları saygısızlıktan ötürü af dilemek istedi; onu öyle per perişan, mezar kokuları saçar, her yeni yüzle karşılaştığında gözleri yaşarır görünce, nutku tutuldu.

– Don Gesualdo efendim... sizi yoklamaya geldim, bu halde olduğunuzu söylediler de... Bağışlayın, ne olur... size saygısızlık eden o terbiyesizleri... Akılları işlemiyor o çocukların... Araya karışmışlar, ne yaptıklarını bile bilmiyorlarmış... Benim hatırım için bağışlayın, ne olur, Don Gesualdo efendim!..

Zavallıcığın yürekten konuştuğu yüzünden belliydi, her sözle gözlerine dolan yaşları ona göstermeden siliyor, elini tutup öpmeye çabalıyordu. O, eliyle havada belirsiz bir işaret yapıyor, başını sallıyordu, artık umurumda değil anlamında. Tam o sırada Speranza çıkageldi, ağabeyini son deminde ayartmaya gelmiş, bir şeyler koparmaya çalışan, son anına kadar soymaya uğraşan o yüzsüz kadına haddi-

ni bildirdi. Sülüktü, sülük! Onun sırtından palazlanmıştı ya işte! Daha yetmemiş miydi? Şimdi de leş kokusu alan kuzgunlar üşüşüyordu başına. Hasta o işkenceden kurtulmak için gözlerini yumuyor, bir sancı daha giriyormuş gibi yatağında kıvranıyordu. Sonunda Diodata başı önünde, atkısına sarınmış, veda bile edemeden çekti gitti. Speranza sevecenlik dolu, gülümseyerek ağabeyinin yanına döndü.

– Şimdi size artık biz bakıyoruz... Sizi yalnız bırakmayız, sakın korkunuz olmasın... Neye ihtiyaç duyarsanız... Yeter ki emredin. Şimdi o cadı ne işinize yarar ki? Vücudunuzu da, ruhunuzu da yiyip bitirir. Evde öyle bir rezaletle Ahret Azığı bile vermez papaz!

O ağabeyine hizmetçiden iyi bakıyordu, ne masrafa ne zahmete aldırmadan, sevgiyle tedavi ediyordu. Hiçbir şeyin yararı olmadığını görünce, sonunda Tavuso'nun oğlunu çağırdı; delikanlı Napoli'de tıp fakültesini bitirip yeni dönmüştü, diplomasının mürekkebi bile kurumamıştı – daha çenesinde sakalı bitmemişken prens gibi para kesiyordu.

Ama Don Gesualdo, onun her zamanki uydurmaları reçetesine yazmak için eline kalemi aldığını görünce ağzının payını verdi:

– Don Margheritino*, ben sizin doğduğunuzu bilirim! Bana mı reçete yazacaksınız? Beni ne sandınız, dostum?

– O halde, – diye cevabı yapıştırdı öfkesi başına vuran doktorcuk, – öyleyse nalbantı çağırın da tedavinizi o yapsın! Beni niye çağırdınız? – Şapkasını aldı, çıkıp gitti.

Ama baktılar ki hasta korkunç sancılarla kıvranıyor, birileri gereken çareyi bulur diye, aynı zamanda onları nekeslikle suçlayan komşuların ağzını kapatmak için, ona da baş eğdiler, doktorlara, ilaçlara da razı oldular. Tavuso'nun oğlu olsun, Bomma olsun, kasabada bilgi sahibi sayılan kim varsa, Don Gesualdo'nun yatağının önünde geçit yaptılar.

---

* Margheritino: Margheritocuk; çocukları sevmek için kullanılan küçültme ekini, Gesualdo şimdi önemsizleştirme anlamıyla kullanıyor. (ç.n.)

Geliyorlar, bakıyorlar, elleyip yokluyorlar, aralarında insanın tüylerini diken diken eden anlaşılmaz bir dilde birtakım laflar ediyorlar, her biri bir kâğıt parçasına kendi bildiğini yazıp çizip bırakıyordu – sülük gibi kargacık burgacık karalamalar. Don Gesualdo ürkmüş, hiçbir şey demiyor, sözcükleri havadan kapmaya uğraşıyordu; kuşkulu bakışlarla reçete yazan elleri izliyordu. Ancak, parayı boş yere savurmamak için, reçeteyi aldırmadan önce, Don Margheritino'yu bir yana çekti, rahmetli karısı için alınmış dolap dolusu ilaç kutuları, şişeleri olduğunu belirtti.

– Masrafa bakmadım, doktor bey. Hepsi oracıkta duruyor işte, el sürülmedi. Yani bir baksanız belki şimdi işe yarar diye söylüyorum...

O ciddi yüzlerden ürkerek, – Kendimi daha iyice duyuyorum. Yarın kalkarım. Beni kıra yollayın, yirmi dört saatte kendime gelirim – diye kekelediği zaman bile ona kulak asmıyorlardı.

Onu çocuk gibi avutmak için olur, olur diyorlardı. – Yarın, öbür gün. – Ama doktorlar, eczacılar, akrabalar, onu inek gibi sağmak, kanını emmek için orada tutuyorlardı. Onu yandan yana döndürüyorlar, sonra yine döndürüyorlar, iki parmaklarıyla tık tık karnına vuruyorlar, bin bir çeşit iğrenç şey içiriyorlar, karın derisinde döküntüler yapan birtakım merhemler sürüyorlardı. Konsolun üstü ilaçlarla kaplıydı, aynen rahmetli Bianca'nın son günlerinde olduğu gibi. O, başını sallayarak söyleniyordu.

– Sıra artık pahalı ilaçlara geldi! Bu demektir ki çaresi yok!

Sel gibi akıp giden paralar, evde bir gidip gelme, bir şamata gürültü, sofra sabahtan akşama kadar kurulu. Öyle şeylere alışık olmayan Burgio, kayınbiraderine gelen doktorlara koşup kendi dilini gösteriyordu; Santo artık meyhaneye gitmek için bile dışarı çıkmaz olmuştu; yeğenleri, topraklarından dönünce, saç saça baş başa geliyorlardı: Kim daha

çok mal kapacak diye kendi aralarında kavga kıyamet, odasına kadar ulaşan bağırıp çağırmalara hasta, malını ne yaptıklarını anlayabilme kaygısıyla kulak kabartıyor, kendi de yatağından bağırmaya başlıyordu:

– Bırakın Mangalavite'ye gideyim. Varım yoğum ziyan zebil oluyor. Ben burada kendi kendimi yiyorum. Bırakın gideyim, yoksa patlayacağım!

Midesinde sanki bir kurşun güllesi vardı, ağır geliyordu, oradan dışarı çıkmak istiyordu, sürekli bir sancı veriyordu; zaman zaman kasılıyor, ateşleniyor, çekiç gibi vuruyordu, gırtlağına sıçrayıp onu avaz avaz bağırtıyordu ve eline geçirdiği her şeyi dişlemesine yol açıyordu. Sonunda bitkin düşüyor, yuvalarından fırlamış gözlerinde yeni bir krizin belirsiz dehşetiyle soluk soluğa kalıyordu. Zorlukla, hayata tutunabilmek için yuttuğu her şey, kaç paraya mal olduğunu artık sormadığı en ender yiyecekler, hepsi ona zehir oluyordu; haram bir madde gibi, mürekkepten beter kapkara, apacı, hepsini Tanrı'nın lanetiymiş gibi kusuyordu. O arada sancılar da şişkinlik de arttıkça artıyordu: Bacakları o karnı taşımaz olmuştu. Bomma, bir seferinde üstüne eliyle hafiften vurarak dedi ki:

– Mal işte burada.

– Ne demek istiyorsunuz, efendim? – diye kekeledi Don Gesualdo, sırtında soğuk terlerle, doğrulup yatağın üstüne oturarak.

Bomma onun yüzüne dikkatle baktı, sandalyesini yanaştırdı, yalnızlar mı diye sağına soluna bakındı.

– Don Gesualdo, siz bir erkeksiniz... Artık çocuk değilsiniz, öyle değil mi?

– Evet efendim – diye yanıtladı o, titremeyen bir sesle, birden sakinleşmiş, ihtiyaç anında hiç eksik kalmayan cesaretine kavuşmuştu.

– Peki, burada yapılması gereken şey bir konsültasyon. Karnınızdaki bir hintinciri dikeni değil yani! Ciddi bir iş, an-

lıyor musunuz! Don Margheritino'nun ya da bir başkasının altından kalkabileceği şey değil... onları aşağılanmış olmayı istemem, burada, aramızda söylüyorum. Yabancı doktorlar çağırın, Don Vincenzo Capra'yı, Caltagirone'li Doktor Muscio'yu, kimi isterseniz... Paranız eksik değil...

O sözler Don Gesualdo'yu çileden çıkardı:

– Para, ha!.. Kazandığım para hepinizin gözüne batıyor!.. Benimse ne işime yarıyor ki... eğer sağlığımı bile satın alamıyorsam?.. Kahır üstüne kahır çektirdiler bana... hiç durmadan!..

Yine de Bomma'nın diyeceğinin hepsini demesini beklemeyi istedi. Ummadık taş baş yarar... Sesini çıkarmadan, eliyle çenesini kavramış dertlerini düşünerek, sözünü bitirmesini bekledi. Sonunda bilgi edinmek istedi:

– Konsültasyon mu? Ne işime yarar ki konsültasyon?

Bomma'nın sabrı tükendi:

– Ne işinize mi yarar? Yaramaz olur mu! Yarayacağı şey... Hiç değilse yardım istemeden kendinizi ölüme terk ettiğinizi söylemezler. Ben sizin çıkarınıza konuşuyorum. Benim cebime girecek bir şey yok... Ben eczacıyım... Benim işim değil... Anladığım şey değil. Ben size dostluk göstermek için elimden geleni yaptım...

Baktı ki beriki, kansız dudaklarında hınzırca bir gülümseme, başını güvensizlikle sallıyor, eczacı saygıyı elden bıraktı.

– Kendinizi ölmüş bilin öyleyse, ahmaklar şahı! Benden söylemesi!

Bunun üzerine Don Gesualdo ağır, dirençli bir bakışla gözlerini çevresinde gezdirdi, sümkürdü ve gövdesini yatağa sırtüstü bıraktı. Az sonra, gözleri tavanda, içini çekerek ekledi:

– Pekâlâ. Konsültasyon yaptıralım.

Gece boyunca gözünü bile kırpmadı. Yeni bir kaygının pençesine düşmüştü, ikide birde bedenini ürpermeler, so-

ğuk terler kaplıyor, saçları dimdik olmuş, tedirginlikle yatağında doğruluyor, karanlıkta çevresine bakınıyordu; hep Bomma'nın tehditli yüzünü görüyordu; kendini yokluyor, sancılarını boğuyor, kendini aldatmaya çabalıyordu. Gerçekten de daha bir iyileşmiş gibiydi sanki. Tedavi olmak istiyordu, çünkü durum ciddiydi. Eczacının sözlerini kendi kendine tekrarlıyordu: Parası vardı; hayatını onu kazanmak için harcamıştı; damadı efendi har vurup harman savursun diye değil; onu uzaklarda gebermeye terk eden nankörler keyfini sürsünler diye değil; gözden uzak olan gönülden de ırak olur! Dünyanın gidişi böyledir işte, herkes kendi değirmenine su taşır! Onun kendi değirmeni de parasını seferber ederek sağlığını yeniden satın almaktı. Dünyada iyi hekimler vardı, onu iyileştirirlerdi, tabii yüklü bir para karşılığında. O düşünceyle ecel terini silip uyumaya çabalıyordu. Ertesi gün gelecek olan yabancı doktorlara daha iyi durumda görünmek istiyordu; saatleri sayıyordu; ona sanki bin yıldır orada, yatağının önündeymişler gibi geliyordu. Tansökümü de onu ayrıca yüreklendiriyordu. Ardından, Muscio ile Doktor Vincenzo Capra'yı getiren arabanın çıngıraklarını işitince yüreğinde büyük bir ferahlama hissetti. Kendini sahiden daha iyi hisseden biri gibi çevik bir hareketle karyolasında doğrulup oturdu. İçeri girdiklerini görür görmez, o iyi niyetli kişileri, onlara da güven verecek güzel bir gülümseyişle selamladı.

Oysa onlar kendisine ancak şöyle bir göz atmakla yetindiler. Hastalığın gelişimini pek de üstten alarak anlatmakta olan Don Margheritino'nun sözlerine kulak kesilmişlerdi; arada bir baş işaretleriyle onaylıyorlardı; o ciddi yüzleri, o dudak büküşleri, o doktor çömezinin cenaze söylevine benzeyen bitmek bilmez lafazanlığını gözlemledikçe yüzündeki tüm umut dağılan hastaya ancak arada bir, dalgın bir göz atıyorlardı. Doktorcuk gevezeliğini sona erdirdiğinde, peş peşe ayağa kalktılar ve yine hastayı evirip çevirip sorgulamaya koyuldular; başlarını sallıyor, sessizce birbirlerine öyle

işaretler yapıyor, öyle kötü kötü bakışıyorlardı ki insanın soluğu kesiliyordu. Yabancıların arasında hele bir tanesi vardı ki, kaşlarını çatmış, düşünceler içindeydi; ikide birde, hiç ağzını açmaksızın, "Hmm! Hmm!" diyordu yalnız. Akrabalar, ev halkı, hatta bazı komşular, merakla eşiğe yığılmış, hükmü bekliyorlardı; o arada doktorlar bir köşeye toplanmış, aralarında alçak sesle konuşuyorlardı. Eczacının bir işareti üzerine, Burgio ile karısı da ayaklarının ucuna basarak dinlemeye gittiler.

Bunun üzerine biçare adam, yüzü ölü gibi solgun, ünledi.

– Bakın, burada hasta olan benim! Halim nedir, bilmek istiyorum.

Muscio yüzünü büsbütün çirkinleştiren bir gülümsemeyle sırıttı. Don Vincenzo Capra da, hastalığın teşhisini güzellikle açıklamaya koyuldu: Hani şu eski Yunanların *pyrosis* dedikleri *Pylori cancer.** Henüz midesinde yara açıldığına dair belirti yoktu; tümörün hayati organlara yapışık olduğu da kesin değildi; ama dokuların dejenerasyonu birkaç patolojik semptomla ortaya çıkıyordu. Don Gesualdo, dikkatle dinledikten sonra, yeniden söze girişti:

– Bütün bunlar çok iyi de, siz beni tedavi edebilecek misiniz, esas onu söyleyin. Karşılığında... hak edeceğiniz ücret her neyse öderim...

Capra bir an hiçbir şey demedi ve omuzlarını kaldırdı.

– Eh, eh... tedavi etmek... tabii ki... burada sizi tedaviye uğraşalım diye bulunuyoruz...

Muscio daha hoyrat davrandı, deneyebilecekleri tek çarenin ne olduğunu açık seçik deyiverdi: Tümörü kesip çıkarmaktı, güzel bir vakaydı, öyle bir ameliyatı yapmak kimi olsa onurlandırırdı. Önerisini coşarak anlatıyor, nasıl, ne şekilde yapılabileceğini gösteriyor, sözlerini hareketleriyle destekliyordu; baştan aşağı kıpkırmızı kesilen ablak suratında ateşlenen gözleriyle kan kokusunu almıştı bile, hani oracıkta

* Mide kanseri. (ç.n.)

kollarını sıvayıp işe girişecekmiş gibiydi; o kadar ki hastanın ağzı da gözleri de açılmıştı, içgüdüsel olarak kendini geri çekiyordu; kadınlar, dehşete düşmüşlerdi, odadan kaçtılar, inleyip hıçkırmaya gittiler.

– Ey bizi Tehlikelerden Koruyan Meryem Anamız! – diye başladı Speranza çığlık çığlığa. – Ağabeyimi öldürmeye niyet ettiler... domuz gibi diri diri keseceklermiş!

– Kesin sesinizi!.. diye kekeledi o, boncuk boncuk terleyen yüzünü çarşafın ucuyla silerek. Öbür doktorlar susuyorlar ve nezaketen Doktor Muscio'nun önerisini az çok onaylarmış gibi yapıyorlardı. Don Gesualdo, baktı ki kimseden çıt çıkmıyor, yeniden söze girişti:

– Kesin sesinizi!.. Can benim canım... benim de söyleyecek sözüm var... Beyler... ben bir erkeğim... Çocuk değilim... İlle de lazım diyorsanız... şu ameliyat... Siz ille de lazım diyorsanız... Evet efendim... yapılır... Ama bırakın da ben de sözümü söyleyeyim...

– Hakkınız var. Buyrun, konuşun.

– Bakın... Bir tek şey diyeceğim... Önce sağ çıkacağımı temin ederseniz... Hepimiz dürüst insanlarız... Size güveniyorum... Bu öyle gözü kapalı üstlenilecek bir iş değil. Ben kendi işimi açık seçik görmeyi isterim...

– Bunlar ne biçim sözler böyle! – diye sözünü kesti Muscio, iskemlesinde yerinden oynayarak. – Ben cerrahım, dostum. Ben kendi mesleğimi icra ederim ve şarlatanca vaatlerde bulunmam! Ne sandınız, panayırda göz boyayıcılık eden bir satıcıyla mı pazarlık ediyorsunuz?

– O halde hiçbir şey yapmayız – oldu Don Gesualdo'nun yanıtı. Ve ona sırtını döndü. – Gidin başımdan, Bomma, amma da güzel öğüt vermişsiniz bana!

Speranza, azizlerin yardımına başvurma vakti geldiğini görerek, çarçabuk çevrede kutsal kemikler, okunmuş resimler aranmaya koyuldu. Neri derhal Don Gesualdo'nun başındaki tehlikeden kızıyla damadını haberdar etmek gerek-

tiğini düşündü. O ise artık hiçbirine kulak asmıyordu. Aziz resimlerinden ve kutsal kemiklerden bir dolu var, diyordu, orada, Bianca'nın dolabında, başka ilaçların yanında duruyorlar. Kimseyi görmek istemiyordu. Madem kader hükmünü yazmıştı, kendi topraklarında, ameliyata falan girmeden, dertlerden uzakta, huzur içinde ölmeyi istiyordu. Elleriyle, ayaklarıyla, umutsuzca tutunuyordu hayata. Başına başka felaketler de gelmişti; kötü zamanlarda hep kendi gücüyle toparlanmıştı. Cesareti eksik değildi, hem derisi de kalındı. Yiyip içiyordu; ille de daha iyi olacağım diye ayak diriyordu; günde iki üç kez yataktan kalkıyordu; eşyalara tutunarak, odadan odaya dolaşıyordu. Sonunda onu Mangalavite'ye götürmelerini emretti, canını dişine takmıştı, bir yanında Nardo usta, öbür yanında Masi, onu katırın üstünde tutuyorlardı – yol üç saat sürdü ve ona belki yüz kez şöyle dedirtti:

– Hendeğe atıverin beni, daha iyi olur.

Ama orada, mülkünün karşısında durup da artık hiç mi hiç umurunda olmadığını görünce, sahiden her türlü umudun bitmiş olduğunu kavradı. Bağda yapraklar filizlenmeye başlamıştı bile, ekinler boy vermişti, zeytin ağaçları çiçeklenmişti, sumaklar yemyeşildi ve her şeyin üstüne bir sis, bir hüzün basmış, incecik bir kara örtü çekilmişti. Evin kendi de, kapalı pencereleri, Bianca ile kızının oturup nakış işledikleri teras, önündeki ıssız yol, hatta onu rahatsız etmekten çekinerek uzak duran, avludan ya da sundurmanın altından ileriye geçmeyen kendi adamları bile yüreğini sıkıştırıyorlardı; gözünün gördüğü her şey sanki şöyle der gibiydi: Ne yapıyorsun? Muradın nedir? Kendi malları bile, oracıkta, başının üstünde sürülerle dönüp dolaşan güvercinler, önünde şamata eden kazlarla hindiler... Tarlalarda çalışan köylülerin sesleri, türküleri duyuluyordu. Dipte, Licodia'ya giden patikadan yayan ya da ata binmiş insanlar geçiyordu. Dünya kendi yolunda gidiyordu hâlâ, oysa onun için umut kalma-

mıştı; kurtların kemirdiği, dalından düşmeye hazırlanan bir çürük elma gibi, kendi topraklarında adım atacak gücü yoktu, bir yumurta içecek hali yoktu. O zaman, ölmek zorunda olduğundan ötürü umutsuzlanarak, kazlarla hindilere bastonla vurmaya, filizleri, ekinleri koparmaya koyuldu. Elinden gelse yavaş yavaş biriktirdiği onca Tanrı'nın nimetini bir vuruşta yok ederdi. Malı mülkü de onunla birlikte umutsuzlansın, onunla birlikte yok olup gitsin istiyordu. Nardo ustayla çırak onu gerisingeri kasabaya götürmek durumunda kaldılar, canlı cenazeye dönmüştü.

Birkaç gün sonra, ekspres mektupla çağrılan Leyra Dükü çıkageldi ve hem kayınpederini, hem evi sahiplendi, onu alıp Palermo'ya götüreceğini, en iyi doktorlara tedavi ettireceğini söylüyordu. Artık kendi kendisinin gölgesine dönmüş olan biçare ona hiç karışmıyordu; damadının gösterdiği özenden ve kızının ona kucak açmış beklemesinden ötürü duygulanıyordu. Sanki yeniden gücünü topluyormuş gibi geliyordu. Gitmekte sabırsızlanıyordu, sanki illetini onca alın terine mal olmuş bulunan, şimdiyse omuzlarını çökerten o evde ve o arazilerde bırakacaktı. O arada damadı yalnızca avukatıyla birlikte, işleri düzenine sokmakla meşguldü. Don Gesualdo yola çıkabilecek hale gelir gelmez, arabaya bindirdiler, kente hareket ettiler. Yağmurlu bir gündü. Bildik evler, şöyle bir dönüp bakan tanıdıkların yüzleri, arabanın camlarının ardında geçit yapıyorlardı. Speranza ve bütün ahfadı, dük hazretleri gelip de her şeye el basalı öfkelenmişler, bir daha görünmemişlerdi. Ama Nardo efendisini kasabanın son evlerine kadar uğurlamayı istemişti. Masera yolunda birisinin "Durun! Durun!" diye bağırdığını işittiler. Ve orada, evinin eşiğinde, Diodata belirdi, Don Gesualdo'ya son kez veda etmek istemişti. Ama onun önüne geldiğinde, diyecek söz bulamadı, elleri arabanın kapısında, başıyla işaretler yaparak duruyordu.

– Ah, Diodata... Beni uğurlamaya geldin, ha?.. – dedi o. Kadın başıyla evetledi, gülümsemeye çabaladı ve gözleri yaşlarla doldu.

– Zavallı Diodata! Efendini hatırlayan bir sen varsın...

Başını arabanın kapısına uzattı, galiba daha başkalarını aranıyordu, ama yağmuru görünce hemen içeri çekildi.

– Bak şu yaptığına!.. Böyle, yağmurun altında... başın açık!.. Senin eski huyun bu! Hatırlıyor musun, ha, hatırlıyor musun?

– Evet efendim – diye yanıtladı o sadece ve sözlerini yine baş işaretleriyle destekliyordu. – Evet efendim, yolunuz açık olsun efendim.

Yavaş yavaş, neredeyse gönülsüzce arabadan koptu, evine döndü; ezik, üzgün, kapı eşiğinde kaldı. Don Gesualdo kendisini oraya değin izlemiş olan Nardo ustayı o zaman fark etti, birkaç kuruş bir şey vermek için elini cebine attı.

– Kusura bakmayın, Nardo usta... param yokmuş... başka sefere artık, eğer bir daha görüşürsek, olur mu?.. Eğer bir daha görüşürsek...

Ve kendini geriye bıraktı, bin kez geçtiği çamurlu patika, sisin içinde gözden silinmiş çan kulesi, ardında bıraktığı bütün o şeylerin acısıyla yüreği kabarmıştı, yağmurun çizim çizim çizdiği hintincirleri arabanın iki yanından kayıp kayıp gidiyorlardı.

V

Kızının evine vardığında, Don Gesualdo bir başka âleme ayak bastığını sandı. Öylesine büyük bir saraydı ki, insan içinde kayboluyordu. Her yanda kat kat ağır perdeler, –gepgeniş mermer merdivenlerden başlayarak– halılar; insan ayağını nereye bassın bilemiyordu ve irikıyım, sakallı, uzun bir palto giymiş kapıcı, geleni acaba gözü tutuyor mu diye çatık kaşlarla yukardan aşağı süzüyor, içinde durduğu

kocaman kafes misali kapıcı kulübesinde, arkasından bağırıyordu:

– Ayaklarınızı silmeniz için paspas var!

Ağızlarını açmadan esneyen, ayaklarının ucuna basa basa yürüyen asalak bir uşak ve hizmetkâr ordusu, gereğinden fazla tek söz söylemeden, tek adım atmadan hizmetini görüyorlardı; hem öyle bir kibirle ki, hiçbir şeye heves bırakmıyorlardı. Kilisedeki ilahili ayin töreninde olduğu gibi, her şey –bir bardak su istemekten, kızının dairesine girmeye değin– çıngırak sesiyle düzenlenmişti. Dük hazretleri kendisi de, yemek saatinde sanki düğüne gidermiş gibi giyinip kuşanıyordu.

Zavallı Don Gesualdo, ilk günlerde, kızını memnun etmek için var gücünü toplamış, sofraya oturmak için o da bayramlıklarını giyinip kuşanmıştı, dar gelen giysilerinin içinde eli ayağı dolaşıyor, kulakları uğulduyor, elleri titriyor, tedirgin gözlerle bakıyor, bütün o debdebe karşısında, uşak arkasında durmuş lokmalarını sayarken çenelcri kasılıyordu, beklemediği bir anda adam eldivenli elini uzatıyor, önündeki yiyeceği çekiveriyordu. Damadının beyaz kravatı, mihraplar gibi yüksek ve ışıl ışıl büfeler, hep üstüne bir şey damlatmaktan korktuğu ince nazik masa örtüsü de eziyordu onu. O kadar ki, kızını karşısına alıp açıkça konuşmaya niyetleniyordu. Bereket dük onu sıkıntıdan kurtardı, kahvelerini aldıktan sonra, ağzında purosu, başını koltuğun arkalığına yaslamış, Isabella'ya dedi ki:

– Hayatım, bugünden böyle babana yemek hizmetini odasında versek daha iyi olacak. Onun kendince yemek saatleri, kendince alışkanlıkları vardır... Hem sonra, sağlık durumunun gerektirdiği özel perhizle...

– Elbette, elbette – diye kekeledi Don Gesualdo. – Ben de onu söyleyecektim zaten... Ben de daha memnun olurum... Size rahatsızlık vermeyi istemiyorum...

– Hayır. Onun için söylemiyordum. Her şekilde bizim için bir zevktir, azizim.

Dük gerçekten de kayınpederine iyi bir evlat gibi davranıyordu. Kadehini dolduruyordu, bir puro içmeye cesaretlendiriyordu; hem Palermo'ya geleli beri yüzünün rengini iyileşmiş bulduğunu, hava değişikliğinin yanı sıra daha uygun bir tedavinin onu tümüyle iyileştireceğini temin ediyordu. Sonra sıra işlerine geldi. Sağduyulu görünüyordu; bütün istediği kayınpederini işlerinin yüzüstü kalması korkusu olmadan, uzun bir süre konuk etme şerefini ondan esirgememesiydi... Bir genel vekâlet... onun yerine karar verecek bir çeşit *güvenilir vekil*... Don Gesualdo gülümsemesinin dudaklarında donakaldığını hissetti. Yapılacak bir şey yoktu. Damadının yüzünde, sözlerinde, hatta sesinin tonunda; sevecen, nazik davranmak, güzellikle yaklaşmak istediğinde bile, onu geri geri iten bir şey vardı, insanın iki kolu yanına düşüyordu, oysa o kollarla aynen bir evlatmış gibi, onun boynuna sarılmak, şöyle demek geçiyordu içinden:

– Al bakalım! O güzel sözlerin yok mu! Geri kalanına boş verelim! Nasıl istersen öyle yap!

Öyle ki Don Gesualdo kızının yanına ender olarak iniyordu. Damat beyin karşısında rahat edemiyordu; hep o "güvenilir vekil" lafını yeniden ağzına almasından korkuyordu. Kızını görebilmek için de, odasının önünde nöbet tutan uşaktan handiyse izin alması gerekiyordu ve bir ziyaretçi gelir gelmez hemen sıvışıveriyordu. Kendisini üst katta ufak bir daireye yerleştirmişlerdi, *misafirhane* dedikleri birkaç odacıktı. Isabella her sabah, sırtında sabahlığıyla, onu görmeye geliyor, çoğu zaman şöyle bir oturmuyordu bile, sevecen ve özenliydi gerçi, ama adamcağız bir bakıma kendini sahiden yabancı bir misafir gibi hissediyordu. Isabella'nın benzi kimi zamanlar öylesine solgun oluyordu ki, o da gece gözünü yummamış gibiydi. Kaşlarının arasında bir kırışık, gözlerinde öyle bir şey vardı ki, ihtiyar ve dünya hallerini

bilen biri olan Gesualdo hiç beğenmiyordu. Onu da kollarının arasına almayı, sımsıkı sarılmayı, usulca kulağına şöyle fısıldamayı isterdi:

– Neyin var?.. Söyle bana!.. Ben hayatta bunca badire atlattım, yüreğini aç bana, nasıl olsa sana ihanet edecek değilim!..

Ama o, salyangoz misali, antenlerini içeri çekiveriyordu, sımsıkı kendi içine kapalıydı; annesinden söz ettiği de enderdi, sanki içinde ukde kalmış gibi... Amansız hınçlarını ve güvensizliklerini içlerine gömen Trao soyunun çetin huyunu almıştı!

O yüzden tatlı sözleri de, içinden kabarıp duran gözyaşlarını da içine gömmek, kendi dertlerini kendine saklamak durumundaydı. Günler, hüzün içinde, koskocaman camların ardında, meydan kadar geniş avluda atların tımar edilişini, arabaların yıkanışını seyretmekle geçip gidiyordu. Seyisler, kollarını sıvamış, çıplak ayaklarında takunyalarla türkü çığırıyorlar, bağırışıyorlar, pencerelerde vakit öldüren uşaklarla gevezelik ediyor, laflıyorlardı; adamlar boyunlarına kadar kapalı önlükler ya da kırmızı cepkenler giymiş, hantal ellerindeki toz bezini hevessizce gezdiriyor, açık saçık fıkralar anlatıyorlardı, o zaman güzelce tıraş olup, taranmış, alaycı hergele suratlarından maskeleri çıkar gibi oluyordu. Arabacılar da yine önemli zevattandı; ağızlarında puroları, elleri daracık cepkenlerinin cebinde, ara sıra kulübesinden çıkıp bir sigara tüttürmeye gelen, balkonların camekânları ardından Bakire Meryem gibi masum havalarla geçtikleri görülen ya da kışkırtarak, yüzsüzce başlarını uzatan, ayıp sözler ve kötü kadın kahkahaları saçan hizmetçilere işaretler çakan, yüzünü gözünü kırıştıran kapıcıyla laflıyorlardı. Don Gesualdo ise o ellerden akıp giden onca değerli paracıkları düşünüyordu; kızının sırtından, kendisinin ona verdiği drahomayla, Alìa ve Donninga'nın getirileriyle yiyip içen bütün o insanları seyrediyordu; o güzelim toprakları yıllar yılı gözle-

riyle okşamış, sabah akşam yüreğinin arzusuyla ölçüp biçmiş, geceleri düşlerinde görmüş, ekmeğinden kısarak, arşın arşın satın almıştı; ve işlenip tohumlanmak isteyen o zavallı çıplak topraklar; bin bir zahmetle, bin bir özveriyle, taş taş üstüne koyarak yükselttiği değirmenler, ambarlar, Canziria, Mangalavite, evi, hepsi mi hepsi o ellerden geçecekti. Zavallı mülkleri, o ölüp gittikten sonra onları kim koruyabilirdi ki! Onların ne pahasına edinildiklerini kim biliyordu ki? Dük hazretleri sabah olup da evinden çıktığında, başı dimdik, ağzında purosu, pelerinin iç cebinde bastonunun sapı, şöyle bir duraklayıp atlarına bir göz atıyordu; Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesiymiş gibi saygı gösteriyorlardı ona, her biri kendi görev yerine koşuyor, pencereler çarçabuk kapatılıyor, hepsinin başları açık, kapıcı kasketi elinde, camlı kulübesinin önünde, seyisler hayvanlarının sağrısı yanında hareketsiz, kırbaçlarını kalçalarına yapıştırmış dimdik bekliyorlar, kerliferli bir adam olan baş arabacı, teftişten geçerken iki büklüm olmuş, emirlerini alıyordu: O güldürü beş dakika sürüyordu. Ardından, o sırtını döner dönmez pencerelerden, ahırlara açılan kapının kemerlerinden, damın altından dumanları, alevleri savrulan, bembeyaz giysili aşçıların kaynaştığı mutfaktan yeniden şamata gürültü ayuka çıkıyordu; sanki saray her şeyi har vurup harman savursunlar diye ücret alan bir açlar sürüsünün eline terk edilmişti, ta bir ziyaretçiyi haber veren çıngırak çalana değin – o da ayrı bir görkemli törendi. Düşes hanım bazı günler şatafatlı elbiselerini giyip, Araf'ta Tanrı'nın inayetini bekleyen bir ruh misali, ziyaretçileri bekliyordu. Arada bir pırıl pırıl bir saltanat arabası geliyordu; kapıcının önünden yıldırım hızıyla geçiyor, adam piposunu paltosunun etekleri arasına sokuşturup kapının çıngırağına asılacak vakti ancak buluyordu; yüksek antreden süslü püslü giysiler içinde soylu hanımlarla uşaklar telaşla geçip gidiyorlar ve on dakika sonra yeniden ortaya çıkıyor, yine öyle alaş telaş başka yere yetişmek için koştu-

ruyorlardı; öyle şeyler yapsınlar diye günübirlik tutulmuşa benzeyen insanların işleriydi. O ise vaktini karşı çatının kiremitlerini saymakla, eski uğraşının sevgisi ve özeniyle, bezemeli pencerelerin, som sütunların, mermer merdivenlerin, o debdebeli mobilyaların, o kumaşların, parayı tohumluğu yutan, suyu emen toprağın açlığıyla yiyip içen o insanların, o atların kaça mal olduğunu hesaplıyordu; ama onların verimi yoktu, meyve vermiyorlardı, hep daha büyük bir açlıkla, daha fazlasını yiyip yutuyorlardı, tıpkı onun bağırsaklarını tüketen illet gibi. Oysa o parayla neler neler yapılabilirdi! Ne güzel kazma darbeleri vurulur, ne kadar çok köylünün alın teri ödenirdi! Koskoca imalathaneler, koskoca köyler inşa edilebilirdi... topraklar ekilebilirdi, hem de göz alabildiğince... Ve haziran geldi miydi, ordu kadar rençper, dağlar gibi buğday biçerdi, sel gibi para dolardı ceplere!.. O zaman o kiremitlerin üstünde şamata eden serçeleri, aşağıya, pencerelere kadar hiç inmeden çatının kenarında batan güneşi gördükçe yüreği kabarıyordu. Tozlu yollar düşüyordu aklına, kimi altın yaldızlı kimi yemyeşil güzelim tarlalar, çitler boyunca sürüp giden kuş ötüşleri, saban izlerinden buğular tüttüren o güzelim sabahlar!.. Artık neye yarar!.. Neye yarar!..

Şimdi dört duvar arasına hapsedilmişti; kulaklarında kentin hiç dinmeyen uğultusu, onca kilisenin kafasına çekiç gibi inen çan sesleri arasında, humma onu yavaş yavaş tüketiyor; bedenini kemiren sancılar kimi zaman, bitişik odada esnemekte olan uşağın rahatını kaçırmamak için yastığını ısırtıyordu. İlk günlerde değişiklik, o yeni hava, belki de rastlantı sonucu uygun gelen bir ilaç da mucize yaratmıştı, ona iyileşebileceği umudunu vermişti. Ardından illet öncesinden beter tekrarlamıştı. O lanetli hastalığa Palermo'nun en iyi hekimleri bile çare bulamamışlardı! Tıpkı kendi kasabasının bilgisiz doktorları gibi, üstelik daha da yüksek ücret alıyorlardı! Altlarında arabalarıyla anlı şanlı doktorların biri gidip biri geliyor, holde bıraktıkları uşaklarının ücretini bile ödeti-

yorlardı. Onu gözlemliyor, mıncıklıyor, sanki bir çocukla ya da köylüyle konuşuyormuş edasıyla sorguluyorlardı. Esrarlı sözcüklerle açıklamalar yaparak, onu çömezlerine panayırda şarlatanların boynuzlu horozu ya da çift kuyruklu koyunu gösterdiği gibi gösteriyorlardı. Biçare adamcağız, bedeninde hangi illetin yuvalandığını öğrenmek istediği vakit, dudaklarının ucundan bir yanıtla geçiştiriyorlardı, sanki can onun canı değildi! Onlar da koskoca bir eczane dolusu ilaç satın aldırmışlardı: Altın gibi damlalarla ölçülen ilaçlar, bir fırçayla sürülen ve cascavlak yaralar açan merhemler, daha beter sancılar veren, ağzında bakır tadı bırakan zehirler; onu bitkin, başını kıpırdatacak güçten yoksun bırakan banyolar ve ter söktürücüler, her yanda ecelin gölgesini görüyordu artık.

– Beyler, ne oyunu oynuyoruz? – demek geliyordu içinden. – Öyleyse, hep aynı hikâyeyse, ben memleketime döneyim daha iyi...

Hiç olmazsa orada ona parasından ötürü saygı gösterirlerdi, o parayı sağlığı için nasıl harcadığını bilmeyi isterse, içinden geleni söylemesine izin verirlerdi. Oysa burada sanki hastaneye düşmüştü de, merhameten bakıyorlarmış gibiydi. Konsültasyona çağrılan kodaman doktorlara eşlik eden damadından da çekinmek durumundaydı. Ona sırtlarını dönerek, kendi aralarında konuşuyorlardı, onun ağzı açık, bir hayat memat lafı beklemesine hiç aldırış etmiyorlardı. Ya da hiçbir şey demeyen, iane gibi bir yanıt lütfediyorlardı, sanki şöyle diyen bir gülücük:

– Artık Cennet'te görüşürüz, adamcağızım! – Öyleleri de vardı ki, sanki alınmışlar gibi, sırtlarını dönüveriyorlardı. O, doktorların yüzlerinin ciddiyetinden, cesaret kırıcı omuz silkmelerden, damadıyla uzun uzun konuşmalarından, holde kendi aralarında uzun boylu mırıldanmalarından durumun vahim olduğunu seziyordu. Sonunda dayanamadı. O beylerin yine aynı pantomimayı tekrarladıkları bir gün, birini gitmeden önce eteğinden yakaladı.

– Doktor bey, benimle konuşun! Hasta olan benim yahu! Çocuk değilim. Ne olup bittiğini bilmek istiyorum, ortada olan benim canım!

Oysa doktor sanki evinde bir saygısızlıkla karşılaşmış gibi, düke çatmaya başladı. Hastayı da hastalığı da oracıkta bırakıp gitmesin diye, yatıştırmak için bir hayli uğraşmak zorunda kaldılar. Don Gesualdo ona alçak sesle şöyle dediklerini işitti:

– Merhamet edin... Usul adap bilmiyor... İlkel bir adam... hep öyle saldım bayıra yaşamış... – Zavallıcık hepsini yutmak zorunda kaldı ve bir şeyler öğrenmek için kızına yöneldi.

– Ne dedi doktorlar? Gerçeği söyle bana... Vahim bir illet mi, söylesene?..

Ve onun gözlerine, tutmak istediği halde yaşlar dolduğunu görünce, öfkesi başına vurdu. Ölmek istemiyordu. Ayağa kalkıp o lanet olası evden çekip gitmek için kendinde umutsuzca bir güç duyuyordu.

– Senin için söylemiyorum... Yapılabilecek her şeyi yaptın sen... Hiçbir eksiğim yok... İyi de, bak, ben buna alışık değilim... Burada, bu evde boğulur gibi oluyorum...

O evde kızı da rahat değildi. Zavallı babanın içine doğuyordu. Karıkoca görünürde pek uyumluydular; hizmetkârların önünde aralarında kibar kibar konuşuyorlardı; öğle yemeğinden sonra dük karısının ufak salonunda hemen her zaman yarım saat geçiriyordu; her sabah, kahvaltıdan önce gidip ona iyi günler diliyordu; Ölüler yortusunda, Noel'de, Aziz Rosalia bayramında, onun isim gününde ya da evlenme yıldönümlerinde ona mücevherler armağan ediyordu; Isabella onları kocasının sevgisinin kanıtı olarak babasına göstermişti.

– Ah, ah... anlıyorum... hayli paradan çıkmış olmalı!.. Ama sen mutlu değilsin... mutlu olmadığın yüzünden belli...

Onun gözbebeklerinde bir başka sır okuyordu; babasının yanındayken bile yakasından düşmeyen ölümcül bir kaygı, ani bir ayak sesi duyduğunda ya da dükün geldiğini bildiren çıngırak alışılmadık bir saatte çaldığında, yerinden sıçrıyordu; beti benzi ölü gibi sapsarı kesiliyordu, bazı kaçamak bakışlarında bir sitem seziliyordu. Birkaç kez onun koşa koşa, beti benzi atmış, yaprak gibi titreyerek geldiğini görmüştü. Bir gece geç vakit, dertleriyle baş başa yatağında yatarken, kulağına alt kattan alışılmadık bir patırtı gelmişti; kapılar çarpılıyor, hizmetçi imdat ister gibi çığlık çığlığa bağırıyordu, o sesten ürkerek yatağında doğrulmuştu. Gelgelelim kızı ertesi gün hiçbir şey söylemek istemedi; hatta onun soruşturmasından sıkılıyor gibiydi. O evde sözlerle iç çekişleri bile hesaplıydı, her biri kendi dertlerini içine gömüyordu; dük soğuk bir gülümsemeyle, Isabella ona rahibe okulunda öğrettikleri kibar tavırlarla. Perdelerle halılar her şeyi boğuyordu. Ama onları, karşısında karıkoca öylesine sakin gördüğünde, hiç kimse altında bir şeyler gizli olduğundan kuşkulanmazdı; Gesualdo'nun sırtında ise ürpertiler dolaşıyordu.

Öte yandan, elinden ne gelirdi ki? Kendi derdi kendine yetiyordu. Kendi durumu herkesinkinden beterdi, ecelin soluğu ensesindeydi. O gözlerini yumunca geride kalanların hepsinin bir bakıma içleri rahat edecekti, tıpkı kendisinin babası ve karısı öldükten sonra içinin rahat ettiği gibi. Herkes suyu kendi değirmenine taşır. Başkalarının değirmeni işlesin diye kendisi onca su taşımıştı! Speranza olsun, Diodata olsun, bütün ötekiler olsun... seller gibi su. Orada, hepsinin bir elleri yağda bir elleri balda yaşadıkları o saraydaki her şey de onun eseriydi; ama o arada kendi incecik çarşaflar, kuştüyü yastıklar arasında rahat edemiyordu; güneşini elinden alan kat kat ağır perdeler, güzelim ipek atlaslar arasında boğuluyordu. O tantana öylece sürsün diye harcadığı paralar, saray halkının dedikoduları, so-

luklarını saysın diye kapının ardına nöbetçi diktikleri uşak, hatta ona boğazından geçmeyen tatsız tuzsuz çorbalar hazırlayan aşçı, her şey mi her şey boğuyordu onu; en ender, lezzetli yiyecekleri bile sindiremiyordu, çivi olup etlerine saplanıyorlardı.

– Açlıktan öldürüyorlar beni, anlıyor musun! – diye yakınıyordu bazen kızına, umutsuzlukla ateşlenen gözlerle. – Para gitmesin diye değil... Herhalde çok iyi yiyeceklerdir... Gel gör ki benim midem alışık değil... Beni yine evime gönderin. Doğduğum yerde gözlerimi yummak istiyorum!

Ölüm düşüncesi yakasını bırakmaz olmuştu; maksatlı sorularından, kuşku dolu bakışlarından, aynı zamanda onu çeşitli biçimlerde gizlemek için sürekli çırpınmasından belli oluyordu. Artık kimseden çekindiği yoktu, yakaladığı herkese sorup duruyordu:

– Gerçeği bilmek istiyorum, muhterem beyler... İşlerimi bir hale yola koymak için... gelir kaynaklarımı...

Ve ağır... vahim bir şey değil... en azından şimdilik... diye güvence vermeye çalıştıklarında, o yine başlıyordu ısrar etmeye; gözlerini dikerek, kurnazlıkla ağızlarından bilgi almaya uğraşıyordu:

– Bakın, muhterem beyler, orada, memleketimde, yapılacak dünya kadar işim var... anlayın beni!.. Böyle el el üstünde oturamam ki ben!.. Her bir şeyi benim düşünmem gerek, yoksa hepsi mahvolur gider!..

Sonra o illetin nereden başına musallat olduğunu açıklıyordu:

– Kahırlar beni bu hale soktu!.. Dert üstüne dert!.. Biri bitmeden öbürü başlıyordu! Görüyorsunuz işte, nah buracığımda birikip mayalandılar!..

Kimseye güvenmez olmuştu. Masraftan kurtulmak, malına mülküne sahip çıkmak için onu başlarından atmaya sabırsızlanmalarından korkuyordu. Nazik bir gülümseyişle, hepsinin içini rahatlatmaya uğraşıyordu:

– Masrafa bakmayın... Ödeyecek gücüm var... Damadım biliyor... Ne yaparsanız yapın... Boşa harcanmış sayılmaz... Hayatta kalacak olursam, daha dünya kadar para kazanabilirim... Gözlerinde yaşlarla, kendi kızına yaranmaya çabalıyordu. Ah, mal denen şeyin babayla evlat arasına da nifak soktuğunu bilirdi. Onu kendi sözlerinden yakalamaya çalışıyordu. Çocukken yaptığı gibi okşayarak, ama o arada yüreği ağzında, göz ucuyla izleyerek kekeliyordu:

– Burada neyim eksik ki? İyileşmek için ne lazımsa var... Ne gerekirse harcarız, değil mi ama?

Fakat hastalık baskın çıkıyor, hiçbir aldanmaya izin vermiyordu. Öyle cesaretinin kırıldığı anlarda zavallı adamcağız aklından geçenleri yüksek sesle söylüyordu:

– Ne işime yarar ki?.. Bütün bunlar neye yarar ki?.. Annene bile yaramadıydı!

Günün birinde dükün kâhyası çıkageldi; teklifli mi teklifli, nazik mi nazik, efendisi ölümcül bir darbe indirmeye hazırlandığı zamanlar olduğu gibi. Sağlığı hakkında bilgi aldı; uzun zamandır sürüp giden o hastalıktan ötürü teessürlerini bildirdi. Çok iyi anlıyordu elbette, Don Gesualdo gibi bir işadamı... ne karışıklıklar olmalıydı!.. ne kadar zarar ziyan... sonuçları... öylesine geniş çaplı bir işletme... kimse ciddi olarak uğraşamıyordu... Sonunda kendisi üstlenmeyi önerdi... aileye... Düşes hanıma olan bağlılığından ötürü... Dük hazretlerinin yıllar yılıdır sadık bendesiydi... Dolayısıyla Don Gesualdo'nun da çıkarları ona dert oluyordu. Üstündeki her türlü yükten kurtararak onu ferahlatmayı öneriyordu... sadece iyileşinceye kadar... uygun görürse... ona vekâlet verip görevlendirebilirdi...

Adam zehrini kustukça Don Gesualdo'nun yüzü renkten renge giriyordu. Gözlerini iri iri açmış, tek söz söylemiyordu ve o tuzaktan nasıl sıyrılacağını kafasında evirip çeviriyordu. Ansızın, yeniden sancı nöbetine tutulmuş gibi bağırıp kıv-

ranmaya koyuldu, sanki son anı gelmiş, hiçbir şey işitmiyor, konuşamıyor gibiydi. Yalnız sayıklar gibi kekeledi:

– Kızımı çağırın bana! Kızımı görmek istiyorum!

Fakat kızı korkarak koşa koşa geldiğinde başka söz eklemedi. Kendi içine kapandı, haşin, güvensiz, bakışlarıyla kafasındakini ele vermesin diye yüzünü duvardan yana döndü, o işin içinden nasıl çıkacağını düşünmeye koyuldu. O pençelerden sıyrılmak için kurnaz davranmalıydı. Ardından sevgi dolu gözlerini şaşkınlık içinde kalan kızına dikti, başını evet, evet diye sallıyordu, yumuşak bir tavırla babaca gülümsedi:

– Evet... bütün malımı mülkümü ellerinize bırakmak istiyorum... sırtımdan bu yük kalkmış olur... Hatta bana bir iyilik etmiş olursunuz... bu düşkün halimde.... Her şeyi üstümden atmak istiyorum... Nasıl olsa şunun şurasında kaç günlük ömrüm kaldı... Vekâleti hazırlamak... bağışı... neyi istiyorsanız onu yapmak için beni evime döndürün... Oradaki noteri tanıyorum... neyi ne yapacağımı biliyorum... Ama önce beni evime döndürün... Ondan sonra ne isterseniz!..

– Ah, babacığım, babacığım! – diye ünledi Isabella, gözlerinde yaşlarla.

Ama o günden güne öldüğünü hissediyordu. Artık hareket edemez olmuştu. Onu el altında esir tutabilsinler diye, elinden parasını, damarlarından kanını çekip almışlar da o yüzden yataktan kalkıp gidecek gücü kalmamış sanıyordu. Ahlayıp ofluyordu, sayıklıyordu, sancısından ve öfkesinden çığlıklar koparıyordu. Sonra da bitkin düşerek, ağzından köpükler saçarak, tehditli, her şeyden kuşkulanarak yeniden döşeğine seriliyor, bir bardak su verecek olsalar ilkin uşağın ellerini gözlüyor, gerçeği anlamak, ölüm hükmünü okumak için her birinin gözlerinin ta içine bakıyor, kafasına taktığı şeyi anlayabilmek için numara yapmak zorunda kalıyordu.

– Geçen gün gelen adamı yollayın yine... İmzalayacağım kâğıtları getirin... Üzerinde düşündüm, doğru olur. İşlerimi birine havale etmek lazım, ben iyileşene kadar...

Ama şimdi onların acelesi kalmamıştı; her gün vaat ediyorlar, bugünden yarına erteliyorlardı. Dük bile artık gereği yok demek ister gibi omuzlarını kaldırdı. O kayıtsızlık karşısında, hasta daha da büyük bir ecel korkusuna kapıldı. Sanki hayata tutunmanın yolu oymuş gibi ısrar ediyor, mallarını bir hale yola koymak istiyordu, ne de olsa bir kuvvet, bir irade hareketiydi. Kendi kendisine hâlâ malının sahibi olduğunu kanıtlamak için vasiyetname düzenletmek istiyordu. Sonunda dük, onu susturmak için, gereği yok dedi, başka evlatları olmadığına göre... Isabella tek evlattı...

– Efendim? – diye yanıtladı o. – Gerekmez mi... tek evlat mı?..

Ve yeniden döşeğine serildi, kahrolmuştu. Ona daha başkaları da var, kızından önce doğmuş mirasçıları, kendi kanından, diye yanıt vermek isterdi. O öfkeyle pişmanlıklar duymaya başlıyordu. Karabasanlar görüyordu, geceleri solgun, hiddetli suratlar beliriyordu önünde; birtakım seslerle, sarsıntılarla tere kana batmış, sıçrayarak uyanıyordu, yüreği güm güm vuruyordu. Kafasına şimdi nice düşünceler üşüşüyordu, nice anılar, gözlerinin önünden nice kişi gelip geçiyordu: Bianca, Diodata, daha başkaları, onu öyle bir el uzatmadan ölüme terk etmeyecek kişiler! Bir konsültasyon daha istedi, en iyi hekimler hangileriyse. Onun illetini geçirecek hekimler vardı herhalde, arayıp bulmak, iyi para vermek yeterdi. Parasını bugünler için kazanmıştı o! Memleketteyken demişlerdi ki, karnını yarmalarına izin verseymiş... Pekâlâ, yarsınlar, buyursun yarsınlar işte!

Kararlaştırılan günde konsültasyonu daha sabahtan bekledi; tıraş olmuş, saçları taranmıştı, benzi kül rengiydi, ama dimdik, kararlı, yatağında oturuyordu. Artık durumunu açık seçik görmeyi istiyordu.

– Serbestçe konuşun beyler. Ne gerekirse yapılacak!

Yüreğinde biraz çarpıntı vardı. Saçlarının arasında daha şimdiden korkuya kapılmış gibi bir karıncalanma hissedi-

yordu. Ama her şeye hazırdı; neredeyse karnını açıyordu, buyrun, çıkarın şu mereti diye. Eğer bir ağaçta bir ur varsa, ne yaparlardı yani? Dalını kesiverirlerdi! Oysa şimdi doktorlar onu ameliyat etmeyi bile istemiyorlardı. Çekiniyorlardı, olurdu olmazdı diyorlardı. Aralarında bakışıyorlar, yarım yamalak sözler geveliyorlardı. Biri sorumluluk almak istemiyordu; bir başkası artık yararı yok diyordu... olan olmuştu... En yaşlıları, Tanrı bilir, insanı ölmeden mezara koyan bir şeamet kuşu suratıyla, aileyi teselli etmeye koyulmuştu bile, daha önce ameliyat edilse de yararı olmazdı diyordu, o çeşit bir illet...

– Ah... – diye yanıtladı Don Gesualdo, bir anda sesi boğuklaşmıştı.... – Ah... Anladım...

Ve yavaş yavaş kendini salıverdi, soluksuz kalmış, döşeğine uzandı. O an için başka şey eklemedi. Sustu, konuşmalarını tamamlamalarını bekledi. Yalnız işlerini düzenlemenin zamanı geldi mi, onu bilmeyi istiyordu. Artık oyalanmaya yer kalmamıştı! O kadar önemli işleri vardı ki, yerli yerince bırakmayı istiyordu...

– Sus! sus! – diye homurdandı, yanında durmuş gözyaşları döken kızına dönüp. Cenaze gibi bir yüz, kapkara çukurlarının dibinde bir çift çiviye benzer gözleriyle, sonuçta vermeleri gereken yanıtı bekliyordu. Durumun şaka kaldırır yanı yoktu.

– Hayır, hayır... Daha vakit var. Bu çeşit hastalıklar yıllar yılı sürer... Ama... tabii ki... önceden harekete geçmek... işlerini vakit varken yoluna koymak... fena olmaz...

– Anladım – diye yanıtladı Don Gesualdo burnu yorganın altında. – Teşekkür ederim, beyler.

Yüzüne bir gölge indi ve orada öylece kaldı. Bir tür hınç, ellerini ve sesini titreten bir şey, aralık duran gözlerinden sızıyordu. Damadına durmasını işaret etti; yatağının önüne çağırdı, şöyle yüz yüze, baş başa.

– En nihayet... bu noter diyordum, gelecek mi gelmeyecek mi? Vasiyetimi yapmam lazım... Vicdanım rahat bırakmıyor... Evet efendim!.. Sonuçta malımın sahibiyim, doğru mu değil mi?.. Ah... ah... sen de mi durdun dinliyorsun?..

Isabella gitti, karyolanın ayakucunda diz çöktü, yüzünü yorganların arasına gömmüş, hüngür hüngür ağlıyor, umutsuzlanıyordu. Öte yandan damadı onu yatıştırmaya bakıyordu.

– Evet, tabii, ne zaman isterseniz, nasıl isterseniz. Şimdi olay yaratmanın yeri yok... Bakın kızınızı ne hale soktunuz!..

– Pekâlâ! – diye söyleniyordu o hâlâ. – Pekâlâ! Anladım!

Ve sırtını döndü, tıpkı rahmetli babası gibi. Yalnız kalır kalmaz, burnunu duvara çevirdi, öküz gibi böğürmeye başladı. Ama sonra bir gelen olursa, susuveriyordu. İlletini de üzüntüsünü de içine gömüyordu. Bırakıyordu, günler geçsin. Soluk kesilmedikçe hayat vardır. Soluğu yavaş yavaş azalmaya başlayınca da, giderek dertleriyle bağdaştı; nasır tutuyordu artık. Omuzları sağlamdı onun, derisi kalındı, o sayede epey zaman dayanırdı. Zaman oluyordu, derisinin nasıl da kalın olduğunu görünce dük hazretleriyle bütün ötekilerin suratlarının ne hal alacağını düşündükçe, çarşafların altında, kendi kendine bir hoşnutluk bile duyuyordu. Sancılarıyla bile barışmıştı, onlara kulak veriyor, eserleyip beserliyor, hayatta kalabilmek için orada, yanında olduklarını hissetmeyi diliyordu. Yakınları da nasır bağlamışlardı; o hastalığın yıllar yılı sürdüğünü öğrenmiş, sakinleşmişlerdi. Ne yazık ki dünya böyledir işte, ilk darbe geçti miydi, herkes kendi yoluna gider, kendi işine bakar. Yakınmıyordu bile; kurnaz bir köylü olarak, soluğunu boşa harcamamak için, söylemek istemediği şeyi ağzından kaçırmamak için hiçbir şey demiyordu; ancak o umutsuz yüzle karşısına çıkan, sonra da sevgi bahanesiyle onu oracıkta, el altında tutan kocasının suyuna akan kızını gördükçe, zaman zaman çok, ama çok anlamlar taşıyan bakışlarını zapt edemiyordu: Niyetleri

vasiyetnamede kötü bir oyun oynamasın diye onu sarıp sarmalamaktı. Kızının başka gizli dertleri bulunduğunu, ecel babasının tepesinde beklerken, kimi zamanlar aklının başka yerde olduğunu sezinliyordu. Durumu kötüye gittikçe kendi kendini yiyordu: Damarlarında akan kan değil, düpedüz zehirdi; her geçen gün daha inatçı, daha suskun, yüzünü duvardan yana çevirmiş; yatışmak bilmiyordu, bir hayvan gibi, ancak homurtularla yanıt veriyordu.

Sonunda vaktin saatin geldiğine kanaat getirdi, iyi bir Hıristiyan gibi ölmeye hazırlandı. Isabella derhal yanına koşmuştu. O, dirseklerine dayanarak doğruldu, yatağın içinde oturdu.

– Dinle, – dedi Isabella'ya, – dinle...

Yüzü allak bullaktı, ama sakin konuşuyordu. Gözlerini kızına dikmişti, başını sallıyordu. Isabella elini tuttu, başladı hıçkırmaya.

– Sus, – diye yeniden söze girişti, – kes şunu. Böyle başlarsak hiçbir iş yapamayız.

Göğsü inip kalkıyordu, çünkü soluğu yetmiyordu, heyecanlanmıştı da. Kuşkuyla çevresine bakınıyor, hep öyle başını sallıyordu, sessizce, soluk soluğa. Kız da yaşlar boşanan gözlerini kapıya çevirdi. Don Gesualdo bir deri bir kemik kalmış elini kaldırdı, havada bir haç işareti yaptı, bu iş bitti, bu âlemden göçmeden önce herkesi bağışlıyorum anlamında.

– Dinle... Sana bir diyeceğim var... hazır baş başa kalmışken...

Kız onun boynuna atıldı, umutsuzca ağlıyor, hıçkırıklar arasında hayır, hayır, diyordu, titreyen elleriyle onu okşuyordu. Gesualdo da onun saçlarını okşadı, ağır ağır, tek söz söylemeden. Az sonra yeniden söze girişti.

– Evet, öleceğim diyorum sana. Çocuk değilim ya... Boşa zaman kaybetmeyelim. – Sonra duygulandı. – Üzülüyorsun, ha?.. Sen de üzülüyorsun, değil mi?..

Sesi de duygulanmıştı, üzgün gözlerinde tatlı bir ifade belirmişti ve dudaklarında bir şey titriyordu.

– Seni sevdim... ben de... elimden geldiğince... yapabildiğim kadar... İnsan elinden ne kadar geliyorsa o kadarını yapar...

Ardından onu yavaş yavaş kendine doğru çekti, neredeyse tereddütle, o da sarılmayı istiyor mu diye gözlerinin içine bakarak ve sımsıkı sarıldı, diken diken yanağını o incecik saçların üstüne bastırdı.

– Canını acıtmıyorum, değil mi?.. Çocukluğundaki gibi?..

O sırada dudaklarına daha başka şeyler de geldi, dalga dalga acılar, tutkular, kendi çıkarını kollayan alçakların onun kafasına sokmaya çalıştıkları şu iğrenç kuşkular. Eliyle alnını sıvazladı, o düşünceleri gerisingeri bastırmaya uğraştı ve lafını değiştirdi.

– İşlerimizden bahsedelim. Gevezelikle vakit kaybetmeyelim şu anda...

Isabella istemiyordu, odada dört dönüyor, saçını başını yoluyor, yüreğinin paralandığını söylüyordu; babası sanki gözlerini yummak üzereymiş gibi, uğursuzluk getireceğini düşünüyordu.

– Hayır diyorum sana, bir konuşalım hele! – diye üsteliyordu o. – Ciddi konuşmalar bunlar. Şimdi kaybedecek zamanım yok.

Yüzü karardıkça kararıyordu, gözlerine yeniden eski hıncın gölgesi düşüyordu.

– Öyleyse demek oluyor ki senin hiç umurunda değil... tıpkı kocan gibisin...

Sonra onun başını önüne eğip dinlemeye razı olarak karyolanın kenarına iliştiğini görünce, içini dökmeye başladı; o da, kocası da bütün borçlarla kendisine ne kahırlar çektirmişlerdi... Ona mallarını emanet ediyor, korumasını, savunmasını öğütlüyordu:

– Bak ne diyorum, imzalayacağına bırak kolunu kessin-

ler, evladır!.. Kocan yine sana birtakım kâğıtlar imzalatmaya getirdiğinde!.. O malların ne emekler pahasına olduğunu bilmiyor!

Alìa olsun, Canziria olsun, bütün o mülklerin kendisine nelere mal olduğunu anlatıyordu, hepsini sevgiyle sıralıyordu; ekili topraklar, otlaklar, bağlar, hepsini nasıl yavaş yavaş, birer birer ele geçirdiğini anıyordu; ayrıntılarıyla, karış karış, iyi ve kötü özellikleriyle anlatıyordu. Sesi titriyor, elleri titriyor, yüzüne hâlâ birazcık renk geliyor, gözleri yaşarıyordu:

– Mangalavite var ya... sen de biliyorsun... annenle birlikte geldiydiniz... Kırk *salma* arazi, baştan başa ağaçlıktır!.. O canım portakal ağaçları... hatırlıyor musun?.. Zavallı anneciğin de, son günlerinde onları yiyerek ferahlıyordu!.. Yılda üç yüz bin portakal verirlerdi! Üç yüz *onza* dolayında! Sonra Salonia... altın gibi başaklar... mucizeli bir topraktır... dedenin kemikleri orada yatıyor, ruhu şad olsun!..

Sonunda o duygularla, çocuk gibi ağlamaya başladı.

– Yeter – dedi sonra. – Sana bir diyeceğim var... Dinle...

Son arzusunu nasıl karşılayacağını görebilmek için onun yaş dolu gözlerine uzun uzun baktı. Biraz daha yaklaşmasını, üstüne eğilmesini işaret etti; yatağında sırtüstüydü, duraksıyor, sözcükleri aranıyordu.

– Dinle!.. Vicdan azabı çekiyorum... Bazı kimselere bir şeyler bırakmak istiyorum, onlara karşı görevlerim var... Az bir şey... Seni zarara sokmaz, nasıl olsa zenginsin... Babanın senden istediği bir armağan say... ölüm döşeğindeyken... şayet senin için de bir şeyler yaptıysam...

– Ah, babacığım, babacığım!.. Bunlar nasıl sözler! – diye hıçkırdı Isabella.

– Yapacak mısın, ha? yapacak mısın?.. Kocan istemese bile...

Kızının şakaklarını ellerinin arasına aldı; sözünü yerine getirecek mi, gözlerinde okumak, kendi açısından çok önemli olduğunu, yüreğinde o sırrı taşıdığını anlatmak için

yüzünü kaldırdı. Ve ona öyle bakarken, kendisi de kızının gözlerinde saklı olan o öbür sırrı, o öbür gizli derdi sezinler gibi oldu. Ve o anda ona daha başka şeyler de söylemek, başka sorular da sormak, yüreğini günah çıkaran papaza açar gibi açmak, onun yüreğini de okumak geçiyordu içinden. Ne var ki kızı sanki sezinlemiş gibi, başını önüne eğiyordu; kaşlarının ortasında Trao'ların o kırışığıyla, kendini geri çekiyor, içine kapanıyor, derdini de, sırrını da kibirle içine gömüyordu. Gesualdo da bunun üzerine, o nasıl bir Trao ise, kendisinin de kimselere güvenmeyen, düşmanca bakan bir Motta olduğunu hissetti yeniden, ikisi apayrı hamurdandılar. Kollarını gevşetti, başka söz eklemedi.

– Şimdi bana bir papaz çağırt – diye tamamladı sözlerini, başka bir ses tonuyla. – Tanrı ile hesabımı kapatmak istiyorum.

Öylece birkaç gün daha geçirdi, bir iyileşip bir fenalaşıyordu. Hatta birazcık toparlanır gibiydi ki, apansızın, bir gece, durumu hızla kötüleşti. Bitişik odada nöbetçi bıraktıkları uşak tansökümünden önce çırpınıp sayıkladığını işitti. Ama o kaprislere alışık olduğundan, öbür yanına dönerek, duymamazlığa geldi. Nihayet, baktı ki o nakaratın sonunun geleceği yok, usanarak, uykulu uykulu, nesi varmış diye görmeye gitti.

– Kızımı! – diye mırıldandı Don Gesualdo, kendisininkine benzemeyen bir sesle. – Kızımı çağırın bana!

– Ha, peki efendim. Derhal gidip çağırırım – diye yanıtladı uşak ve gidip yeniden yatağına girdi.

Ama o kahrolası onu bir türlü uyutmuyordu! Horuldarken biraz ıslık sesi çıkarıyordu, kontrbastan beter gümbürdüyordu. Uşak gözlerini yumar yummaz sıçrayarak yerinden fırlamasına neden olan tuhaf bir ses duyuyordu; can sıkıcı, tüyler ürpertici bir tür hırıltıydı. Öyle ki sonunda öfkesinden cinleri başına fırlamış olarak, yeniden kalkmak zorunda kaldı; ağzının içinde sövgüler, küfürler mırıldanıyordu.

– Bu da ne böyle? Şimdi de başına mı vurdu? Kapris yapıyor işte! Nedir derdi?

Don Gesualdo yanıt vermiyordu; hep öyle sırtüstü oflayıp pufluyordu. Uşak şamdanı eline alıp yüzüne baktı. O zaman gözlerini iyice ovuşturdu ve yeniden gidip yatma isteği yok oluverdi.

– Eyvahlar olsun! Şimdi ne yapacağız peki? – diye kekeledi, başını kaşıyarak.

Bir an öylece, elinde şamdanla bakakaldı; biraz beklesin mi, yoksa hemen aşağıya inip hanımını mı uyandırsın, evin altını üstüne mi getirsin diye düşünüyordu. O arada Don Gesualdo giderek yatışmaktaydı, soluğu sıklaşmış, titremeler geçiriyor, arada bir yüzünü buruşturuyordu, gözleri hep öyle sabitti, iri iri açılmışlardı. Birden kasılıp kaldı ve hepten sustu. Pencerede gün ağarmaya yüz tutmuştu. İlk çanlar çalıyordu. Avluda atların eşindiği, kaşağıların taşlara çarptığı işitiliyordu. Uşak gidip giyindi, sonra dönüp odayı topladı. Yatağın perdelerini çekti, pencereleri ardına kadar açıp, temiz havayı ciğerlerine çekmek için elinde sigarasıyla başını uzattı.

Hasta bir atı dolaştıran seyis başını pencereye doğru kaldırdı.

– Güzel bir sabah, Don Leopoldo, ha?

– Gece de güzel oldu!– diye yanıtladı uşak esneyerek. – Bu nimet de benim kısmetimmiş!

Diğeri hayrola ne var anlamında başını salladı; Don Leopoldo da, Tanrı'ya şükür, ihtiyar sizlere ömür anlamına gelen bir işaret yaptı.

– Ya... böyle... sessiz sedasız mı?.. – diye bir gözlemde bulundu, süpürgesiyle terliklerini avluda sürüyen kapıcı.

O arada daha başka hizmetkârlar da ortalıkta görünmüşlerdi, gidip bir bakmak istediler. Çok geçmedi, ölünün odasına kollarını sıvamış, pipoları ağzında hizmetkârlar doluşuverdi. Karşısındaki pencerede bütün o adamları gören

gardırop görevlisi kadın da gelip yan odaya başını uzattı.

– Nasıl oldu da bizi şereflendiriyorsunuz, Donna Carmelina! Girin, girin; korkmayın, yemeyiz sizi... Şuna gelince... artık size sarkıntılık falan etmeyeceği kesin...

– Sus bakayım, günaha giriyorsun!.. Yok, işte korkuyorum da ondan, zavallı adamcağız... çilesi sona ermiş.

– Eh, benim çilem de öyle – diye ekledi Don Leopoldo.

Böyle, çevresinde halka olmuş hizmetkârların ortasında, o adamın kendisine çektirdiklerini anlatıyordu – ne gecesi belliydi ne gündüzü, insan ne yanından alacağını bilemiyordu, memnun etmenin hiç yolu yoktu.

– Sahiden bizden daha yüksekte doğmuş olanlara hizmet etmek neyse ne de... daha fazla bir şey demeyeyim, ölülerin arkasından konuşulmaz.

– Nerede doğduğu gözle görülüyor... – diye gözlemde bulundu arabacı başı ciddiyetle. – Şu ellerine bakın hele!

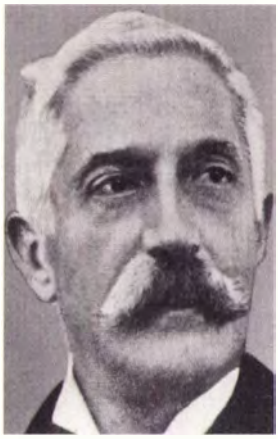
– Öyle, ırgat gibi çalışmış birinin elleri!.. Görüyorsunuz ya, talihli doğmak ne demek... Şimdi geldi, prensler gibi ipek çarşaflar arasında öldü!..

– O halde, – dedi kapıcı – gidip aşağı kapıyı kapatmalı mıyım?

– Eh, tabii artık! O da aile malı. Şimdi gidip düşes hanımın oda hizmetçisine haber vermek gerek.

Modern Klasikler Dizisi - 101

Duvarcı Ustası Don Gesualdo, İtalyan edebiyatının ustalarından Giovanni Verga'nın başyapıtıdır. 19. yüzyılın ilk yarısında, Risorgimento döneminde Sicilya'da geçen romanda Verga, servet edinerek sosyal merdivende yükselişini, yoksul ama soylu bir ailenin kızıyla evlenerek "taçlandıran" eski bir duvarcı ustasının dramını anlatır. Artık can çekişmekte olan soylu sınıf, sahip olduğu ayrıcalıklar için mücadele etmektedir. Ortaya çıkan burjuvazi ise yaşlı aristokrasinin vesayetinden kendini kurtarmaya çalışmaktadır. Arka planda 1820 ve 1848 yıllarındaki devrimci isyanların ayak sesleri duyulurken, kendi çıkarını kollamaktan başka bir şey düşünmeyen fırsatçı halk, ahlaki ve insani değerlerden yoksundur. Verga yerel yaşantıları gerçekliğe lirik bir tat katan özlü anlatımıyla, büyük bir başarıyla aktarır. 1889'da yayımlanan *Duvarcı Ustası Don Gesualdo*, İngiliz edebiyatının büyük yazarlarından D. H. Lawrence tarafından 1928 yılında İngilizceye çevrilmiştir.

GIOVANNI VERGA (1840-1922): Sicilya'nın Catania kentinde dünyaya gelen Verga, *verismo* (gerçekçilik) akımının en önemli temsilcilerindendir. Romancı, öykü ve oyun yazarı olarak yaşadığı dönemde pek adını duyuramasa da, daha sonra gelmiş geçmiş İtalyan romancıların en büyüklerinden biri olarak kabul görmüş, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yazarlar kuşağını derinden etkilemiştir. İtalyan yönetmen Luchino Visconti'nin yeni-gerçekçi sinemanın dönüm noktalarından olan *La terra trema* (1948; Yer Sarsılıyor) adlı filmi, Verga'nın *I malavoglia* (1881; Malavoglia'lar) adlı romanına dayanır. Verga önceleri tarihsel konulara ve yurtseverlik temasına dayanan romanlar yazdı. *Eva* (1873), *Tigre reale* (1873; Gerçek Kaplan) ve *Eros* (1875) adlı yapıtlarında ise psikolojik gözlemle romantik öğeleri birleştirdi. Ardından yayımladığı *Vita dei campi* (1880; Kırlarda Yaşam) ve *Novelle rusticane* (1883; Köy Masalları) adlı öykü kitaplarıyla, *I malavoglia* ve *Mastro-don Gesualdo* (1889; *Duvarcı Ustası Don Gesualdo*) adlı romanları Avrupa'nın büyük yazarları arasında anılmasını sağladı.

9 786052 951354

KDV dahil fiyatı
18 TL

THG
0761400
HLE